

LETOPIS
MATICE SLOVENSKE
ZA LETO 1886.

UREDIL
FR. LEVEC.

ZALOŽILA IN NA SVETLO DALA
MATICA SLOVENSKA.

V LJUBLJANI.

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“.

1886.

Poziv slovenskim pisateljem !

Odbor „Matiče Slovenske“ se obrača do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih z iskreno prošnjo, da bi čim preje tem boljše poslali kaj primernih doneskov za prihodnji „Letopis“.

Kakor letos se bodo sprejemali tudi v prihodnjem letu samo izvirni znanstveni in znanstveno-poučni spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeti, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo potrebam naroda slovenskega ter zaradi svoje splošne zanimljivosti prijajo večini Matičinih društvenikov.

Rokopisi naj se pošiljajo najpozneje do konca marcija 1887. l. predsedništvu „Matiče Slovenske“ v Ljubljani.

Po pravilih določena nagrada v Letopis vsprejetim spisom se bode izplačevala, kadar bode knjiga dotiskana.

V Ljubljani 15. novembra 1886.

V imenu odbora „Matiče Slovenske“:

Provosednik:
Josip Marn.

Odbornik:
Fr. Levco.

LETOPIS

MATICE SLOVENSKE

ZA LETO 1886.

UREDIL
FR. LEVEC.

ZALOŽILA IN NA SVETLO DALA
MATICA SLOVENSKA.

V LJUBLJANI.

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“.

1886.

VSEBINA.

	Na strani:
1. Josip Apih: Židovstvo	1— 61.
2. J. Navratil: Slovenske národne vraže in prazne vére. (Dalje)	62—106.
3. dr. Fr. Kos: Ob osebnih imenih pri starih Slovencih	107—151.
4. dr. Fr. Lampe: Spomin	152—210.
5. Ivan Tomšič: Bibliografija slovenska	211—228.
6. Evgen Lah: Letopis „Matiice Slovenske“:	
I. Poročilo o delovanji „Matiice Slovenske“ v dobi od $\frac{1}{II}$ 1885— $\frac{1}{II}$ 1886	229—241.
II. Računsko poročilo	242—247.
III. Poročilo o knjižnici: A) Slovenska knjižnica	248—260.
IV. Opraviništvo „Matiice Slovenske“ za l. 1886	261—262.
V. Imenik udov za l. 1886	263—298.
VI. Društva, ki z Matico zamenjujejo knjige	299.
VII. Matičina književna zaloga	300—301.
VIII. Naznanilo gg. poverjenikom in članom	302.

030023697

Židovstvo.

Spisal Josip Apih.

„Narodi nastopajo a ginejo, ti pa, Izrael
ostaneš vekomaj.“ Midr. k po. 36.

Uvod.

Kaj pa je antisemitizem? Je li morda znanstven izraz ali je strankarsko geslo ali program? Je li učinek prirodnih faktorjev in prirodnih zakonov ali samo spaka, ki jo rodi čas, da živi nekaj let, dokler je ne požró roditelji sami? Ima li antisemitizem katere meje, bodisi v časov teku in človeški omiki, bodisi v zemljepisnih pogojih in narodih? Odgovor na vsa ta vprašanja je kratek: antisemitizem je vse, kar hočeš: smatrati ga smeš za znanstveni izraz, pa tudi za strankarski program, ker se sme o njem govoriti kot o znanstvenem problemu, torej teoretično, pa tudi kot o prikazni, ki seza globoko v življenje človeštva in budi tu prijazne privržence, tam pa odločne nasprotnike. Nekateri so antisemiti iz znanstvenih razlogov, druge je postavilo na to stališče opazovanje praktičnega življenja, v katerem se javi bolj ali menj odločno živelj semitski. Nova prikazen antisemitizem ni; krepko se je pokazal že v starem veku; pojavil se je v „mračnem“ srednjem veku in kljubu tolikemu prevratu si ohranil čilo svoje življenje do denašnjega dne. Kakor se ga ni ubranila nobena doba, zabranila mu ni svojih mej tudi nobena vera in narodnost; zasedel je pa tudi vse stopinje na lestvi človeške omike; nahajaš ga v borni koči Beduina in v sijajnem salonu pariškem. Gledé starosti sme trditi, da je ravno tako star, kakor semitizem židovske vrste; isti dan sta se rodila oba; živel bode pa tudi do zadnjega dihljaja semitizma, dokler bode ostalo Židovstvo to, kar je bilo zmerom: samostalna betev človeštva, s katerim se ne mara stopiti niti v narodoslovnem niti v verskem oziru, dokler ostane Židovstvo „pleme“ z vso svojo

prirojeno in vcepljeno mu individualiteto. Kratek pogled v davna tisočletja nam razjasnjuje že to čestitljivo starost antisemitizma.

Od dobe mogočnih faraonov pa do danes se je malodane čisto prerodilo človeštvo, kolikor ga ima pravico do naslova kulturnega človeštva. Narod je nastopil za narodom, sleharni igral svojo ulogo, zdaj gospodoval, zdaj hlapčeval; vsakemu pa je naposled odbila usodna ura svetskega prevrata. Mogočni in čvrsti narodi so zagrmeli na tla, liki hrastu, ki ga podere burje sila; drugi narodi so se polagoma postarali, bolehalo so za marazmom in se natihoma izgubili, kakor reka, katero popije večnožejna puščava. Neprestana talitev je iz narodopisnih zmesij ustvarjala nove vsebnosti. Na starih, v teku tisočletij pognojenih njivah človeštva so vzrastli novi narodi, kakor so se vrhu starejših zemljinih tvorb, rekel bi, iz materinih kostij, porodile nove skorje. Stari zarodi se skrijejo pod mlajšimi — a ne povsodi: kakor stari ded iz kope vnukov, dviguje se tu pa tam kos prvotne tvorbe izpod mlajših formacij, neupogljivo kljubujoč časovnim silam, ki primeroma tako lahko drobé mlajše, mehkužne rodove.

Tak kos prestare tvorbe ima tudi človeški rod: ime mu je Židovstvo, najvažnejši oddel Semitov. Le spomnimo se, koliko je že prebilo Židovstvo, odkar se je prikazalo na zgodovinskem pozorišču! Poldrugo tisočletje pred krščansko dobo so že napeli premogočni vladarji cvetoče egipčanske države vse sile, da bi ugonobili tujce, inorodne Hebrejce — a ni se jim posrečilo! Te poskuse so nadaljevali Asirci, Babilonci, Rimljani — z istim neuspahom. Ko so jim vzeli domovino in jih razpršili na vse vetrove, poiskali so si Židje proti zapadu pribežavši, med krščanskimi narodi novo, lepšo in bogatejšo domovino, kjer jim tečejo po tuji zemlji obilnejši potoki „medu in mleka“ nego v prvotnih seliščih. Vsa trpljenja pa še niso utešila jezne usode: gnev drugih narodov preganja „izvoljeno“ ljudstvo še dandanes. Ni kmalu pravljice, ki bi imela tako globoko zmisel, kakor pravljica o Ahasverji; v njega dožitkih in mukah je poseobljena usoda vsega naroda, ki tava po vsi zemlji, a povsodi tujec in sovražen. Huda, neizprosljiva šiba ga tepe; in bodi mu prijatelj ali ne, odreči mu ne moreš svojega pomilovanja. Težko je reči, mu je li njega trdoživost šteti v srečo ali ne.

S svojo žilavostjo je pa Židovstvo prebilo vendar vse sovražne navale in preživelo neštevilno narodov; a isto žilavost ima tudi — antisemitizem. In vendar je uprav Židovstvo neizmerne važnosti za razvoj človeštva, imenoma arijskih narodov. Vselej si je izbralo najugodnejše pozorišče za svoje delovanje; vedno je sledilo tiru napredujoče svetske omike; kjer so bili najmerodajnejši kulturni faktorji, tam se je kmalu naselil i Žid. Dokler je bil Egipt najmočnejša država, bil je tudi Židom varno zavetje; zapustili so deželo v onem času, ko se ni moglo več dvo-

jiti, da neprenehoma propada njena politična veljava. Svetsko-zgodovinsko težišče se je pomaknilo proti jutru, v sprednjo Azijo in ž njim vred tudi Židovstvo. Zasedlo je pradedov svojih domovino, katere prevažna zemljepisna leža v sredi med Egipčani, Feničani, Asirci in Babilonci je omogočila živahno občevanje z sosednimi narodi. V novi domovini so se stekale in križale vse niti prometa tistih narodov in držav, katere so igrale prvo ulogo za onih časov. Pa ta prednost je postala Židom samim dvobrušen nož: po gospodstvu nad važno Palestino so težili vsi sosedje, dokler si niso podjarmili Židov. Ko je pozneje iztok podlegel Helenizmu in helenistični kulturi, ki je najlepše zacvela v starem Egiptu za vlade Ptolomejcev, privabila je silna moč nove svetske omike tudi cvet Židovstva v svoj krog; kdor je hotel biti prištet razumništvu, a ne zaostati za napredkom, preselil se je tja v Aleksandrijo in stopil v kolo učenjakov helenistov in se udeležil živahnega duševnega delovanja.

A kmalu prevzame Rim vodstvo človeštva, nadaljujoč kulturno delo Helenov. In kdo je mari to najprej uvidel? Žid! Zapustivši pusto domovino, kjer je narod lezel v vedno rastočo gmotno in duševno revo, naselijo se mnogi Židje v sijajni prestolici vsega sveta; ob Tiberi si sezidajo svoje izključno židovsko mesto, svoj „ghetto“, in Rim jim je postal zlati rudnik; tem obilnejši je bil zaslužek, čimbolj je propadal rimski svet. Napósled je razpadla tudi ta država; na velikanskih razvalinah so ustanovili čili, mladi narodi nove države — pa češ ali nečeš; s staro dedščino jim je pripadlo tudi — Židovstvo. V isti meri, v kateri se je širil svet, širila sta se tudi domovina in delokrog Židov, prišli so čez Alpe; iz razkošnega Rima je Žid nesel svojo bisago v borni stan Germana in Slovana, izpod modrega neba italijanskega v meglene in mrzle gozde in planjave srednje Evrope. V istini: mednarodni narod, vsem zopern, vse sovražec, a skoraj bi rekel, vsem potreben, kakor voda in zrak.

Nasprotje med Židovstvom in nežidovskim svetom je torej zavladalo tudi v krščanstvu, dasi priznava ravno krščanstvo prevzvišeno nalogo, katero je Previdnost odredila uprav narodu hebrejskemu; da, naloga ta je zaisto najzvzišenejša; važnejše od nje ne pozna svetovna povestnica, kajti Židje so zaslili prvi novo vzveličavno vero Kristovo, tisto vero, katera si je imela pridobiti vse narode, imenoma tudi helensko-rimski svet. Palestina je postala zibelj veri ki ni vera narodna, lokalna, nego vesoljna, vera človeštva. Pretežka ta naloga za „izvoljeni“ narod ni bila; po svojem varstvu, po duševni nadarjenosti, geografski leži prvotne domovine in po razširjenosti naroda po vseh deželah v obližji Sredozemskega morja je bil uprav on za ta posel najsposobnejši. V nekem zmislu je v istini zvršil ono nalogo: opiraje se na staro zavezno podlago je krščanstvo premagalo rimsko-grški

svet, uničilo je deloma, deloma preosnovalo duh stare omike, na katerega mesto je stopil veličastni duh svetih knjig Židov; kar je bilo poprej samo lastnina majhnega naroda, postalo je po krščanstvu svetskega pomena, osvojilo si je mišljenje in čutenje krščanskega sveta, brez razlike stanov in omike; stoprav zdaj se je uresničil pojem človeštva, združenje vseh narodov na isti podlagi: na podlagi jedne vere in jedne omike. Ker je temu velikanskemu delu Židovstvo položilo temeljni kamen, zvršilo je slavnejšo nalogo, nego je vse, kar je ustvarila grško-rimska kultura. Kaj pa je zapuščina klasičnih narodov? Do visoke stopinje so razvili vedo in umetnost in so ostali vzgledni do danes, dasi so že toliko tisočletij stari principi, katere so našli, pota, katera so nam pokazali veleumi grški in rimski. A veda in umetnost nimata vesoljne veljave; vpliv jima je sila omejen na majhne kroge; samo primeroma majhnemu kosu človeštva blažita um in srce; na ogromno večino vplivata k večjemu posredno. Vsa drugačna je pomenljivost verskih načel, verstva sploh: veri je odprt sleherni um, vsako srce; vera stvari nazore o svetu in daje zakone za nravno življenje vsem narodom in stanovom, ne da bi delala razločka med omikanci in suroveži, niti med bogatinom in revežem; a njen vpliv se javi neposredno na slehernega človeka.

To versko načelo pa so podali svetu Židje, ki so si ohranili vero v jednega Boga, dočim je ljudstvo rimsko in grško (o neomikanih narodih ne govorimo) kljub odličnim svojim veleumom obtičalo v sponah politeizma; le redkokdaj se je komu jelo svitati v glavi in dozdevati, da je poganstvo, učeče množino bogov, nezmisel; stoprav v dobi umirajočega verskega preprčanja so jeli zmatrati materijo za mrtvo.

Novo, prerajeno človeštvo je sicer znalo ceniti zasluge grško-rimske kulture in je ohranilo, kar je našlo lepega in koristnega: a prvega in poglavitnega principa ni šlo iskat h Grkom in Rimcem, nego k Židom: samo tu je našlo vero v jednega Boga in v nji temeljni kamen novemu svetskemu redu. V tem trenutku je pa bila tudi zvršena naloga, misija, katero je bilo prevzelo „izvoljeno“ ljudstvo. Luč, katero je poprej netil in čuval samo borni, skromni narod, postala je svetlo solnce, obsevajoče in ogrevajoče vse zemljane; zaklad, doslej izroččen Židom, postal je dedščina vseh narodov, ravnopravnih sinov istega Očeta. Saj je pa iskati uprav v ti vesoljnosti krščanstva osvojevalne moči; krščanstvo vedno vleče k sebi, nikdar ne tira od sebe in nikogar.

Velikanske zasluge, katere si je zadobilo Židovstvo v omenjenem oziru, ne bode mu kratil nikdo, dokler bo svet stal na podlagi krščanske omike. Ali se je pa udeležilo onega prerajenja tudi Židovstvo? Ne! Novi blagovesti je odreklo kar naravnost vero; ostalo je na tesnosrčnem svojem stališči, okamenelo je v farijejskih nazorih, postalo v teku vekov pravi narodno-verski petrefakt

in odločen protest proti veri vesoljne ljubezni bratovske. Izgubivši svojo domovino, razkropil se je narod po vsi zemlji, sosebno uprav med krščanskimi narodi, jasen dokaz za izrek, da se nasprotja dotikajo drug drugega. A dasi povsodi doma, je povsodi osamljen — v obče ne iz zgolj verskega nasprotja; saj smo dandanes zabredli že globoko v verski indiferentizem, tako globoko, da se le prerad zagovarja nasprotnik z napadanjem svoje vere. Zadnji in temeljni razlog antisemitizmu je še vedno tam, kjer je bil nekdanj, ne da bi ga bili natanko definirali naši predhodniki: ta razlog je plemenska razlika, če hočeš: plemensko nasprotje. To nasprotje je med Arijci in Semiti, sosebno Židi, še tako bistveno, kakor je bilo za najprvotnejše dobe, kajti tiči v naravi, v krvi. Pravo je zadel tisti Nemeč, ki pravi, da ni res, „da mora groza obiti človeško naravo navzlic krvavih židovskih proganjaj; če bi iz narave izviral ta strah in stud, gotovo bi narava ne bila dopustila tako grozovitnih činov. Da so se vzbudila tu in tam nekaj prijaznejša čutila napram Židovstvu, je jedino le posledica predrugačenih nazorov napredujočega človeštva.“

Domorodec ne postane Žid nobeni deželi, nobenemu narodu, tudi krščanskemu ne. Recimo naravnost, da je zgolj sebičnost brez resničnega prijateljstva, ako je strankarskemu prvaku v parlamentu, v političnih in drugih borbah dobrodošel Žid sodrug, ker je ogrejel in vstrajen soboritelj za „svobodo“, za „napredek“; urednik vé ceniti židovskega žurnalista spretno pero, krasno, duhovito pisavo. A ta zveza ima svoje meje v zahtevah vzajemnih interesov in samo tesne konvencijovalne šege olikanih ljudij so nekakšen jez, ki brzda antisemitsko prepričanje. Koristno sredstvo in potrebno zlo — to je Nežidu židovski zaveznik. Večinoma vidimo n. pr. Žide avstrijske v narodnem boju na strani Nemcev, da, celó v prvi vrsti; a le pozveduj, kdo je hujši antisemit, politični zaveznik ali nasprotnik, in osvedočil se bodeš, da je tudi v tem oziru značaj Nemca odločnejši, nego mehko-lesene lipe častilec Slovan: smelo boš mogel trditi, da ima naš antisemitizem sicer ne čisto tipičen obraz, a da je to dete roditeljev toliko različne narodnosti vendar-le nedvojno nemške narodnosti. Zares tragična je usoda, ki tepe Žide; dvakrat tragična pa zato, ker nas uči zgodovina vseh vekov, da predere antisemitizem tem globokeje v narodove mase, čimbolj se trudi Žid, da bi postal Nežidu na kulturnem polji drag zaveznik; čimbolj se mu približuje in tako rekoč ponaraja. Čim večji so mu vspehi v tem naporu, tem živahnejši odpor se vzbuja, naj je tudi število Židov primeroma majhno. Uprav za Germanstvo, imenoma Nemštvo je postalo Židovstvo neizmerne pomena, odkar se udeležuje narodnega delovanja na slebarnem polji; skoraj bi rekel, da je to naravna reakcija, javljajoča se v organskem bitji tem krepkeje, čim globokeje je prodrlo nekaj tujega v meso onemu. Židovstvo ostane tak tuj živelj, naj

se opravi od nog do glave v obleko moderne kulture; v sredini tega bitja mu živi v neupogljivi čvrstosti podedovani genij plemenski in R. Andree,*) sicer jako naprednjaški mož, zove Žide, v Nemcih živeče „pseudomorf“. Ta izraz pa velja tudi za vse druge Žide.

Čim dalje se opazuje nasprotje med Židovstvom in Nežidovstvom, tem jasneje se vidi, da imamo tu jako znamenit problem za zgodovinarja in naravopisca. Toliko je že pozobal „zob časov“ — a Žida in antisemitizma še ne; bratoljubje, ravnopravnost, svobodno kretanje, to je lepo geslo dandanes — a Židu neče biti „brat“ niti „polubrat“ nikdo. Učenjak v tibi izbi mu je nasprotnik, pa tudi mož, stoječ sredi valovitega morja dejanskega življenja. Zato se nam zdi potrebno, da preiščemo temu problemu „srce in ledice“, da poiščemo pravih vzrokov v zgodovini, verstvu, pa tudi v naravnih pogojih. Antropologija in etnologija nam podasta proge, ki sestavljajo značaj židovski.

Opisavši pomenljivost „židovskega vprašanja“ naj omenimo mimogredé še nekaj. Moglo bi se trditi, da je razprava o tem predmetu Slovencem nepotrebna, nezanimiva, ker med nami ni Židov, torej tudi ni vpliva Židov na našega naroda razvoj. Zdi se nam pa ravno zategadelj, ker smo majhen narod, dasi nimamo Židov, Židovstvo silno važno. Spomnimo se le zavisnosti svojega narodnega življenja, duševnega in gmotnega, od tujih sosedov, Nemcev, Italijanov in Madjarov. Ta zavisnost je neutajljiva resnica, in kdor bi nam zagotavljal, da bo kmalu drugače, moral bi biti več nego optimist. Zdaj se pa ozrimo na one narode, h katerih kulturnemu krogu nas je priklenila tisočletna naša zgodovina. Bolj ali menj je v njih zavladalo Židovstvo, zadobilo odvažen vpliv na narodno življenje, sosebnost na narodno mišljenje. Iz teh virov torej ne zajemamo več čisto nemške, čisto laške kulture; tudi ti kulturni elementi, ki nam imajo biti kvas za naše napredovanje, so že nekako „pseudomorf“. To posredno vplivanje na nas je pa iste važnosti, kakor bi bilo neposredno; učinek je napósled isti. Komur je torej draga prihodnjost naroda, vzbujenje in vzgojenje narodne osebnosti, mora s paznim očesom čuvati nad sleharnim potom, po katerem hodijo k nam kulturni vplivi. Agitatoričen naj ne bo naš antisemitizem; marveč naj nas vspodbuja opazovanje nezdravih razmer mnogih sosednih in sorodnih narodov, da vzgajamo med narodom one kreposti in zmožnosti, po katerih bode narodu mogoče, kolikor toliko doseči neodvisnosti na duševnem in gmotnem polji — tem potom dosežemo tako stališče, da nam ne bode treba pomoči iskati pri tujih življih, najmenj pri Židih. Ne samo pojedinec, tudi narod je

*) „Das Volksthum der Juden“ spada med najboljše knjige o našem predmetu; poleg tega članek „Der Judenstamm in naturhistorischer Betrachtung“, Ausland 1879.

največ sam „svoje sreče kovač“. V antisemitizmu nam bodi Vodnik vodnik — pa potem gotovo ne bo „prazen bokal“.

I.

Židovstvo v zgodovinskem in verskem oziru.

Židovstvo se je izcimilo iz semitskih življev v sprednji Aziji in sv. pismo nam predočuje pradede ali očake židovske skoraj povse kot beduinske Arabce: Abraham je pravi „šejk“ ali „emir“, patrijarhalično vladajoč narod svoj; brez stalne domovine živé vsi ob živinoreji; kjer se nádejejo dobrih pašnikov, tja potujejo z družino in živino; hiše, trdnega doma torej še nimajo; šotor jim je bivališče. Jako počasi se izpreminjajo razmere; kjer je poprej stal šotor, postavi si Žid hišo, okoli nje pa si napravi majhno njivo; a živinoreja nadvladuje še dalje in ž njo vred je še močno nagnenje do nomadskega življenja. Ob ugodni priliki se preseli mali narodič doli v plodoviti Egipt; kraj, v katerem se je nastanil, bil je sila rodovitn; zaradi tega in pa vsled vzgleda poljedelskih Egipčanov se i Židje jamejo bolj pečati s kmetijstvom. Stalna selišča pa in kmetijstvo sta razmnožitvi narodov mnogo ugodnejša nego življenje nomadov. Tudi židovska, sprva jako skromna „zadruga“ se je v petih stoletjih sila razmnožila in postala velik narod; Egipčanom, gospodarjem dežele, zdelo se je zato Židovstvo nevaren gost, tembolj, ker je kljubo dolgemu bivanju v Egiptu ostalo nepomešano in si ohranilo v vsakem oziru Egipčanu neprijetne svojosti. S številom Židov je torej raslo tudi sovraštvo in nasilstvo kraljev in napósled so se Židje osvobodili krutega jarma, zapustivši deželo, kjer so našli nekdanj toliko blagoslova, ki jim pa nikdar ni postala ljubljena in mila domovina.

Dolgo so morali bloditi po puščavah in stepah, razprostrajočih se med mejo egiptovsko in Mrtvim morjem, dokler so prišli v „obljubljeno“ deželo in si jo prilastili. A tistega zaroda, ki je še bival v Gozenu, prišlo je le malo v Palestino; večina je poginila med potom, ž njo pa je tudi se izdatno zmanjšal poljedelski značaj narodov; mladi zarod je sicer postal telesno čvrstejši vsled vpliva trudapolnega bivanja v nerodovitnih krajih, a navzel se je tudi nagnenja do nomadskega življenja, mrženja do telesnih trudov poljedeljstva. Zbog tega se je v Palestini s kmetijstvom pečati jel samo kos naroda; drugi so pa postali, kar so jim bili pradedi: pastirji. Na drugi strani so izgubili jednoto vrhovnega vodstva, pod katerim so došli v Palestino; narod se razkruši v svoje elemente, v „rodove“ in sleharni rod začne svoje, dosti separatistično življenje; niti zoper vzajemne sovražnike se ni mogla često obnoviti nekdanja zveza in sleharni rod se mora navadno sam braniti proti svojim sovražnim sosedom. Še predno

se je zvršilo povelje Mojzesovo, da se morajo uničiti poganski Kananičani, omagala je bojna moč narodova. Sreča zanje, da so tudi sovražniki bili običajno nejedini; sicer bi se jim bilo še huje godilo. V vednih bojih, a politični onemoglosti živi narod do kralja Davida; on stoprav osveti Žide, premaga in podjarmi sosedo in pribojuje svojim rojakom spet bojno slavo. Še važnejše pa je bilo, da je David ustvaril svojemu narodu poleg krepke vladarske oblasti tudi politično in versko središče v Jeruzalemu.

Davidovih činov sad je užival sin mu Salomon in ž njim narod; kar narod ni mogel postati, dokler so mu na poti bile neugodne razmere doma in v Egiptu, to je postal zdaj, gospodar zapadne Sirije in torej one zemlje, skozi katero tira še dandanes trgovec velblode, obložene s trgovskim blagom: postal je trgovec, poprijel se je tistega poslovanja, katero je zemljepisna ugodnost veljevala njegovemu narodu. Stopil je v ozko zvezo z Egipčani, Feničani in Babilonci, a tudi z bolj oddaljenimi narodi. Nastopil je pa Žid prav za prav to pot tudi zbog urojenega mu nagiba ali prirojene mu posebne nadarjenosti za kupčevanje. Saj vemo, da se v tem oziru jako odlikujejo tudi drugi semitski narodje; treba je bilo samo ugodnih razmer in kal, dolgo že speča v bitji narodovem, razvila se je urno, ne samo pri pojedincih, nego pri narodu v obče. Daljše dobe mirnih odnošajev proti sosedom in pa Salamonova verska toleranca so pospeševale naravni razvitek Židovstva. Bojevitoga očeta je torej nasledil sin, ki je bil za one dobe največji trgovec židovski in je poganskim trgovskim sodrugom svojim dovolil svobodno malikovanje v isti prvostolnici, ki je bila vendar mesto Jehove: gmotni dobiček mu je veljal več nego strogi zakoni verski. Kmalu je postala kupčija Židovstvu „narodni obrt“.

Po smrti Salomonovi se je zvršil drugi prevažni prevrat, ki je pa tudi izviral iz zgodovine in značaja Židovstva. Prva kralja sta rešila svoj narod preteče sužnosti, da, David je ustvaril močno državo. Pa iztočne države imajo običajno jako kratko življenje; že za Salamona so se prikazala tudi v Židovstvu znamenja propadanja, dasi se je kralj sam obdal z vsem krasnim bleskom in svitom orientalskih mogotcev. Že po njegovi smrti, torej jedva petdeset let po smrti Davidovi, razpade država v dve kraljestvi — odslej pa je bila izgubljena politična veljava za vselej! Odslej je vsebina politične zgodovine židovske s kratkimi presledki politično hlapčevanje: služili so Židje zaporedoma Asircem, Babiloncem, Perzijancem, Grkom in napósled Rimljanom. Tudi makabejska junaška doba je bila samo kratek presledek, podoben meteuru, ki nam za migljaj očara oko, a takoj za vselej ugasne. Zadele so Židovstvo marsikatere izgube; prostovoljno in prisiljeno preseljevanje je razljudevalo domovino, čimbolj se je raztezal obseg držav, katerih neznatn kos je bila Palestina. Komaj so

si Židje spet pozidali Jeruzalem po vrnitvi iz babilonske sužnosti, uničila ga je vnovič Titova vojna in ni ostal niti kamen na kamenu. Ni brez zmisla, da se je sveto mesto Jehove zvalilo v prah in pepel baš takrat, ko je krščanstvo si osvojilo svoje „sveto mesto“ ob Tiberi. Naposled je vzel še Islam Židovstvu tudi skoro vso Palestino.

Odslej živi Židovstvo razkropljeno po širnem svetu brez doma in polja; niti poljedelstvo, niti nomadizovanje ga ni moglo več živiti, kajti manjkalo mu je za to prvega pogoja, lastne zemlje. A izučil se je Žid trgovine; kraljevska doba mu je bila šola za to poslovanje. Trgovina je postala Židom odslej jedini obrt; njemu so se popolnoma udali, da celo udati morali vsled zunanjega pritiska. Zaničevani iz verskih in drugih ozirov, izključeni iz družbe Nežidov, so vendar postali skoraj jedini posredovalci mednarodnega, svetskega prometa; zategadelj so si znali odpreti pot skoraj v vsako deželo. Omenila se je že židovska naselbina v Rimu; ondi so živeli primeroma varno celo za srditih bojov in zadnje katastrofe v drugem stoletji, da, narastalo je neprenehoma njih število. Tit in Hadrijan sta Židov privedla v Rim kar trumoma; pa že za Avgusta jih je bilo toliko, da je spremilo 8000 Židov neko poslanstvo Herodejevo k cesarju. Leta 19. po Kr. r. so jih odvedli kar 4000 v Sardinijo. „Trastevere“ je bilo večinoma židovsko mesto; ondi je stanoval tudi sv. Peter l. 45; na ono židovsko stanovništvo spominja ime cerkve S. Salvatore in Curte; sedem sinagog je bilo v Rimu. Domicijan jih je odstranil iz mesta in jim prodal log Egerijin, a že za Aleksandra Severa jih nahajamo spet v Trasteveri v tolikem številu, da se je denašnji „Angeljski most“ zval „Židovski most“. Seveda plačevali so zasebni židovski davek za vzdržavanje templja Jupitrovega na Kapitolu, a imeli so na drugi strani vse državljanske pravice in svobodo bogočastja in sicer davno pred Konstantinom, torej za časa, ko se kristijani niti pokazati niso smeli, ako niso hoteli preliti krvi za Krista. Poleg te tolerance pa vidimo tudi, da so Rimljani Žide neizmerno zaničevali. Sloveči cesar Mark Avrelij, dasi znamenit filozof, govori o Judeji kot o domovini „foetentium Judaeorum“. „O Markomani, o Kvadi, o Sarmati, zdaj pa sem našel še ostudnejše ljudi nego ste vi!“ Drugi filozof, Seneka, jih zove naravnost „zavrženo“ ljudstvo.

Kar je bilo Židovstvo poganskemu svetu, to je ostalo tudi narodom spreobrnivšim se h krščanstvu. Ako zasledujemo razširjanje krščanstva na zapadu in širjenje Židov, zapazimo takoj, da je sledilo onemu, da je evngelij tako rekoč pot krčil Židom. Že v prvih stoletjih srednjega veka se Židje ugnezdijo po germanskih deželah, in uprav tisti vladarji, ki so najiskrenejše pospeševali krščanstvo, bili so zaščitniki tudi Židom. Niti iz Rima samega jih ni pregnal križ; ravno narobe, nikjer se niso tako udomačili, nikjer niso našli tako

ugodnih tal, nego v Rimu, v bližini vladarja krščanske cerkve. Papeževim financam so bili Židje neobhodno potrebni kot bankirji in veletržci; zato so jim bili isti papeži neposredni pokrovitelji in navzlic toliko očrjnjeni „intoleranci“ mili gospodje. Dočim so posebno v Nemcih v vsakem stoletju parkrat napadali Žide in jim „puščali“ kri in denar, pripetilo se je to v Rimu samo za papeža Benedikta VIII. Židovska rodbina rimskega Pierleoneja je uživala čislanje vsega prebivalstva; papež Anaklet II. je bil iz te rodovine. Trgovina je bila Židom v Rimu prosta; samo ob sobotah se niso pečali sami s svojim poslom, nego so ta dan izročili kupčijo navidezno kristjanom. Seveda se je pa tudi lahkoživi in poredni Lah časih rad pošalil z Židi precej debelo. Posebno predpustem so jih v igrah, katerim so rekli „giudate“ [= židovske igre] hudo zasramovali; na pol nage so podili po „korsu“. Kjer se je pokazal Žid s culo, v katero je nabiral staro robo, so ga po vseh ulicah oponašali fantalini, ponavljaje klic: „Roba vecchia!“ *) Nositi so morali visok špičast klobuk rumene ali bele barve in čudno ukrojen plašč. Brado striči jim je bilo prepovedano ne samo po narodnem zakonu, temveč tudi po rimskih poveljih: „Ghetto“, židovsko mesto, je bilo obzidano in vrata do njega so morali ob določenih časih zapreti. Pavel IV. jim je prepovedal pohajati zunaj svojega mesta po avemariji; veliki teden se niti po dnevi niso smeli prikazati. Pustni torek so morali priti židovski odborniki k vladi in prositi dovoljenja, da smejo še bivati v Rimu; pred senatorjem so morali poklekniti, načelnik se je dotaknil s čelom čevlja senatorjevega, na glas priznajoč, da Židje v Rimu niso občani, nego samo gostje po milosti papeževi.

A sicer se jim je v Rimu jako dobro godilo; množili so se bolj nego kristjani, katere so zvali „barbare“; kakor so bili videli propadanje rimske ljudovlade, cesarstva, porušenje mramornih palač in divnih hramov rimskih bogov, preživeli so zbog svoje žilavosti tudi frankovsko cesarstvo in posvetno vlado papežev, dokler ni naš vek jel podirati „ghetto“ ob Tiberi in jih pregnal iz temnih ulic, v katerih je toliko zarodov molilo Jehovo, Boga Abrahamovega in Izakovega.

Menj ugodni so jim bili drugi Romani, najmenj pa Nemci; **) zato so se radi naselili v Slovanih, ki so jih le redkokdaj tako kruto preganjali.

Nikjer pa ni veljalo javno pravo za Žide; sodili so jih po zakonu židovskem. Preganjali so jih iz različnih razlogov; versko nasprotje, obrtna konkurenca, podtikanje ritualnih zločinov, kuga in lakota — vse to je razburilo narod, da je napadel in pobil mnogo Židov ali pa jih iztiral iz dežele.

*) Primeri vpitje dunajskih Židov: „Nix ze handeln?“

**) Kako zgodaj so se Židje naselili n. pr. v Kavkaziji, kaže nagrobni napis iz 5. ali 6. stol. po Kr. v Zeitschr. f. Ethnol. 1882. 92. V Germaniji jih nahajamo že za rimske vlade.

V slovenskih pokrajinah nahajamo že zgodaj židovske naselbine in „židovske rede“ (Krones III. 56 ff.) Na Štajerskem jih je že precej bilo v 13. veku, posebno v Mariboru, Sl. Bistrici, Radgoni, Celji, Ptuji Ker so se pečali sosebno z denarnim obrtom in posojevali na visoke obresti (v 14. veku 65—86%, v 15. veku so bile zakonite obresti 43%), bilo je mnogo pritožeb, a vladarji so jih branili. Na Koroškem so prve večje naselbine nastale v Št. Vidu, Velikovci, Bréžah. Na Kranjskem so imeli leta 1212. že sinagogo v Ljubljani. Ob tistem času so bili tudi že v Trstu mnogi židovski menjalci, posojevalci in prekupci s staro robo. Pregnati je dal Žide s Štajerskega cesar Maks I. leta 1496; stanovi so ga za dohodke, katere je na ta način izgubil, odškodovali z 38.000 gld. (Krones II. 493.) Korošci so plačali 4000 gld. Nekaj let potem so morali zapustiti tudi Kranjsko in leta 1564. Gorico. V Trstu pa so smeli ostati. A ne versko sovraštvo, nego gospodarski oziri so orožje, katerega so se poslužili stanovi in narod v boji proti Židovstvu v naših deželah.

Najbolj se je zmanjševalo število Židov v Nemcih vsled čestih krvavih napadov; zbog tega so se najrajši naseljevali med Poljaki. Seveda jim ni bil mil tudi Poljak ne; a godilo se jim je ondi vendar neizmerno bolje, nego v Nemcih, Francozih i. dr. Mnogo hudega je moral Žid tudi v Poljski trpeti; a „v širokem kaftanu je imel dosti prostora za vse gorje“, kar mu ga je prizadel krščanski sodeželan. Vsekako pa so imeli boljšo usodo nego zatirani kmetje, in ako se je Žid dal krstiti, postal je celo plemič.

Tako so živeli Židje v srednjem veku in do praga najnovjše zgodovinske dobe; učakali so velikanskega prevrata, ki je raztrgal vezi stanovske in na podlagi državljanske ravnopravnosti brez ozira na vero in stan sleharnemu dal svobodo individualnega razvitja, z vsem, kar je tega evangelija moderne kultura kratko geslo: svoboda. Te svobode pa niso priborili samo krščanski možje — med najodličnejšimi borilci za jednoto države, za jednoto pravno, za stanovsko in versko ravnopravnost in ljudske pravice itd. so stali vsak čas tudi Židje, ne šele leta 1848. nego že dvesto let poprej. Zares čudna prikazen je to! Saj je nedvojno ravnopravnost vseh ljudij naravna posledica krščanskih načel, vzrasla torej na verski podlagi, na kateri stoji vsa naša kultura; pa za uresničenje izvirno krščanskega principa so se borili z vso gorečnostjo — Židje, zastopniki sila tesnosrčnih, po krščanstvu ob veljavo dejanih načel! Kar so začeli sloveči Židje Spinoza, Mendelssohn in drugi, to so nadaljevali enakomisleči nasledniki v zvezi s krščanskimi prijatelji, ki so bili pa često v istini učenci, gojenci onih mojstrov, kakor n. pr. Lessing, prijatelj Mendelssohnov. Novi nazori o svetu, o Bogu in človeku, o cerkvi, državi in človeški družbi, ki so se porodili iz proučevanja narave in prišli iz Anglije čez Kanal v germansko-romansko Evropo, našli so

v Židih najbolj nadarjene privrženke in apostole. Da je dosegla ta „filozofija“ toliko moč in tako ogromne vspehe, je v izdatni meri učinek sodelovanja Židov. Isti faktor je pa zakrivil tudi deloma, da se je oslablo ali celo zamorilo pozitivno versko prepričanje v protestantskih, še bolj pa v katoliških narodih in da sta zavladala racijalizem in materijalizem. Tem načinom je Židovstvo krčilo pot emancipaciji svojega naroda, a ne na svoje troške, nego na troške pozitivnega krščanstva. Doseglo je danes skoraj v vseh kulturnih deželah svoj smoter: emancipacijo, svobodo in ravnopravnost.

Z neko, rekel bi, elementarno silo pa je Židovstvo takoj jelo hrepeneti za višjim smotrom: za gospodstvom nad prejšnjimi gospodarji; zategadelj se je pa hitro tudi javila opozicija celo v takih krogih, ki so se poprej borili na strani Židovstva. Dočim se je temeljito predrugala kriščanska družba, ostal je Žid po duhu in telesi, kar je bil od davnih časov; tudi tisti Židje, ki so se najbolj iskreno borili za moderna načela, bili so v jedru vendar le — Židje, naj so bili tudi najčistejšega in najblažjega značaja. Varal se je, kdor je mislil, da se bode emancipovano Židovstvo povse stopilo s krščansko družbo.

Posebno zanimivo je pa tudi židovsko verstvo; v njem se javi genij in žilavost Židovstva. Zgodovina Židov pripoveduje o marsikaterem vrlem značaji, o možeh, ki so pravi idejal židovskega tipa, a tudi odlični in spoštovanja vredni raz občečloveškega stališča. Take može so običajno vzbudili viharni časi, kadar se je bilo narodu bojevati za svoje svetinje, za vero očetov in ž njo spojeni narodni obstanek, kajti poudariti je, da sta v Židovstvu vera in narodnost od praveka bili spojeni, da sta bili v tako tesni zvezi, da je bil vsegdar boj za verstvo identičen z bojem za narodnost, zajedno je bilo braniti obe. Seveda je pa od narodne samobitnosti treba strogo ločiti politično samostojnost; z židovsko državo je nehala politična samostalnost, a oteli so si Židje svojo narodnost in vero, ali, da govorim točneje, oteli so svoje pleme in versko prepričanje, ali vsaj spadajo k mozajični veri, iz katerih koli razlogov, zaradi „ohranitve plemena“.

Židovska „cerkvena“ povestnica, t. j. proučevanje židovskega verstva gledé na različne dobe in tem odgovarjajoče živo versko prepričanje kaže nekak znamenit razvoj. Jedna doba ima o Božanstvu bolj jasne, blažje pojme, v drugi dobi je narod se pogreznil v bolj surovo bogočastje; jednemu rodu je versko prepričanje in zupanje v Boga presunilo vse bitje, drugi je zapadel indiferentizmu, deloma celo malikovanju. Ne da se tajiti, da so židovski verski pojmi pradobe nekako surovi, primitivni, pomešani s tujimi pritikljaji, ki se krščanskemu čutu precej čudni zdé; a kljubu temu je bila vera že tedaj neizmerno vzvišena nad poganstvom, že zaradi monoteističnega principa. Ta princip je temelj, ki se ni

dal omajati nikdar, naj so ga zatajili semtertja posamezni deli narodovi. Te prednosti nikakor ne zmanjšuje neka omejenost božanstvene ideje, vsled katere zovejo nekateri židovsko vero „henoteizem“: Bog je samo bog onemu narodu, ki se mu je udal, a drugi narodi imajo druge bogove, ki so svojim čestilec vladarji in vodniki, kakor je Jehova Židom. Bojev med narodi se udeležuje tudi dotični bogovi; zmagonosnemu bogu se mora umakniti bog premaganega naroda. To je prestaro semitsko predstavljanje o božanstvu; a Židje so se povzdignili na višjo stopinjo: povišali so Jehovo nad vse bogove, opilili in poblašili pojem o njem, dokler jim ni postal etiško bitje, v katerem je izvor vsega dobrega in vseh nravnih močij in lastnostij. Sosedje so obtičali na stopinji naturalizma; Židje sami so se vspeli do supranaturalizma; ne v mrtvem kameni in lesu kakor Arabec in Feničan je Žid molil Najvišjega; nego Bog mu je bilo nevidno, nravno bitje, vzvišeno nad vesoljnim stvarjenjem, nikjer in nikoli omejeno po prirodnih pogojih.

Bridke usode so blažile in likale v židovskem narodu verske zmisle. Ko ga je Mojzes rešil iz najhujšega robstva, dal mu je v suhi puščavi, na podnožji Sinaja tisti kratki kodeks, na katerega se je opiralo vse sledeče življenje Židov in katerega še dandanes slovenska mati zgodaj vceplja v nedolžno srce otrokovo. V kratkih besedah je izražen ves obseg dogmatike in etike. Seveda so se Izraelci često pregrešili zoper sveti zakon, v Egiptu in v Siriji so posnemali marsikrat vzgled sosedov poganov; a kadar so se malo oddaljili od pravoslavja, kolovratili so tudi v hudo bedo, v onemoglost in nazadnje so postali plen krepkejših narodov. Tisti kos, ki se je najbolj navzel neverskih nazorov, pogreznil se je tudi narodno; svojega naroda značaj in misijo so prevzeli prebivalci južne židovske države, kateri se je reklo „Juda“. Tem je bil odpor krepkejši in vspešnejši, ker so ostali zvesti postavi Mojzesovi.

V srečnih dnevih je bilo Židovstvo ošabno, neusmiljeno, dokler mu ni po hudih borbah in usodnih udarcih v pregnanstvu in hlapčevstvu ostalo nič, razven vere v Boga. Kar je zamudilo v prostosti, gojilo in čistilo je v ognji nesreče: zaupanje v Boga, usvedočenje, da ne vlada nad človeštvom in narodo slepa neizprosljiva usoda, nego sama najvišja, nadprirodna in etična volja Stvarnikova. Stoprav hudi časi so vzbudili preroke; v njih spisih se najsičajneje kaže vedno čistejše in globokejše zaupanje v Boga. Neprestano oznanujejo preroki rojakom nauk, da ima človek svojo nravno nalogo izvršiti, ki je neodvisna od pozemeljskih slučajnostij in od vedno se izpreminjajoče državne osnove. V politični sužnosti, v pregnanstvu med tujimi narodi so prišli Židje do spoznanja, koliko tolažilne moči je v veri Mojzesovi, v neupogljivem, trpečem, a vedno upajočem zaupanju v neposredno pokroviteljstvo božje. „Z Asirci so samo kite človeških rok, z nami pa je Bog,

naš gospod, ki se bojuje za nas," pravi Hiskija; in drugje čitaš krasne besede: „V temni dolini potujem, a ne bojim se nezgode, ker si Ti pri meni.“ Nekdaj je Žid pred svojim Bogom samo trepetal, ker mu je bil, kakor Semitom sploh, samo neusmiljen, neizprosljiv sodnik, ki ne pozna milosti in celo vnuke kaznuje za grehe pradedov. Ecehijel pa veli: „Nečem, da bi se pogubil grešnik, temveč, da se spokori.“ In čisto krščanski duh veje iz Sirahovih besedij: „Ne prosi usmiljenja, dokler sam nisi odpustil bližnjemu.“

To je bila „reformarcija“ v najlepšem pomenu, ne golo modernizovanje izvirajoče iz slučajnih, zunanjih okoliščin, iz oportunitéte. Tudi take poskuse pozna zgodovina židovska; to so bili poskusi približati se malikovanju Nežidov ne s poglobljanjem, temveč uduševanjem verskega prepričanja. Tu in tam so Židje iz dobičkarije, v proseh trgovine vsprejemali tuje, poganške nazore v svojo vero, vcepali ji semitske (feničanske i. dr.), egipčanske in helenske cepiče in strgano obleko podedovanega veroizpovedanja krpali z pisanimi odpadki inostratev. Tako modernizovanje je nazadnjaštvo, ne napredek in Židom je to ravnanje obrodilo samo nekaj gnilega sadu. Večina, nepokvarjeno jedro narodovo takim poskusom ni bila prijazna in onim naprom se je takoj oglasil krepak odpor in otel poglavitni del očetovske dedščine, ščit narodnosti „zakon“. Osnovali so tajne zaveze, katerih člani so se zvali „chasidim“ = pobožniki; pobijali so poganstvo in domačo versko mlačnost, sosebo za vlade Selevkidov. Iz teh zavez se je porodila doba slavnih Makabejcev, ki so v strogem duhu starodavnega Židovstva branili narodnost in vero.

Polagoma pa je prišlo Židovstvo do prevažnega, usodepolnega razpotja, o katerem smo že govorili o priliki. Zmagoviti duh proroški, izguba domovine in politične samostalnosti in drugi razlogi so širili v navadno večjih krogih mnenje, da ne sme ostati „zakon“ več omejen v tesne meje skrčenega židovskega naroda, temveč da mora postati zakon vsem narodom, zjediniti jih v veri v jednega in jedinega Boga: da na mesto politeizma in henoteizma mora stopiti monoteizem; postal naj bi zakon torej podlaga novemu, vesoljnemu kraljestvu božjemu, o katerem so toliko govorili preroki. Čimdalje, tem živahnješe je bilo hrepenenje po obljubljenem ustanovitelji novega kraljestva, po Mesiji iz Davidovega rodu.

Pričakovali so Mesijo vsi Židje brez razločka, farizejci in esejci — a ko je prišel, našel je priznanje samo pri jako skromnem številu, ogromna večina narodova pa ga je zatajila, zavrgla. Te večine steber je bilo pa uprav ono farizejstvo, betva „chasidimska“, ki se je najtesneje oklenilo „zakona“, a samo mrtve črke, duha pa je iztiralo; duševno oko je postalo slepo za bistvo zakonovo; glavna stvar je postala oblika, nji so pod-

redili vse razmere življenja, javnega in zasebnega. Prorokovanje o bodočem kraljestvu božjem na zemlji je razumelo Židovstvo večinoma v občutnem zmislu in pričakovalo pozemeljske slave, moči blagostanja, posebno poudarjaje politično stran po Mesiji ustanovljene države. Tako so Židje razumeli obljubljeni božjo državo — znano je, da se v tem zmislu prerokovanje ni uresničilo in zato je Židovstvo odreklo svoje priznanje svetovnemu kraljestvu — krščanstvu.

Ako hočemo torej podati kratko definicijo denašnjega Židovstva, moramo reči, da je denašnje Židovstvo po svojem kronološkem in notranjem razvoju nadaljevanje farizejstva, ali drugače rečeno: do danes ohranjeno farizejstvo samo, a ne napredek, temveč sad okamenega verskega življenja. Denašnji Žid se nadeja vzveličanja jedino le od strogega izpolnevanja takih zakonov, ki so čisto zunanega, sekundarnega pomena, ki so bili dobri in potrebni kot ščit bistvu verskemu, ki so pa (da rabim drugo priliko) postali prazna lupina, odkar je vzraslo iz jedra, nekdanj v nji hranenega, veličastno drevó krščanstva.

Kar je imelo nekdanj v sebi Židovstvo etičkih idej, sposobnih za podlago in smer nove kulturne dobe, te so prešle v dovršeni obliki v krščanstvo — kako borna, pusta je ostala potem vsebina židovskega vrstva, pa tudi nezmožna oblažujoče in preosvajajoče vplivati na človeški rod! Njemu manjka prepričanja, da se človeštvo v slehernem članu mora oblažiti po zatajevanji, požrtvovalnosti v prosep bližnjega. Kar je Židovstvu ostalo, je marveč stari, goli egoizem. Svojo žilavost pa dobiva iz mrtve črke „zakona“ in zato se tudi dandanes židovski narod sme zvati „narod zakonovi“ katexochén.*) Ta zakon obseza vse razmere človeškega življenja; zapredel je vse razmere v svoje čudovito tanke, a vendar neraztrgljive mreže; v veljavo ima samo za primeroma majhno in krvno jednotno srenjo. Za človeštvo v obče nima niti veljave niti si je mogel pridobiti kdaj simpatij; nadkrilil ga je krščanski zakon in rimsko pravo.

Poleg zakona si je pa pridobil jednako, da celo večjo veljavo „talmud“, ki ga nekdo zove točno „kodifikacijo farizejstva“. O njem piše Hellwald tako-le: „Globoka pobožnost, nebeško zaupanje, blaga hvaležnost, veličasten pogum, vzvišena odločnost, otroška milota, bistra pridnost in mične pravljice se bliščé v ti knjigi poleg ljutega, nestrpljivega, po osveti hrepenečega sovraštva zoper človeštvo, ohola prekanenost, prešernost in skoraj brezumno samoljubje, sramotno prilizovanje in surova nesramnost, in zbog tega nam je to, kar je talmudu krepost, bolj zoperno nego očitne strasti pohlevnih in skromnih narodov.“**) Talmud ne ukuje otroka

*) Stade, Geschichte des Volkes Israel 2.

**) Hellwald, Culturgeschichte 176.

šele pri rojstvu v svoje sponse; njemu zapade novo bitje „že v onem treutku, ko jame kaliti novo življenje. Odslej ne zapuša mogočna roka talmudova človeka niti za trenutek, vodi ga pri sleharnem poslu, v najnavadnejšem slučaji, gledé obleke in hrane, šege in govorjenja, pobožnosti in radovanja, veléva mu, kaj naj misli in govori in njegovim ukazom se mora udati in upogniti vsakdo, kajti talmud ne odjenja in ne popusti nikdar in nikomur.“

Pod vplivom „zakona“ in talmuda je Židovstvo tako okoščelo, da se boji najmanjše izpremembe in da se je zbog tega neizmerno raztegnil propad med našimi in semitskimi nazori. Kar je nam napredek, je talmudovcem zločinstvo, kar je nam toleranca, je onim malikovanje. A naj poudarim še jedenkrat: uprav tu je vir žilavosti židovske. Tukaj vidimo oni faktor, ki je ves duševni razvoj Židov omejil na versko polje, na tisto polje, na katerem se je genij židovski pojavil že za prvih, rekel bi, detinskih let naroda. Še dandanes je Židovstvo tam, kjer je bilo za prihoda Vzveličarjevega; še zdaj pričakuje obljubljenega Mesijo. „Nekdaj“, pravi Kleinschmidt o rimskih Židih^{*)}, križali so Kristus, a križajo ga še dandanes simbolično v osebi Hamana; mrtvaški svoj kamen polagajo na njega grob rekoč: Pozdravi mi Abrahama in Izaka, Jakoba in kamenjúj sina tesarjevega.“ Ako smemo verovati trditvam „Alliance israelite“, Cremieuxa in dr., je Židovstvo in bodo ostalo luč sveta, mesija narodov. In ako si izposodijo orožje za boj proti krščanstvu iz slovstva nežidovskega, izvirniki so jim „kristjani“ Renanove, Straussove vrste, Opiraje se na duhove „krščanstva“ trdijo, da je sleharni človek Žid, kdor sploh zna rabiti um, kdor veruje v jednega Boga in ljubi bližnjega; protislovja seveda ne vidijo, ki tiči v tem pojmu o krščanstvu in židovstvu. Zato je po mnenji Židov še dandanes „zakon“ mati, hčeri sta ji pa Islam in evangelij, a mati se mora častiti, hčeri sta ji dolžni pokorščino, napósled pa bo menda vse narode si osvojila vera starega zakona.

Ker pa navdaja Žide še zdaj tak ponos, izcimila se je prav naravno tudi iz tega vira ona antipatija, ki je jedro antisemitizma. To je odpor proti zahtevi Židov, kojih „roka je vzdignena zoper vse.“ Ni krivda Nežidov, da veljajo v marsikaterem oziru še danes besede: „Glej, narod bo prebival sam zase in se ne bo štel med pogane.“ Iz najnovejšega časa pa naj nam osvetluje opisane odnošaje sledeča dogodba: V Londonu je židovska duhovska oblast pred nekaj leti zaukazala, da se morajo na vseh židovskih nagrobnikih izpraskati letnice krščanske ére, češ, da priznava Žid krščanstvo, ako rabi krščansko éro. Znano je pa tudi, da imajo še trdno vero, da se bode spet vzdignil tempelj jeruzalemski kot vidno znamenje novo oživljene, a svetovne židovske države. „Ako

*) Ausland, 1874. 505.

pozabim nate, Jeruzalem, posuši naj se mi desna roka.“ Nekje v talmudu pa čitaš to-le: „Židje so in ostanejo izvoljeni narod in prišel bode dan, ko mu bodo poslušni vsi narodi in iskali pri njem pot, resnico in življenje.“

Montesquieu pravi („Lettres persanes“, 60) o Židih: „Židje se smatrajo za vir vse svetosti in začetek vseh veroizpovedanj; mi smo jim pa krivoverci, ki smo spačili zakon, ali prav za prav smo jim uporni Židje . . . Sami se pa drže vere, ki je tako stara kakor svet.“

Za nas Slovane je zanimiv židovski „kahal“ na Ruskem in Poljskem, kjer je Židovstvo zaista „država v državi“ na podlagi talmuda. „Kahal“ je židovsko srenjsko oblastvo talmudsko sodišče, poleg katerega je redno državno oblastvo, brez veljave. Nežidi se smatrajo tem za pritepenice in vsiljence; nežidovsko imetje je po kahalovem pravu prav za prav imetje židovske občine; gledé družine, posestva, podedovanja itd. velja kahalovo pravo.

II.

Prirodoslovje Židovstva.

Bistvo Židovstva nam poleg zgodovine njegove pojasnuje najbolj proučevanje njegovih fizičnih in duševnih svojstev — antropologija in etnologija nam popisujeta ta človeški stroj in na tej podlagi nam je mogoče razumeti, zakaj je Židovstvo uprav to, kar je in katere, rekel bi, prirodne sponse mu od zvršitka plemenskega tipa sem branijo igrati katero drugo ulogo razven one, ki jo ono igra skoraj od praveka.

Slovenci imamo malo prilike seznaniti se z Židi; seveda bodo v tem oziru (bojim se) naši potomci v ne zelo poznem času času „srečnejši“, ker jim bo „napredek“ ta predmet v večjem številu preskrbel. Kar nas je pa takih, ki smo prišli na ta svet pred državnimi temeljnimi zakoni z l. 1867. in ki nas je rodila preprosta slovenska mati, dobili smo šele na Dunaji dokaj prilike, upoznavati oni zanimivi narod. V živahni gneči prestolnice cesarske so nam vzbudili pozornost ljudje, katere smo do tja k večemu iz knjig poznali, ne „in natura“. Čudno so bili opravljeni: na nogah so imeli visoke, bolj ali menj svetločrne škornje, „kanonom“ podobne; suknjo so imeli dolgo, črno, podobno talarju, na glavi pa precej visok klobuk. Črnikast obraz je obdajala črna, gosta brada; govorica je bila hitra, nerazumljiva, vse truplo v večnem živem kretanji in miganji. Videli so se nam nekaki redovniki, pa nas je spet to motilo, da so jim viseli ob sencih v obliki oblanic sesvedrani lasje, da je v bradi često bilo mnogo nesnage, da so bile oči krvave, suknja pa zamazana, da bi se dala skoraj za zrcalo rabiti. Kaj bi nam dali nekateri narodi

slovanske krvi, ako bi videli te prikazni stoprav na — Dunaji! Zato se nam ni treba sramovati naše nevednosti; saj smo kmalu zvedeli, kdo so ti ljudje, da so namreč pravi — Židi, imenoma Židi iz Poljske in Ruske! To je bila pa samo židovska „plebs“; drugi Židi se opravljajo povse tako, kakor je šega omikanega meščanstva v zapadni Evropi, katero dobiva dotična povelja iz Pariza.

Med Židi je sicer nekaterih z rudečimi lasmi, dočim so v obče črnolasci; to je pa tudi jedina razlika; v vseh drugih nagledih nahajam pri Židih iste tipične plemenske znake*) Žid je pravi in celi Žid na iztoku in zapadu, na jugu in severu, naj se zavija v nošo berbersko ali v kožuh ruski; pekoče solnce v Sahari mu malo očrni lice, a v podnebju našem se spet malo obeli; ruski Žid je pravi brat španjskemu.

Dandanes so antropologi že premerili vse narode: v dolgih vrstah števil nahajamo matematiški izraz za telesne razmere, katere tudi samo oko takoj spozna. Takega raziskavanja so se lotili učenjaki v zapadni, srednji in vzhodni Evropi, v Aziji in drugod, a zasledili so povsod iste učinke; v Aziji so našli isti ustroj židovskega telesa, kakor v Evropi. Primerimo židovski tip z našim: kratek trup, kratke in šibke okončnice, kljukast, ostrorobot nos, naprej moleč obradek, suho truplo, krešeča kolena, hitra hoja in govoriga in tisto zaletavanje jezika ob zgornje zobe, katero zovemo „Mauscheln“ (iz „Mojzez“ popačena beseda) — to so znaki židovskega tipa. Kaj pa nas uče antropologi?

Avstrijski polkovni zdravnik dr. A. Weisbach je v obširni knjigi*) priobčil sad svojih telomerskih študij gledé raznih narodov; iz te bogate zaloge hočemo sledeče podatke posneti, ki bodo zadostovali za naše namene.

Našel je Weisbach, da bije žila Židom dokaj hitreje nego sledečim narodom: Rumuncem 64 krat v minuti, Madjarom 70 krat, Severoslovanom 72 krat Židom pa 77krat. Gledé telesne velikosti je razvrstil iste narode takole: Severoslovani (1671 mm), Madjari (1658 mm), Rumunci (1643 mm), a Židje (1599 mm), na zadnjem mestu; a gledé obsega glave so Židje prvi s 342 mm, dočim imajo Rumunci 335 mm, Severoslovani 331 mm in Madjari 329 mm. Imajo pa Židje tudi najdaljši nos: 35 (ako se vzame telesna velikost = 1000); za njimi slede Rumunci z 32, Severoslovani z 31 in Madjari z 29; židovski nos je jako obokan ali zakrivljen po orlovo; to kaže številka 14 (od 1000), dočim je isto razmerje pri drugih narodih 13.

*) Že v Palestini so imeli nekateri Židi črne, drugi pa rudeče ali plave lase, nekateri modre, drugi črne oči. Edina razlika med Židi iztočne Evrope (ruskimi Židi) in „španjskimi“ je ta, da so zadnji lepše vzrastlei nego oni.

*) „Körpermessungen verschiedener Menschenrassen“, Berlin 1878.

Ustroj trupa: širokost čez pleča je največja pri Severoslovanih (241:1000), potem sledé Rumunci (236:1000), Madjari (235), a Židje imajo samo 215; čez prsi je ista razmer: Rumunci (546:1000), Severoslovani (544) Madjari (539) in Židje nazadnje (529); povprečnik skozi prsi počez je pri Severoslovanih največji (169), pri Židih najmanjši (164) a enak z Madjari; isti poprečnik naravnost je pa največji pri Židih (125), potem sledé Rumunci in Severoslovani (122) in poslednjič Madjari (119.) Ogrodi so torej pri Židih srednjega obsega, počez menj, po dolgem zelo razvite, spredaj plošnate, na straneh jako plošnate.

Gledé dolgosti trupa so na prvem mestu Rumunci (393:1000), takoj za njimi Židje (387), potem šele Madjari (384) in Severoslovani (383). Trup je torej pri Židih primeroma dolg, z glavo pa je zvezan po jako kratkem ali močnem vratu. Medenice so pri Židih najmanjše (490), a največje pri Severoslovanih (510)*

Okončnice: Gornje lehti so pri Židih najkrajše (183), pri Madjarih najdaljše (188); spodnje lehti isto tako pri Židih najkrajše (158), a pri Madjarih najdaljše (161). Lehti so torej pri Židih primeroma kratke, pa so tudi najtanjše glede obsega obeh lehtij (148 in 145), dočim so zgornje lehti najmočnejše pri Severoslovanih (154), a spodnje pri Rumuncih (155). Roka židovska je najdaljša (118), a rumunska najkrajša (116), isto velja o palci; a glede širokosti je najšibkejša (50), pri Madjarih pa najširša (53).

Badro je samo pri Rumuncih krajše (486) nego pri Židih (487); izdatno daljše je pri Severoslovanih (491) in Madjarih (492). Kakor lehti so pa tudi tanka bedra židovska (obseg stegna 287), jako tanjša od rumunskega (297), madjarskega (293) in severoslovanskega bedra (297). Isto velja ob obsegu krače: med kračo židovsko in severoslovansko je razmer kakor 196:212! Med njima sta Madjar (205) in Rumunc (208); isto velja napósled tudi o nogi: noga Židova ima obsega 142, Severoslovanova pa 151.

Avstrijski Židje, katere je premeril Weisbach, so torej primeroma majhni in imajo bolj šibke okončnice. Weisbach navaja (str. 268) tudi druge narode, katerih velikost so zmerili drugi učejniki; absolutne številke se sicer ne ujemajo z Weisbachovimi, a razmerje je sto in neugodno za Žide: Norvežan ima 1727 mm dolgosti, Švedec 1700 mm, Škotec 1708 mm, Irec in Anglež 1690 mm, Danec 1685 mm, Nemec 1680 mm, avstr. Italijan 1669 mm, Francoz 1667 mm, Iberec 1658 mm, Albanec 1764 mm, Grk 1648 mm, Rumunc 1635 mm, Madjar 1637 mm, **Žid 1632 mm**, samo Turek je manjši: 1608 mm. Ozrimo se na Slovane v Avstriji: Slovak 1660 mm, Čeh 1669 mm, Rusin in Poljak 1672 mm, Slovenec 1672 mm, in Hrvat celo 1692 mm.

*) Schröler: Beckenmessungen (Anthr. Mittheil. XIV. 165.) je tudi do gna, da imajo Židinjé najmanjše medenice. Isto Globus 47. št. 6.

Za tako antropološko preiskavanje je komaj kje drugje toliko prilike kakor v Rusiji, kjer je največja narodnostna mešanica. Ruski general Erckert je porabil nabiranje novincev in spisal študijo o telesnih razmerah tamošnjih narodov. *) Namesto dotičnih številk posameznih oseb podajamo tukaj povprečne razmere:

Narod	Telesna dol- gost	Od 1. vratnega vre- tenca do trtičnega konca	Razmer med trupom in dolgostjo bedra (trup = 1000)
	<i>mm.</i>		
Čeremisi	1731.1	625.4	62.7%
Votjaki	1675.2	643.0	67.8
Baškiri	1732.7	626.1	63.3
Tatari	1693.5	624.8	65.0
Vel. Rusi z de- loma tatarsko in finsko krvjo	1668.0	612.3	66.3
Malo-Rusi	1670.1	618.3	65.5
Poljaki	1651.5	602.5	63.4
Židje	1622.5	562.5	60.0

Torej tudi tu razvidamo, da so Židje med omenjenimi narodi najmanjši, celo dokaj manjši od ruskih Slovanov, katere itak izdatno presežajo mongolski rodovi. Isto velja o razmerji med trupom in celim telesom in med trupom in dolgostjo bedra, katero je po ti sestavi pri Židu primeroma krajše nego pri vseh drugih narodih. Anglež Tylor**) navaja sledeče številke: velikost Angležev v Avstraliji 1727 mm, Švedov 1702 mm, Kitajskih delavcev 1625 mm, Laponcev 1524 mm; njega številke se strinjajo s podatki drugih antropologov in potrjujejo iste. Znamenito je tudi, da je med Židi jako malo oseb velike postave; in uprav ker jih je tako malo, so nam v potrdilo pravila, da so Židje primeroma majhni.

Rekli smo, da so okončnice Židov kratke; ako Žid drži roki razpeti, je oddaljenje prstov navadno jednako dolgosti telesa, k večjemu je ono 25 mm daljše čestokrat pa celo znatno krajše; pri Nežidih na Ruskem so pa našli celo 203 mm difference, t. j. za toliko sta prsta razpetih rok dalje vsaksebi, nego je telesna visokost.

Kaj moramo sklepati iz navedenih števil? Za teško delo in za vojaštvo je Židovstvo vsled svojega ana-

*) Zeitschr. für Ethnologie. 1883. 264.

**) Anthropologie 71.

tomičnega ustroja menj sposobno nego večina drugih narodov, s katerimi smo je primerjali. To nam bode osvedočila naslednja razvrstitev vojakov avstro-ogrške vojske po verstvu in narodnosti. 31. grudna 1882. je bilo v glavnih knjigah (Grundbuch) vpisanih 874.087 mož; sledeča tabela kaže, koliko je bilo vojakov pojedinih narodnostij absolutno in relativno, potem koliko % vsega prebivalstva spada k sleharni narodnosti in koliko je torej dala katera preveč, oziroma premalo vojakov:

Vojakov	absolutno število	od 100 vo- jakov	od 100 vseh stanovalcev Avstro- Ogrske	torej + preveč — premalo
Nemcev	255.139	29.2%	26.8%	+ 2.4%
Madjarov	169.754	19.4	17.2	+ 2.2
Čehov	162.736	18.6	18.5	+ 0.1
Poljakov	67.457	7.7	8.5	— 0.8
Rusinov	70.989	8.1	8.3	— 0.2
Hrvatov	34.481	4.0	3.9	+ 0.1
Slovencev	28.681	3.3	3.1	+ 0.2
Srbov	28.363	3.3	3.8	— 0.5
Bulgarov	283	—	—	—
Rumuncev	49.849	5.7	7.4	— 1.7
Lahov	6355	0.7	1.9	— 1.2
Židov	25.017	2.9	4.2	— 1.3

Tu je treba opomniti, da so Židje večinoma prav za prav dvakrat šteti in sicer večinoma pri Nemcih in Madjarih, katerih presežek v vojni (2.4 in 2.2 %) je torej iz tega uzroka dokaj, pa samo navidezno za toliko višji. Znano je dalje, da se marsikateri Slovan, Rumunec itd. kot vojak prišteva Nemcem, Madjarom itd.; v istem razmerju mora se naravno znižati relativno število vojakov dotične narodnosti. A mislimo si, da je vse res tako, kakor kažejo navedene številke, tedaj razvidimo, da dajó preveč vojakov: Nemci, Madjari, Čehi, Slovenci in Hrvatje, premalo pa: Poljaki, Rusini, Srbi, Rumunci, Lahji in Židje. Največ so na dolgu Rumunci z 1.7 %, takoj za njimi pa Židje z najmanj 1.3 %; gotovo pa je židovski primankljaj v istini 1.3 % dočim je rumunski nedvomno dokaj nižji iz navedenih razlogov.

Na Pruskem je bilo:

1. 1849.: 1.34 % Židov, a samo 0.93 % židovskih vojakov.

" 1861.: 1.40 " " " " 0.50 " " "

Tu je torej dolg Židov celo narastel.

Na Angleškem je bilo l. 1878. Židov 0.20 % vseh deželanov, a samo 0.14 vseh vojakov.

V rusko vojsko je stopilo začetkom 1883. leta 212.600 novincev, med njimi je bilo 7.697 Židov = 3.62 % vseh novincev, a vsega stanovništva jih je samo 3.5 % (ako štejemo samo evropske Ruse s Kavkazom vred; brez Kavkazcev je židovski delež = 3.8 %). Navidezno je tukaj odstotek Židov v vojski večji nego v stanovništvu; v istini je pa mnogo manjši, ker v omenjenem številu novincev niso všteta krdela neregularne vojske, dočim smo dotične narode vzeli v poštev pri prebivalstvu.

V kakšnih službah pa so n. pr. Židje v avstrijski vojski? Leta 1880. je bilo med vojaki dotičnega oddelka:

V voj. upravniskih zavodih	Židov 5.5 %	Slovencev 2.7 %
pri strélcih	" 0.8 "	" 7.7 "
pri pehota	" 3.4 "	" 3.0 "
pri konjici	" 1.2 "	" 2.3 "
pri topništvu	" 2.0 "	" 3.4 "
v voj. učilnih zavodih	" 6.0 "	" 2.3 "

Židov nabajamo torej največ zastopanih v takih službah pri vojski, kjer niso „kombatanti“, t. j. pravi vojaki, temveč v uradih, šolah itd. Dočim je v vsi vojski samo 2.9 % Židov, jih je tu 5.5 %, oziroma 6.0 %, povsodi nad dvakrat toliko, kakor Slovencev katerih je primeroma veliko število pri lovcih in topničarjih. Židje so si torej izbrali take posle, kjer je menj telesnega truda in se človeški material menj obrabi.*)

Preračunimo zdaj, koliko je bilo leta 1880., 1881. in 1882. Židov med onimi vojaki, ki so dobili začasni dopust vsled bolezni ali dopust zaradi nesposobnosti, ali pomrli za boleznijo v dejanski službi ali pa kot rezervisti (oziroma dopustniki), tu najdemo sledeče številke v odstotkih vseh vojakov: Bilo je Židov med tistimi, ki so:

1. dobili dopust zaradi bolezni	. . . . . 2.9 %
2. izstopili iz vojske zaradi nesposobnosti	. . . . . 5.5 "
3. umrli v dejanski službi	. . . . . 1.09 "
4. " kot rezervisti (dopustniki)	. . . . . 1.8 "

povprek v l. 1880—82. Primerjati teh številke z dotičnimi odstotki Slovencev in dr. žal, da ne moremo, ker vojaki niso ločeni po narodnosti v statističnem izkazu. Pa gledé Židov so one številke ugodne, kajti samo v 2. kategoriji presežajo odstotki odpuščenih Židov relativno število (2.9 %) vseh židovskih vojakov; prekomerno visoko število Židov je torej postalo nesposobnih za vojništvo; dokaj jih je šlo na dopust zaradi bolezni (2.9 %), prav naravno je tedaj jako malo Židov pomrlo na dopustu in v rezervi, še dokaj menj pa v dejanski službi;

*) Po „Militär-stat. Jahrbuch für 1880—82, II. 140. 146.“ itd.

kajti tisti, ki so ostali v službi, bili so z jako redkimi izjemami najtrdnješi in v primerno velikem številu v takih službah, kjer se vojak laglje obvaruje posledic telesnega trpljenja. Razven teh razlogov bomo navedli pozneje še druge, ki ugodno vplivajo na zdravje Židov.

Faktum je torej, da Židovstvo gledé vojaške službe ne izpolnjuje svoje dolžnosti v razmerji s številom židovskih stanovnikov; ni umestno, ta faktum pojasnovati sosebno z ozirom na Rusijo z opisovanjem židovske bede, ki je menda kriva telesne nesposobnosti Židov za vojsko. Beda Židov na Ruskem, v Galiciji in drugih deželah poprek ni gorša od one krščanskih sodeželanov. Marveč je razlogov iskati v zgoraj navedenih telesnih svojstvih Židov, v ustroji telesnem, ki je menj sposoben za težko fizično delo. A tudi z g odovina nam pravi, da orožje nikdar ni posebno ugajalo geniju židovskega naroda. Niti za najslavnejše dobe si niso ustvarili čisto narodnih polkov; zmage Davidove in Makabejcev so deloma zasluga tujih najemnikov. Na podlagi zgodovine, statistike in antropologije smemo reči, da je ona nesposobnost za vojaško službo več nego slučajnost — ona je marveč plemenska posebnost, važna proga narodnega židovskega tipa. Poleg te svojosti je jasno izraženo pomanjkanje fizičnega poguma, strah pred smrtjo; takega vojaka ne navdaja navdušenje, niti slepi fatalizem, ki je nekdanj gnal moslime v ljuti boj.

Vsled teh svojstev so dobe židovskega osvojevanja zares meteorično kratke; zato so vrlo kmalu pozabili, da jim je Mojzes ukazal uničiti vse Kananičane in si osvojiti vso zemljo malikovalcev. Poleg poguma in telesne moči pogrešamo pa tudi vojaške discipline, „duše“ vojniške. Čitaj le o Gideonu in drugih veljavnih možeh! Silna židovska vojska se boji prijeti dokaj slabjšega nasprotnika; kadar je huda nevarnost, je težko spraviti dosti mož pod orožje, ker se rajši poskrijejo v šumi, v jamah in skalovji. Ako so pa vendar le zmagali, imeli so res tehtne razloge zahvaliti se Bogu; ta zahvala ni samo izraz žive hvaležnosti vernega srca, nego je po našem mnenju pri Židih nesamohotno izvirala iz spoznanja lastne slabosti, ki se na glas oddahne, kadar je rešena preteče ji nevarnosti. Vsled teokratske svoje ustave in v svesti si svoje fizične slabosti so po pravici smatrali svoje zmage za zmage Boga samega, in sicer ne samo v bojih z mogočnimi nasprotniki, temveč isto tako v brezštevilnih vojskah z narodi, ki so bili izvestno dokaj slabjši od Židov. Dandanes se v urejenih državah ne morejo več tako lahko odtegniti vojaštvu, kakor še pred malo desetletji; a statistika nas je prepričala, da v tem oziru še ni vse v redu; navzlic navedenim fizičnim dejanstvom je pa tudi težko nadjati se, da se bi kedaj prišlo do normalne razmere; težko je upati vrlih vojakov iz tistega naroda, ki je postal že prava „signatura“ vsem evropskim toplicam in s tem iz-

raža svojo telesno slabost in bojazen pred smrtjo. Žid mora postati poprej kmet ali pa nomađec, potem bo svojemu plemenu pridobil potrebnih svojstev za vojaštvo. Kdaj pa bomo doživeli uresničenje onega temeljnega pogoja?*)

Kako malo ugaja Židom vojaški stan, razvidi se tudi iz sledeče sestave, obsezajoče deleže avstrijsko-ogrskih veroizpovedanj med gojenci naših vojaških zavodov. Bilo je namreč gojencev v odstotkih:

rimsko-kat.	1. 1879: 92.—, 1880: 92.0, 1881: 90.70, 1882: 99.—, 1883: 88.9
grško-kat.	" " 0.66 " 0.5 " 6.26 " 0.3 " 0.7
pravoslavnih	" " 2.7 " 2.6 " 2.5 " 2.5 " 2.7
evangeliških	" " 4.5 " 4.6 " 5.8 " 5.8 " 6.8
židovskih	" " 0.4 " 0.5 " 0.6 " 0.6 " 0.5

Malo sposobno je pa dalje Židovstvo tudi za težko fizično delo, ker je preteklo toliko tisočletij, ne da bi bilo Židovstvo izurilo svoje fizične sile in sredstva jim, namreč roke, noge itd. za težko delo. Tudi tu se moremo opirati na zgodovino. Res je, da so doživeli tudi Židje dobe težavnega truda, sosebno ko so morali pomagati graditi ogromne stavbe egipčanskih faraonov. Ni čuda, da se one palače, tempeljni itd. nam zdé zidani za veke, saj se je zanje porabilo najzlahotnejše lepilo: žive sile človeške, ki so v potokih potu jih razsipno uničevali samopašni faraoni. Sredi tako bogate prirode pa tako neizmerno gorje! Bič nadzornikov je k tem zgradbam tiral tudi Žide; iz sv. pisma, pa tudi iz napisov in slik zvemo, koliko je moral trpeti „izvoljeni“ narod pri takem delu pod plamtčim solncem egipčanskem; da, reči smemo, da so Židje več trpeli nego Egipčanje, ker so jih sovražili kot tujce in ker je Žid, menj od Egipčana vajen težkega dela, dvakrat huje čutil bič in tovor, s katerim so ga mislili uničiti. Da je pa res Židovstvo bilo v obče menj sposobno za tako delo, smemo sklepati iz zgodovinske resnice, da so bili celi rodovi (Ruben, Gad, Simeon i. dr.) še vedno pastirji.

Ona deloma iz telesnega ustroja izvirajoča nesposobnost je v zvezi z mnogimi okoliščinami mržnjo do težkega dela rodila; tudi v Palestini so Židje za težka dela najemali najrajši tujce, sosebno pridne Feničane. Polagoma se je vsled različnih razlogov in vplivov utrdil značaj židovskega tipa in ni stoprav učinek usode narodove v pregnanstvu in diaspori. Kar ima Židovstvo na sebi tipičnega dandanes, to je bilo že tisto „omnia mea mecum porto,“ kar si je otelo iz narodno-političnega poloma, to mu je bila glavnica obstoja skozi vse dobe.

V tem obziru naj navedemo sledečo statistično drobtinico:**) Leta 1875. ni bilo med lipsiškimi vrtnarji, kmetovalci in ribiči nobenega Žida; samo 9 Židov se je štelo med kovinskimi in stroj-

*) Statist. Handbuch für 1884. 253.

**) Andrée l. c. 189.

nimi delavci, med temi 2 zlatarja in 3 urarji; samo 3 so bili stavbarji. Uradnikov, umetelnikov in učenjakov so pa nabrojili 58! Nasproti 2% Židov med vsemi prebivalci v Lipsiku, jih je bilo med trgovci 5.7%, med bankirji 8%, med platnarji 21%, med trgovci z žitom 25%, med krznarji 42% in med agenti, speditérji itd. 55%. Gotov in lahek zaslužek, a malo truda, to so pogoji, katere stavi Žid, ako se loti katerega posla. A čast, komur čast! Lenuh Žid v obče nikakor ni! Dninar noče biti, ker je bolj slabega telesa in ker mu deloma to brani narodni ponos; pa svoje zmožnosti in svoj čas uporablja vestno po tisti angleški prislovi, ki pravi, da je „čas denar“.

Kar velja o Lipsiku, velja tudi skoro povsodi; to je faktum, ki se nam ponuja povsodi, kjer vidimo Žide; redke izjeme potrjujejo pravilo. Madjarov na Ogrskem in Erdeljskem se je pečalo 1880. l. 48.6% z obrtnijo, t. j. z rokodelstvom in s trgovino; a bogme! to niso pravi pravcati Arpadovci! Med njimi je mnogo Židov, ki so se večinoma izdali za Madjare. Vseh ogrskih in erdeljskih Židov pa je toliko med trgovci, da je 46.78% vseh trgovcev tam — Židov; med rokodelci pa je Židov samo bornih 8.26% *)

Nikakor ni samo gola slučajnost, da se dotične razmerje tako lepo ujema v Saksonski in Ogrski, dasi je taka razlika med njima v kulturnem, narodno gospodarskem in drugem oziru; tu je izražen učinek plemenske, prirodne postave.

Sam tip židovski pa ni dandanes več izpremenljiv, niti se ni premenil, odkar zgodovina pozna ta narod. Da se je pa ohranil do naše dobe, to ni posledica slučajnih faktorjev, nego jedino le zasluga Židov samih. Kar je bilo urojeno Židovstvu in kar je pozneje, rekel bi za mladih nog, vsprejelo v svoje bitje inorodnih življev v duševnem in telesnem oziru, vse to je postalo že v pradavnih časih plemenska lastnina in je ostala z Židovstvom v nerazrušljivi zvezi skozi tisočletja. Odkar se je ustanovil in utrdil tip židovski, so ga Židje sami ohranili neizpremenjenega, ker so se od nekdanj varovali pomešanja s tujci v krvnem oziru. Sicer vemo, da so se sklepali zakoni med Židi in Nežidi; v žilah idealnih kraljev, Davida, Salomona in dr. se je pretakala kri, kateri je bilo primešane nekaj tuje krvi. Tudi dandanes se še sklepajo taki zakoni. A predrugačiti niso mogli ti slučajji narodnega tipa, ker so bili primeroma jako redki in ker so bili tisti, v starih časih v narod došli življi, večinoma Židovstvu v najbližnjem sorodstvu, namreč feničanski, kananičanski, arabski in drugi semitski. Kar je prišlo v žile Židov v zadnjih dveh tisočletjih krvi nesemitskih narodov, je jako malo, samo „homeopatične doze“, kaplje, katere se hitro in brez sledu izgube v velikem jezeru domače krvi. Židje so ostali „pleme“, dočim so v naši Evropi od prvih zgodovinskih časov sem pogi-

*) Statist. Monatshefte XI. 522.

nila vsa „plemena“ vse čiste narodnosti. Različni narodi, različna plemena, so se pomešala; nastale so nove narodne jednote, med katerimi ni važnih plemenskih razlik; loči jih bistveno jezik, ki pa je jako izpremenljiv znak; druge razlike so učinek zemljepisnih, zgodovinskih in enakih vzrokov.

Pomešanje Židov z drugimi narodi je zaprečila v prvi vrsti vera; največ vpliva je imel talmud. Nasprotno je pa tudi zgodovinska resnica, da so se zakonov z Židi ogibali isti Nežidje, dasi jim tega ni veljevala domača vera; deloma jih je motil „zakon“ s sitnimi obredi, jedilnimi postavami, obrezovanjem itd. Uprav teh postav se je pa Židovstvo krepko oklenilo in ni hotelo odjenjati niti za pičico; marveč se je, kakor znano, čimdalje tem bolj strogo vedlo po „zakonu“. To je bil zid, trdnjši od kitajskega; v tem zavetju se je ohranilo pleme židovsko čisto.

V zaslugo se ta vernost Židom nikdar ni štela, ker je bilo Židovstvo zbog svojih strogo obvarovanih narodno-verskih tradicij preodločna opozicija zoper inonarodno mišljenje in šege. Kralju Antiochu Sidetu, oblegajočemu l. 134. pr. Kr. Jeruzalem, so baje svetovali vojskovodje, naj da uničiti vse Žide, ker so jedini narod, ki se neče pomešati z drugimi, temveč se le med sabo ženijo in vse Nežide za sovražnike smatrajo. Tacit pravi,* da je rasla veljava Židom zato, ker so ostali verni svoji veri, pomagali drugi drugim in sovražili vse tujce; s tujci niti ne obedujejo skupno niti ne sklepajo z njimi zakonov; niti tujih ženskih ne poželé, dasi so najbolj udani poltnosti. Svojo mladež, nadaljuje Tacit, učé najprej, da naj sovraži bogove in zaničuje domovino (seveda tujo); prva skrb jim je množiti število rojakov; Mojzes sam jim je baje ukazal, da morajo samó obrezancem pokazati pot, ako so je zgrešili in samo obrezance peljati k vodnjaku, da ne poginejo od žeje; dasi so se naučili grščine in latinščine in celo pisali nagrobnice v teh jezikih, „ostanejo Židje le Židje, zoprna jim je ostala podoba (nežidovskega) človeka, obrezovali so se, niso jedli svinjine in so potratili sedmino svojega življenja s posvečevanjem sabata, namesto tempeljnov so sezidili sinagoge; prvotni zakon jim je sicer zgorel, a nadomestovale so ga pergamentne listine v sinagogah; bile so spisane jako natanko in iz njih so čitali odlomke raz vzvišene lece sredi hiše. Proti iztoku so se obračali in molili svojega starega boga.“

Še pred Tacitom je jednako govoril Ciceron, opisujoč broj in moč Židov, sad židovske izključljivosti in slaveč može, kateri so bili dejanski antisemiti.

Vstrajnost podedovanih plemenskih svojstev židovskih je vsled čistosti židovske krvi celo močnejša nego neštevilni vplivi

* Hist. V. 2—5. n. pr. „separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens a linearum concubitu abstinet; inter se nihil illicitum.“

zunanjih razmer in odnošajev, katere Francoz zove skupno „le milieu“ ali „monde ambiant“. Takih aristokratov, ki bi bili tako „polnorodni“ (Vollblut) je jako malo. In kar imenuje Broca posledico „etniškega podedovanja (l'hérédité ethnique), ki je vedno silnejše nego „le milieu“, tega ne uniči niti sam sv. krst; ta zakrament izpremeni samo vero Židovo, a nedotaknene ostanejo v vseh biologičnih odnošajih one temeljne, plemenske razlike, ki so neodvisne od podnebja, navad in šeg. To pa ne velja samo o povprečnem Židu, nego tudi o pojedincu, ki je čist in dovršen reprezentant svojega rodu, kakor pravi Joh. Ranke: „Tiste lastnosti, ki so jih pridobili si roditelji, podedujejo potomci tudi potem, ko ne vplivajo več oni uzroki, kateri so v prvi generaciji rodili one individuvalne tvore; tem močnejši je pa vpliv podedovanja, ako oni uzroki ostanejo živi tudi v sledečih rodovih.“

Poleg te vstrajnosti ima pa Židovstvo čudovito sposobnost, povsodi se udomačiti; raztrosilo se je po skoraj vsi zemlji. V tem zmislu je Žid pravi kozmopolit: ne imajoč lastne domovine je občan vsem narodom in deželam — a pomniti je vedno, da je vkljub temu kozmopolitizmu v prvi vrsti židovski občan, ki se noče asimilovati ali stopiti z drugimi narodi. Dasi mu njegov narodni jezik dandanes jako malo koristi, goji ga vendar z genljivo ljubeznijo; on mu je sveti jezik, neprecenljiv del njegove posebnosti, katero hoče neoskrunjeno ohraniti do prihoda pričakovanega Mesije. A Žid je tudi praktičen mož; rad in lahko se nauči tujih jezikov, čim več, tem bolje. A zakaj se Žid tako lahko nauči tujega jezika, celo ruščine, ki mu s sikavci največ sitnosti dela? Temu je razlog deloma praktična potreba, deloma pa in še bolj v dolgi vrsti rodov pridobljena zmožnost, katera se tem krepkeje razvija, čimdalje jo upotrebuje narod. Tudi tukaj vidimo torej moč podedovanja! Felix Luschan*) po pravici na ta način razlaga večjo zmožnost avstrijskih Nemcev za proučenje tujih jezikov; še jasnejši dokaz za to smo pa Slovenci, pa smo vkljub materinščini v nekem zmislu zaista „poliglottni“ narod. Ako Slovenci, odkar so v denašnjih seliščih, niso obiskovali vsi katere šole — v šolo jezikov so morali tako rekoč vsi! In ker se to godi že toliko vekov, ni se nam čuditi, da je pri malem številu Slovencev več Mezzofantijev, nego pri naših mogočnih nemških sosedih. Prvi rodovi si prilasté in izurijo to zmožnost, sledeči pa jo podedujejo.

Sama raba tujega jezika pa ne prestvari nikakor Žida v Nemca, Poljaka, Rusa itd.; v antropološkem oziru se Žid in Nežid vkljub istemu jeziku ne približata prav nič; da, niti v narodopisnem zmislu se ne sme govoriti o Židu nemškem, francoskem, poljskem itd.,**) naj Žid tudi sam zove ta ali oni mo-

*) Anthrop. Mittheil. XI. 177.

**) Samo zaradi kratkega naimenovanja rabimo te nazive.

derni jezik svojo „materinščino.“ Oni pridevki se smejo rabiti jedinele v zemljepisnem pomenu za poznamenovanje Ži lov živečih na Nemškem, Francoskem, Poljskem itd. Navzlic isti omiki je pariški Žid vendar tujec. Francozu, a pravi brat berdičevskemu Židu. Kako krasno ume Žid v severni Afriki govoriti arabski! Celó v beli „burnus“ vtakne svoje telo. A, dasi ima obraz njegov dokaj podobnosti obrazu Arabca, se vendar izmed sto ljudij Žid takoj izda, ako jame govoriti — arabski! Plemenska svojost ga izda i tisto sikanje („mauscheln“), katerega se ne iznebi nikjer.

Ker že govorimo v „kozmpolitzmu“ Židovstva, nam je mimogredé še to-le opomniti: Kjer je novodobna kultura podelila Židom vsestransko ravnopravnost, jim je naravno odkazalo tudi javno življenje odločno strankarsko stališče v političnem in narodnostnem boji; saj se temu ne more ogniti nikdo. Kaj pa je bilo za Žide merodajno, izbirajočim stališče narodnostno seosebno v mnogojezičnih deželah? V prvi vrsti uprav isti kozmpolitzem, ki zahteva kolikor mogoče obširen delokrog za specifične razmere Židovstva. V tesnih mejah zemljepisnih, narodnih itd. Židovstvo ne more živeti; v ozko omejenem življi bi se zadušilo; korenine se raztezajo daleč pod zemljo in vrh je pognal široke veje. Zato se Židje prištevajo sploh večjim narodom, ker jim obširna zemlja in množica daje široko podlago. Dalje se pa ozirajo tudi na kulturne in še bolj na politične razmere, v katerih živi ta ali oni narod. Čimbolj se konsoliduje narod v političnem oziru, čimbolj narasta s politično svobodo nada osigurane narodne bodočnosti, pa tudi narodna kultura in ž njo kulturna neodvisnost, tem rajši se Žid gledé jezika prištevá dotičnim rojakom. Trditi se sme celo, da so Židje tudi v tem oziru neka, precej zanesljiva „signatura temporis“, za tistega, ki uvažuje narodovo veljavo. Pri nas so Židje, dasi živeči večinoma med Slovani, vendar prav naravno „Nemci“, in tako rekoč prostovoljni pjonêrji Nemštvu. A neprenehoma se vrši važen obrat; svedoči naj nam to seosebno narodnost Židov madžarskih, hrvaških in čeških. Na Ogrskem (brez Erdeljske), se je šteló l. 1880. Židov 638.384, teh se je vpisalo*) za Madjare 353.272 = 55·34%, za Nemce 215.349 = 33·74%. Število Madjarov so Židi pomnožili za 5·66%, a število Nemcev celo za 11·44. V teh številkah je izraženo politično in kulturno razmerje ogrskih narodov. Ostalih Židov se je vpisalo za Slovake 3·3%, za Rusine 1·62%, za Rumunce 1·28%, za Srbe 0·70%, za druge jezike 4·02%, tako da je poskočilo število Rusinov za 2·99%, Slovakov za 1·16%, Rumuncev za 0·35%, Hrvatov za 0·19% in najmanjših narodov za 3·4%.

Isti obrat se vrši tudi na Hrvaškem; **) Židov je bilo l. 1880. tam 13.488 = 0·72% vseh stanovnikov; a kako je zaostal Hrvat za

*) Stat. Monatschrift XI. 509 i. dr.

**) Preuss. stat. Bureau. XIII. 1884.

Madjarom, svedoči statistična resnica, je da se Židov oglasilo nad polovico za Nemce, a samo večina ostale manjše polovice za Hrvate. To osvetljuje odvisnost in nedovršenost narodnih razmer hrvaških. A še mnogo menj ugoden je v tem oziru položaj Čehov; Žid, živeč med Čehi, je še vedno z majhnimi izjemami — Nемец, za nas je pa vendar pomenljiv fakt, da se je začel tu kazati nedvomljiv preobrat. V dokaz temu naj podamo sledeče črtice: 1880 Židov, a nič Nemcev je bilo na Moravskem v 176, v Šleziji v 4 srenjah; več Židov nego Nemcev je bilo na Moravskem v 179, v Šleziji v 28 srenjah; jednako Židov in Nемец je bilo na Moravskem v 150, v Šleziji v 14 srenjah.

Seveda je mnogo več občin, kjer je več Nemcev nego Židov, a primeroma malo takih, kjer občin z izdatnim slovanskim prebivalstvom, kjer so vsi Nemci krščeni.*)

Ali bomo tudi Slovenci imeli kedaj „narodne“ Žide? Kozmopolitizem Židov nas ne navdaja z nado, da se bo poslovenilo naše Židovstvo v bližnji bodočnosti; tem manjša je tega preobrata verjetnost, čim marljiveje s solidnim narodnim vzgajanjem rojakov, imenoma z vzbujanjem gospodarskih krepostij jačimo svoje sile, da nam ne bo treba poželeti narodnega zaveznika mozaične vere.

Ali se pa Žid utopi v narodu, čegar „rojak“ postane? Nikakor ne, niti potem, ko je že izgubil narodno svojo véro, kajti tipični značaj mu je že tako trdno urojen po dolgovekem dedovanju, da se javi celo v odnošajih, v katerih bi se sleherni drugi tip že bil davno izgubil. Ako opazuješ potomce po jedni strani židovskih roditeljev, zapaziš takoj, da v takih mešancih nadvladuje židovski tip, ker je bolj utrjen od družega tipa; da svoje moči svedoči ta tip še dolgo potem, dasi ni prišlo nič več židovske krvi v žile poznejšim rodovom — „tamen usque recurret“ velja torej tudi tu, kajti tako veli prirodna postava. Jako razredčena židovska kri tedaj še prouzročuje „avitizem“ na svojo stran.

General Erckert**) je kar strmел, ko je prišel v Dagestan in Čečno v Kavkazu in ondi zagledal čisto židovske obraze brez židovske narodne vere. S tem tipom je ondi združena jako neznatna bojaželjnost in živahni barantaški značaj Lezgov in Čečencev, med katerimi ne nabirajo vojakov za dagestansko konjico. Isto velja o čisto židovskemu tipu krščениh Židov balearskih, ki se niti ne ženijo s sosedi, niti nečejo z njimi moliti v isti cerkvi. Kar se jim je nekdanj ucepilo, ko so bili še sluge „zakona“, jim je ostalo tudi po krstu — vsled prirodne moči dedovanja. Omeniti se smejo še moslinski Židje v Solunu, katoliški Židje na Portugalskem, in nedvomno židovsko-semitski tip Zulujev v južni Afriki.

*) „Po Ortsrepertorium von Mähren“ in „Ortsrepertorium v. Schlesien“.

**) Zeitsch. f. Ethnol. 1883, 330. 1884. 112.

„Čista kri je poglavitni znak Židovstva; Židje po veri, a ne po krvi ne veljajo za polnorodne sinove in hčere Izraelove. V Indiji n. pr. so taki Židje, po krvi Indijani; pravi Židje jih smatrajo za nečiste in se nočejo pomešati z njimi; isto velja o požidovanih Abesincih, Krimcih, zamorcih v Loangi i. dr. — povsodi vé židovska kri instinktivno a jako natanko ločiti med poddedovanimi plemenskimi znaki in pa med takimi, ki so samo površno, slučajno svojstvo, kulturna pridobitev.

Rékli smo že, da je židovski tip tako utrjen, da ga niti vpliv okolice narodne, zemljepisne, klimatične itd. ne more omajati, in vendar je sicer vse, kar Francoz zove „le milieu“, tako silen faktor, da ustvarja nove národnostne tipe. Razlike v podnebjih, živežih, navadah, sosesčini itd. rojevajo pri posameznih delih istega naroda polagoma take tipične razlike, da se zna iz njih izcimiti celo nov narod v antropološkem zmislu. Saj vidimo posledice onih razmer že v skromni naši domovini; časih celo med stanovalci sosednih dolin. Jako znamenita je izpremena angleškega tipa v Ameriki; potomci angleških naseljencev se vedno bolj bližajo gledé obrazovega nastroja Indijancem tudi brez sodelovanja indijanske krvi. Grdi viterberški naseljenci v Kavkazu so se v tretjem rodu izpremenili v jako brdke ljudi — brez pomešanja s kavkaškimi narodi, dočim so, kakor smo videli, ondotni Židje ohranili čisti svoj tip.

Čimdalje traja vpliv „le milieu“, tem temeljiteje predrugači prvotni tip, dokler ga ne spravi v ono soglasje z okoliščinami, katerega tajnih, prirodnih razlogov še nikdo ni zasledil. Polagoma so tem potem nastale nove narodne betve, bolj ali menj različne od prvotnih, s katerimi so bile nekdanj „kost od moje kosti.“ V prvih rodovih se vrši ta obrat, poznejši pa podedujejo stalno dovršeni tip, ki ostane neizpremenjen, dokler veljajo isti uzroki.

Učinek pomešanja različnih tipov se najlože proučuje v Ameriki, kjer se že za več stoletij vrši tvorjenje novih, mešanih tipov po zakonih med Evropejci, Indijanci, in Zamorci. Dosedanji tipi še nikakor niso dosti utrjeni, niti v telesnem, niti v duševnem oziru; kajti mešanje se še vedno nadaljuje ne samo med prvotnimi narodi, nego tudi med prvotnimi in mešanci, pa med mešanci med sabo. V mešancih se vidijo lastnosti vseli prvotnih tipov, ki so sodelovali; relativno stalnost je tip mešancev le ondi dosegel, kjer se je več rodov že obvarovalo novega tujega pomešanja; a tudi v teh so aktivne sama nekatere svojosti izvirnih tipov, druge pa še nikakor niso zadušene, nego „zvezane“ ali skrite. V ugodnih okoliščinah se bodo spet vzbudile in dotičnemu rodu ali človeku utisnile svoj pečat na obraz. Stoprav v stoletjih, da, tisočletjih si zadobi tip stalni svoj značaj, ako je narod se množil vedno le po lastni krvi. Potem šele postane redka tista

prikazen, ki se zove „avitizem“, t. j. zavladanje katerega koli onih tipov, ki so kedaj pomagali ustvarjati podlago novemu tipu.

Samo ob sebi se razume, da se avitizma Židom ni bati, saj so se dalje nego katerikoli narod varovali pomešanja s tujci. To čistost židovske krvi in pa iz nje izvirajočo neizpremenljivost židovskega tipa vkljub najmenj trem tisočletjem nam jasno dokazujejo slike v gomilah starega Egipta, na obeliskih, na stenah itd., potem na stenah palač v Ninivi, Babilonu, v Perziji in na slavlolu Titovem v Rimu. Pred 4300 leti je prišla kopica Židov v Egipt, moški, ženske in otroci, z živino vred; stari egipčanski umetnik jih je naslikal tako verno, da moreš na prvi pogled reči, to so isti obrazi, kateri značijo Žide še dandanes. Pred 2600 leti je asirski umetnik izdelbel podobe židovskih ujetnikov v Ninivi, ko jih privedo zvezane pred prestol grozovitega kralja. Navzlic taki starosti svojega rodu in tolikemu številu „pradedov“ smejo res Židje ponosni biti na svoje pokolenje! Kaki mladiči so v primeri ž njimi člani najponosnejših in najstarejših naših plemiških rodbin! Niti žilavi grški tip, ki se je vkljub izdatnega pomešanja s Slovani precej dobro ohranil, se ne more kosati s tipom Židov. Slovani, Germani itd. pa se že morajo kar poskriti, kajti njim se stó pí tip, kakor sneg, ako ga obseva kolikor močnejši tuji vpliv, bodisi „le milieu“ ali pomešanje.

Jeli pa ta čistost krvna Židom samim koristna?

Sleharo organsko bitje ima svoj tip, katerega mu je moči izpremeniti bodisi prostovoljno, bodisi siloma. To velja v prvi vrsti o velikih skupinah človeških, o plemenih in narodih. Tipične svojosti in posebnosti so bolj ali menj trdno navezane na materialno podlago, na kri; vsled krvnega pomešanja različnih tipov se deloma izpremeni fizični ustroj človeški, ž njim pa naravno tudi notranji človek, v kolikor je odvisno njegovo intelektualno in etično življenje od prirodnih pogojev. Otroci tipično različnih roditeljev sledé gledé svojega značaja v telesnem in duševnem zmyslu deloma očetu, deloma materi; v njih so združene svojosti obeh, a ne v isti aktivni zmožnosti, katera stranka bode prevladala, to določiti je nemogoče; bo li otrok boljši od roditeljev, ali slabši, to je posledica tajno delujočih sil. Isto pa velja tudi o celih narodih, iz katerih se po pomešanji izcimijo nove narodnostne osebnosti. Gotovo pa je nova osebnost tem popolnejša od izvirnih tipov, čim višje stopinjo so dosegli roditelji, čimbolj so razvili telesne in duševne svoje sile in zmožnosti. Potom podedovanja zapusté otrokom več zakladov, nego so sami bili prejeli od čistega, prvotnega svojega naroda. Kajti pojedinemu narodu je odkazana jako omejena naloga, jako ozka cesta; razvijaje se vedno v istem smeru, doseže sicer visoko stopinjo dovršenosti, a ta je jednostranska, za druge vloge in naloge postaja čimdalje tem ne-

zmožnejši. Stoprav iz združenja jednostranskih smerov, iz pomešauja in stopljenja različno razvitih narodov se rodi mnogostratnost, širje obnebeje, živahna dovzetnost in harmonično človečanost.

Čista kri je torej omiki, napredku menj ugodna od srečno zmešane krvi. Kitajci so čist narod in so dosegli primerno visoko stopinjo — a više ne morejo več lezti. Vsi drugi narodi pa, sosebno novodobni „kulturonosci“, so mešanci; uprav spojenje svojstev germanskih, slovanskih, grških, italskih itd. je novim, mladim narodom podalo kvas za veseli prospah v omiki. Podal je narod narodu ne samo že dozorelega sadu z drevja kulture, nego tudi potrebnega orožja ali sredstev za napredovanje: duševnih sposobnostij. Znani dunajski antropolog Fr. Müller trdi nekje,* da se imajo Nemci za zjedenje v veliki prusko-nemški carjevini zahvaliti — Slovanom. Ponemčevanje nekdanjih Slovanov v vzhodni Nemčiji bi sicer ne bilo rodilo onega sadu; a poleg ponemčevanja se je vršila asimilacija po krvi; sedanji Nemci vzhodne Nemčije so v antropologičnem zmislu Slovano-Nemci. Od Slovanov pa so prejeli Nemci sposobnost organizovanja držav; na ti podlagi je vzraslo močno prusko kraljestvo, dočim je ostala Nemčija ohranila sicer čistejšo kri, ž njo pa tudi neznano mnogo malih državic. Ona zmožnost, živeča vsled slovanske krvi v Prusih, je torej prav zbog prirodnih zakonov bila menda sredstvo, s katerim je Bismarck dognal „nemško jednoto“.

Židje pa so ostali čist narod; dočim so se narodi vedno bolj približevali po krvnem pomešanji, so se Židje v isti meri odtujevali vsestranskemu razvoju človeških zmožnostij. Kar so znali in bili nekda, to znajo in zvršujejo še dandanes in ne morejo sleči te „železne srajce“, ki je trdnejša od same navade. Nezmožni so za harmonično sodelovanje na današnjem kulturnem polji, dà, nekateri antropologi, n. pr. Hellwald (Naturgeschichte des Menschen) jih prištevajo celo neomikanim narodom (Naturvölker) in stavijo v isto vrsto s Cigani, trde, da kulturni narodi nastanejo stoprav po mešanji različnih narodov.

Katere pa so tiste svojosti, ki so glavni znaki židovskega tipa?

Sleharo poslovanje ima važen vzgojevalni vpliv na one, ki se pečajo ž njim; kajti ono si izbere v človeku tiste zmožnosti in sile, katerih záse potrebuje; te budi in uri in dovede do relativno najvišje dovršenosti. Poleg teh aktivnih sil so pa druge, ki so odveč, ki ne najdejo prilike, da bi delovale in se razvijale v vsakdanjem upotrebljevanji. Kar pa se ne razvija, zaostaja, ostane pritlično in slabo, kakor roka, ki se nikdar ni trudila, oko, ki ni gledalo v božji svet. Zato ima sleharni stan nekaj posebnega, kar se izraža v telesnem in duševnem organizmu, v mišljenji in kretanji dotičnih ljudi. Vsled jednostranskega razvijanja

*) V nekem letniku dunajskih „Anthropolog. Mittheilungen“.

pa postane človek nekako disharmonično bitje; ni na vse strani enakomerno razvit. Tej usodi zapadajo pa tudi celi narodi, kateri so v večini svojcev si izbrali jeden in isti posel; pojedinec je potem celotna podoba svojega naroda. Narod je potem podoben stroju, ki je malo pohabljen, ali vendar še teče; ker je pa katero kolesce preveliko ali premajhno in ta ali ona os slabo izdelana, ne teče stroj gladko in lahko, temveč gibalo (motor) mora napeti vse sile, da stroj ne zastane. Ako pa v tem stroju ni harmonije med pojedinimi deli, ako se morajo nekateri prekomerno truditi in poleg lastnega dela prevzeti še novo butaro, ni zaželenega vspeha in stroj malo koristi.

Tak stroj je Židovstvo gledé svojega fizičnega in duševnega organizma. Da je telo za težko delo nesposobno in da je posledica temu mrznja do dela, smo že čuli.

Tem silneje pa deluje drugi del tega stroja: duh. Čudovito je pri Židu razvit razum. Da nam zgodovina židovska kaže toliko verskih prepričanj, ni slučajna prikazen; verske stranke so hotele do pičice dokazati, razjasniti ali pa ovreči ta ali oni zmisel „zakona“. Razven tega se je bistri in trezni razum Židov pojavil v naravoslovji in pravoslovji. Duh mu je tako trezen kakor telo, in hladno proučuje najbolj zamotana pitanja. Za praktično življenje pa mu ta treznost in bistroumnost najbolj koristi pri barantiji; dobro ume računati, kolika je stvarna vrednost blaga, koliko pa mu more povišati ceno z ozirom na zunanje razmere; da pri tem prehvali svojo robo, je res, a take izmišljotine nje mu v tem ne temné jasnega presojevanja.

V moralnem oziru Žide znači egoizem, sebičnost, poleg katere ni prostora požrtvovalnosti, vernosti niti domoljubju, ali vsaj ne kot samosmotru. Zato je Žid povsodi tujec, tesnosrčno se oklepajoč svoje narodnosti, ki je ista po vsi zemlji, med vsemi narodi. Narodnost pa, ki je sredi drugih plemen brez lastne zemlje mednarodna, je v razmerji z onimi — breznarodna, ali pa celo protinardna in „trn v peti“. Semitom v obče, Židom pa še posebej je lastna neka nenavadna krutost, neizprosljivost in skopost: dobiček jim je povsodi vodilo, ki jim dopušča in veli občevanje z Nežidi; pa tudi pod gladko zunanjo kožo tiči hud fanatizem in nestrpljivost. Saj že mladič ve, da je neko posebno bitje v državi židovski „izvoljeni narod“; uči se skrivati svoja čutila, zatajevati imetje, strahopetno ubežati sili, trpeti sramočenje in onečeščenje. Tem pogumnejši je pa takrat, kadar se ni bati sile. Samo zaradi dobička se utaji in kaže ponižnega, da bi se zdelo skoraj, da je prava ničla; a uprav ta navidezna ponižnost mu je najsilnejše sredstvo, s katerim ustanavlja svoje gospodstvo. Priden, marljiv je Žid, kakor trgovec sploh; a bogastvo, blago mu postane bog, kateremu žrtvuje vse; za blago, za prodajalno robo pa zmatra nazadnje vse, bodisi materijalno ali idejalno. Ko-

mur pa tako visi srce na pozemeljskem blagu, tega naudaja tudi večer strah in trepet za blago in za življenje, in tu imamo drugi razlog za strahopetost Židov.

Ne smemo pa tajiti, da bi naj kristjani smeli vendar v marsikaterem oziru posnemati Žide. Dasi so nasprotniki jim v srednjem veku očitali strašne hudobije, niso se nikdar dotekali vzglednega zakonskega življenja, ki je res uzorno po čistosti in zvestobi zakonskih, pa po ljubezni do otrok. Židu ni nikdar število otrok preveliko; čim več jih je, tem ponosnejši je roditelj. A zanje žrtvuje tudi vse, kar ima in kar mu dopuščajo okoliščine. Uprav to uzorno družinsko življenje je najboljši ščit devištvu Židinj; od Židov naj bi se učili drugi, kako je ceniti devišstvo; od njih naj bi se učili naši rojaki zmernosti, ki varuje dušo in telo pogubnih strastij, uzorna je pa tudi Židova verska vnetost in ljubezen do svojega naroda. Gotovo bi asimilacija Židov z Nežidi koristila obema ne samo po zjedinenji v verozakonu, nego še bolj po vcepljenji marsikatero kreposti, katero tako krvavo pogrešamo seobno uprav Slovani.

Dokler pak ostane taka asimilacija samo „*pium desiderium*“, bode seveda nežidovski svet jako malo deležen koristi narodnih krepostij židovskih; židovski vpliv nam je dotlej iskati drugje.

Gotovo je Židovstvo bogato duševno nadarjeno pleme, a zbog tisočletnega jednostranskega razvitka je vendar nezmožno množiti materialna in duševna dobra. Kar spada pod pojem „*produkcije*“, so od davnih časov prepuščali tujcem, t. j. poljedelstvo, rokodelstvo in rudarstvo; sebi so prilastili monopol trgovinstva. Trgovec je posredovalec med producenti in konsumentami; seveda se med potem tudi izpremeni cena blaga, predno pride v roke konsumentu, a to povišanje cene nikakor ni povišanje realne vrednosti, nego jedino le učinek vnanjih razlogov; to samo relativno povišanje vrednosti je pa jedina usluga posredovalčeva — Židova.

Samo po sebi se Židje ne pečajo radi s podjetji, ki ne prinašajo takoj gotovega dobička; kar bi obrodilo sadu šele po dolgem trudu in čakanji, to jim ne ugaja. Zato se ne spuščajo radi v špekulacije, ako jim ne prinašajo kmalu dobička. Seveda imamo mnogo židovskih tovarnarjev in obrtnikov posebno v Avstriji, ki so torej producenti, ker od surovin izdelujejo fabrikate in tem potem množé realna dobra. Pa v istini ni Žid producent, nego samo židovski kapital; ta kapital tiči v poslopi, v strojih, v surovini itd. — a sezidale so poslopja roke nežidovske, izumili in sestavili so stroje Nežidje in isto tako so Nežidje pridrali surovine na polji, v šumi, v rudniku itd.; napósled bodo pa tudi nežidovski delavci preustrojili surovine in napravili nova dobra. Židova zasluga je samo, da, imajoč kapital, posreduje med producenti surovin in konsumentami fabrikatov. V tem sta si prava

brata naš in Žid kurdski, dasi so razmere pri nas in tam neizmerno različne: Kurd je živinorejec in pase živino, Žid pa mu daje denar in speča potem živalske produkte; a producent je vendar le Kurd, ki se zadovolji s pičlim zaslužkom, dočim prisluži njegov posredovalec dokaj več.

In kako izvrstno zna Žid posredovati! Med Židi v Rimu je bilo mnogo revežev, pa ob barantiji so živeli vsi; če ni bilo drugega blaga, so pa barantali z bučnimi pečkami, staro obleko in rjasto železnino. To barantijo jim tudi srednji vek ni vzel. Pa kako so v starem Rimu živeli taki barantači: Juvenal pripoveduje v neki satiri, da je srečaval, šetaje se skozi kapuanska vrata v Egerijin log, Hebrejce, ki so imeli optane butare sena in koš; seno jim je bilo po noči za ležišče, v koši so pa hranili jedila in staro šaro, s katero so tržili. Poleg tega so pa tudi vedeževali, prodajali čarodejne pijače, pomagali zasledovati tatove in šele, ako jim je huda šla, so beračili. V srednjem veku so bili tudi prekupci s sužnjimi; Karol Veliki jim je zaman prepovedoval to kupčijo.

Za svojo barantijo najde Židovstvo povsodi ugodna tla, liki rastlini, ki je tako izvrstno ustrojena, da nahaja v vsaki zemlji dovolj živeža. Že od pradavnih časov so Židje umeli izvrstno spoznavati razmere časovne in se jih posluževati. Najrajše se Židovstvo pa naseli in ukorenini tam, kjer so narodno-gospodarske razmere še nerazvite ali pa propadajo, kjer je ljudstvo leno, lahkoživo, malomarno ali celo udano strastim, razdirajočim zdrave narodne temelje, kjer je torej polje narod sam prepustil tujcu, mesto da bi sam zvrševal gospodarsko svojo nalogo. A jeden pogoj je vedno potreben: produkcija, torej že, rekel bi, obdelano zemljišče, kjer že druge moči pridelujejo surovine. Za kolonista nima torej Žid niti najmanjše sposobnosti; kolonizovati, posekati gozd, razorati in potrebiti zemljo, to mora storiti že kdo drugi, potem šele more priti posredovalec prometu, Žid.

Žid je izvrsten poznavalec človeškega značaja in narodnih posebnostij; komaj se priseli, že ve, kaj je ljudstvu najbolj potrebno ali kaj bi mu posebno ugajalo. Ali je to resnična potreba ali ne, to mu ni mari. Nomadom Turkmencom je Žid vedeževalec, godec, glumač, čarodejnik; olikanemu evropskemu občinstvu se priljubi kot glumač, virtuoz na klavirji, kot recitator, kritik, odvetnik, zdravnik itd.; Rumuncem zida cerkve, Berberom dela puške in kuha žganje, v Kavkazu prideluje tobak in vino, v Mali Aziji je izjemoma celo dninar itd.

A gospodarji so postali svetu Židje posebno kot prekupci in posojevalci denarjev; v tem oziru so kos celo Feničanom, Grkom, Armencem; jedini Rusi, namreč Veliko-Rusi, jih menda znajo ugánjati v kozji rog. Peter Veliki jim ni hotel dovoliti naseljenja v Moskvi, rekoč, da bi jih itak Rusi kmalu tako oskubli, da bi

morali nagi pobegniti. Kjer pa jim narod ni kos, tam mu izsesajo najboljši sok in hiranje je žalostna posledica, žal! le prečesto zaslužena kazen za gospodarske, moralne in druge grehe celih narodov. Pri tej važni točki se nam je malo dalje muditi.

Mnogo je Židov v severni Afriki in sprednji Aziji, sosebno med Arabci, kamor seza dandanes roka evropskih velevladstij, se jim ne godi več huda, ker jih brani postava. Drugače je pa n. pr. v Arabiji, Maroku itd.; većinomoma jih smatrajo tam še za menj nego sužnje, za mrtvo stvar; ni jim dovoljeno obdelovati zemlje, niti jahati konja, nego samo meza in osla; ako jih napade moslimec, ne smejo se braniti, razven v lastni hiši; ako srečajo moslimca, morajo skočiti raz osla. V Maroku imajo posebna poslovanja: zagrebati morajo trupla zločincev, služijo za rabeljne in krmijo zverine sultanove. Dasi jih narod ne ljubi, se jim ne pripeti često kaj hudega, ker ubiti Žida je — sramotno. V Arabiji so Židje nevoljniki šejkov in se pečajo z nekaterimi rokodelstvi; poljedelstvo jim ni dovoljeno; naravnost prepovedali so jim pa trezni Arabci tudi obrt z žganjem, katerega so poprej najrajši se držali. V tem oziru so Arabci pametnejši od mohamedanskih rojakov svojih v Algeriji, Tunizu i. dr., kjer prodaja Žid Arabcu in Berberu nepopisljivo ostudno. žganje imenovano žlobodro — tout comme chez nous!

V severni Sibiriji je vas Jarkino; stanovalci menda ne poznajo skoraj več sramežljivosti, odkar so strastni pijanci na veliko radost krčmarju — Židu.

Poglejmo v Rumunijo!*) Ondi se je pričelo osvobojenje kmetov iz nevoljstva že l. 1832.; a kmet se je sicer rešil boljarja, pa takoj postal suženj — Židu. Narodno gospodarstvo je na Rumunskem še jako zaostalo; vsled pomanjkanja cest se pridelki le slabo spečavajo in boljar propada s kmetom vred, ker obema tudi manjka sposobnosti za narodno trgovstvo. Tu je torej v narodnem gospodarstvu širok presledek, ki v deželi s takim prirodnim bogastvom ne more ostati nezamašen. Trumoma so se vsuli inostranci v deželo: Poljaki, Rusi, Grki in Židje; naposled je Žid izpodrinil vse tekmece in postal prvi narodno-gospodarski faktor, kajti polastil se je poleg trgovine tudi mnogih obrtov, seveda najprej žganjarije, potem je mizar, ključar, krojač, zidar itd. Žid je stoprav vzbudil v Rumuniji živahen promet, in s tem deželi storil veliko korist. A vkljub temu ga sovraži Rumunec in mu neče pripoznavati ravnopravnosti, s katero naj bi mlada kraljevina plačala svobodo. Srd pa izvira v prvi vrsti iz gospodarskih razlogov, ker je narod uvidel, da je Židovstvo tuja rastlina zajedalka na telesi Rumuncev. Iz posredovalca je postal Žid gospodar; kajti ako on ne odkupi žita in živine od kmeta in boljarja,

*) M. Folticeano: Die rumänische Gesellschaft. Ausland 1882. Nr. 27.

ne moreta oba nič prodati; to najbolj občuti boljar, ki zaradi svoje razsipnosti in dolgomesečnega bivanja v Parizu tiči v hudi zadregi; rad torej še lepo prosi Žida, naj mu odkupi pridelke. To je pa žalostna posledica „boja za obstoj“, v katerega se je narod pehnil, ne da bi ga bili poprej izurili zanj po pravi omiki.

Da se je Srbska obranila doslej še precej te šibe, pripisuje se po pravici ohranitvi staroslovanske demokratiške zadruga, poleg katere se ni moglo razviti fevdalstvo. Odkar pa pri bratih Hrvatih gine ona narodna podlaga, širi se v isti meri tudi med njimi Židovstvo. To je kletev „napredka“, neomejene svobode, ki razdira naravne razmere, v katerih je narod toliko vekov živel in otel si narodno osebnost. Taka se godi dandanes tudi Madžarom;*) dvomljiv dar svobode, pa igra in pijača — vse to kuje verigo, v katero kmalu Žid uklene magnata in kmeta. Brez Žida ni prometa, s prometom pa se širi tudi Židovstvo; saj je Žid ondi na kmetih celo jedini zastopnik razumništva in središče socialnega življenja. Kam pa tira ta gospodarski razvoj, smemo sklepati iz fakta, da so dve tretjini poprodanih državnih posestev pokupili Židje.

Najbolj nas morajo zanimati razmere pri naših severnih bratih, sosebno pri Poljaki in Rusih. Cesarjevič Rudolf**) sam je izrekel o Židih med gališkimi in ogrskimi Rusini to-le ostro sodbo: „Po mestih tlačijo sosebno Židje narod in sicer tisti nepokvarjeni Židje v dolgem kaftanu, s svedranimi lasmi in brado. Čemdalje tembolj jim raste vpliv tudi po kmetih. V materijalnem oziru gulijo narod, ki jim potem hlapčuje.“ Na Ogrskem se Židje ogibljejo nemških krajev in se selijo posebno radi med Slovani. Slovaške in rusinske vasi prehajajo zapored v židovske roke. V Munkaču so vsi trgovci Židje, brez njih bi moral prenehati promet. V Marmarosu***) žive večinoma Rusini; a njih bodočnost je kaj žalostna: hiše imajo borne, raztrgane, zamazane, žene so majhne, možje so pijanci, otroci pa vzrastajo brez puka in poleg vsega se je ondi naselil Žid, ki končuje nevednega Rusina s pijačo in z liharstvom. Žid je trezen, varčen, zmeren in zato se mu množi imetje in število; njemu nasproti pa propada Rusin vsled zanikrnosti, nevednosti in neizmernega pijančevanja.

Kako srečni so Dalmatinci, katerih ne pokončuje nesrečna kuga žganjepivec, ki toliko ljudij podavi n. pr. v Galiciji in Bukovini, torej uprav tam, kjer je največ — Židov! Kaj nam pravi sta-

*) Ausland 1872. 230.

**) V „Tribüne“ Skrejšovskega leta 1882. — Hellwald zove Žide „kugo slovanskih dežel, pijavke, ki končujejo narodni mozeg.“ gl. „Die Erde u. ihre Völker“ II. 275.

***) Bergner: In der Marmaros. 1885.

tistika?*) Kjer je mnogo Židov, tam je več pomiranja; to velja posebno o Galiciji in Bukovini, kjer je pa pomiranje Židov vendar manjše od pomiranja Nežidov; zato se ondi silno množi Židovstvo, za 3.3% na leto, dočim se kristijani množijo samo za 1.3%. Seveda se Židje množijo tudi po priseljevanji; a glavni faktor je naravni narastaj. Tudi v slovanskih krajih na Češkem, Moravskem in Šleskem je pomiranje večje, nego v nemških, a uprav med Slovani je ondi več Židov nego med Nemci in žganjarija je med Slovani pravi „židovski obrt“. V slovanskih okrajih šleskih je bilo l. 1880. Židov 1.61% vseh prebivalcev, in v nemških samo 0.56%. S tem razmerjem se ujema razmer pomiranja, kajti izmed 100 ljudij je umrlo v Šleziji med

Nemci l. 1881.: 2.75, 1882.: 2.81, med

Slovani „ „ 3.06, „ 3.33

Da izvira ta neugodna razmer v prvi vrsti iz pijančevanja, za katero skrbi Žid, je jasen faktum, ki se kaže tudi na Moravskem, kjer je izmed 100 ljudij umrlo med

Nemci l. 1881.: 2.90, 1882.: 2.65, med

Čehi „ „ 3.25, „ 2.95

V čeških okrajih je bilo l. 1880. Židov 1.38%, v nemških samo 1.04%. Na Češkem pa imajo češki okraji Židov 1.83%, nemški samo 1.04%. A na Češkem je pomiranje v nemških krajih večje od čeških, ker je vsled ogromne industrije in rudarstva ondi ljudstvo jako gosto naseljeno in šteje mnogo čeških delavcev; pa Žid je tudi na Češkem najrajši gost Slovanu.

Primerjajmo z navedenimi številkami razmere pomiranja v slovanskih krajih Štajerske in Koroške, takoj se nam tu pokažejo ugodne razmere, kajti pomrlo je med 100 ljudmi na

slov. Štajerskem l. 1881.: 2.69%, 1882.: 2.58%

slov. Koroškem „ „ 2.37%, „ 2.43%

Znano je, da se je poseben v Galiciji pijančevanje tako grozno razširilo, da se je morala skleniti postava zoper to kugo. Že dandanes se vidijo ugodni nasledki onega zakona, ugodni namreč za Nežide, neugodni pa za Žide, ki so tudi v Galiciji skoraj brez izjeme „trgovci“, žganjarji in posojevalci, rekše lihvarji. Odkar je stopila v veljavo omenjena postava, ne išče kmet več posojila samo pri Židu, marveč je uvidel, da dobi ceneje denar pri denarnih zavodih; zatorej se neprenehoma zmanjšuje število židovskih upnikov, a tudi privatnih krščanskih upnikov, ki so čisto kaj malo „krščanski“. Med tistimi zasebnimi upniki**), ki so pognali dolžnike na kant, je bilo

l. 1873.: kristjanov 26.5%, Židov 46.2%,

„ 1874.: „ 25.4 „ „ 46.9 „

„ 1875.: „ 19.0 „ „ 42.1 „

*) Rossiwall: Die Sterblichkeitsverhältnisse in den einzelnen österr. Ländern 1882. Stat. Monatschrift X. 241.

**) Stat. Monatschrift X. 321.

l. 1876.:	kristjanov	19·3 ^o / _o ,	Židov	50·2 ^o / _o ,
" 1877.:	"	15·0 "	"	42·7 "
" 1878.:	"	16·6 "	"	47·6 "
" 1879.:	"	15·1 "	"	44·5 "
" 1880.:	"	15·3 "	"	40·5 "
" 1881.:	"	15·3 "	"	36·9 "
" 1882.:	"	16·9 "	"	34·0 "
" 1883.:	"	16·3 "	"	33·9 "

Zasluzek se je torej Židom zmanjšal; vsled tega se pa množi število židovskih dolžnikov, katerim so prodali posestva na kant, dočim se manjša število krščanskih dolžnikov, katerim so po sodnji prodali nepremično imetje. Takih dolžnikov je bilo

l. 1873.:	krščanskih	88 ^o / _o ,	židovskih	12 ^o / _o
" 1874.:	"	92 "	"	8 "
" 1875.:	"	95 "	"	5 "
" 1876.:	"	94 "	"	6 "
" 1877.:	"	95 "	"	5 "
" 1878.:	"	95 "	"	5 "
" 1879.:	"	94 "	"	6 "
" 1880.:	"	89 "	"	11 "
" 1881.:	"	89 "	"	11 "
" 1882.:	"	87 "	"	13 "
" 1883.:	"	85 "	"	15 "

Ti statistični podatki nam pa niso samo znaki gospodarskega obrata, nego reči smemo, da se v njih izraža tudi izboljšanje нравstvenih razmer, saj vemo, koliko moralčne šole prouzročuje uprav žganje. Zakonodajstvo ima tukaj najlepšo priliko sodelovati pri odgoji narodni; ne sme je brigati očitane, da je nekako antisemitično, ker nasprotuje načelom razbrzdane svobode.

Med poljskimi pokrajinami se nobena dandanes tolikrat ne imenuje kakor Poznanska; ondi je še večina narodova poljska, a jako močno je ondi tudi Židovstvo, ki se je uprav s Poljaci najtesneje zvezalo. Že v 10. veku so se jeli na Poljskem naseljevati Židje, največ pa jih je prišlo tja za najhujšega preganjanja Židov v zapadni Evropi, v 13. in 14. veku. Plemstvo jih je rado sprejelo in zato se jih je največ nastanilo v tistih mestih, ki so bila last plemičev; na kmetih niso smeli prebivati. Kmalu po uničenju poljske države nahajamo l. 1797. med 12.376 prebivalci mesta Pozna Židov 3.021., torej okoli četrtino. A tudi tam so se bavili skoraj izključno le z znanimi obrti; teško delo, posebno kmetovanje jim ni bil po godu, tudi ne, ko se jim je dala popolna svoboda. Sam Heine*), rodом in duhom Žid, toži, da je potujé po Poljski našel, da so vse žganjarije last Židov in da so v njih pospešuje nezmernost kmetov. Ponosnemu, a nemarnemu

*) *Gesamm. Werke*, V. 238.

plemiču je bil in je tam Žid še vedno „faktor“, ki mu zvršuje vse opravke, nakup in prodajo itd. Godilo se jim je bolje nego kmetom; kajti gospod je bil čisto odvisen od njih.

Na Poznanskem je še dandanes plemstvo mnogo krivo velikega vpliva Židov; saj je pa ondi tudi zemlja*) večinoma lastnina plemstva, katero ima velika, obširna posestva; mnoga posestva obsežajo $\frac{1}{2}$ do 1 štir. milj.; ako meri kmetija samo 100 do 2000 pruskih „jutrov“ (to je blizu 500 do 1000 naših oral), šteje se že med mala posestva, in taka „mala posestva“ se čimdalje tem bolj manjšajo. Posledica temu je, da je tam pravih kmetov razmerno malo, temveč pa delavcev in dninarjev. Poljski delavec se odlikuje po telesni žilavosti, po veselji do dela in je gledé hrane jako malo kočljiv; žal pa, da ne misli posebno na bodočnost, da je indolenten, nestanovit in udan žganju. Vsled tega ga prekosi Nемеc kmalu gledé blagostanja; žalostne so pa tudi moralčne razmere, kakor se razvidi tudi iz števila zločincev: 1 zatoženec je bil

l. 1859.: med 186 Poljaki, a šele med 218 Nemci

„ 1860.: „ 171 „ „ „ „ 185 „

„ 1861.: „ 165 „ „ „ „ 245 „

Med 100.000 prebivalci je bilo jetnikov

l. 1872.: na Poznanskem 164, v Šleziji (pruski) 119, v Porenjski kron. 38

„ 1873.: „ 162, „ „ 116, „ „ 36

„ 1874.: „ 170, „ „ 170, „ „ 37

Poznanska in Šlezija imata dokaj Poljakov, pa žal, tudi ogromno število jetnikov; ta prikazen pa nikakor ni posledica židovskega življa, t. j. židovskih jetnikov; a izražuje se tu neposredni vpliv Židovstva na нрав Poljakov. Od poznanskih Židov je živel l. 1861. ob trgovini 43·96%, o njih pa pravi Bergmann, da so neumorno marljivi in znajo dobro računati in lahko bi kot jedini posredovalci trgovine blagodejno vplivali, „ako bi bili poštenjši, vestnejši in bi se ozirali bolj na resnične potrebe naroda in bi imeli na razpolaganje izdatnejših sredstev nego zdaj, ko jih znači malostna grabežljivost, prekanjenost, gola nevednost in neverjetno pomanjkanje denarjev.“

Na Poljskem**) (v nekdanjem obsegu) je Žid lastnik „pánskega doma“. Naj je njegova kréma še tako zamazana, če nečeš prenočiti lačen in žejen pod milim nebom, moraš ga poprositi prenočišča. A bogati ondi Židje ravno niso, ker jih je preveč; omikani pa tudi niso in tiče globoko v talmudskem zakonu in poprek je poljskih Židov životopis ta-le: Javne šole deček malokdaj pohaja; rajši hodi v pravoslavno talmudsko šolo, kjer mu v glavico vtepajo, kar se da talmudske scholastike, a malo koristne vede. Talmudova modrost, urojena prekanjenost in zvitost

*) Bergmann, zur Gesch. d. Entwicklung deutscher, poln. u. jüd. Bevölkerung in Posen seit 1824. Tübingen 1883.

**) . . . posebno ruskem. Ausland 1872: 905.

— to je glavnica, s katero stopi v barantijo, ko se je izšolal. Gosto naseljeni Židje delajo sami sebi konkurenco; v tem boji se mladičem bistri itak zvita buča. Desetletni paglavec je že ženin; neveste gotovo ne pozna, saj je še menda ni na svetu; take reči dogovoré roditelji med sabo. V 15. 16. letu se oženi, in dočim pri nas 20letni fant še komaj fantovati začne, že Žida obdaja kopa lačnih otrok; kako jih preživiti? Imetja ni, zaslužek je pa dosti pičel. No, Žid ne obupa: on postane „faktor“, o katerem smo že govorili. Faktor preskrbi gospoda z vsem, kar želi; on mu prodaja žito, kupuje, kar treba, a rad mu zvrši tudi vsako drugo željo, naj je tudi še tako podla, ostudna; če ni družega blaga, pa barantá z — dušami. Polagoma se dvigne na višjo stopinjo in postane „trgovec“, ki ima že nekaj dolžnikov, katere mu je privedla v mrežo špekulacija na najpodlejšše strasti človeške. A zdaj gorjé dolžniku! Tako premeteno ne pripravi nikdo dolžnika ob zadnji vinar, nego baš Žid.

Isto velja še bolj o Židih na Ruskem. Hellwald jih zove nekje „kugo slovanskih dežel“ in misli seveda najprvo na Ruse in Poljake. V Rusiji smejo Židje postavno bivati samo v petnajstih gubernijah proti zapadu, ki so bile nekdanj delj ali menj časa poljske pokrajine; a protipostavno so se pomaknili poleg železnic dalje v notranjo Rusijo. L. 1884. *) so one gubernije imele vkup 25¹/₂ milijonov prebivalcev, a med njimi je bilo Židov 2,930.639 = 11·5%; n. pr. v guberniji Minskem je bila petina stanovnikov židovska, v Podoliji 19%, v Kovnem, blizu tako, v Mohilevem, Vilni, Vitebskem in Kijevu 12—15% itd. Posebno mnogo jih je po mestih, kjer so tu in tam celo v večini, celo do 80%. Več nego polovica trgov ima Židov 60—90%, nobeden menj kakor 30%. O čem pa živé Židje ruski? Do l. 1861. niso smeli kupavati zemljišč; pečali so se samo z nekaterimi obrti, n. pr. s krojaštvom, čevljarstvom — a glavna reč je bila tudi tu — barantija in tako je ostalo do danes. Žid je tudi tam najrajši „faktor“, posojevalec, barantač in — žganjar. Odkar smejo Židje imeti lastna zemljišča, širi se ogromno posestvo Židom, ali pa so vsaj najemniki. A kaj je temu uzrok? Ljubezen za poljedelstvo nikakor ne, saj sami ne primejo za motiko in cep. Ugodna prilika se jim pa ponuja vsled velike krize posledice osvobojenja kmetov. Tudi ruski veleposestnik še ni premagal težkot gospodarskega obrata in pre vrata in marsikateri se iznebi posestva prostovoljno, ali pa mu ga prodadó. Kdo pa je kupec? V južnih gubernijah Žid. Waldeck **) pravi, da so imeli Židje v okrajih Poltavskem l. 1869. samo 6000 desjatin zemlje, a l. 1876. že 38.000, t. j. blizu 650% več. V guberniji besarabskem so nakupili ¹/₂ poprodanih plemenitaških

*) Ausland 1884. 435. V. Brüggem: Ausland 1883; Skizzen aus West-russland. „Globus“ XLII.

**) Waldeck, Russland II. 178.

zemljišč; v guberniji Grodnem imajo nad $\frac{1}{10}$ vse zemlje v lasti; v občje pa je prešlo v židovske roke $\frac{1}{6}$ vseh prodanih gospodskih posestev. Razven tega imajo mnogo zemlje v najemu; pa ne smemo meniti, da je Žid zato res kmetovalec; on ostane, kar je bil poprej; samo obrt se mu razširi in dobiček poviša. Zato je pa tudi ostal jim vpliv, kakoršen je bil, t. j. demoralizujoč. No, pa K. E. Franzos, sloveči pisatelj židovske krvi, trdi, da ima sleharni narod take Žide, kakoršnih je vredn. Prav ima, ako hoče s tem reči, da se z višjo omiko okolice povzdigne i Žid na višjo stopinjo, seveda samo društvene omike; a Franzos spada k privrženikom neomejene svobode, imenoma gospodarske, seveda tudi v prosep židovskega obrta v vzhodno-evropskih deželah; podreti bi se morale še zadnje zapreke, ki vsaj nekoliko branijo tam Nežida, t. j. lisjak naj bi se zaprl v kurnik h kuram! Potem bi menda takoj zacvela omika pariškega salona v lesenem domu skromnega mužika! Samo tega nam ne pové Franzos, kje bi nam bilo potem iskati mužika; menda bi ga bil že pohrustal lisjak — Žid.

In to iztočno, rusko in poljsko Židovstvo je za zapadno Evropo neizmerne važnosti. Na Poljskem in Ruskem je zibel onih nepopačenih, izvirnih Židov, iz katerih dobiva zapadno Židovstvo vedno novih močij; ondi je torej še dandanes „vagina nationum“, samo v malo omejenem zmislu. To je pa na drugi strani tudi hudournik, ki neprestano posiplje ravnine, in če bi reformatorji zapadnega Židovstva hoteli postopati po zdravih načelih hydrotehnik, morali bi proti iztoku napraviti protizidovskih zatvornic in jezov.

Na Dunaji*) je bilo l. 1884. med prebivalstvom 12.902 ljudi rodom Galicijanov, a 15.148 takih, ki so imeli v Galiciji domovinsko pravico. No, to so bili večinoma Židje; kajti dunajski Židje so se gotovo vpisali za Nemce; Poljakov pa so našteli tam samo 986. Te številke so dokaz za trditev, da se dandanes iztočno Židovstvo živahno seli proti zapadu, odkar mu je novodobni duh „svobode“ odprl uhode tja.

V socijalnem oziru zavzema Žid na Poljskem in Ruskem najnižjo stopinjo, s katero se ujema beda, v kateri živi še zdaj ondi večina tega naroda. To bedo je že H. Heine jako drastično naslikal. „Človeka prime stud, pa tudi pomilovanje, videčega „svinjake, v katerih stanujejo, žlobodrajo („mauscheln“), molijo, barrantajo in bedo trpé.“ Na zahod prinesejo s sabo tudi tisto židovsko govorico, ki je neka zmes nemščine, hebrejščine in poljščine in iz katere so nemški rokovnjači napravili svojo govorico. Glede značaja pa veli Heine prav**), da so si Židje poljski v svoji strogi

*) Stat. Daten über die Stadt Wien für 1884.

**) L. c. V. 241.

zasebnosti ustvarili celoten značaj, a si ga prostovoljno ohranili v kljub tolerantnemu vzduhu Poljske; notranji človek da ni postal mešanica vsakojakih nasprotujočih čutil in ni ostal pritlikav kakor značaj Židov, zaprtih v frankobrodske židovske ulice. „Poljski Žid s svojim zamazanim kožuhom, obljudeno brado, česnovim smradom in žlobodranjem mi je še vedno ljubši od marsikaterega (Žida) z vso njegovo veličastjo, obstoječo v državnih vrednostnih papirjih.“

A ta uborni Žid poljski je vendar prekosil vse vzhodne narode (razvun Velikorusov) in sicer zato, ker je trezen in varčen. Kako daleč za njim je še Slovan, Rumunec, Madjar itd.! Kdaj si bodo ti narodi prisvojili one kreposti in si ustanovili нравno-krepki značaj, gospodarsko samostalnost, blagostanje in duševni napredek!

Židovstvo potrebuje za svoj obstoj produktivnih narodov. Iz tega pa sledi v narodno-političnem oziru, da ono ni sposobno samo po sebi, z lastnimi močmi ustanoviti samostalno politično osnovo, lastno državo. Ob samih posredovalcih prometa ne obstoji nobena država; nasprotno pa tudi ni tal ugodnih Židovstvu pri narodih brez kulture, brez produkcije in brez najprvotnejših podlag državnega ustroja. Razven produkcije zahteva torej ono tudi vsaj nekaj javnega varstva. Kjer najde vse pogoje svojemu prospehu, ondi uresničuje svoje geslo: „Der Handel is die Seel' von die Welt und for einen Geschäftsmann ist keine Nadel zu klein und kein Haus zu groiss!“ Vespazijan sicer ni bil prijatelj Židom, a njegova finančna močnost diši prav po židovskih načelih, katerim noben zaslužek „non olet“ = ne smrdi!

Ker so tako spretni trgovci, in tako rekoč poosobljeno kupčijstvo, bili so od nekdanj dobro došli narodom, mestom, vladarjem, celo krščanskim dostojanstvenikom, t. j. papežem in škofom; v srednjem veku so jim izročili izdelovanje denarja od kovine. Čem sitneje se je komu videlo naturalno gospodarstvo, tem ljubši mu je bil Žid, ki je prinesel gotovine in vplival kakor gospodarstveni kvas na lene mase, ki so po njem oživele in postale premičnejše. Zato so lahko mnogo koristili. A nepotrebni in še celo škodljivi so postali, čim samostojnejši je postajal narod v gospodarstvu, čimbolj je napredovalo in se med narodom širilo umno gospodarstvo. V tem oziru pa je zaostal iztok Evrope za zapadom; zato so postajale razmere na iztoku tem ugodnejše za Žide, čembolj je oni zaostajal za zapadom. V tem je iskati razloga pomikanju Židov proti vzhodu, kateremu je ostal Žid do dandanes še bistveno potreben zemlje in narodopisni in gospodarski živelj. Ako bi ondi iztrebil Židovstvo, bi ž njim šel iz dežele tudi kapital in promet. Slovani so ondi prav po slovanski mehki, drugače bi gotovo ne častili tako goreče mehke lipe, ki je v marsikaterem

oziru dober simbol Slovanstva. V gospodarstvu so še pravi otroci, ki so daleč zaostali za zapadnimi brati. Oteli se bodo Židov sto-prav, kadar bodo dosegli gospodarsko polnoletnost, t. j. oteli se jih bodo vsaj deloma.

Sicer pa je bistvo židovske barantije na vzhodu in zapadu, na jugu in severu povsodi isto: denarna zadrega je mreža, ki jim pomaga loviti gospodarsko slabih, revnih bitij. Najpred vzame za plačilo staro šaro, a pozneje ima zdravilo, ali bolje rečeno, mamilo za sleharno rano; bolnik pa krpa in krpa svoje gospodarsko zdravje, ne da bi pomislil, da polaga na rano kos kože, ki si jo je sam omajil na drugem kraji telesa in da rana vedno raste. Mamilo, tešilo za trenutje, s tem je revež zadovoljen, naj bo kmet ali gospod; nobeden ne izračuni, boli mogel o določenem času od svojega zaslužka toliko plačati, da si bo polagoma zagotovil gospodarski obstanek; zato krha kos za kosom od glavnice in v isti meri se uničuje sam sebe.

Od najprimitivnejših posojil pa do borze, kjer si je Židovstvo ustvarilo središče, najvišjo instancijo in glavni tempelj „zlatega teleta“, je neštevilno stopinj, a razlika je samo v številkah, nikdar ne v bistvu.

Dalje smo rekli, da Žid ume jako spretno izpremeniti, odnosno povišati blagu relativno vrednost; na štari, oguljeni suknji ti iztakne toliko izvrstnih svojstev, da jih niti nova suknja nima takih. Ako je nočeš kupiti, usili ti robo s prav neusahljivo zgovornostjo. Tudi ta spretnost sama na sebi ni škodljiva, ker ona množi vsaj relativno narodno imetje, oživlja obrt in promet, tudi konkurenco, boj, v katerem se budé in urijo narodne sile. A škodljiva je postala ona spretnost, odkar in ker je postala nekak monopol Židov in jo Židje zlorabijo v škodo narodom. Oni so pomagali v divji konkurenci uničiti solidno obrtnijo, in so dobro blago zamenili s slabim, ki pa po lepi zunanji obliki goljufa oko. Prodajaje slabo reč za dobro, oškodujejo narodno blagostanje, zapeljevaje narod k čestemu kupovanju malovrednih rečij. A oslabili so tudi med obrtniki čut za solidnost; obrtnik mora zdelovati ceno in slabo, sicer pogine v divjem boji. Ti mednarodni trgovci, raztrošeni po vsem svetu, so med sabo pa tudi v tesni zvezi in po tej vzajemnosti vplivajo na tržno ceno poljedelskih, živinskih in obrtniških pridelkov in zdelkov; to je mednarodna „liga“, ki narekuje ceno. Cena se znižuje, ž njo pada dobiček in zaslužek, komaj da se producentu povrnejo lastni stroški; za nove investicije ostane le malokateremu kaj. Kjer pa ne narasta glavnica, ali celo gine, ondi propada gospodarstvo in ž njim vred narod sam. Producent zapade novi sužnosti, hujši od nevoljstva.

To so videli celo najbolj svobodomiseljni možje in so brnili n. pr. Rumunsko proti zahtevi židovske alijance, naj komaj

osvobojena država dovoli ravnopravnost pijavki — Židovstvu. Isti Bluntschli je zagovarjal samostalnost mlade kraljevine; saj bi pa bil tudi zares samomor, ako bi Rumunci dali ravnopravnost Židom, razdirajočim Rumuncem podlago narodne eksistence, ki so si jo krvavo priborili, dočim Žid ni storil nič za sveto reč svobode. Nam pa je gospodarski vpliv Židovstva jasen: z žganjem udušuje telesno zdravje in slabi um in nrav; nežidovskemu trgovcu je terorist, v obrtu in trgovstvu seje nepoštenost, neti ogenj borzne igre, dokler igra sploh ne postane normalni stan človeške družbe. Mirno, vstrajno in resno delo ne velja nič več, uničilo ga je nemirno, burno tekanje, suvanje in temu sledi prej ali slej — katastrofa!*)

Iz teh razlogov se je največkrat rodilo nasprotje Židovstvu, ne iz verskih. Priča temu, prav klasični svedok je Van Swieten, znani apostol „razsvetljenja“, čegar nazori o Židih pa so se popolnoma ujemali z nazori verne in pobožne Marije Terezije. Van Swieten zove Žide „nation perfide“ (nepošteni narod), ki je izključen iz avstrijskih kronovin na umetniškem in obrtnem polji.

Dvojen je torej škodljivi vpliv Židovstva na gospodarskem polji: na jedni strani škoduje sedanjemu rodu, na drugi strani pa škoduje bodočemu rodu, ker ovira razvoj umnega gospodarstva.

Tej ulogi jako podobna je uloga, ki jo igra Židovstvo v duševnem življenju in razvoju narodov. Znamenita je ta uloga že od nekdanj; saj so Židi jedino plemo, ki je rešilo problem vesoljnosti in zvršilo načelo kozmopolitizma v tistem zmislu, kakor smo že govorili. Seveda izvira tudi uloga Židov na duševnem polji iz židovskega značaja, iz zmožnosti, nadarjenosti in iz moralnih podlag židovskega plemena. O tem pravi R. Andréé („Volksthum der Juden“): „Srce in strast, energična volja in bister um prevladajo pri Židu; a njegovi nazori so subjektivni in egoistični. Zato je njegova poezija subjektivna in lirična, izražujoča radost in boleost, ljubav in srd, občudovanje in zaničevanje. Eposa ni pri Semitih. Skulptura in slikarstvo sta mu tuja, ne pa godba. Tudi filozofije nimajo. V verskem oziru pa jih znači fanatizem in intoleranca.“

Ako ta predmet natančneje motrimo, najdemo tudi tukaj kot prvi znak židovskega značaja neproduktivnost, neploovitost; Žid ni samo posredovalec za gmotno blago drugih narodov, marveč je trgovec, barantač tudi z duševnimi plodovi nežidovskih kulturnih narodov. Ž njimi je barantal Žid že za starih Grkov, ki so mu seveda več blaga izročali nego Rimljani. Pa uprav, ako Židovstvo prisposodbljamo Grkom gledé duševne produktivnosti, razvidi se posebno jasno praznosta, ubornost onega plemena. V liriki mu seveda nikdo ni

*) Hellwald, Die Erde II. 256. Ausland 1872. 955.

kos, a zaman iščeš epopeje in drame, zaman iščeš med Židi Apella, Phidija; plastike sploh ne ume; celo ponos Židovstva, tempelj Salomonov, bil je zgrajen po tujcih in tujih vzgledih; v narodnem slogu ga niso mogli zgraditi, ker se pri Židih narodni slog niti razvil ni. Da so pa v Židih zaostale umetnosti, imenoma plastika, ni zakrivila stoprav verska prepoved, ki je branila izdelovanje kipov in podob, da bi narod ne pal v malikovanje. Take slane niti treba ni bilo mladi židovski umetnji; to dete narodnega duha je umrlo še predno je shodilo; umrlo pa je vsled pomanjkanja potrebne hrane, vsled nesposobnosti roditeljev, ki tudi ljubili niso sirote; da je vzdih pospeševal rano smrt, je naravno, a spada samo med postranske razloge.

Veda se tudi ni razvila pri Židih; tudi to polje je ostalo pusto. Talmud pa je Židom vcepil neverjetno tesnosrčnost in prostosrčnost, poleg katere ni prostora krepki, plodonosni izvirnosti. Dasi je Židovstvo bogato nadarjeno, nema veleumov (genijev), zato ne zaplodi novih, originalnih idej in ne vzbuja strmenja z novimi vednostnimi resnicami in iznajdbami. Talentov ima primerno mnogo, a ti se izobražujejo samo za izvrstno posnemajoče — virtuoze.

Možje kakor Spinoza, Mendelssohn, Lassalle, Disraeli in drugi odlični Židje so „saltus naturae“, svojemu lastnemu rodu nerazumljivi, sovražni ali saj „čudaki“. Vplivali so menj na Žide, nego na kristijane; boreči se za humaniteto, svobodo itd. so bili deloma celo vodje kristjanom, dasi v srci, vendar pravoslavni Židje. Pozitivno krščanstvo so pobijali in urili v tem boji tudi Nežide; isti Lessing je Mendelssohnov gojenec in verni naslednik. Krščanske ideje so jim bile in so jim še samo sredstvo v dosego povse židovskih namer. H. Heine je bil krščen Žid, a njegov Bog je ostal „silni Jehova stare zaveze“. *) Mendelssohn**) pa je verske resnice priznaval sicer, ako so se strinjale z zahtevami pameti, torej samo pogojno; a brezpogojno veljavo je pripisoval „zakonu“, obrednim postavam židovskim; teh ne sme pristopiti nikdo, in predružačiti jih ne sme niti srenja. Naravnost pravi, da je Bog razodel te postave „svojemu“ narodu, da bi se po njih ohranilo kot posebno pleme. Jediní Židje so mu pravi „theisti“, t. j. bogoverci. Na ti stopinji je torej obtičal Mendelssohna „reformatorja“ razsvetljeni duh; jasen dokaz, kako nesvoboden, nesamostalen je duh Židovstva; a tudi ta svojost njegova ni nalključna, nego znak plemenski in v nerazrušljivi zvezi s „čisto“ krvjo Židovstva.

Žid, smo rekli, je barantač z duševnimi plodovi nežidovskih narodov. Kar izumi tehnik, kar zasledi po trudapolnem preiskovanji učenjak, to je začetkom samo lastnina duševnih bogatinov

*) Stern, Gesch. der neuern Literatur, VI. 260.

**) Bidermann, II. 3. 1120.

in srečnejših stanov; za maso narodovo se mora šele izpremeniti v drobiž. In to kovanje drobiža iz teške kovine preskrbi rade volje — Žid, ki nima lastnih izvirnih idej, a tem obilnejšo receptivnost ali dovtetnost za tuje ideje. Žid najprvi uvidi važnost novih duševnih plodov, zato jih hitro „razdrobiži“ in z lepim dobičkom razproda na literarnem in drugem polji; kupcev se ne manjka, da je le dušna hrana v lepi obliki in prebavljiva; še bolj pa ugaja, ako je po ukusu bralcev dovolj popra itd. zraven. To pa najbolje razumi pripraviti uprav Žid.

Samo na sebi to početje ni napačno; ono pospešuje na jedni strani produkcijo, na drugi pa preskrbuje konsumente z zaželeno hrano in kulturnimi elementi; tem potem se pretaka oplodujoča voda znanosti čez široko planjavo in sleharno poplavljenje povzdiguje gladino občne omike. Za ta posel je najodličnejše nadarjen Žid, ki je kljub svoji plitvosti oster kritik in ve spretno razkosavati plodove kulturnih „veleobrtnikov“.

Zgodaj doseže Žid dušno zrelost in tujega trezni um ga dela posebno sposobnega za naravoslovne, matematične in pravoslovne študije. Njemu je dana nagla shvatljivost, a bistri um njegov se kaj lahko prevrne v pretenkost. Vedno pa obdrži hladni razum gospodstvo nad živo in globoko čutečim srcem in nad prirojeno strastnostjo. A Žid ostane kritik, ki ne zida niti ne ohranjuje, nego razkosava in raztaplja. Kritika Žida znači, pa goli egoizem in preširnost in v tem oziru ni razlika med židovskim literatom dunajskim in židovskim barantačem tarnovskim. Kakor so nekdanj kazali kritično moč svojo v verskih prepirih in cepili dlako, ki so jo našli v „zakonu“, tako svojevoljno in trdovratno, oblastno cepijo dlako še dandanes, samo, da jim nudi naša doba drugih predmetov za kritično razdrobljenje. Tudi tu pa se ne gleda vselej na stvar, nego na obliko, in „effekt“ je malik, kateremu se žrtvuje resnica in pravica.

Vsled tega, vsled metode se pa izpremeni dušna hrana v strup, ki ukuži duh in srce, um in nrav. Židovstvo neti tudi tukaj neomejeno konkurenco in nadprodukcijo, ki teži le na široko, ne na globoko in ki poplavi trg s proizvodi, ki so ceni, a tudi malovredni in samo zadovoljijo leno druhal poluizobraženih konsumentov; kajti tem prihranijo mnogo truda in sodelovanja pri samoizobraževanju. Ako pa ni potrebne dušne gimnastike, se duh ne more razvijati čvrsto in ostane slaboten, kilav. Ne more se torej tajiti, da je uprav Židovstvo mnogo zakrivilo, da se širi čemdalje bolj puhlost, površnost, samoljubje in ne tisto krepko mišljenje in jasno razsojevanje, katero po pravici občudujemo pri tolikih veleumih prošlosti.

Tudi za barantijo z dušnimi plodovi si je Židovstvo osnovalo središče, podobno borzi na gmotnem polji: žurnali-

stiko*). Židovstvo in časnikarstvo je pri Nemcih dandanes v tako tesni zvezi, da se rabi često drugo za drugo. „Javno mnenje“, t. j. glas časnikov, je prav za prav mnenje Židovstva; to je znana resnica, in žurnalistika sama je prišla po tem ob vse spoštovanje, a biti hoče navzlic plitvemu znanju, goršemu od gole nevednosti, učitelj narodom, voditelj na potu omike in napredka — na podlagi krščanstva. Pisava Žida-žurnalista je živahna, krasna, spretna, makar tudi duhovita; da je plitva in da vsebina nima vselej elementarne prepričevalne sile resnice, ne zapazi takoj čitalec, ki smatra čestokrat za resnico, kar je gola — reklama. Temeljito presojevati, kar pravi časopis, in priti resnici na sled, za ta dušni trud nima denašnji rod niti časa niti večinoma mirnega duha in bistrega uma, ali pa ga slepijo predsodki; sicer bi se kmalu prišlo skozi lupino izpreminastih premis in sklepov do — praznega jedra.

Razvidno je, da mora tako početje ravno tako izpodjedati zdrave temelje duševnega življenja, kakor izpodjeda temelje zdravega gospodarstva. Kako silno pa narasta Židovstva vpliv v tem oziru, nam svedočijo statistični podatki gledé šolstva. Kjer je Židov v katerem koli številu, vidimo, da je židovskih dijakov med vsemi dijaki mnogo več odstotkov, nego Židov med vsem prebivalstvom. Iz tega se sicer ne sme sklepati, kakor bi bili Židje bolj vneti za vedo in prosveto nego Nežidje; deloma izvira ono Židom ugodno razmerje iz statističnega fakta, da se nahaja Židov razmerno največ v mestih in da imajo torej več prilike nego kmetje pošiljati otroke v šolo; poleg tega so pa Židje v zapadni Evropi (in o ti nam je tu posebno govoriti) večinoma premožnejši nego Nežidje. Pomniti pa je vendar, da Žid bolje nego Nežid v obče ve ceniti znanje, katero pomaga človeku do ugodnejše materijalne eksistence; Žid žrtvuje vse, kar premore, da se mu dobro izšolajo sinovi. Zato je bilo po zimi l. 1883. na peštanski univerzi med

1017 medicinci 483 Židov = 47·5%

1466 juristi 376 „ = 25·6 „

dočim je bilo na Ogrskem Židov samo 4·08% vsega prebivalstva.

Na hrvaških srednjih šolah je bilo v šolskem letu 1877/8. 7·15% židovskih dijakov, a med vsemi prebivalci Hrvaške je bilo Židov samo 0·5%. Karakteristično pa je, da so bili istega leta med 316 zagrebškimi vseučilišniki samo 4 Židje!

Cislitvanske gimnazije so imele 1882/3. l. 13·8% židovskih dijakov.

V cislitvanskih realkah je bilo l. 1882/3. židovskih dijakov 14·38%, dočim je bilo vsega židovskega prebivalstva samo 4·54%. Imenoma na Češkem (1·70% vsega prebivalstva) je

*) Peschel, Abhandlungen zur Völkerkunde III. 447.

Na dunajski akad. umet. je bilo 1882/3 Židov 8·2%, Jugosl. 1·5%,
 " krakov. " " " " " " —
 bili so tu sami katoliki.

Pred jednim poklicem pa menda bogovi sami milostno varujejo „izvoljeno“ ljudstvo, pred učiteljskim poklicem; saj statistika pravi, da je bilo l. 1882/3. med pripravniki cislitvanskih učiteljskih Židov samo 1·3%, Jugoslovanov pa 5·2%; na dotičnih zavodih galiških jih je bilo samo 3·1%; več jih je bilo v Bukovini, namreč 16%.

Pripravnic pa je bilo židovskih 7·9%, jugoslovanskih samo 3·8%; največ jih je imela zopet Bukovina (32·9%), potem Gališka (11·0% in Niževstrijška (11·1%)*)

Te številke so jako pomenljive, ker jasno osvetljujejo marsikatero odnošaje narodnega življenja in tudi jasno svedočijo, s kako vnetostjo se Židovstvo poslužuje prilike v izobraženje; s tem pa je doseglo tudi veliko znamenitejšo zmožnost vplivati na odgojo, na mišljenje in življenje narodov. Tak živelj se ne da več zapreti v temne ulice židovskega „ghetta“; podrl je obzidje, raztrgal verige in si postavil sijajne palače ob najživalnejših in najbolj bleščočih trgih; ker se je v rokah Židov nakopičilo največ bogastva, podjarmili so si promet in mu utisnili svoj pečat, a duh židovski se je zmagonosno vzpel tudi nad površino duševnega gibanja. Povsodi pa je ta vpliv to, kar so topline v kemiji: on razjeda tiste stebre, ki so do zdaj nosili poslopje krščanske kulture; da vsa naša omika izvira iz pozitivnega krščanstva, ta zavest se vedno bolj mračni in dasi je jedna najkrasnejših zgodovinskih resnic, bati se je vendar, da tudi ona zapade bodočim kritikom Darvincem in se razpuhti pod silo „teorije razvoja“ polagoma v — bajko. Istotako je Židovstvo deloma že porušilo staro historično plemstvo, ki je bilo nekdanj steber držav, na razvalinah plemstva pa si stavi — borze, simbole, glasno oznanujoče novodobno preširno, nesolidno aristokracijo — plutokracijo. Najdaljše vrste plemenitih pradedov ne veljajo nič proti dolgi vrsti milijonov beličev. Viteštvo se je umaknilo barantiji in celo države se morajo klanjati novi svetovni vlasti, ako hočejo v denarnih stiskah dobiti posojil. „Svetovni omiki“ so Židje najvstrajnejši in najbrezozirnejši prvoborilci, strastno in vspešno pobijajoči sleharno gibanje, ki ne ugajo onim načelom. Napeljali so mišljenje in čutenje omikanih krogov v tiste struge, ki so jih napravili sami, in po teh strugah plodijo travnike ljudske omike v zmislu — Židovstva.

*) Oesterr. statist. Handbuch 1884. Windt: Die Juden an den Mittel- und Hochschulen Oesterreichs seit 1850. v Stat. Monatschr. 1881. 442 i. d. Jako malo je židovskih dijakov med učenci obrtnih, jako mnogo pa nasproti med učenci trgovskih šol.

Razmnožba Židov.

Židovstvo se vedno, neprenehoma in hitro množi. Židje ne poznajo samcev in samic, niti celibata. „Kdor nima žene, ni človek“, veli prislovica in talmud sam veli ženitev, seveda pa samo v lastnem narodu, da ohranijo „čisto kri“ in da se razmnože kakor listje in trava, da jih bode „kakor zvezd na nebu in peska ob morji“. Ker se je Židovstvo jako malo pomešalo s tujci, je število Židov v prvi vrsti odvisno od lastne razplodnosti; proselitov ima Židovstvo kaj malo, za število Židov nimajo nikake pomenljivosti.

Naj kdo misli o številu Židov ob preseljevanji iz Egipta, kakor hoče, na podlagi statističnih izkazov denašnjih mora vendar priznati, da se Židje množé nadrazmerno. Iz Egipta jih je šlo menda 2.000.000, David jih je pa že naštel 3.757.000, brez rodov Levi in Benjamin. Neizmerno Židov je poginilo pozneje v bojih z Asirci, Babilonci, Selevkidi itd. in vkljub temu se ne vidi, da bi se bilo število izdatno zmanjšalo; hitro so se spet razmnožili. Za Tita so jih Rimljani pobili okoli 1.300.000, a šestdeset let pozneje je število spet tako naraslo, da so se spuntali; pobili so jih 180.000, a še več jih je poginilo lakote itd. Znano je, da so tudi v srednjem veku pobili mnogo Židov in da so jih hudo zatirali — a vkljub temu so se hitreje množili od zatiralcev svojih.

Ne da se natanko določiti, koliko je zdaj Židov; R. Andréé jih je naštel 6.139.662, Brunialti 6.568.000: Andréé je naštel Židov v Evropi 5.225.956, v Afriki 402.996, v Aziji 182.847, v Ameriki 307.863 in v Avstraliji 20.000. Pomniti pa je, da je bilo in je tu in tam še dandanes težko, določiti število Židov; posebno v Galiciji so se dolgo in z vspehom znali tajiti, da bi ušli vojaščini; a najnovejše številke so dosti zanesljive.

V Cislitvaniji je bilo Židov 1830. leta 355.695, 1869. leta 820.000, 1880. leta 1.005.503. Razmnožili so se od leta 1850. do 57. za 30·3%, od leta 1858. do 69. za 32·4%, od leta 1870 do 80 za 22·9%, dočim se je vse prebivalstvo cislitvansko pomnožilo od leta 1870. do 80. samo za 8·5%. Na Dunaji so se Židje razmnožili v sto letih od 700 na 60.000 ali za 8571·4% (?) od leta 1870. do 80. za 80·2%. Ako vzamemo v poštev tiste kronovine, ki imajo izdatno število Židov, najdemo to le razmnožbo: Imela je Židov

Sp. Avstrijska	l. 1830.:	1569	1840.:	3526	1850.:	5885	1869.:	52350	1880.:	95058
Primorska	l. 1830.:	2881	„	3453	„	5040	„	4939	„	5130
Češka	l. 1830.:	67338	„	64780	„	75549	„	89939	„	93622
Moravska in Slezija	l. 1830.:	32244	„	37316	„	40681	„	49041	„	52756

V Rumuniji je bilo Židov leta 1859.: 67.000 a leta 1869. že 612.000, t. j. za 913⁰/₀, ali na leto za 91·3⁰/₀.

Na Srbskem, kjer jim okolščine nikakor niso ugodne, so se Židje v 6 letih (od 1868.—74.) pomnožili za 31·3⁰/₀, t. j. na leto za 5·21⁰/₀.

V ruski Poljski je bilo Židov 1816. leta 212.000, 1882. pa 820.000; pomnožili so se torej za 386·8⁰/₀, t. j. na leto za 5·9⁰/₀, dasi jih sila mnogo se izseluje proti zapadu. Primerimo li z vsemi temi številkami narastaj cislitvanskega prebivalstva, ki znaša na leto borih 0·85⁰/₀, vidimo takoj, kako ogromno naglo se množi Židovstvo. Le redke so izjeme, kakor n. pr. zmanjšanje Židovstva na Poznanskem. Zunaj Evrope imamo dosti zanesljive podatke samo za pomnožbo Židov v Zjedinjenih državah v Ameriki; tam je bilo

leta 1850.:	36	sinagog	s	15·075	sedeži,
" 1860.:	77	"	"	34·412	"
" 1870.:	189	"	"	73·265	"

Odkod ta prekomerna razmnožba?

Močno vpliva brezdvomno priseljevanje tujih Židov, ki se vrši v dvojnem zmislu: iz iztočne Evrope se Židovstvo pomika proti zapadu, s kmetov pa se seli v mesta, ki so večja ali manjša središča prometu in zato Židom ugodnejša od vasi. Gledé na Slovenijo smo opazovali močen relativen narastaj Židov; zanje je bila naša zemlja (izjemši Gorico in Trst) „deviška“ zemlja, še nerazorana po Židih in jim obeta torej tem boljše letino; na taki zemlji se mora jim število tem hitreje in sicer po priseljencih množiti. Zgoraj smo že tudi videli, kaka „obljubljena“ dežela je Dunaj gališkim Židom, ki vzdržujejo dunajskemu Židovstvu vedno čile in sveže moči, da jih pregloboko ne „obliže“ zapadna kultura. V Lipsiku je bilo 1875. leta 2531 Židov, a med temi se jih je ondi rodilo samo 20·8⁰/₀, vsi drugi so bili priseljenci in sicer večinoma iz slovanskega iztoka Evrope. A to izseljevanje proti zapadu ni zmanjšalo števila Židov na iztoku, ali k večjemu relativno razmer, n. pr. na Poznanskem.

Glavni razlog židovskemu narastaju nam je iskati v statistično dokazani židovski razplodnosti, ki se ima tudi prištevati plemenskim svojostim Židovstva. Znano je, da je že v najstarejših časih bila sramota Židu, ako ni imel otrok in da so posebni zakoni imeli skrbeti za kolikor mogoče hitro razmnožbo naroda.

Statistika primerja število židovskih porok s številom zakonskih otrok in primerjaje dalje te številke z istimi gledé krščanskega stanovanja izračuni razplodnost obeh.*) V Avstriji je bilo leta 1861.—70.

*) Schimmer, Statistik des Judenthums. Bergmann, Anwachsen der deutschen, polnischen und jüdischen Bevölkerung Posens, in drugi viri.

židovskih porok 2280, zakonskih otrok 22·978
 krščanskih " 168.511, " " 752·137
 t. j. iz 1 židovskega zakona se je rodilo 10·1 otrok,
 " 1 krščanskega " " " 4·5 "

V Budapešti pride na 100 židovskih zakonov po 136 otrok na leto, pri vsem prebivalstvu se pa toliko otrok rodi še-le iz 101 zakona.

Na Poznanskem se je rodilo od leta 1819.—73. na 100 zakonov po 440 otrok (na vsem Pruskem samo 411 od leta 1816.—75.) in sicer iz

100 katoliških zakonov po 447,
 " evangeliških " " 422,
 " židovskih " " 476,

Na Ruskem se je iz 100 zakonov rodilo od leta 1868.—70. po 490—530 otrok, torej menj od razmeri v Avstriji.

Razplodnost židovska je velika, naj se ženijo in množé Židje zgodaj, kakor n. pr. v Cislitvaniji, Galiciji itd. ali pa pozneje od Nežidov. Pozneje od Nežidov, torej v bolj zreli starosti, se n. pr. ženijo Židje na Poznanskem; od leta 1824.—73. je prišlo na 10.000 oseb na dotične narodnosti (oziroma vere) porok pri

katolikih (Poljakih) 98,

evangelikih (Nemcih) 94,

Židih 73 na leto. Poljak se torej

zgodaj ženi, nekaj iz lahkomiselnosti, nekaj pa zato, ker je poljedelec in prej more ustanoviti lastno družino nego večinoma nepoljedelski njegovi sodeželani. Sploh konstatuje Bergmann, da so med židovskimi nevestami na Poznanskem redke premlade in že postarne; nevest 20—30 in 30—40 let starih je med Židinjam relativno mnogo več nego med Nemci in Poljaki. Isto velja o Ruskem in Cislitvaniji; na Ruskem n. pr. je bilo l. 1868.—70. med ženini 41·3%, ki še niso prestopili 20. leto; med nevestami pa celo 53·4%

V obče pa se vendar Židje preje ženijo od Nežidov in vsled tega je tudi število samcev manjše. V Cislitvaniji n. pr. je zračunil Schimmer, da je bilo

ženinov 24 letnikov židovskih 34·3%, kršč. 17·%

nevest 20 letnih " 23·5 " " 15·1%

Pregovor pa veli: zgodnja možitev, večja množitev.

Dočim je pri Židih ugodna razmer porodov, je ugodna tudi razmer pomiranja (Mortalität), čim več ljudi pa se porodi, nego umrje, tem hitreje se narod množi. V Cislitvaniji se je od 1861.—70. na leto porodilo

Židov 22·978, Nežidov 752·137, pomrlo

" 17·568, " 584·953

Židovski presežek je bil torej 30·8%, nežidovski pa samo 28·6% na leto.

V Krakovu je bila številka pomiranja l. 1884. pri Židih 22·5, pri Nežidih pa 50·9 na 1000 oseb.

Na Pruskem, kjer se Židje v obče pozneje ženijo od kristjanov in kjer je torej vsled relativno manjšega števila židovskih, dasi plodovitejših zakonov, relativno menj židovskih porodov, se je 1822—40 na 1000 ljudi na leto

rodilo Židov 35·71, kristjanov 40·0,

umrlo " 21·61, " 29·61,

t. j. presežek Židov je bil 14 10, presežek kristjanov pa samo 10·39 na leto, ali izmed 34 kristjanov je umrl 1, a 1 Žid stoprav med 46 Židi.

Gledé Poznanske navaja Bergmann te-le številke: Na 10.000 oseb dotične narodnosti (ki je ondi skoraj identična z vero) se je v omenjenem času na leto

rodilo katolikov 460, evangelikov 419, Židov 353

umrlo " 363, " 314, " 222

presežek " 97, " 105, " 131

Ta presežek, glavni faktor narodnega narastaja, je bil v

Pomorji pri kristjanih 139, pri Židih 206,

iztočni Prusiji " 93, " " 178,

Berolinu " 68, " " 94.

Seveda je pomiranje Židov večje tam, kjer trpi mnogo bede, n. pr. v Galiciji, na Ruskem; a ugodnejše je vendar nego pri Nežidih in zbog tega tudi razmnožba živahnješa. Omenili smo že razmnožbo Židov v Cislitvaniji, ki so od l. 1869.—80. poskočili od 820.000 na 1.005.503 = 22·9%, ali 2·1% na leto. Ta razmnožba je deloma učinek priseljevanja, deloma pa naravnega narastaja, ki je bil od l. 1830.—69. = 130·6% t. j. na leto 3·3%, dočim se je vse stanovanstvo pomnožilo samo za 1·3% na leto.*)

Na Ogrskem in Erdeljskem je l. 1876.—82. izmed 1000 duš dotičnega verozakona umrlo

rim. katolikov (večinoma Madjari, Nemci, Slovaci) 40·6

gršk. " (" Rusini, Rumunci, Madjari) 42·8

pravoslavnih " " " " 37·5

belv. evangelikov " " " " 38·4

avgsb. " " " " 34·6

Židov " " " " 20·2,

torej relativno najmenj je pomrlo Židov, samo polovica od števila katoliških mrtvecev.**)

V Odesi se Židovstvo skrat hitreje množi od drugih narodnostij. Jako zanimive so razmere v Algeriji. L. 1881. se je ondi

Evropejcev rodilo 1234, Mohame lancev 331, Židov 211,

" pomrlo 1553, " 514, " 187.

*) Rossiwall: Die Sterblichkeitsverhältnisse in den einzelnen österr. Ländern 1882. Statistische Monatschrift X. 241 i. d.

**) Stat. Monatschrift XI. 525.

Evropejci in moslimi bi brez priseljevanja izumrli, dočim se Židje lepo množe brez novih priseljencev. A to poročilo se vidi nekako nezanesljivo, ker nam drug vir*) podava sledeče številke: Na leto izmed 1000 v Algeriji živečih

Francozov	umrje 28,	porodi se jih pa 35—40,	torej presežek 7—12,
Španjcev	" 30,	" " " " " 47,	" " " 17,
Lahov	" 27,	" " " " " 40,	" " " 13,
Nemcev	" 39,	" " " " " 32,	" pomanjkljaj 7,
Židov	" 24,	" " " " " 55,	" presežek 31.

Istina je, da se Židje ondi kakor povsodi hitreje množé, ker imajo relativno največ porodov in najmenj mrtvecev, in to je brez ozira na podnebje; Žid se povsodi aklimatizuje. „Arabci in Židje kljubujejo neprimerno bolj (od Arijcev) vplivom podnebja, dá, tu mora biti celo neka sekundarna gradacija, ker je Židov . . . . razplodnost vstrajna, dočim se pri Arabcih večkrat javi pojemanje, ki se more odstraniti samo po sveži krvi“, pravi Vichow. Germani pa, preselivši se v Afriko, so poginili; v istem Egiptu, ki je dandanes na glasu kot klimatično jako ugodna dežela, pomrjó skoraj vsi otroci belih roditeljev, dočim Židom in Levantincem lepo godi podnebje.**)

Židom se rodi veliko menj mrtvih otrok nego Nežidom. N. pr. v Cislitvaniji se je na leto — na 100.000 stanovnikov rodilo pri kristjanih 143 mrtvih otrok, pri Židih pa samo 89. Na Pruskem je bila tista razmer od l. 1822.—40. pri kristjanih na leto 198·3, pri Židih pa samo 140·2. Na Poznanskem je bilo med vsemi novorojenci od l. 1824.—82. na leto mrtvorojencev pri evangelikih 3·74°/_o, pri katolikih 2·54°/_o, pri Židih pa samo 2·14°/_o. Na Ruskem je bilo od l. 1820.—64. mrtvorojencev pri kristjanih 4·0°/_o, pri Židih samo 2·06°/_o.

Znano je, da pomrje sila mnogo otrok v prvem letu; tudi v tem obziru so Židje na boljšem; n. pr. umrlo je otrok na Poznanskem:

- 1.) pri porodu: katolikom 2·44°/_o, evangelikom 3·64°/_o, Židom 2·34°/_o
 2.) v 1. letu: " 19·62°/_o, " 19·85, " 14·23

torej so izgubili pred začetkom 2. leta katoliki že 22·06°/_o, evangeliki 23·49°/_o Židje 16·57°/_o svojih otrok; najmanj torej Židje. 3. od 1.—5. leta je umrlo otrok katolikom 15·90°/_o, evangelikom 13·51°/_o, Židom 12·12°/_o. Pomrlo je torej vseh novorojencev do 5. leta katolikom 37·96°/_o, evangelikom 37·00°/_o, Židom 28·69°/_o. Že do 5. leta so torej Židje izdatno prekosili Nežide.

To ugodno razmer je dokazal Neufville gledé Židov frankobrodskih***) in je preračunil povprečno starost njih na 48 let in 9 mesecev, gledé ondotnih kristjanov pa samo na 36 let in 11

*) Ausland, 1883. 988.

**) Ethnolog. Zeitschrift 1884. 211. 1885. 258.

***) Kolb, Statistik.

mesecev. Iz mrtvaških zapiskov je dokazal, da umrje primerno več kristjanov od rojstva do 54. leta; šele od 54. leta dalje je pomiranje Židov relativno večje; seveda, ker so si primerno več individuov ohranili nego kristjani. V 59.—64. letu je namreč n. pr. umrlo kristjanov 5·4‰, Židov pa 9·5‰, v 69.—74. letu pa kristjanov 5·4‰, Židov celo 11·4‰, v 89.—94. letu onih 0·16‰, teh 0·4‰. 60. leto doseže 24·8‰ kristjanov, Židov pa 44·1‰.

Na Pruskem je od l. 1822.—40 umrlo izmed 100.000 ljudi v 1. letu Židov 12.935, kristjanov pa 20.982.

V Cislitvaniji je izjemoma razmer Židom menj ugodna; do 60. leta umrje namreč kristjanov 83·2‰, Židov pa 85·5‰; to pa je jedino le posledica večje bede, v kateri živi velik del Židov v Galiciji in Bukovini, ki imata zaradi tega tudi najvišjo razmer pomiranje med avstrijskimi kronovinami, namreč 3·85 in 3·58 nasproti povprečni razmeri cele Cislitvanije 3·06 (od 100 stanovalcev).

V Budapešti*) je med osebami čez 60 let starimi mnogo več Židov nego Nežidov; onih doseže to starost 4·02‰, teh samo 3·28‰.

Razlogi tej ugodni razmeri so različni; gotovo pa je važno, da se nóseče Židinjke lože obvarujejo sleharnega slučaja, ki bi mogel škodovati telesnemu sadu, kajti ne pečajo se s težkim delom; dalje so Židje povprek premožnejši od kristjanskih sodeželanov, lože torej skrbe za zdravje otročičev nego drugi; to pa tudi vemo, da Židje neizmerno ljubijo svoje otroke in ne zamudé nobene prilike, kadar jim preti nevarnost. Pa tudi treznost in zmernost roditeljev samih vpliva ugodno na zdravje zaroda; žal, da med nami delajo pijančevanje in strasti drugih vrst toliko nesreče. Pozabiti se pa tudi ne sme, da je primerno jako malo židovskih nezakonskih otrok; uprav pri nezakonskih otrocih kristjanskih pa vidimo jako močno pomiranje. Je li plodovitost Židov tudi in sicer v prvi vrsti posledica čiste krvi, in celo jasen dokaz za njo, je dvomljivo mnenje, katero podpirajo sicer nekatera naravoznanska opazovanja, kateremu pa na drugi strani oprekajo nekatere zgodovinske resnice.

Pozabiti pa ne smemo tukaj zanimivega fakta, da se Židom rodi več dečkov nego deklet. Rajni statistik Wappäus je zračunil, da je v srednji in zapadni Evropi razmer med dečki in dekleti kakor 106·31:100; dečkov se rodi torej za 6·31‰ več. Pri Židih pa je presežek dečkov 9‰ do 14‰, da celo do 28‰. V Cislitvaniji n. pr. je bila ona razmer od l. 1861—70. pri kristjanih 100 deklet in 105·8 dečkov, pri Židih pa 100 deklet in 128·5 dečkov. Na Francoskem je povprek bilo l. 1861.—70. nasproti 100 dekletom 105·13 dečkov, pri Židih pa

*) Kőrösi, Sterblichkeitsverh. in Budapest.

110:66 dečkov, na Ruskem celo 118:52 (od l. 1852.—59.) Na Poznanskem je bila razmer pri katolikih 100:105:27, pri evangeliških 100:105:66, pri Židih pa 100:108:35, na vsem Pruskem 100:106, pri Židih pa 100:111.

Na Ogrskem (Erdeljsko in Hrvaško) je l. 1881. se rodilo na 100 deklet pri katolikih dečkov 104:3, pri reformovanih 107:3, pri Židih 108:5 in pri lutrovcih 109:0, torej nekaj več, nego pri Židih.*)

Seveda je pa tudi pomniti, da so dečki v večini samo do 5. leta, od tega dalje umrje več dečkov nego deklet, posebno med 15. in 20. letom; pri 30 letnih je v večini že ženstvo, potem do 50. leta moški, do 60. ženske, do 80. moški in pri najstarejših ljudeh spet ženske.

Gledé nezakonskih otrok pri Židih je razmer za „izvoljeno“ ljudstvo jako ugodna, dasi ne povsodi ista; na Moravskem in v Šleziji je 1.9% nezakonskih židovskih otrok, na Češkem 2.2%, na Nižje-Avstrijskem 3.5%, na Gališkem 13.9%, in v Bukovini celo 44.8%. Pa zastran Galicije in Bukovine je pomniti, da je samo zato toliko nezakonskih otrok, ker postava ne priznava veljave židovskemu zakonu, ki se je sklenil zgolj po pravoslavnem talmudskem obredu brez ozira na državne predpise; Židje pa ondi še dandanes sklepajo zakone po onem obredu in zato je toliko postavno nezakonskih, a po talmudskih nazorih zakonskih otrok.

Črtice iz patologične in kriminalne statistike.

Židovstvo si je ohranilo „čisto“ kri in rekli smo že, da za kulturni razvoj ta prednost ni ugodna. Jako škodljivo je pa ta čista kri vplivala v patologičnem oziru na Židovstvo. Židje so si posebno, odkar so v diaspori, izbirali neveste v jako majhnem številu rodbin, namreč samo v židovskih; posledica je bila, da se je med istimi rodbinami vršil „connubium“ v celi vrsti rodov zapored, in le redkokrat je prišlo krvi v one rodbine iz menj sorodne, seveda židovske obitelji. Otroci iz takih zakonov med bližnjimi sorodniki so pa često bolj ali menj duševno in telesno pohabljeni, kajti podedovali so z dobrimi svojostmi svojih dédov tudi vse kali telesnih in duševnih bolezni. Te kali so se tem živahnejše razvile, čim več prednikov je imelo iste hibe.**)

Darvin je sicer hotel to trditev ovreči, a sklicaval se je samo na dvajsetletne poskuse: njegovemu zanikanju pa nasprotujejo

*) Stat. Monatschr. X. 134 i. d.

**) Hanšhofer, Statistik 234. in drugi trdijo imenoma, da je gluhonemih največ iz zakonov med sorodniki. V Lyoru je med gluhonemci 25% takih, ki so se rodili iz omenjenih zakonov; ona razmer je v Parizu 28%, v Bordeauxu celo 30%.

zgodovinske in statistične resnice; posebno iz med zadnjih naj to stvar pojasnujejo sledeči podatki.

Leta 1880. je bilo v Cislitvaniji*) med blaznimi katolikov 91·1‰, pravoslavnih 0·2‰, evangelikov 2·1‰, Židov 6·5‰, med blaznimi, bebi itd. katolikov 91·4‰, pravoslavnih 0·5‰, evangelikov 1·7‰, Židov 6·2‰.

Med vsemi prebivalci pa je bilo Židov isto leto samo 4·5‰. Pa tudi število takih ljudi, ki so slaboumi vsled božjasti ali mrtvouda, je pri Židih prekomerno veliko, namreč 6·3‰ oziroma 5·7‰ vseh dotičnih bolnikov.

V Brnu**) je bilo v ondotni deželni blaznici leta 1881.: katolikov 89·2‰, evangel. 2·4‰, Židov bolnikov 8·2‰
 „ 1882.: „ 88·6 „ „ 2·3 „ „ 9·0 „
 „ 1883.: „ 87·2 „ „ 2·3 „ „ 10·5 „

Posrednji razdelek židovskih duhobolnikov je bil torej v teh treh letih 9·2‰, dočim je bil gledé vseh prebivalcev moravskih samo 2·2‰ židovske vere.

Na Pruskem***) so našli leta 1880. na 10.000 ljudi dotičnega verozakona

evangelikov slepcev	8·2,	mutcev	9·9
katolikov	„ 8·4,	„	10·4
Židov	„ 11·0,	„	14·4

Blaznih in blodnih pa so šteli ondi leta 1871. od 10.000 dotične vere

evangelikov	11·42,
katolikov	11·15,
Židov	17·61.

Na Bavarskem je bilo v istem razmerji leta 1871. med evangeliki slepcev 7·86, mutcev 9·50, blaznih 12·19
 katoliki „ 8·27 „ 8·56 „ 12·23
 Židi „ 13·37 „ 18·17 „ 25·66

Na Oldenburškem †) je konstatoval Kollmann, da je med duhobolnimi 10·84‰ nedvomno takih, ki so to bolezen podedovali od roditeljev. Sicer pa je tam samo 0·82‰ takih ljudi, ki niso niti katoliki, niti evangeliki, a vkljub temu spada k duhobolnim 4·98 od 1000 vseh „drugovercev“, ta delež je pa tako velik zaradi židovskih duhobolnih.

Na Bavarskem je med vsemi duhobolnimi Židov 4·75‰, na Virtemberškem pa celo 6·31‰ in vendar je ondi delež Židom jako majhen.

*) Stat. Monatschr. 1880. 471. „Statistik der Irrsinnigen in Oesterreich“.

**) Rechenschaftsbericht des mähr. Landesauschusses in sicer za leta 1882., 1883., 1884.

***) Guttstadt: Verbr. der Taubstammen und Blinden n. d. Volksz. v. 1/12 1880 in Preussen. Zeitschr. d. kön. preuss. statist. Bur. 1883. 191—224.

†) Kollmann, die Geisteskranken v. Oldenburg, Berlin 1883.

Da je med duhobolniki tako velik delež Židov, ni slučajna prikazen, nego je posledica različnih razmer, med katerimi so zakoni med bližnjimi sorodniki ravno tako važen vir duševnih kakor telesnih hib. Drugi razlogi so bili bolj sekundarni, n. pr., da Židje prerano silijo deco k učenju in v šolo, da bivajo Židje večinoma po mestih, kjer je „boj za existenco“ hujši od onega na kmetih; gotovo vpliva tudi nervozna, prenapeta narava neugodno na duševno zdravje. Kupčija sama je jako nevaren obrt, ako se peča človek ž njo po židovskem načinu; slabe menjice, slabi plačevalci, huda konkurenca, večna in dostikrat nagla menjava cene itd., vse te razmere netijo neprestano razburjenost, slabé živce, rode hipohondrijo, otožnost, delirij itd. Židu je telo z duhom vred v vednem gibanju; sam s sabo govoreč maha z rokama, še živahnejši je pa v društvu. Zares ni čuda, da je nervositeta židovska po veljavi Židovstva postala nekak znak, ali značajna bolezen sedanjega sveta.

Gledé na bolezni, katere najčešče napadajo Žide, omenjati so posebno trebušne bolezni, hemoroidi, diabetes mellitus. Stara resnica je, da so Židje zelo podvrženi gobi, da bolehajo na očeh. Že Manetho zove Žide potujoče iz Egipta „gobove“, „nečiste“; dokaj je temu bila gotovo uzrok staroznana nesnažnost Židov, ki je žalila oko in nos Marka Avrelija, še bolj pa egipčanskega duhovnika, kateremu je bila telesna snažnost znak duševne čistosti. Bolj redko pa nahajaš pri Židih škrofulozo, prsne bolezni, vročinsko bolezen, vodenico na možganih; v srednjem veku so že opazovali, da se Židov malo prime kuga, a razloga tej prikazni niso iskali v plemenu, nego dejali so, da so Židje prouzročili kugo, ostrupivši vodnjake in studence. V obče se pa boljšajo zdravstvene razmere tudi pri Židih, čembolj živé poleg higijeničnih načel moderne dobe in si v prid obračajo napredek človeštva gledé zunanjih ugodnostij življenja. Na zapadu so že povsodi zginili „ghetto“ z svojimi ostrupljenimi, temnimi stanicami; nadejati se je, da bo polagoma si tudi Žid na Poljskem, v Rusiji itd. očedil stanovanje in kožo in zboljšal razmer pomiranja.

Iz kriminalne statistike naj zadosté naslednji podatki.

V Cislitvaniji je bilo med vsemi obsojenimi zločinci Židov leta 1878.: 3·8%, 1879.: 4·4%, 1880.: 3·9%, 1881.: 4·2% in leta 1882.: 4·2%. Ako razvrstimo obsojence z ozirom na zločine, najdemo sledeče odstotke: Leta 1878.—82. je bilo med

tistimi, ki so bili obsojeni zaradi javnega posilstva.	Židov	3·0%	katol	94·5%	pravosl.	1·7%	evang.	0·6%
težkega tel. poškod.	„	1·2	„	93·3	„	4·7	„	0·8
tatvine	„	3·3	„	96·8	„	3·6	„	1·6
poneverjenja	„	7·7	„	89·4	„	0·3	„	1·6
goljufije	„	16·1	„	80·0	„	1·6	„	2·0

Čim menj je treba telesnih sil, tem večji je delež Židov pri dotičnem zločinu, saj vemo, da se na svojo telesno moč Žid ne

more zanašati, tembolj pa na nekatere dušne spretnosti, katere ima v obilnejši meri, katerih se pa tudi češče poslužuje za protipostavna dejanja nego kristijani. Posebno očitno je to gledé goljufije, katere se Židje storé krivé v štirikratni razmeri svojega deleža vsega prebivalstva*). Med 232 ubijalci je bil pa leta 1879. samo 1 Žid.

S to prikaznijo se ujema veliko število židovskih prestopkov, katerih je bilo l. 1879. celih 15.35% vseh prestopkov; imenoma med 671 kridatarji je bilo Židov 162 = 24.14%; zarad nepoštenega ravnanja pri kreditnih opravkih so obsodili 8 oseb, ki so bile vse — Židje!

Pri zločinih je torej v Cislitvaniji poprečna razmer normalna; isto velja tudi o zločinih na Ogrskem, kjer je bilo židovskih zločincev l. 1882.: 5.04 vseh obsojenih zločincev, torej samo malo več, nego je delež židovski pri vsem prebivalstvu. Ista razmer je tudi na Pruskem, kjer je bilo leta 1881.—82. med vsemi zločinci Židov 1.09.

*) Stat. Jahrbuch für 1884. 221.

Slovenske národne vraže in prazne vére,

primérvane drugim slovanskim in neslovanskim.

(Spisal J. Navratil.)

(I. del; 1. dalje iz „Letopisa 1885, str. 117—183“).

ivo še nekoliko *božičnih* vraž *slovanskih*, kakoršnih ni med **Slovenci**, a če je katera, da pride morda po tém razglasu na dan!

Rusi (ukrajinski in Belorusi) dajó na badnik kuram národne jedí: „kutíje ali „kutije“¹⁾ zato da bi bolj nesle. Afan. III. 744.

Rusin (hišni gospodar), pa i **Poljak** v vzhodni Galiciji (nekod tudi v zahodni) vrže istega večera žlico kutije proti stropu ali pa podstrešju. Ako se ga prime rada, t. j. ako je obvisi mnogo na njem, mislijo, da bode drugo leto dobra letina; če pa malo, — da bode slaba. Nekod sodijo po tém samo novega leta čebelarstvo: obilo ali pa malo meda. (O. Kolberg: „Pokucie“. Kraków, 1882. I. 85. Prim. Szujski: „Die Polen u. Ruthenen“. Völker Oesterr.-Ung. IX. 35. — Neki znanec (Poljak) pravil nam je, da se nahaja ta vraža, kakor smo popisali zgoraj po ust. por. — tudi okoli „Rzeszowa“ (tedaj na Krakovskem). Po tem treba popraviti to, kar pravi Szujski o Krakovskem, rekši, da ondod ni te navade.

¹⁾ Lepa, očitna hvala vsem onim gospodom, kateri so nam priobčili na novo kaj pripravnega, sosebno pa gg. Andreju Gaberščeku, učitelju Koboridskemu, in Karolu Pečniku, šestošolcu Celovškemu, ki sta nam poslala obilo redkih slovenskih vraž, vsak iz svojega kraja.

²⁾ Kutija je nekaka kaša: „pšenica, kuhana na medu“ (kolivo, koljivo). Nekod rabi pa ruskemu narodu za ono jed namesto pšenice tudi ječmen in laško pšeno, a namesto meda — medova voda (syta). Afan. III. 744.

Rusini in Poljaki po vztočni Galiciji dodajejo pšenici in medu tudi maka, a Velikorusi subega grozdja.

Malorusi (na Ruskem) poblodijo z medom maka, orehov in še kaj drugega (sladkega). Prim. tudi starosloven. besedo „kucija“. Mikl. lex. 325. Hanuš („B. K.“ 17) opozarja na litv. kucos).

Po istega znanca svedoči mečajo Poljaki po kmetih okoli Rzeszowa, Przemyśla (Premisla) in Żółkiewa, a po mestih zlasti dékle, s kutijo vred ob strop tudi tako zvano slanikovo dušo („*duşą ze śledzia*“ Häringssseele), t. j. belo, srebrnasto kitico, ki se nahaja v slaniku ob hrbtišču. Če obvisi nit na stropu, bode dobro leto; če pa pade na tla, — slabo. Lahko, da so se Poljaki navzeli te navade od Nemcev (Saksoncev), a prerokovanje zasuknili po svoji kutiji; kajti po čudni staronemški veri, (po kateri je bil slanik ‚božja jed‘; W. II. 26) skoči potlej, pa še le po sto letih — sè stropa bel konj brez glave. — Vodanovega belca mislijo si nemški učenjaki. II. 63. — Tudi nekateri Dunajčani oviršavajo še to staro navado na pepelnico, pa zdaj brez kakega prerokovanja.

Čehi prerokujejo bodočega leta vreme po vremenu onih „12 noči“ od *badnega (svetega) večera* do sv. 3 kraljev (Reinsberg-Düringsfeld „Festkalender“ 1864; 562—563), a ne po onih „12 dnevih“ pred božičem t. j. od sv. Lucije do božiča, kakor **kranjski Slovenci** v Črnem vrhu pri Idriji. „Letop.“ 1885; 169. — Znan je pa **Čehom** tudi štaj.-slovenski način (malo drugačen) z dvanajstimi izvotljenimi ‚luki‘ ali čebulami. (Letop. 1885, 169.) Prim. Han. „B. Kal.“ 37 in Reinsb.-Düring „Festkal.“ 1864. 562.

Bolgari pekó, kedar se razgori na sv. večer „búdnik“ (izr. bñdnik) na tem ognju présen hleb t. j. prosto pogačo, ki se zove „bogovica“; v testo se vmesí srebrnih novcev (ne pravi se, za kaj) . . . Nekoliko *meda* in *sadja* (jabolk, suhih sliv, orehov itd. pripravljenih za večerjo) denejo v posebno skledico pod kipe (podobščine) ter shranijo kot *najbolje zdravilo za bolezni*. Afan. III. 737.

Pepela, ki ostane od „búdnika“, porabijo nekoliko za *zdravilo živinsko*, a nekoliko ga posipljejo po njivah, pašnikih in vinogradih, trdno verujoč, da *obrodé potem obilo*. (Ondi.)

Čehi pravijo svoji *deci*: „Katero bóde marljivo in pridno ter se postilo ves badni dan („štědrý den“), videlo bode na sv. večer *zlatega prasička* („zlaté prasátko“), ki teka ondaj po steni. — Gospodar ali kdo izmed odraslih dela namreč pri luči skrivaj s priročnim zrcalcem na steni odsev, švigajoč sem pa tam. Meščani kupujejo pa deci pozlačene lončene ali pa iz strdenja („lecta“) narejene prasičke. — Uže davno pred tem večerom veselijo se tedaj deca zlatega prasička. Zlasti na *deco* merijo po Reinsb.-Düringsf. 548 in 578, pa tudi po ustnih poročilih Hanušove besede, da vidi na sv. večer zlatega prasička ta, kdor se je poprej postil. „B. Kal.“ 11.

Med **Nemci** v Turingiji in na Češkem postijo se pa na badni dan baš *odrasli ljuvje*, zato da bi videli zvečer *zlatega prasička* oziroma zlatega „*morskega prasička*“. „D. Myth“ I. 41.; in

³⁾ Tudi Moravci (Poved. K. P. iz Trebiča.)

F. A. Schmalfluss: „Die Deutschen in Böhmen.“ Prag 1851; 84. Lahko si mislimo, da so si nekdanj Nemci o tej dobi brke mastili s **pravim** prasičkom.

Druga, **češko**-narodna vera uči, da hodi o božiču *Paruh*ta ali *Paryhta* ter razpara trebuh vsakemu detetu, katero se ni postilo; pobožni deci pa kaže *zlatega prasička*. ‚Paruh’ta je staro-nemška boginja Përahta, kesneje Përhtha ali Berhta, kateri se je pa odkazalo na Češkem v krščanski dobi drugačno opravilo, nego ga je obavljala doma. Prim. Grohm. 1; 1—6, in opazko na 1. in 2. strani; dalje letošnji „Letop.“ na koncu predela o sv. treh kraljih“.

Tudi za *zlatega prasička* dalo bi se — veli Reinsp. -Dür. 579 — dokazati menda izvestno („diplomatisch“), da izhaja od bajeslovnega narasca (mrjasca) severnega t. j. germanskega ki je bil po **nemški** bajki „zlatih ščetin.“ Hanuš je pa trdil uže poprej („B. Kal.“ 11—12), da je bajka o posvečenem narascu („o vepři posvátne“), znana tudi **Slovanom**, in da koljejo ter jedó imoviti **Srbi** in **Hrvati** še dandanes o božiču po celega pečenega prasička ali celó prasca. (Gl. Vuk. „rječn.“ 498 pod bes. „pečënica“.) Isto tako i **Novogrki**, vsak po svojem imetku, v Macedoniji, na Kandiji itd. (Po ustn. por.)

Tem besedam dodajemo še to, da so uže stari **Rimljani** o tej dobi, praznujoč doma svoja „Saturnalia“ darovali v vsaki hiši prase] ali prasička. Prim. „D. Ill. Ztg.“ 1885/6 str. 374). Zato je mogoče, da izhaja nemška navada, srbski jako podobna: (da koljejo namreč o božiču skoro po vseh kmetskih hišah tirolskih itd. ter jedó na božič samo „svinjnsko glavo...“), — zato, velim: mogoče, da izhaja ta nemška navada iz starejše dobe, nego si mislijo nemški učenjaki, trdeč, da so nekdanji Nemci klali prasce na čast poganskemu solnčnemu bogu Frô-ju („Frô“), kateremu je bil narasc posvečen. Prim. L. Klotz: „Oesterr. Tour.-,Ztg.“ 1886; str. 52 in Schmalf 83.

Tudi **Poljaki** devajo na badni večer na mizo pred večerjo s ena pod prt, in če najdejo po večerji pospravljaje z mize [slučajno] pod senom kako zrnce ovsa, ječmena ali rži, ki se je utegnilo zatrositi, — prerokujejo po tém, da bode táke vrste žito to leto rodovitno („že na taki rodzaj zboža rok pryszly będzie urodzajny“); ako pa najdejo samo kako zrnce senenega semena („nasienie siana“), bode to leto . . . obilo sena. O. Kolberg, „Lud“ XVI. 101 Prim. Letop. 1885; 179. V nekaterih kočah postavljajo po večerji v vsak kot izbe po snopku pšenice, rži, ječmena in ovsa, misleč, da jim bode blagoslovil [Bog] žito in živino („urodzaje, dobytek“). Kolb. XVI. 102.

Rusini potresajo nekod na badnik pred večerjo slame po tleh, s ena (s koščekom česna spodaj) pa po mizi; nekoliko tudi pod mizo, a na seno pod mizo devajo *jarem*, zato da bi jim se

voli redili („aby woly im się wiodły“).¹⁾ V kot malo dalje od mize postavijo pa žiten snop, ki mu pravijo ded („diduh“) ter mu dadó tudi kaj večerje. To je namenjeno kakega pokojnika duši. Ded ostajo v hiši do tretjega dne; *potlej devajo slamo iz njega pod kure in gost, zato da bi dobro valile, zrnja njegovega jim pa dajó zato, da bi obilo nesle.* (O. Kolberg: „Pokucie“. Krak. 1882. I. 84.

Slišali smo lani (gl. str. 180), kako pri **Srbih** na badnik („u oči Božića“) domačica prostre po sobi ali po hiši slame... a v Boki da jedó sè slamnice od „badnjega dne“ do „maloga Božića“ (novega leta).

Prvotni uzrok tem navadam je najbrže ta, da so poganski narodi pripisovali (kakor Skandinavci še dandanes) slami zdravilno in oplodno moč. R. Schulz. Biblioth. der Unterh. u. des Wissens.“ 1877 VI. zv. 215. — Prim. Letop. 1885; 181.

V krščanski dobi začelo se je pa na sv. večer nekod namesto slame potresati tudi seno, in ta običaj tolmačiti s krščanskim spominom na „mladega Božića“, ki se je rodil v hlevu... na slami ali senu. — Zábil se je s časom i ta uzrok; pametijo ga pa še mnogi Poljaki, n. pr. Varšavski, ki polagajo istega večera na seno (po posebni mizici razstlano) oblat („oplatek“), ter mu pravijo tudi „Jezúsek“, (Po ustn. por. nekega znanca Poljaka, ki je živel v Rzeszowu, Przemysłu [Premislu], v Levovu, Żółkiewu...²⁾ Prim. tudi Kolb. V/1. 191.)

„Seno, sláma postel tvá“... pòje o Njem stara pesem češka. Prim. „Světózor“ 1886; str. 39.

Hrvati (čakavci) **dolenje-avstrijski**, ki živé po Moravskem polju (najbližji samo 3 ure od Beča), nastiljajo na „badnji večer“ slame po „tlu“ (tleh) ter spavajo vso „badnjo noč“ na nji, a ne v postelji, „zato ked (ker) je i Bog Jezúš ležal u jaslu na slami.“ Tako mi 16/8. t. l. povedal 48-letni delavec „Kašpar Ždral“ iz hrvatskega sela, ki se zove „Poturan“ (Podturan, Engelhartstetten) in to **ondi** na mestu 3 dni kesneje potrdil hišni gospodar Mate Peković. Vendar ne pámeti tega uzroka več vsak Hrvat tako dobro, kakor imenovana možaka.

Povse neverjetna je tedaj slutnja Hanuševa. „B. kal.“ 9.

Serbi-Lužičani [gornji] pravijo dóbi od 25. decembra do nóvega leta menda „mjasny god[y]“³⁾. Oni večer pred to dobo t. j. na

¹⁾ Prim. „Letop.“ 1885. 179 (1. r.)

²⁾ Ta dvojnati oblat, namazan po obeh znótranjih stranéh z medom, prelomita gospodar in gospodinja pred večerjo na dvoje, odgrizneta vsak po nekoliko, želita si sreče in zdravja, ter ga dajeta potem vsem drugim domačim po veljavi ali starosti, tudi družini, da si ga odlomijo in povžijejo, ter si čestitajo kakor gospodar in gospodinja.

To se prvi: „tomač (tamač) się z optatkem.“ Vendar tega „oplatka“ ne devajo več povsod na seno.

³⁾ V Veckenstedtovi knjigi (nemški čitaš: „Mjas god Zeit“, tedaj = mesni (mrsni) čas. Prim. tudi „gody“, v dr. Pfulovem slovarju „hody“ = božič.

naš badnik mora se jesti vsaj po 9 (po 12) jedí, ali pa taka jed, ki se nareja iz deveterih stvari, namreč, iz: *svinjine, prosa, vode, soli, korenja, čebule, kolerabe, pšenične moke in grozdovlja* (suhoga grozdja). Uzroka ni priobčil Veckenstedt, 435.

Nemci mislijo, da treba na badnik po sedmero ali devedero jedi (posebno leče, prosene kaše itd.) jesti zato, da bode novcev dosti vse leto pri hiši. W. II. 65 (78).

Na **Českem** prinašajo gospodinje ta večer na mizo med jabolka in orehe polne sklede tako zvane „muzike“ (jedi iz suhih in praženih jabolk, hrušek in češpelj). A kedar sede gospodinja za mizo, *ne sme več ustajati, dokler ne odvečerjajo, drugače . . . ne bi mogla kolkja mirno valiti*. Reinsp. - Dürings f. 548; ali bi pa kokoši „zanašale“. („Ččm.“ 1855. 332.) Tudi gledajo **Čehi** ta večer, sedaje za mizo, skrbno na to, da jih mora biti *sodev* t. j. *na par* („do páru“), *sicer bi umrl kdo izmed njih*. (Ččm. 1853.) — Ista vera je pri **Moravcih**. Če jih pa pri hiši ni *na par*, pomagajo si tako, da povabijo na večerjo še kakega rodbenika, ali pa pogrnejo samo . . . še za jednega gosta na prazno, a drugi dan dadó njegov del kakemu siromaku. (Trebič p. u. p.) V Plznu (Pilsen) pa pravijo, da mora biti *liha* t. j. *nepar*; če ga pa ni, povabijo hlapca ali dekla, da celó kakega prosjaka (berača) z ulice, da prisede ter večerja z njimi. („Festkal“ 1864. 555.)

Če da katera **lužička** kmetica v tej dobi (ali pa o **Svečnici** 2 febr.) presti za-se, pripeti se kakšna nesreča. Ako ima žena dete, *umre ji, a pazdirje od onega prediva¹⁾ pada mrtvemu detetu na oči, da nima pokoja v grobu*. Veckenst. (ondi).

Slovak: Kedar je prvi oreh, ki ga razkolješ na sv. večer „dober“ t. j. jeklen, bodeš zdrav; kedar je pa šupel („mrchavý“), bodeš bolán vse leto. — (Po ustn. por.²⁾).

Moravski Vlahi zvedávajo na sv. večer po večerji, kaj je komu sojeno to leto, takó: Pred večerjo dene dekla na ognjišče živih in enolikih oglov toliko, kolikor je družine v hiši, prešteje jih „nazaj“ (5. 4. 3. . .), ter nameni vsakemu po ogel. Po večerji hité vsi gledat, komu je ogel ugasnil; čiji je kateri, to vé pa sama dekla, ki prerokuje potlej, komu bode umreti „to leto“. (F. Bartoš. „Osvéta“ 1880. I. 454.)

Pri njih ostane miza tako, kakor so jo bili pognili na sv. večer, pognena do sv. **Stepana**; po vsakem jelu („jidle“) zmetó drobtine na prt („obrus“) poleg hleba. Stoprav na sv. Stepana dan po obedu pospravljajo z mize in nabrane drobtine razseje potém dekla po vrtu, *da bi obrodili . . . „voničky“* (vijolice?) Ondi.

¹⁾ „Die Scheven von dem Gespinst dieser Tage.“

²⁾ Nemcem znači prvi šuplji ali „gluhi“ oreh (taube Nuss^a) - smrt. (Reinsb.-Düringsf. 572). Nekateri pripisujejo to moč stopram trem takim orehom, zapored razklanim. (Ondi.)

Moravke pekó nekod za božične svetke ter načenjajo na sv. večer tako zvaní „*krc-hout*“¹⁾, črn, nizek in okrogel kruh, ki devajo v.-nj različnih zelí in dišav, pa tudi sesékanega mesa. Tega kruha dajó po kosku vsi domači družini in živini (tudi kuram), a nekoliko ga prihranijo za óne goste, kateri pridejo o božíču v pohode. Po Hanuševem poročílu („B. Kal.“ 235) zapékajo moravske gospodinje uže o sv. Lucije, ki je na Moravskem pomočnica soper čare) v kruh („pečivo“) različnih zelí ali rastlin („bylin“), ter ga dajó po kosku kravam do sv. večera . . .

Jako je podoben temu kruhu pri **moravskih Vlahih** „*pod-plamennik*“, ki ga pekó v imovitih hišah ljudem póseb, a živini póseb. Zapékajo pa va.-nj onih rastlin, katere so bile na Telovo na oltarjih. „Osvéta“ 1880. I. 453.

Ta troji kruh me spominja štaj.-slovenskega „*kuc-kruha*“ in „*lucijščaka*“, ki sta si po vsebini jako podobna. Čit. „Črtice“ 11—13 in 93.

Hrvati (okoli Karlovca) mečejo „na badnjak“ pod slamo, po mizi razmetáno, novcev in žíta vsake vrsti, da bodóče leto bolje rodi. „Arkiv za povj. jugoslov.“ VII. (1863); 240. — Pri **Zumberčanih** dene pa gospodinja na mizo najprej dve slamki navskriž („u znak križa“), nameče slame na mizo, pod mizo in po klopéh okoli nje; potém pogrne mizo s prtom („stolnjakom“) ter postavi na jeden ogel mize „božičnjak“ v rešeto²⁾, pod „božičnjak“ pa ovsu ali kakega drugega žíta, brus, ključ in *krušnih drobtin*, ki jih rabijo potlej *pri raznih boleznih in nezgodah*. (Ondi, str. 332.)

Srbska: „Na božič neče niko nikoga pokarati u kući, a kamoli udariti, niti smije iko oni dan naljutiti se, ili plakati, — jer inače vele — *da bi onu godinu bio nemir i neka zloba u kući*“. (V. Vrčević „Srbad“. 1876; str. 12.) — „Ako ko na božič koga, su (sic) čim mu drago, udari, one će godine po njemu izići čiri [tvori] ili nekakve druge bolesti.“ (Isti, ondi str. 13.)

Da ne bode naš spis preobilen, preskočiti nam je mnogo zanimljivih božičnih vraž slovanskih (kakoršnih ni pri nas).

Završujemo božične vraže in prazne vere z vedeževanjem o letini in z **vremenskim** prerokovanjem.

Slovenske: Na *badni dan* treba vino zatákati, drugi dan (*na božič*) pa pogledati, je li okoli pilike suho ali pa mokro.

¹⁾ Tako je dvakrat razločno izrekla to čudno besedo stara, zdaj uže mrtva Moravka pred mojim svečokom v Tajkovicah blizu Znojma (Znaím.) Na njegovo vprašanje: Kako pravite kohout? — odgovorila mu je starka drugič: „Ne, ne tako, nego „*krc-hout*.“ Pogrešam te besede v najboljših slovnikih čeških.

²⁾ Srbkinjam okoli Šabca rabi v isto namen sito, v katero devajo po več (majhnih) kolačev različne podobe in vsakoterega žíta, ter pušćajo v situ vse skupaj do večerje. („Glasn. srps.“ XXII; 122.)

Če je mokro, bode dobra vinska letina; če je pa suho, bodo suhi v jesen tudi sodi.

Ako se ne varam, slišal sem to **štaj.-slovensko** vražo (ki jo čitam z drugimi besedami v „Črticah na str. 12.), za mladih nog tudi nekde na **Kranjskem**.

Štaj. Slovenci pravijo: Ako je božično noč svetlo, bodo prihodnje leto žitnice in kleti prazne. „Črtice“ 13. **Kor. Slovenci** pa: Če je božična noč svetla, bojo temni skednji in svetli (prazni) *košti* [kašte, kašče]; — če je pa temna, bojo svetli (prazni) *skednji in temni košti*. (Rož. Zapis. K. P.)

„Zelen božič — bel vuzem.“ (Bel. Kr.) Prim. „O božiču zeleno, o veliko noči sneženo.“ Črtice 13. **Leh** pravi: „Zelené vānoce, bílá velkonoc.“ **Nemec**: „Grüne Weihnachten, weisse Ostern.“ — „O božiču pred vrati, o veliki noči (o vuzmu) za pečjo.“ Prim. „Črtice“ 14 in še nekoliko takih vraž in praznih vér (o letini in vremenu) on di na str. 11—16¹⁾.

Pri **Srbih** gleda domačica *na božič*, s katere strani obeseni kotel najprej zavre („s koje će strane prvo navješeni kotao uzavreti“). Ako zavre od vzhoda („iztoka“), kaže, da bode v hiši vsega več („svaki napredak“); ako pa od zahoda („zapada“), bode vsega manj („biti će nazadak“); ako zavre od juga, kaže, da bode ono leto deževno; ako pa od severja, bodo po zimi strašni viharji in silni zameti („strašni vjetrovi i golemi snjegovi“). V. Vrč. „Srbad“, 1876 str. 12. Še več narodnih vér srbskih nahaja se v Fr. Hubadovem zanimljivem spisu: „Božič pri Srbih“ v Letop. Mat. slov.“ 1880, str. 274²⁾.

Kakor ugibljejo ali prerokujejo nekateri **Slovenci** prihodnjega leta vreme po ónih 12 dnevih pred božičem, tako se godi to pri naših **Rusinih** po ónih 12 dnevih po božiču. (Szujski 36).

Koleda (koledovanje), koledniki.

Da je bila *koleda* nekaj tudi slovansko-poganski običaj, ves drugačen nego sedanje „koledovanje“, ki traje (po navadi) *od Božiča do sv. 3 kraljev*³⁾, — kažejo nam besede: „ašte kto vŕ a [1.] dñbъ jennarja na kolědu idetъ, jakože prvoje pogani i

¹⁾ Največ vremenskih vraž o božičnem večeru ali o božični noči imajo menda Čehi. Prim. „Praguostyka sedlska“ Reinsb.-Düringsf. „Fest-Kalend.“ 1864; str. 561 i. d.

²⁾ Tako zvani „luk“ t. j. poseben kolač („kao mjesec“, ki se u Dubrovniku daje o božiču poslom (Vuk. „rječn.“ 335, Hub. 277), naj vzamemo v misel s tem: da se daje i na Tirolskem 1. dan po božiču deklam, odhajajočim iz službe domov, sabo poseben kolač („Zelten“ z grozdovljem, orehi, sladko skorjico itd natrpan ki mu se pripisuje bajevna moč pri ljubezni. (Prim. „österr. Tour Ztg.“ 1886; str. 52.)

³⁾ Šteje se 12 dni, a to se strinja z „dvanajsterimi (svetimi) nočmi“. Po dol. Štajerskem hodijo po koledniki „celó do Svečnice.“ „Črtice“ 69. Tako tudi nekod po Dolenjskem (Kranjskem).

tvorjahu¹⁾. (Krmčaja XIII. veka; Mikl. lex. 299. p. b. „koleda“). — Isto nam pravijo nekoliko drugače te besede: „kalanndi“ suť prvii v kojemždo měseci dnije, v nihže obyčaj bě *jelinsony*²⁾ tvoriti žrtvy.“ (Krmč.-Mib. 1262 léta, Mikl. lex. 280 p. b. „kalanndi“ pl. m., naravnost iz grške besede *zázvdu*. Ondi čitaš tudi „kalendov“ gen. pl.) Prim. polj. koleda ali „kolenda“; srb „koleda“; bolg. „koladn“ ali „koleda“ (božič); „kolende“ ali „koleda“ (Milad.); rus. „koljada“; rom. „kolinda“ itd.

Prvim besedam (iz Krmč. XIII. veka) pripada tudi to, kar piše Du Cange v svojem slovarju sredovečne in zadnje latinščine. (*Glossarium mediae et infimae latinitatis*): „*Kalendae* seu *Festum Kalendarum* . . . ita appellant Scriptores publicas illas ac supersticiosas laetias, quas Kalendis Januarii, quibus annus aperitur, exhibuere primum *Gentiles*³⁾, usurpavere etiam postmodum *Christiani* et quas utriusque indecoris choreis, mulierumque aut ferarum assumptis formis ac vestibus foedabant.“

Vidi se iz tega, da so v srednjem veku ovršavali uže kristijani po vsi Evropi (a ne sami Slovani), vražne ali praznovrske veselice „koleda“, in to o *novem letu*.

Brez prave zgodovinske podloge, samo po slutnji Šafaříkovi⁴⁾, trdi Hanuš v „B. kal.“ 50, a po njem tudi Grohmann („Abergl.“ 9.) in Reinsberg-Düringsfeld („Fest-Kal. 3), da je bil tako zvani „Trulanski“ cerkveni zbor v Carigradu l. 691 posebno **Slovanom** prepovedal posvečevati koleda t. j. „kalendas“, „vota“ t. j. obete (3. januarja pri Rimljanih) in „brumalia“, o našem božiču⁵⁾.

V vsem dotičnem 62. pravilu ónega cerkvenega shoda, — ki sluje po latinskem imenu: „*concilium quinximum in Trullo*“ l. 691, (po nekaterih pa stopram l. 706), — ne čitaš ni besedice o *Slovanih*; govorjenje je samo o *kristijanah* in *poganih*⁶⁾. — Prepovedal je bil pa omenjeni cerkveni zbor kristijanom koleda itd. zato, ker so se ondaj po šegi poganski uganjale o takih prilikah nepristojne stvari: ker so ženske plesale očitno in pohujšljivo, moški oblačili se v žensko opravo, ženske pa v moško, z našemljenim obrazom, ter tlačili grozdje s „teski“ (prešami), a točoč

¹⁾ T. j. . . . kakor so iz prva pogani delali.

²⁾ To je, *poganom*. Prim. Mikl. lex. 1156: *jelins*, m. *ἐλλην* *paganus* (supr. &c.)

³⁾ *Gentiles*=pagani.

⁴⁾ *Slovan* starožitn. 1837; 587; v 2. izdaji (1863) pa II. 192.

⁵⁾ „*Brumalia*“ po Georgesu iz „bruma“ (brevma); skrajšek za „*brevissima*“ (dies)=najkrajši dan, tedaj, zimski solnčni kres (Winter-Sonnenwende). Praznovali so jih stari Rimljani 24. in 25. decembra bogu Solncu na čast. Zlasti ta dan zval se je tudi „*dies natalis solis invicti*“ t. j. rojstveni dan nepremaganega solca (ker ga ni premagala ali končala zima.)

⁶⁾ Grško recilo *παρ' Ἑλλήνων* tolmačijo nekateri: „*apud Graecos*“ (pri Grkih), drugi pa po smislu bolje: „*apud Gentiles*“ (pri poganih).

vino iz sodov, grohotali se na vès glas ter klicali poganskega Baka¹⁾. — Čitaj tudi Teodora Balsamona razlago 62^{mu} pravilu istega „šestega cerkvenega zbora“ — izvorno (grško) v Miklošičevem prevažnem spisu: „Die Rusalien 1864 na 2. strani posebnega odtiska, ali pa poslovenjeno po Fr. Hubadu v „Letop.“ 1878; 16, a tù do malega ponovljeno: „Navada je bila pri Rimljanih, da so praznovali ta spomin po grški šegi in uganjali nesramne reči, kar se godi še dan današnji pri nekaterih kmetih prve dni januarija meseca, ne po rimljanski šegi na spomin kalendam in drugim [svetkom], ampak zato, ker se ponovi tedaj luna, in ker menijo, da ji je to temelj po istega meseca začetku in mislijo, da prejde vse leto srečno, ako darujejo iz početka.“

Imenitne so Miklošičeve besede (n. n. m. str. 18), da se niti po Balsamonovi razlagi ne more soditi, da so bili slovanski prebivalci po Traciji, Mösiji in po drugih deželah, Grkom podvrženih, v sedmem veku uže kristijani. — Ovržena je tedaj omenjena slutnja Šafaříkova. Res je pa, da so se bili uže rano navzeli „koleda“ Slovani poganski in to najprej južni brez dvojbe od starih Rimljanov, ki so gospodovali tudi po njihovih krajih. Od juga prehajala je pa „koleda“ — i k drugim Slovanom, ki so vzprejeli tudi to ime. (Prim. L. Legerjev spis, preveden v „Slov. sborn.“ 1883, 444.)

Kakor je bilo povedano uže na 163. strani, izhaja beseda „koleda“ (stsl. koleda iz besede „kalendae“, — starim Rimljanom 1. dan vsakega meseca, — tù (po grški šegi) pa zlasti 1. dan januarja meseca.

Poganski Rusi praznovali so koledo („Koljadu“) 24. decembra meseca tako, da sta celó slavna zgodopisca ruska: Nestor pa Karamzin mislila, da je bil „Koljada“ bog ali božanstvo. Tudi sv. Dimitrij Tulekala jemlje v svojem „življenju svetnikov“ Koljado v misel kot šestega boga, boga svetkov t. j. svetih večerov. A navzlic vsemu temu — veli M. Zabylin — ni to božanstvo, nego svetek, ki ga poseebljujo povesti in národne pesmi. („Slovan. sborn.“ 1885; 45.)

Levila se je pa po veliki cerkveni skrbi poganska koleda čim dalje, tem bolj, tako da je dobila na posled vse drugo lice.

Uže l. 566 ukazal je bil cerkveni zbor Turonski (Tours), da treba poganske pesmi nadomestiti s krščanskimi *litanijami*. To mu pa ni obveljalo tako naglo; kajti poganska koleda bila je tako zakorenjena, da so jo na Francoskem še l. 1445. celó cer-

¹⁾ Opozarjamo, da so po toplih grških krajih od nekđaj trgali tudi po zimi, ter po kmetih praznično ovršavali trgatav iz prvine decembra meseca (blizu našega božiča).

To so bile ta' o zvane „male, kmetske Dionizije“, Dionizu (Baku Bacchus) na čast. Prim. L. Preller: „Gr. Myth.“ I. 419. in J. Minckwitz „Myth. aller Volk.“ 1878. 89.

kveni služabniki po imenu „la feste aux fols“ ovršavali na stari (poganski) način, ne hoté poslušniti nì cerkvenih zborov, niti svojih višjih pastirjev, dokler ni prišel tem na pomoč sam kralj Karol VII. sè svojim pismom 17. aprila 1445. — Gl. Du Cange p. b. „Kalendae“.

Sosebno v Rimu hodili so v poznejši dobi dečki na staro leto („in vigilia Kalendarum“) pod noč od hiše do hiše, žvižgaje in bobnaje na bobnice ali „kotle“ („sibilando sonant timpanum“) ter dobivali zato različnih darov.

Na drobno je popisani ta običaj v Cerem. Rom. ad calcem Cod. Ms. eccl. Camerac. Priobčil Du Cange, (p. b.: *Kalendae Januarii* itd.): „In vigilia Kalendarum in sero surgunt pueri“ itd.), a po njem Ant. Matzen: „Cizi slova“ 209; *litaniyam* pa ni sleda v tem popisu.

Jeden izmed teh dečkov hodil je med drugimi še zmérom našemljen ter nosil na vratu *kijec*.¹⁾ To se sicer ne pravi, čemu ga je nosil; sodimo pa, da zato, da je ž njim *trkal na hišna vrata*; če ne v óni dobi, pa v poprejšnji.

Nehoté se spominjamo srbske národne pesmice:

„Božić bata

Na oboja vrata“. — (Vk. rječn. 17)

Pri slovanskih Kašubih ob baltijskem morju nosi na staro leto zvečer tekaje in ropotaje po vasi vsak deček zvonec, klepetec²⁾ ali kako drugo ropotalo. Čim bolj kričé in ropočéjo, tem bolje (bogatejše) bóde — mislijo — nóvo leto.

Tako ropotaje — po polju tudi streljaje — izganjajo Kašubi smrt' t. j. staro leto iz vasi. (Fr. Hub.; gl. *Letop.* 1878. 14.)

Menda so si nekđaj mislili pogani, da je i „staro leto“ (= smrt) *sovražno* bitje.

Z velikim ropotom preganjali so namreč pogani iz prva posebno „bése“ ali zle duhe. (*Letop.* 1885. 182.)

Da so se takó t. j. z ropotanjem, pokanjem, trkanjem . . . v poganski dobi (kakor zdaj s cerkvenim zvonjenjem in streljanjem) oznanjali veliki svetki, to nam dopoveduje i stara nemška beseda: „Anklöpferleinstage“ ali „Anklöpferleinsnächte“ = Zwölf-nächte. *Han. B. kal.* 15 in 48.³⁾

¹⁾ „Quidam eorum est larvatus cum maza in collo. Prim. Du Cange: 2. maza, vox Italica, clava“ — in pri Drobnicu „mazza: Stab, palica; Schlägel, kijec, nabijač.

²⁾ Štaj. Slovenci pravijo „klopotec“; kranjskim Slovencem je pa „klopotec“ = zaprtek. (faules Ei).

³⁾ O tej sredovečni nemški šegi piše Chr. G. Haltaus tako: . . . „da um die Zeit der Weihnachten der Pöbl in Städten u. Dörfern herum-schwärmt, mit hölzernen Hämmerlein an die Fenstert u. Thüren klopf und beständig Gut Heyl! Gut Heyl! ruft. In Franken geschicht solches Anklopfen . . . an den 3 letzten Donnerstagen vor dem Christtag, da die Kinder bald einzeln, bald 3 truppenweise an den Thüren anklopfen u. etliche Reime dazu hersagen . . . (Haltaus-Scheffer); „Jahreszeitbuch . . . Erlangen 1797. 162.

Prvotni vzrok takemu ropotanju bil je po naših mislih ta, da so preganjali z njim pogani — kakor smo rekli — zle duhe, kar se je godilo zlasti o velikih ali imenitnih praznikih, oziroma o njihovem navečerju.

Tako si razlagamo staro navado, da pokajo slovenski dečaki nekod žvečer pred proščenjem („žeganjem“) še z biči, pa i to, da „delajo Slovenci strašan ropot, želeč komu sreče za god.“ Prim. Letop. 1878. 14¹⁾.

Srečen in zdrav bóde človek, — mislili so si menda naši poganski predniki, — čim se odženejo od njega „bési“; kajti mislil je nevedni pogan, da uzrokujejo vsako nesrečo, — soseбно pa vsako bolezen, — zli duhi ali hudiči.

To svedoči in potrjuje našo misel („Letop.“ 1885. 175. 11. razst.) prezanimljivi spis, ki ga je češki zdravnik dr. P. Durdík o poganskih Indijancih Nijasovcih (na otoku „Nijas“, t. j. „Nias“, Sumatri na severozapad) po lastnem dvoletnem opazovanju priobčil v Praškem „Světozoru“ 1886 pod napisom: „O bajesloví a obřadnictví Niasovců“; gl. ondi č. 4 (str. 55), č. 5 (str. 67) i. d. — Isti pogani izganjajo hudiča še dandanes sè strašnim ropotom, krikom itd. iz bolnih ljudi in (o kužnih boleznih) iz vasí. (Ondi str. 58.)

Po besedah poslednjega popisa rimske koleda, ki se je počénjala uže na staro leto zvečer z ónim obhodom in ropotom, hodila sta drugi dan (tedaj na nóvo leto) zarana po dva izmed malih kolednikov („dečkov“) od hiše do hiše, nosila v rokah oljиковine pa soli („ramos olivae et sal“), ter pozdravljala v vsaki hiši gospodarja takó: „Veselje in radost bodi v tej hiši; toliko sinov, toliko . . . prasičkov, toliko jagnjet in vsega dobra.“²⁾ Še pred solncem snedli so pa ti koledniki po sat meda („favum mellis“), ali kaj sladkega, zato da bi jim bilo vse leto prijetno („dulcis“), brez prepira in silnega („velikega“) dela.“ (Du Cange p. b. „Kalendae Januarii“ dalje.³⁾)

Kolik razloček med to koledo in med prvotno pogansko!

Vsled mogočnega vpliva cerkvenega levila se je poganska koleda po malem, doler se ni prelevila povse, ter nekod s časom

¹⁾ Gorenjci pravijo zdaj takemu ropotu „ofréht“; nekateri Dolenjci pa „ófreht“ tudi „godbi komu pred godovnom ali o godovnu na čast;“ — oboje iz „hofrecht“ = *musik, ständchen*. Grim. IV. pod bes. Hofrecht (4). Tako ropotanje namesto godbe biva med znanci in domačo družino tudi na Češkem in Moravskem: „vyhrávati komu“ t. j. igrati (svirati) . . . pravijo tej národni šegi po domače. (Po ustn. por. mnogih Čehoslovanov.)

²⁾ „Gaudium et laetitia sit in hac domo; tot filii, tot porcelli, tot agni et de omnibus bonis.“ — Prim. črnogoiško čestitko: „Toliko bodi našemu domačinu dece, krav, ovac, ali novecv.“ (Letop. 1885. 165) in kašubsko (Letop. 1878 14.).

³⁾ . . . „Mane autem surgunt duo pueri“ itd. . . . do konca: . . . „sine lite et labore magno,“ (kakor je prepisal Matzen n. n. m.).

pokristijanila ali pocerkvénila takó, da hodijo po nekaterih krajih **slovenskih** zdaj koledovat samó še — za cérkev.

V Strugah (pri Ribnici) in po okolici hodijo taki koledniki za cerkev pobirat od hiše do hiše še pred božičem, pa nič ne pojó, ampak samo pozvoné, kedar pridejo v katero hišo; — v Vélikih Laščah začenjajo pa taki koledniki koledovati stoprav po božiču, ter pojó (za nove dobe orgla kateri tudi na priročne ‚orglice‘ t. j. na ‚harmoniko‘).

Razun teh (rekel bi „cerkvenih kolednikov“) hodijo pa zdaj v Vélikih Laščah i. d. po novem letu celó do Svečnice še drugi (rekel bi „posvetni koledniki“), t. j. godci . . . *zá-se* koledovat. Tedaj ‚se vrti‘ (pleše) tudi „mlado ljudstvo“ v vsaki hiši, kamor pridejo; ne pleše se pa ondod, kedar pridejo drugi (cerkveni) koledniki. (Po ustn. por.) Godílo se je pa to po Kranjskem — četudi ne povsod — še pred kakimi 50 leti. To nam poroča Murko v svojem „slovensko-nemškem besedniku“ (1833) pod besedo: „Koleda“.)

Plesali so o Koledi tudi pogani, kar uže vemo.

Vendar nismo mogli zdaj pri **slovenski** koledi oziroma pri kolednikih zaslediti več nijedne druge **vraže**, nego to, da hodijo štajersko-slovenski koledniki („dečki“) samo „v **neravnem** številu („Črtice“ 69.)

Navzlic vsemu čitanju in popraševanju nismo mogli zvedeti dozdej, da bi se gledalo pri kolednikih, kderkoli med drugimi Slovenci, bodisi na **ravno** ali pa **neravno** število.

Okoli Gorice hodita po dva ‚mala‘ dečka koledovat pred hiše, ‚vélikih‘ pa hodi po več skupaj; ti jemljó sabo tudi kakega godca, da se „zavrté“ v vsaki hiši z domačimi dekličí.

Vendar se ne gleda na to, jeli kolednikom število **ravno** (par) ali pa **neravno** (nepar). (Povedal g. Fr. Podgornik iz Čepovana pri Gorici.) Po njegovih besedah hodijo mali koledniki še zdaj iz okolice koledovat tudi v Gorico — pred slovenske in pred laške hiše.

Gosp. Ž. Sežun, Vipavec, pa velí, da ón za svoje dobe ni videl nikdar slovenskih kolednikov v Gorici, in da je v zadnji dobi nehalo koledovanje, kakor po več drugih krajih, tako tudi v Vipavi samo ob sebi, — zato ker ni hotel naposled nikdo ničesar več darovati malim kolednikom in kolednicam, ki so hodile poprej z dečki vred od hiše do hiše.

¹⁾ Ondí čítaš: „Koleda, . . . (jetzt nur noch) in Krain der Umgang der Bauernbuben (kolednikov) mit Musik und Tanz von Haus zu Haus, um die Kosten der Kirchenbeleuchtung zu collectiren.“ —

Koroškim Slovencem v Rožu pa ni beseda ‚kolednik‘ ni več znana, ampak ‚šapavec‘ (šapati) in ‚prepevanje svetih 3 kraljev.‘ (Zapisal K. Pečnik.) Po Murku: šapati = tepežkati; zato šapavec uprav = tepežkar.

Da se koledovanje močno zgublja tudi okoli Gorice, poročal je pok. St. Kocijančič uže v „Arkiv za povjestnicu jugoslav.“ 1854. 280, in to, uže dve leti pred natiskom.

Po **Goriškem** hodijo v „koledo“ še zdaj posebno Bolčani, in to najrajši po trije „koledarji“ (godci), ki pobirajo samo zase, ter ne morejo biti brez „basa“, zato da jim mečejo ljudje darila t. j. novce skozi f-luknji v bas. (To pa ni nikaka vraža, nego bas jim rabi za prigled ali „kontrola“, da ne izgine kaj v „krivi žep“.) Sicer pa pobirajo koledniki vse, kar jim kdo dá. Vendar ni, da bi morali biti po trije; kajti hodita tudi po dva, „če sta namreč oba prav dobra godca, da ne pogrešata tretjega“. (Zapisal g. A. Gaberšček, učitelj v Koboridu.)¹⁾

V gorenji Sóški dolini hodi po **božiču** po pet ali šest „koledarjev“ (godcev) „v koledo“ . . . Letop. 1882/3. 207 p. b.: *Kolèda*.

Nikakega števila kolednikov (godcev, oziroma mladeničev in deklic) ne jemlje v misel L. M. „Krajnc“, poročaje o koledovanju v Planinskem okraju „na Notranjskem“ („Arkiv za povjestn. jugoslav.“ 1863. 315.).

Za mojega detinstva (n. pr. od l. 1830—35) hodile so o božiču v Metliko koledovat še „žumberske devojke“ . . . po 3 ali po 4. Nehal je ta običaj uže zdavna.

Pred 200 leti hodili so, kakor nam poroča Valvasor, po **Kranjskem** koledniki (brez določenega števila) koledovat od božiča do sv. 3 kraljev. Za nabrane darove kupovali so si od (časa do časa) voska, napravljali iz njega po $\frac{1}{2}$ sežnja dolge kitice ter obešali na svojo zastavo (bandero). Naposled so prodali vosek ter novce razdelili med-se. Voščene kitice spominjajo nas voščenihih svečič, ki so sijih stari Rimljani darovali o „Saturnalijah“. (Glej dalje v predelu „o nóvem letu“.) —

Srbsko koledo (pri „pravoslavnihi“) doletela je do malega „zla sreča“; med „katoliki“ t. j. **Hrvati** traje pa ta običaj še zdaj (Vuk: „Život i obiç.“ 6.)

Za Vukovega detinstva popevali so **Srbi** še koledo, v kateri želé, da bi bile krave „mlečne“, zato da bi namolzli „pun kabao“ (poln kèbel) mleka:

„Da okupam, koledo!

Malog' Boga, koledo!

I Božiča, koledo!“

(Vuk „rječn.“ 285; „Život i obiç.“ 6.)

Razlagajo se te besede tako, da mislijo [oziroma: da so nekdaj mislili] . . . tudi Srbi, da se rodi solnce („Božič“) o božiču. Fr. Hubad v Letop. 1878. 9.

¹⁾ To se strinja tudi s Kocijančičevim poročilom v „Ark.“ 1854 n. n. m.

Ker pa veli pesem: „malog' Boga i Božića“ (a ne *ll'* = *ill'* Božića), zato sodim, da se ne smeta tukaj o ba („mali Bog“ in „Božić“) jemati v povse istem smislu.

Vém namreč izvestno, da je neki Jugoslovan prostak, pred kakimi 30 leti „maloga Boga“ imenoval *razpelo*, pred katerim je bil prisegel malo poprej.¹⁾ — Če pomislimo nadalje, da se v neki bolgarski in češki „koledi“ pòje, kako se je kópala *Marija* sama v reki, ali pa kako je kópala mati *Krista* v nebesih²⁾ — prevérimo se lahko, da méri i srbska „koleda“ uže na krščansko dobo, t. j. da Srbi za Vukovega detinstva niso več mislili na poganskega, nego na krščanskega „malog Boga i Božića.“ Prim. Letop. 1885. 155 (zdolaj) i. d.

Iz početka (pri svojem postanku) ‚virila‘ je pa ta koleda — rekel bi — z jednim okom še na *poganskega*, a z drugim na *krščanskega* ‚malega Boga‘ ali ‚Božića‘, velim ‚ali‘, kajti po razzumu je mali Bog = Božić. Ker sta pa v tej koledi o ba spojena z vezjo *i*, a ne z *ll'* (*ill'*), zato treba soditi, da je bil on-daj med njima uže nekak razloček, t. j. da si je mislil národ srbski v oni dobi, (ko je postala ta národna pesem), pri jednem imenu božanstvo *pogansko*, pri jednem pa *krščansko*.

Omenjeno kópanje „malog Boga i Božića“ itd. ni pa nič drugega nego posnemanje *národnega kópanja*, ki se vrši — kar uže vemo — na jugu še dan danes o božiču . . . celó v mrzli vodi. Letop. 1885. 164 (8. r.)

Nekateri **Slovani** prenesli so *národno kópanje* ali *oblivanje z vodo na velikonočni ponedeljek*. Kedar pride ta na vrsto, on-daj zvemo še več o tem praznovérskem običaju (ki mu pravijo **Poljaki** *dyngus, dzingus, szmigus* . . .) in o njegovem ‚tobožnem‘ uzroku.

Da **Srbi** niso gledali pri kolednikih („kolednjanih“ ali „kolendarih“ Vuk, rječn. 285) na to, je li jim število „táko ili liho“ (ravno ali neravno), kaže nam srbski rek: „čitava koleda“ t. j. mnogo ljudi skupaj idočih.³⁾

Isto tako ne gledajo pri kolednikih ni **Čehoslovani** (**Čehi, Moravci, Slovaki**), ni **Rusi** (z **Malorusi** ali **Rusini** vred), niti **Poljaki** na ravno ali pa neravno število. S knjižnem molkom o tém strinjajo se tudi ustna poročila. (Pri **Srbih-Lužičanih** potehnila je koleda povse. „Květy“ 1884. str. 190.)

Koliko je pa bilo krščanski cérkvi do tega, da se zatare koledi poganski pomèn, vidi se po tém, da so hodili nek-daj

¹⁾ Na drobno zvemo to, kedar bode govorjenje o krivi prisegi.

²⁾ K rek: „Einleitg. in die slav. Literaturgesch.“ 202.

³⁾ Nekateré Slovence premotila je tuja beseda „głih“ iz nemške „gleich“ = gerade, da pravijo zdaj tudi pri tako zvanem „ančkanju“ (ančica bobú): „głih ali sodu“ (za „par ali nepar“ namesto: „lih ali sodev“ (= nepar ali par).)

krščanski duhovniki sami — pozneje pa z učiteljem vred — koledovat od hiše do hiše, popevajoč pobožne pesmi, v ta namèn nalašč zložene, kakoršne se popevajo še zdaj. (K. J. Erben: „Slovanský sborník“ 1883; str. 109. Prim. tudi O. Kolberg „Lud.“ V/1. 228.)

V **Slovakih** jemljo koledniki (sama siromaška deca) na nóvo leto sabo v hiše leseno kačo. Dokler pojó pesem o Evi in Adamu, dotika se „deček vodnik“ s kačjo glavo domačih, kakor da bi jih hotel strašiti ž njo. (P. Dobšinský 126—127.) Pri tem pa ni osédobi nikake vraže.

Stari Egipčani pripisovali so kačam samopomladno in večnega življenja moč („eine sich selbst verjüngende und unsterblich machende Kraft.“ Chr. Kuffner: „Spaziergang im Labyrinth der Geschichte.“ Wien, 1824. I. 153.). — V stari dobi ovršávali so **Slovaki** svoj običaj menda na bádnidan (24/12), ko je Adamu in Evi god.

Da je bilo tako zvano koledovanje („Weihnachtssingen“) za darove v srednjem veku in še poprej navadno tudi pri **Nemcih**, svedoči nam stari Haltaus v svojem „koledarju,“ uže na str. 70. in 78. navedenem, želeč, da bi se zatrla ta navada zbog pohujšljivih starih pesmic, kakoršne so popevali tedanji nemški koledniki (učitelji); n. pr.:

„Ein Engel wärmt das Kisselein,
und Josef wärmt das Müsselein.¹⁾
Maria streicht dem Kindel ein“ itd

Staro leto.

Bodi tù povedano najprej, da kakor so stari Grki, Germani ali Nemci (le-ti še v srednjem veku) in nekateri drugi stari narodi dan računali od večera ali od *sobóčnega zahoda* do zahoda²⁾, — tako menda i stari Sloveni (Slovenci) oziroma Slovani. Zato so začénjali tudi národne svetke: božič, kres itd. praznovati uže *zvečer* ali *na večer*³⁾ pred temi dnevi. Ostala nam je ta navada iz óne dobe.

To se tiče i „starega leta“. Zadnjemu dnevu v letu pravijo namreč trdi **Slovenci** „staro leto“, (a ne „Silvestrov dan ali večer.“), **Poljaki**: „stary rok,“ — **Čehi**: „poslednji den v roce“;⁴⁾

¹⁾ Muss (sok, podmet); gostejšemu pravimo: „močnik“ ali belokr. „súkanec.“

²⁾ Glej dr. L. Ideler: „Handb. d. mathem. u. techn. Chronologie I. (1825); 80. — Dr. H. Grotefend: „Handb. d. histor. Chronologie des deutsch. Mittelalt.“ 1872. 42. — Za **Muhamedance** in **Žide** velja to še zdaj. Znano je da začénjajo Židje svojo „soboto“ posvečevati uže v petek večer.

³⁾ Od tod stsl. in rus. *navečeriye* = vigilia, Vorabend, Rusom zlasti „sv. večer.“

⁴⁾ Meščani češki slavé pa uže „Silvestra“ (Silvester-Abend). Po ustn. por. Neki pastir, Čeh od Nimburka, rekel je temu dnevu 19/8 t. l. pred mano tudi: „starý rok“.

Rusi: „Vasiljev večer“ t. j. večer pred sv. Vasiljem = novim letom¹⁾; **Srbi:** „u oči malog' Božića“ (književniki pa tudi: „u oči Vasiljeva dne“; in „u oči nove godine“ prim. Miličević: „Glasn. srps.“ 22 127 in 37. 132; **Hrvati:** „u oči mladoga ljeta“; **Malorusi:** „Milanki“ (zato ker je po starem koled. 31. decem. sv. Melanije).

Slovinci hodijo nekod na staro leto proti polnoči iz vasi „na“ take *mejaše* (mejnike), kder se strinja troja meja med vrti ali med poljem, devajo molčé noge *nanj* — nogo na nogo — naslušajo, kaj se čuje ter se vračajo potlej tudi molčé domov. Stoprav doma slobodno izpregovoré in pravijo, kaj so čuli. Ako je kdo čul n. pr., da se tolče ali režejo drva²⁾ v kateri hiši, ali da se kdo joče v njej, — znači to, da bode v óni hiši to leto smrt; ako se gode, bóde pir (svatba); ako se čuje, „kot da se je zrušilo kako stanje“ (poslopje), to znamenuje³⁾, da bóde ogenj v tisti vasi, iz katere se to čuje. (Po ustn. por. iz Colnarjev pri Kostelu, iz Suhorja pri Banjiloki takraj Kolpe na Kranjsk. in iz Pedsten ónkraj Kolpe izmed hrv. Slovencev.)

Jako podobna tej vraži je **štaj.-slovenska**, ki se pa ovršáva na sv. večer. („Črtice“ 13; 5 vr. i. d.)

Kočevarji (poprej omenjenim Slovincem kranjskim in hrvatskim najbližji sosedje) pravijo pa tako: Če hočeš zvedeti, kaj se bóde godilo v nóvem letu, zlezi na staro leto po solncu na kakšen plot⁴⁾ — ne smeš imeti sabo ali „na sebi“ nič železnega: nì ključa, nì železnega gumba na suknji, niti žeblja na škornjah itd., pa zveš to po istih znamenjih, kakor óni **Slovinci**, Kočevarjem sosedje. — Povedal neki Kočevar iz Hornberga.

Pa taka hoja „na mejaš“ o polnoči po **hrv.-slovenski** národni veri ni brez velike „opasnosti“; kajti včasih prihajajo „ljudi [mrtveci] brez glav“, in kedar se približajo mejašu, začne od straha brusiti péte tem večji junak; óni za njim, — pa če ga dotekó, valjajo ga po tleh, da ostane malo živ. (Po ustn. por. s Hribca blizu Skrada.)

Nekateri **Slovinci** ménijo: kdor si more o pravem času pribaviti „stelnega (praprotovega) semena“ sam — pognivši v stelniku pod steljo bel robec ali plahto, — óni sliši lahko na **staro leto**, „kedar se deli leto od leta“, kako se razgovarjajo in prerokujejo goveda bodočnost domačim ljudem, sosebno gospodarju, pa tudi govedo govedu. („Suhor pri Banjiloki“, kder se pripoveduje

¹⁾ Po starem koledarju je 1. januarija meseca tudi sv. Vasilja. Namesto „Vasiljev večer“ čita se tudi: „Kanun novago goda“, kanún = osvéték (Murko) iz grške besede *κάνων* (canon) namesto domače: „navečerije.“

²⁾ Namesto tujke „žagati“ rabila je lani tudi domača beseda „rezati“ nekemu Laščanu, ki je hodil poprej „v Hrvate (sic) lesa rezat“.

³⁾ Prim. Wuttke, II. (izd.) 86. §. 107 pod napisom: „Zauberische Orte“ (čarovni kraji).

tudi znana bajka, o vérnem hlapcu, ki je poslušal „božično noč“ volovski razgovor.¹⁾ s tem dodatkom, da se to ni zgodilo „božično noč“, nego „na staro leto, da je imel hlapec, poslušaje volovski razgovor, sabo „stelno seme,“ in da je bila gospodarjeva žena čarovnica, zato se je „promenila“ v kačo).

Kdor gre na sv. večer, „na večer *ob novem letu*“ in pred sv. 3 kralji tako daleč od hiše, da petelina peti ne sliši, pravijo goriški Slovenci, da zve vse zgodbe bodočega leta. „Ark.“ 1854. 281.

Hrv.-slovenska: Če gre kdo na *staro leto*, kedar „se leta delijo“, pa vzame sosedu skrivaj sena za svoje blago, bóde njegovo blago debelo, sosedovo pa mršavo. (Podstene; po ustn. por.)

Serbi-Lužičani pravijo: Ako polaga kdo kravam mrvo, ki jo je na *sv. večer* nabral na treh sosedov polju brez njihove vedí, dojí mu krave potlej obilo (Veckenst. 437.)

Poljaki in Rusini: Kdor je srečen pri tatvini na *sv. večer*, krade brez skrbi vse drago leto. (Med priprostim ljudstvom po vsi Galiciji. Po ustn. por.) Prim. tudi Szujski 36.

Nemci: Kdor si nakrade na *staro leto* po noči drv, pa ga ne zateče logar („lovec“), krade slobodno vse leto brez skrbi; ne zasači ga nikdar. (W. I. 14 (15.))

Slovenske deklice, katere bi rade seznale, je li jim namenjen za novo leto ženih ali pa ne, mečejo *nekod* na *staro leto* pred polnočjo črevelj „čez glavo proti vratom nazaj.“ Če se obrne s *prednjim* koncem proti vratom, pomeni to, da *pojde* deklica pred letom (vdana) iz hiše; ako se pa obrne črevelj s *prednjim* koncem v sobo, ostane deklica to leto še (nevdana) v hiši. (Ajbelj in Suhor blizu Banjeloke na **Kranjskem** (Dolenjskem). Po ustn. poročilih l. 1882.)

Ravno tako — toda z nogo — čez glavo proti vratom nazaj mečejo *brezpetnik* tisti večer zlasti deklice v isti namèn in z isto razlago tudi po **Gorenjskem**: v beli Ljubljani (zlasti dekcle), v Siški, v Radovljici, v Tržiču itd. (Po ustn. poročilih 1886). — Znan je ta običaj nekod i **štaj**. Slovincem, ki ga ovršavajo tudi o božiču. (Ljutomer. Povedal dr. J. Babnik ml.)

Mečejo črevelj stoječ, ali pa tudi *sedoč* na tleh. **Ta** način udomačila je (menda) neka dekla, Dolenjka, še le v novi dcbi tudi v Novem mestu v óni (jedini) hiši, v katero je bila priš a služit. (Povedal 13./6 1886. P—č.)

Nekod po **Kranjskem** in **Goriškem** (zlasti po mestih in trgih) mečejo samo na *Kresni* večer brezpetnik („šlebedro“, „pantofelj“) po stopnicah „ob zadaj“ (v nic, čez glavo nazaj) in to, od zgoraj dol. Če pade brezpetnik celó dol (pod spodnjo stopnico),

¹⁾ Priobčíl iz „Bele krajine“ L. Gojko (Gorenjec) v „Kresu“ 1881 str. 241—242. Prim. tudi bajko o „radovednem gospodarju“ v Letop 1880. 159 (7. r.)

— bode poroka še tisto leto; ako se pa ustavi „na zadnji“ stopnici — drugo leto itd. (Za Vipavo povedal g. Ž. Sezun iz Vipave; o Bolškem zapisal g. Andr. Gabersček, učitelj v Koboridu.)

„Na Koroškem mečejo pa slovenske deklice črevelj z nogo kvišku med vrati stojč ali pa čez glavo nazaj na „**Kresov** in sv. **Tomaža večer**“. Če kaže konec *proti človeku*, dobi deklica ženiha.“ (Podkrmos, Rožna dolina. Zapisal gospod dr. Sket.)

V Rožu t. j. v gornjem delu Rožne doline mečejo „na večer pred Kresom“ dekleta in fantje *črevelje* ali pa *coklje* med hišnimi vrati stojé *v hišo nazaj*. Če obleži *črevelj* ali pa *coklja* s sprednjim delom *proti vratom*, pojde deklica ali pa fant *od doma*.“ (Rož. Zapis. K. Pečnik.)

V Pokrčah, dve uri od Celovca, godí se to (menda istega večera) nekoliko drugače; ako pade namreč črevelj tako, kakor si je deklica mislila uže poprej, izpolni se ji želja; če ne, pa ne. — Hlapcem in deklam kaže pa prednji konec, kam, to je na katero stran jim bode iti še pred letom iz hiše v novo službo. (Poved. g. O. R.)

Česke dekline mečejo nekod črevelj na *staro leto* z nogo čez glavo nazaj proti *odprtim* vratom. Ako zleti črevelj skozi vrata *vîn*, bode *poroka*; če ne, pa ne. (V južni Češki blizu Jindrihovega Gradca med tridimi Čehi, v Klatovih itd. (Po usta. por.)

Moravke mečejo črevelj na *sv. večer* tudi čez glavo nazaj, a proti zaprtim vratom. Če obleži s sprednjim koncem *proti* vratom, *bode svatba* še pred letom. Ako je pa prednji konec obrnjen proti vratom nekoliko *po strani*, kaže stran, s katere pride ženihi. (Po ustn. por.)

Maloruske deklice mečejo na *staro leto* škornjo („sapog“) čez glavo in čez *hišo* (hišico); kamor kaže *golenica*, tam t. j. na óno stran bode se deklici tudi vdavati („zamuž iti.“) Dragom. 388.

Ruske „dévice“ mečejo črevelj („bašmak“, „bašmačok“) na večer pred sv. **3 kralji**. (V Žukovskij: „Světłana.“)

Do malega taka navada, kakoršna je **moravska**, biva tudi na **Nemškem**; samo da mečejo nevdane Mekleneborke črevelj („brezpetnik“) na *staro leto*, a **Tirolke** na sv. **Tomaža** dan. W. I. 48 (72) itd. — V Šleziji, (kder se ovršava ta običaj kakor med koroškimi Nemci) na sv. **Andreja večer**, tolmačijo si pa Nemke to stvar narobe t. j: če gleda „prednji konec“ v *s o b o*, pride tisto leto ženihi. (Ondi.) Da so vedeževali na tak način uže sredovečni Nemci, svedoči Chr. G. Haltaus v svojem koledarju („Calendarium“); glej G. A. Schefferjev nemški prevod: „Jahreszeitbuch der Deutschen des Mittelalters.“ Erlangen, 1797; str. 161, (Han. „B. Kal.“ 48.)

Med **Nemci** na Češkem mečejo brezpetnik ali pa črevelj sedeč z nogo nazaj ter si prerokujejo ž njima različno. Prim. F. A. Schmalfluss, Prag 1851. 86 in Reinsb.-Düringsf.: „Festkalend. aus Böhm.“ 1864. 575. Dasi govori tudi ta samo o pretežno nemških krajih (Reichenberg, Warnsdorf, Komotau), kodar se nahaja še ta stara vraža, ne sodimo vendar po tem in po navedenih Haltausovih besedah, da so se nekdaj Čehi in Slovenci navzeli nekdanje vraže... od nemških sosedov, nego mislimo gledé na to, kako se široko tudi po slovanskem svetu razprostira ta praznoverski običaj, — da izhaja iz starodavne predkrščanske dobe — iz občnega vira.¹⁾ Prim. tudi v „Letop.“ 1885. 174, kako mečejo pri **Poljaki**... na badnik... dečaki in deklice iz istega uzroka po ulicah star črevelj z nogo itd.

Novogrške deklice devajo na *starega leta* večer na ogenj oljkino pero; ako se to deklici razpoči na ognju, znači da jo ljubi óni, katerega ima v mislih. (Kalimos v mali Aziji. Po ust. por.). Vlivajo tudi **svinec** vsaj v Maced. (Po ust. por.)

Srbi-Lužičani: Kdor pogleda na staro leto po noči skozi ključanico v cerkev, vidi vse óne ljudi, katerim boče umreti v novem letu. (Vekenst. 437.)

Štaj. Slovenci hodijo pa na *sv. večer* v ta namen gledat v hišo skozi središnje okno ali pa skozi okno od južne strani o polnočnem povzdigovanju. „Črtice“ 11 (3. razst.) in 14 (zdolaj). — Gledé **Malorusov** in **Moravcev** prim. „Letop.“ 1885. 171 (4. in 6. r.)

Rusi mlatijo na *staro leto* („na kanuně Novago goda“) stoječ v prednjem kotu *snop* ter dajo namlačeno zrnje dečkom,²⁾ sè slamo pa krmijo domačo živino ali pa obvezujejo sadno drevje. Afan. III. 744.

Čehi nimajo po Hanuševih besedah na *staro leto* („na Silvestra“) — razun tega, da nóvo leto ob dvanajstih, t. j. o polnoči med starim in nóvim letom pozdravljajo po sedanji evropsko-gosposki šegi z dobrodošlicami ter si vzajemno želé sreče³⁾ — nikakih drugih običajev. Pa to velja le o večjem delu meščanov;

¹⁾ Ker mečejo nekdaj po severnih krajih nemške deklice ‚brezpetnik‘ na sv. Miklavža dan (6. dec.), ponuja neki Brezimenovič v „D. Illustr. Ztg.“, 1885/86 na str. 181 to prisiljeno razlago, da je namreč Vodanov sin Vidar (katerega nameščuje zdaj sv. Miklavž), imel namesto kozarca... črevelj, iz katerega so ljudje po velikem potopu pili čudotvorno pit ter se prerodili („Trank der Wiedergeburt.“) Ostala je — veli — ‚brezpetniku‘ (vrženemu na sv. Miklavža dan) čarovna moč, da kaže zaljubljenim ljudem to, kar uže vemo. — Ne zdi se nam verjetno, da bi bilo iz *pitja* nastalo *metanje*...

²⁾ „Malčikam-posypalščikam.“

³⁾ **Nemci** so nekdanj celó streljali o tej ponočni dobi, ter pravili temu: „das Neujahr anschiessen.“ Prim. Han. „B. Kal.“ 60. — Zakaj, išči ondí, ali pa tu na str. 70 (10. razst.) in „Letop.“ 1885. 192 (r. 7.)

po vaseh (nekaterih) zlivajo pa še dandanes svinec („slivaji olovo“) na *staro leto* tako, kakor na *božični (sv.) večer* . . . z istim prerokovanjem. Prim. Han. „B. Kal.“ 67 in „Letop.“ 1885. 157—158. Poleg tega hodijo gledat tudi skozi luknjo („diro“) v vratih, pa če vidijo koga v hiši „brez glave“, t. j. če sedi za mizo tako, da mu se ne vidi glava, pravijo, da umre to leto. (Ronov itd. okoli Nimburka. Po ustn. por.) — *Svinec* zlivajo kakor na *sv. večer*, tako i na *staro leto* Čehi tudi v Klatovih, Klattau) . . . Nekod i Moravci. (Vélíki Ujezd pri Olomucu. Povedal g. Libiček, učitelj. ¹⁾

Tudi **Srbi** imajo (menda iz istega uzroka kakor Čehi) malo národnih običajev na *staro leto*, pa zato i malo vraž o njem. Miličević priobčuje v prvi svoji zbirki samo jedno, uže zastarelo: „pevanje prstenu“; gl. „Glasnik srps.“ 22. 127.

Znamenito je pa, da si prerokujejo **Srbi** v Stigu vreme za vse leto t. j. za vseh 12 mesecev novega leta „u oči nove godine“ (na *staro leto*) z 12 „ljuskami“ luka (čebule) . . . skoraj tako, kakor štaj. **Slovenci** na *božični večer* z 12 takimi „platiči“ (prim. „Letop.“ 1885. 169 ²⁾), „pa sutra na *ново leto* treba sve pregledati: u kojoj ljusci bude vlažno, onaj će mesec biti kišovit [deževen], ako letni, — a snežan, ako je zimni, a u kojoj bude suvo [suho], biće sušan mesec. Po veličini vlage, misli se o količini kiše ili snega.“ ³⁾ Znamenito je dalje, da v okrožju Užičkem „u oči malog Božića“ (na *staro leto*) „unose badnjake onako isto“ kao i u oči velikoga (t. j. na *božični večer*). Prim. „Glasnik srps.“ 37. 132 in „Letop. Mat. slov.“ 1885. 161 Uže lani na str. 158 (2. r.) povedali smo, da vlivajo v nekdanji Srbski Vojvodini⁴⁾ olovo z Nemci vred — na svoje *staro leto*, t. j. „u oči nove godine“.

Pri štaj. **Slovincih** prinese na *starega leta večer* gospodinja „stalnik“ [božičnik], ki je bil na „sv. biljo“ [sv. večer], pečen, na mizo, ter poškropi najprej hišo, potem pa tudi hlev in vsa druga poslopja z blagoslovljeno vodo. Tudi na polje mora kdo iti škropiti, „da bi bil še tako velik sneg“. (Janko Vijanski priočil po „Glasniku“ 1859; str. 52 — brez dodanega uzroka. Prim. „Črtice“ 88.) Do malega také ovaršavajo to tudi v Rožu na Koroškem; božičnega kruha pa ne nosi gospodinja več na mizo. Zapis. K. P.

Tudi kranjski **Slovinci** kropé z blagoslovljeno vodo, pa tudi kadé z navadnim kadilom, kakor na božični večer po

¹⁾ Nemci na Češkem pravijo „staremu letu“ še zdaj „stari sv. večer“. (Schmalf. 85.)

²⁾ Čitaj pa ondi v 30. in 31. vr. namesto: „po 12 dnevih od sv. Lucije do božića“ samo: na božični večer.

³⁾ Blizo tako vedežujejo i Čehi. Han „B. Kal.“ 37 — tudi Nemci na božični ali sveti večer; Serbi v gornji Lužici pa na *staro leto*. Prim. „Letop.“ 1885. 169 (zdol.) in 170.

hišah in po hlevih, nekod tudi po drugem poslopju. — Zdaj opravljajo to „po stari (pobožni) navadi“; a nekdam so s tém brez dvojbe preganjali iz prva ‚bése‘ (zle duhe), kesneje pa hudobne čarovnice, da ne bi mogli (mogle) naškoditi ni domači družini, niti domači živini.

Nóvo léto.

(Kako se ‚novo leto‘ zove v drugih jeziki slovenskih, glej malo dalje, na str. 83.)

Ni nam treba menda dokazovati, da stari Slovani (Slovinci) oziroma Slovani niso šteli lét po tako zvanem ‚solnčnem letu‘; smemo pa soditi po prestarjih vseslovenskih besedah (m. m.): *léto* in *zima*, da so naši pradedi delili léto iz prva samo na dva dela.¹⁾

Ker je pa beseda *léto* značila ter znači še dandanes uprav ‚poletje‘ (aestas, Sommer), zato se misli, da so stari Slovani začinjali léto s ‚poletjem‘.²⁾

Nam se to ne zdi verjetno. Premišljujoč in primerjajoč stare narodne navade in vere, vidimo, da so naši pradedi ovrševali o *božiču* (oziroma na badnik, sveti ali božični večer) mnogo in še več takih navad, ki jih ovršuje národ zdaj o *nóvem letu* (oziroma na ‚staro leto‘).

Po tém sodimo, da so stari (poganski) Slovani *nóvo leto* začinjali . . . o *božiču*, to je: o *zimskem solnčnem kresu*, ko počinja dan zopet rasti.³⁾

Našim mislim pritrjuje to, da se nekateri národni običaji *božični* ponavljajo o *nóvem letu* (dočim so nekateri običali pri poprejšnjem názvem letu: *božiču*, dasi niso v nikaki zvezi s tém krščanskim praznikom), in da zove večina národa srbskega *novo leto* še zdaj „*mali Božič*“.

Da so se pa nekateri izmed teh običajev pomikali od *božiča* do *sv. 3. kraljev*, zakrivil je nóvi koledar Gregorijev (1582); vendar pri tem ni „železne“ doslednosti, — kako je ni v vsi prirodi — kar je bilo z drugimi besedami povedano uže lani. Prim. na str. 164 (7. r.) in 165 (2. r.)

¹⁾ Isto velja tudi o starih Germanih . . . Prim. ‚D. Myth.‘ II. 629

²⁾ Glej ondi! Grimm primérja „leto“ st.-v.-n. besedi ‚lenzo‘ = n.-v.-n. ‚lenz‘; tako i Hanuš B. Kalend., pa po krivem; kajti stsl. je *лѣто* (*léto*), a ne: *лѣто* (*léto* = *lento*). — H. Ebel misli, da je staroslovenski besedi „léto“ v rodu tudi kelt. „lathe“ ali „lathie“ (dies, dan), rekši da i gršk. *ῥα* [hora] znači „Jahreszeit“ in „Stunde.“ Glej A. Kuhn u. A. Schleicher: „Beiträge zur vergleich. Sprachforschung itd.“ 1861. 130. Po Mikl. „Etym. Wrth.“ je stsl. *léto* istega korena kakor litv. *litas* (dež). — Prim: *zima*, sansk. *hima* (= zima in sneg); Fick: „Versuch“ 1868, zend pa *zim*, *zima*: zima in léto (Jahr). ondi in Fick II. 359.

³⁾ Prim. vendar tudi Hubadov spis v „Letop.“ 1878; str. 1.

Tako so se n. pr. neke národne navade in vere . . . pri Slovencih in drugih Slovanih morda po tujem vplivu . . . s časom od *božiča* ali *novoga leta* preselile k sv. *Andreju* (30. nov.), ali k sv. *Tomažu* (21. dec.), ali pa — sosebnó pri Čehoslovanih — k sv. *Filipu* in *Jakopu* (1. Maja)¹⁾.

Vrnimo se k *novemu letu*! Tudi *mlado leto* pravijo mu nekateri **Beli Kranjci** s **Hrvati** vred, ki pišejo po južnem narečju „ljetó“; **Srbi**: „mali Božić“ (pa tudi „nova godina“ in „novo leto“ celó v Srbiji²⁾); **Rusi**: „novy god“; **Čehy**: „nový rok“ ali „nové léto“ (Jungm.); **Poljaki**: „nowy rok“; g.-serb. (luž.) „nove léto“ . . . *Stsl.* (strus.) „rožďstvenny dnň hrista i boga našega“ in *rus.* „roždenie Hristovo“ = rojstvo Kristovo, izhaja oboje iz krščanske dobe.

Slovenske vraže: Kdor zgodaj vstane na novega leta dan, ta bo zgodaj vstajal vse leto; kdor pa vstane pozno, vstajal bo pozno vse leto. (Ljubljana. Povedal J. Bl. T.) Če dobiš pri kaki igri (n. pr. pri kartah), dobival boš vse leto. (Ondi isti).

Če na novo leto luči v cérkvi mirno goré, lepo in veličastno, — tedaj bo leto dobro, mirno in rodovitno; če pa goré slabo, — slabo viharno bo tudi leto. (Koborid na Goriškem. Zapisal g. A. Gaberšček, učitelj.)

Ako imaš na novo leto dolg, ne iznebiš se ga vse leto. — Če si dobil pri kakoršni koli igri, dobival boš vse leto.³⁾ — Če si na novega leta dan vesel, — vesel boš vse leto. (Ondi, zapis. isti.)

Kdor je na novo leto priden, óni bo priden vse leto; kdor pa zločest, ta bo zločest vse leto, — pravili so mi pokojna mati, ko sem bil še deček.⁴⁾

Ako srečaš na novega leta . . . „babo“, nesrečen boš vse leto. Koborid; isti.) —

Ako pride na „mlado leto“ *baba* prva v „hižo“, znači **hrvatskim Slovencem**, da se bodo v oni hiži dogajale vse leto nesreče. (Varaždin. M. Valj. „Glasn.“ 1859. I. str. 85.)

[Tudi pri **Poljaki**h tako. Deklice se bojé, da se ne bi mogle vdati, ako bi na novo leto stara žena prišla prva k njim v hišo. Zato naprosijo uže poprej kakega bratranca ali znanca, naj pride on za jutra rano v pohode. (Levov. Po ustn. por.) — Prim.

¹⁾ 1. maja je **Nemcem** tako zvaní „Walpurgistag“, a pred tem dnevom glasovita noč „Walpurgisnacht.“ (Walpurgis ni tedaj = Walburga: 25. febr.)

²⁾ Milićević. Glasn. srps. 37. (1873); 132. V Vukovem „rječn.“ (1852) čitaš namreč na str. 343 p. b „малѣ Божѣ“ mali božić) še to opombo: „ново лето“ (novo ljetó) ist in Serbien unbekannt.“

³⁾ Prim. **češko**: Kdor ima na novo leto novcev („peníze“), bode jih imel vse leto. Ččm. 1853. 492. — Tudi **moravska**. (Po ustn. por.)

⁴⁾ Tudi pri **Čehih** in **Moravci**h „Jak se kdo v ten den chová, tak bude se chováti po celý rok.“ (Ondi in po ustn. por.)

češko: Vstoupí-li na nový rok do staveni (v poslopje) ponejprv dítě, panna (devica) nebo mladenec, přinese štěstí (srečo); ještě větší štěstí přinese — žid . . . , baba ale neštěstí. Ččm. 1853. 492. — [Tudi **moravska**. Po ustn. por.]

Slovenska: Kdor na novo leto pade, umrje še tisto leto. (Rož. na Koroškem Zapis. K. P.) Prim. „Črtice“ 87. — Tudi pri **Srbih-Lužičanih**. (Neues Lausitz. Magaz.“ 1843 III - IV. 332.)

Poljakom v Bielsku velja ta vera za „smrtno (tiho) nedeljo“. Kedar vržejo namreč „smrt“ (iz konopnine ali slame narejeno) v vodo ter odpojô navadno narodno pesmico, — potlej tekô domôv; *kdor pade na potu, umre še to leto.* („Letop.“ 1878, 3.)

Slovenska: Kdor pride na novo leto najhitreje od božje službe (sv. maše) domôv, tisti bode najhitrejši vse leto. (Žužem-perg, Kostel . . . Po ustn. por.)

Katero dete je bilo tepeno na novo leto, tepeno bode vse leto = vsaki dan. (Pri Kostelu.)

Srbska: „Na *Vasiljev dan* (*mali božič* ali *novu godinu*) narod pazi vrh svega, da mu se što ovi dan ne bi nepovoljnoga dogodilo u kući ili izvan kuće, zato što misli, *da će mu sva ona godina nepovoljna biti.*“ V. Vrčević. „Srbadija“ 1876; str. 13.

Kruha, soli (in še nekakih stvari) dajô kranjski **Slovenci** v Colnarjih pri Kostelu na *staro* (?) ali pa na *novo* (?) leto¹⁾ živini po stari navadi — brez znanega uzroka. — Hrvatski **Slovenci** (sosedje jim ónkraj Kolpe) okoli Skrada dajô ‚blagu‘ na *novoga leta* dan vjutro po košček ‚župnika‘ (božičnika), *zato da bođe vse leto zdravo.* (Po ustn. por.)

Pri **Jugoslovanih** na **Laškem** (v južni Italiji) je ta navada: Kakor smejo tri dni po božiču moški — stari in mladi — vsako [kmetsko] žensko, katero srečajo, udariti z dlanjo po hrbtu, govoreč: „danes so *mladenci*“,²⁾ isto tako vračajo na *novo leto* ženske moškim, ki tudi radi trpé take bolečine. — Je li to . . . golo (žensko) *povračilo* za (moško) *posojilo*, ali je temu „novoletnemu tepežkanju“ morebiti kakšna národna véra uzrok, — tega ne jemlje v misel J. Baudouin de Courtenay. [Ako se ‚udarci‘ smejo primerjati ‚poljubcem‘] spominja nas ta navada nekoliko neke ruske šege. O veliki noči smeš namreč poljubiti vsakega človeka, če rečeš pri tem: „Hristos voskres (Kristus je od smrti vstal).“ Prim. „Slovanský sborn.“ 1884, str. 20.

Med istimi **Jugoslovani** bil je nekđaj še ta običaj: Na *novo leto* o poldne hodile so ženske k studencu po vodo. Na polniviš vedra z vodo ter postavivši si jih mahom na glavo, šle

¹⁾ Moj svedok ni znal tega dne izvestno.

²⁾ „Innocenti“ = nedolžni [otroci], v Istri tudi „dan svetih mladenac“ = tepežni dan (pametva, šapavica . . .)

so popevajoč in plešoč na trato v vas (Dorfplatz). — Pred njimi korakal je možák brenkaje na kitaro' ali pa na tamborico (mandolino'), a poleg njega ženska žvenkljaje z bobničkoma (tamburelli'). — Ko so prišle ženske v vas, vstopili so se moški okoli njih v kolobar, a ženske so začele sredi njega plesati, držeč vedra zmérom na glavah in polivaje moškim obraz z vodo, zajemano iz vedra z mednim (bakrenim) korcem do zadnje kaplje. (Gl. ondi.)

Podoben je ta običaj nekoliko znanemu poljskemu „dyngusu“ ali „šmigusu . . .“, ki se overšáva na *velikonočni ponedeljek*, ter kanimo zato na drobno govoriti o njem v predelu o „veliki noči“.

V razjasnilo bodi pa povedano uže zdaj, da se nekateri Slovani o *novem letu* ali o kaki drugi dobi (ki nameščuje morða poprejšnje *národno* ali pa *prírodno novo leto*), polivajo z vodo, ali se pa celó o *božiču* t. j. o poprejšnjem *novem letu* tudi kópljejo v njej pod milim nebom (prim. „Letop.“ 1885. 164; 7. r.); — to jim je ostalo od starodavne vere indoevropske. Očiščevali so se namreč nekđaj pogani sè samo vodo ‚malih‘ in ‚velikih‘ grehov.

Stari Indijanci opravljali so ta posel t. j. očiščevali se iz prvine samo „malih grehov“ v posvečenih tekočih vodah (rekah) ali pa tudi v stoječih vodah (ribnikih) pod milim nebom, obračaje se z obličjem proti solncu. (Chr. Kuffner. Spazierg. in Labyrinth d. Gesch.“ Wien, 1824. I. 48.)

Raztegnila se je pa čiste vode moč s časom — na vse grehe. V Birmi (na skrajnem polotoku indijanskem) polivajo se in brizgajo poganski prebivalci, moški in ženske, o svojem *novem letu* (aprila meseca) še dandanes zjutraj zarana iz hiš in po cestah iz lončičkov in brizgelj — štiri dni zapored z vodo, kateri se pa dodaje zdaj tudi kake dišave, kakor i po nekaterih deželah v južni Ameriki).

Da se godí to res zarad očiščevanja ‚starih grehov‘, vidi se po tem, ker prinašajo rečeni pogani na novo leto tudi svojim duhovnikom vode v vrčih ter jih prosijo, „da bi jim odpustili vse grehe, v starem letu storjene“, — da bi mogli tedaj prositelji novo leto začeti — povse ‚očiščeni‘ t. j. brez greha. („Buch f. Alle“, Stuttgart. 1882, str. 15.)

‚Kolobar‘ okoli kropečih žensk značil je *Jugoslovanom* na *Laškem* o novoletni dobi morebiti mlado ali pomlajeno solnce. Skazovali so namreč stari Slovani solncu največjo čast iz početka o *božiču* (prvotnem nóvem letu) in o *kresu*, njihovih največjih národnih svetkih. Prim. „Letop.“ 1885. 156.

Poljske deklinae (kmetske) vtikajo si nekoč na *novega leta* dan za pečo na glavi vejic cvetoče *višnje* („galažki rozkwitléj wišniny“). Tako napravljene hodijo v cerkev k dopoldnevni službi božji.

V ta namen devajo namreč vejice uže poprej v steklenico z vodo napolnjeno. Kateri se vejice do *novega leta* razcvetó, o tisti mislijo tovarišice, da je še devica. — Kielce. O. Kolb. „Lud“ XVIII. (1885). 1. del; 43.

Ceške deklinae devajo *višnjevih* ali pa *črešnjevih* vejic uže na sv. Barbare dan (4. dec.) v kako posodo vode na gorak kraj, da se po marljivem prilivanju razcvetó na sv. večer o polnoči. Takih vejic zatikajo si za nedrec, da bi privabile ž njih čudotvorno močjo k sebi mladeniča, katerega ljubijo skrivaj. (Han. „B. kal.“ 227.)

Tudi med **Nemci** — celó na Dunaju med priprostimi ljudmi — nahaja se ta vraža, da vtikajo deklíči i. dr. take vejice ali šibice, odrezane o sv. Barbari, (ali pa uže o sv. Andreju: 30. nov.) z dolenjim koncem v vodo ter jih devajo v hiši na gorak kraj (blizu pečí ali v kuhinjo itd.), da jim poženo ali se razcvetó do sv. večera; samo da si razkladajo ta prirodni pojav povsod drugače. Prim. tudi W. I. 53 (82) in Reinsb.-Düringsf. 527.

Po dolnji in gorenji Avstriji bavijo se s takim vedeževanjem tudi zakonski ljudje, ki jim napoveduje ta nenavadni prizor o božični dobi — „srečo pri hiši“ (za prihodnje leto). Znana je ta vraža tudi Nemcem po Ogrskem: okoli Šóprona (Oedenburg) itd. (Po ustn. por.)

Ruskim „dévicam“ prerokuje vdajo (možitev) petelin mahom po polnoči med *starim* in *novim* letom. Uže na staro leto zbira se po stari narodni navadi vsa družina ruskega kmeta na vesel praznik.

Domače nevdane hčere povabijo tudi več prijateljic. Čim odbije pol noči ter se začinja *novo leto*, vstopijo se vse deklice v kolobar, postavijo na sredo domačega petelina ter sučejo v jedno mér v okrog, dokler se na pol ne omami. Tedaj dene vsaka deklica pred-se na tla kupec drobtin, zrnja, sesékanega mesa itd. S katerega kupca začne petelin zobati najprej, óna deklica se vda ‚gotovo‘ še tisto leto. („Buch f. Alle.“ Stuttg. 1881; str. 583.)

Drugačen način takega vedeževanja (s *kuro* ali pa *petelinom*) i. dr. priobčuje nam prof. I. Sněgirev v „Sborniku običajev rusk. národa“ Prim. „Slovanský Sborn.“ 1885; str. 50.¹⁾

¹⁾ Po onih besedah sodimo, da obavljajo Rusi tako vedeževanje (z národnimi igrami vred) vse h 12 svojih „svetih večerov“ ali „svetkov.“ Prim. tudi pri Saharovu II. 2—3. — Vendar utegne imeti prvi „sv. večer“ (božični), oziroma večer ali noč pred „novim letom“ . . . kolikor toliko prednosti pred drugimi.

Žitno zrnje, ki ga po vsem **ruskem** cesarstvu na *novo leto* zarana dečki („malčiki-posypalščiki“ (gl. str. 80; op. 2) trosijo po izbah iz mešička ali pa rokavice, — pobirajo domači skrbno po tleh, hranijo do pomladi ter mešajo pri setvi tako zvane jarine (Sommerfrucht) z drugim semenom. Kedar poberó raztrošeno zrnje, ngibljejo po vsake vrste množini, katero žito bode bolje ali slabje rodilo bodoče leto. Včasih dajó tega zrnja kuram, in po njih zobjanju („klěvu“) prerokujejo, kako bodo rodile „njive“ (polja). Prim. Afan. III. 746.

Ko jemlje **ruska** gospodinja na *novo leto* kašo“ (nalašč kuhano) iz peči, gleda, je li lonec („goršok“) poln, in je li se kaša skuhala lepo. Ako je bela ali če skipí¹⁾, to znači glad in vsakotere nadloge; ako je pa rdeča („krasnaja“) ter navrela loncu ravno do roba, znači obilje in srečo. (Saharov II. 2—3; pri Afan. III. 747.)

Pri **Bolgarih** hodijo na *novo leto* zjutraj rano od hiše do hiše z nešpljevimi²⁾ mladikami in tepežkajo ž njimi gospodarja, želeč mu veselega novega leta, lepih (rdečih) jabolk na vrtu, obilo grozdja v vinogradu itd. — Afanasjev tolmači to II. 391 tako: „da pošlet tebě bog-gromovník³⁾ v grjăduščem godu⁴⁾ vsjako(je) plodorodie i dovoljstvo.“ Pri tem se oslanja Afan. na (rusko) obredno pesem (I. 283—4), ki veli, da hodi na novo leto sam *Ilija gromoviti*, potresa vejevje ter dela rodovitnost (potrjâsaet pleteju i tvorit urožaj“). — —

Pri macedonskih **Bolgarih** dragajo dečki, s protjem, sabo prinesenim v peč — v ogenj, govoreč: „Surava božo“ (novo leto = božanstvo), „daj toliko piščancev, dece in jagnjet [kolikor isker]. „Moskovsk. Gazeta“ 1866. ‚stat.‘ Karavelova; pri Afan. II. 391.

Rusini posipavajo se nekod še na svojega novega leta dan sê žitom (Getreide), govoreč:

„Sij sjâ (sej se),

„Rody sjâ (rôdi)

„žyto i pšenica (rž in pšenica),

„Horoh i sočyvica (grah in ‚leča‘) itd.

(Wasylkowce v vzhodni Galiciji pri Husiatynu, 2 uri od ruske meje. Po ust. por.)

Nekod dodajajo še te besede:

„Za pjecom . . . mali dity“,

t. j. za pečjo naj se rodé [„naj rodjât sjâ“] mala deca. (Prim. Sžujski ‚Polen u. Ruthenen‘. 36.)

¹⁾ „Eslí kaša budet bělaja ili vylězet iz gorška,“ to predvščajet golod i vsjakija bėdy. . .“

²⁾ Nešplja (r. „kizilj,“ mespius, Mispel).

³⁾ Iz prva Perun, a zdaj sv Ilija (Elija).

⁴⁾ To je: v bodočem letu (ki se uprav začinja); prim stsl. „grędăšta“ (= nsl. gredoč: veniens *ali* futurus. Mikl lex. 148 p. b. **ГРѢЩИ** (gręsti, grędą: grem.).

Tako posipavanje sè žitom znači tedaj rodovitnost: naj rodi žito, ter se zaraja (plodí) človeški rod!

Serbi-Lužičani pravijo: „Ako gredó ‚mladi dečáki‘ in dekleta óno noč pred *novim letom* na kako razpotje ter se razidejo od tam na več strani, lahko jim je zvedeti, s kom se bode kdo izmed njih poročal. Dečák in dekleta, katera se namreč srečata po nevedoma, bodeta potlej mož pa žena. (Veckenst. 438.)

Drugi náčin njihov podoben je nekoliko **ruskemu** „s petelinom“, ki ga pa nameščuje . . . racman. Temu zavežejo deklice ob istem času oči, postavijo ga na sredo izbe ter plešejo okoli njega, dokler se zavrtévi nekoliko krat — ne ustavijo. Ona deklica, kateri se po tem približa ta „slepa miš“ t. j. racman, vdá se pred letom. (Ondi.)

Na **Laškem (Talijanskem)** vstajajo nekod na novo leto ženske t. j. žene in deklice laške uže pred solncem ter hité, dokler solnce vzhaja, z vrči na glavah po „nove vode“ k domačemu studentu (ki ga nališpajo mladeniči uže na starega leta, večer ter zakurijo pri njem po več kresov, „mächtige Feuer“). Za to vodo morajo pa ženske mladenčém podariti kaj malega: peke, jabolk, orehov itd. — Sveta je bila voda studenčnica uže „starim“; malo da ni predrzni Nero skupil, ker je bil drznil kópati se nekđaj v studentu ali izvirku. (Woldemar Kaden: „Skizzen u. Kulturbilder aus Italien. Jena. 1882.) Nekod nosijo siromaki „nove vode“ bogatinom v hišo; tedaj se pripisuje na Laškem novoletni vodi, o solnčnem izhodu zajeti, posebna moč.

Novogrška. Kedar se vrnejo ljudje na novo leto¹⁾ od rane službe božje, pečejo gospodinje povitico („pito“) ter zapečejo v njo kakšen novc. Kedar se prinese na mizo pečena, obrne gospodar podstavljeno ji ploščo trikrat okoli; potlej razreže pito na kose. *Kdor najde pri obedu novc v svojem kosu, óni bode srečen to leto.* (Macedonija, Kandija. Po ustn. por.)

Gledé na našo trditev o ropotanju in *trkanju na vrata o velikih ali imenitnih praznikih* (na str. 71.), vredno je vedeti i to, da trkajo po istih ustnih poročilih še dandanes novogrški dečki (koledniki) na novo leto — hodéc uže vjutro rano od hiše do hiše — s palicami na vrata, pojoč nekako koledniško pesem o sv. Vasilju²⁾.

Mnogo bolj nego pri **Slovincih častitajo** ali „voščijo“ si pri drugih narodih **o novem letu** ne samo gospóda, ampak

¹⁾ Tudi Novogrki pravijo, kakor njihovi vérski sledniki Rusi, svojemu novemu letu po domače: „sv. Vasilij“ (Άγιος Βασίλειος čit. novogrški: agios Vasilis; po knjigi pa Βασίλειος; izr. Vasileios; kajti ngrški Β (β) je kakor cirilski В = V).

²⁾ Začenja se s temi besedami: „Βασίλει, ἔπου ἑορτῆσαι“ (čit. Vasili, opu érhezø), to je: V. od kod[ar] prihajaš itd.

tudi priprosti ljudje t. j. človek želi človeku sreče, in to ne le na tihem, nego i „na besede“ (ali pa „pismeno“).

Ta navada izhaja iz one dobe, ko je mislil priprost človek (pogan), da se to, česar kdo *živo zaželi* — zlasti o kakem posebnem času, n. pr. kedar se *odpira nebo* — zgodi tudi resnično. Gledé na omenjene in druge pripovedke, mora se pa želja vselej tudi izreči t. j. povedati „na besede“; kajti živo izrečeni *besedi* ali *želji* — bodi si dobri ali pa zli — pripisovala se je nekdaž ter se pripisuje še o sédobi „posebna moč“. (Na drobno o tém o svojem času na svojem mestu.)

Vredno je spomina, da se je ta „lepa šega“ ohranila bolj med gospódo in meščani nego med priprostimi ljudmi ali kmeti, dočim se drži praznovrje sploh bolj kmeta nego gospóda. Vendar se živo ovršava še med priprostimi Nemci (celó med njihovo družino) na Češkem. Gl. Reinsb.-Düringsf. 3—4. Pojemlje pa v novi dobi povsod med „véliko gospodo“ in mladim zárodom.¹⁾

Navzeli so se menda te „priljubljene navade“ **Slovani z Germani** vred od starih **Rimljanov**, ki so — kakor v Rimu, tako brez dvojbe i po vseh podvrženih si deželah — v spomin nekdanje „zlate (presrečne) dobe“ Saturnove praznovali prevesela svoja „Saturnalia“ — iz prva po 1 dan (17. dec.), potlej po 3, naposled pa celó po 7 dni (ol 17. do neuštet. 24. dec.), tedaj do našega badnika. Prvi dan (oziroma prve dni) gostili in darovali so Rimljani svoje sužnike; zadnje dni pošiljali so si pa različnih daril²⁾ vzajemno, ter se pozdravljali z besedami: „I-o Saturnalia! bona Saturnalia!“

Primérjaj tem besedam naš novoletni pozdrav: „veselo (srečno) novo leto!“ — Kakor je namreč več drugih starih običajev od božične dobe t. j. od prvotnega nóvega leta potegnilo za sedanjim nóvim letom, — tako i ta. **Poljaki** pravijo zdaj vsakemu *novoletnemu* darilu naravnost: „koleđa“ t. j. tako, kakor *božično-novoletni* pesmi. V staroslovenščini (oziroma v stari ruščini) ni rabila ta beseda še za pomèn kakega darila. **Čehom** znači „koleđa“ božični ali pa novoletni dar, a zlasti dar kolednikom (Jungm.).

Darila, se dajó zdaj tudi o novem letu zopet bolj po mestih nego po „kmetih“. Na Francoskem darujejo se odrasli, zlasli gospoda še o božiču (na badnik), po navadi pa stopram o

¹⁾ Gledé Poljakov čitaj O. Kolb. „Lud.“ IX. cz. 1 str. 116.

²⁾ „Sigillaria“ (podobice voščene, lončene i. dr). Po Marcijalovih besedah darovali so se pa Rimljani o tej priliki tudi z voščeniimi svečicami.“ — Razlaga se to tako, da so se veselí spominjali prerrojene luči t. j. novorojenega solnca, kakor drugi Indoevropei o zimskem solnčnem kresu, prižigaje luči, [oziroma paleč božične panje.] Prim. L. Preller: „Röm. Mythol. II³. 17. Niso li s temi „voščeniimi svečicami“ v kaki zvezi óne „voščene kitičice“, ki so jih **slovenski** koledniki po **Kranjskem** obešali nekdaž na svojo zastavo? Gl. na str. 74; r. 6,

nóvem letu. — **Nemci** se darujejo še dan današnji „o božiču“ (na sveti večer); otrokom in celó odraslim pa pravijo zdaj, da jim je prinesel to *Božič* („Christkindl“). — Tudi Fr. Ellguth misli, da je to pokristijanjena „Saturnovska šega“. („D. Illustr. Ztg.“ 1885—86, str. 374.)

Naši šegi, da se deva o božiču na mizo „božičnik“ z drugimi božičnimi kruhi vred, pripada pa po naših mislih bolj ta razlaga: Predno so bili še prišli „3 kralji“ iz jutrove dežele novorojenega kralja (Krista) v Betlehem darovat sè zlatom, kadilom in miro, darovali so Judje, Grki in Rimljani vsako dete po porodu. — „Božičnik“ (a na njem več domačih živalic, testenih namesto živih) itd. darujemo tedaj ponevedoma ‚Božiču‘ t. j. novorojenemu sinu božjemu. To, da devajo nekod ob isti priliki na mizo tudi različnega ali vsaj najboljšega žita t. j. pšenice, in da postavljajo nekod vsaj po jeden ‚žiten snop‘ v kot, ter se vtika celó jarem pod mizo, — to utegne biti pa vendar v nekaki zvezi s prvotno staro-italsko vero, da je bil Saturn zlasti ‚bog setvam‘ oziroma ‚vsemu ratarstvu ali poljedelstvu.“¹⁾

Tudi **Novogrki** si častitajo, ter se darujejo o novem letu. Čim odbije na staro leto ura polnoči, ugasé v sobi luč (vse luči) v znak, da je minilo staro leto; potém jih pa zopet prižgó v znak, da se začénja *novo leto*, ter si želé vzajemno sreče, zdravja itd. — povse tako, kakor se to godí n. pr. v večjih družtvih na **Dunaju**. Drugi dan vjutró prihajajo pa v hišo častitat rodbeniki in prijatelji, ki prinašajo sabo tudi daril. (Kandija. Po ustn. poročilu.)

Pri **Rusih** vrší se očitno *cerkveno častitanje* ne samo cesarju in njegovi rodini, nego i vsemu ruskemu narodu: „mnogaja léta“ (takó vsaj v Moskvi) *prvo nedeljo velikega posta* („Letop.“ 1877. II. d. 148—149.) po naših mislih zato, ker se je začénjalo Rusom nekđaj *novo leto* početkom *marca* meseca, a ta nedelja biva često prve dni marca meseca po starem računu.

Med štaj. **Slovenci** darujejo pa o novem letu deklíne vodi kakov penez ali pa rdeče jabolko pred solncem, zato da bi dala ‚voda‘ vsaki moža. Prim. „Črtica“ 88; nekod pa le óni „dekli“, katera za rana prej pride ter vrže v studenec jabolko, v katero je vtaknen rožmarin. Ondi 87.

Po različnih znamenjih prerokuje se *vreme za novo leto*.

Največ takih ‚praznih ver‘ nahajamo v **češkem** kraljestvu.

Čehi pravijo: „Je-li na nový rok hezky (lepo), jsou pak pěkně žně“ (lepa žetev). Ččm. 1855; str. 182. — „Na nový rok obzvláště napínají pozornost, protože povětrnost (vreme) to ho dne ukazuje na srpen (avgust); jestli jen tolik slunce zasvítlí, co by

¹⁾ Saturnus (tudi „Saeturnus“) izvaja se ‚a satu‘ ali ‚a sationibus.‘ Prel-ler: Róm. Myth. 409¹; ‚a satu sive satione frugum.‘ Dr. K. E. Georges.

vozka (voznik) bičem mrsknul (udaril), jest již dobře, srpen bude totíž (namreč) jasný a žně pohodlné (žetev ugodna) . . . Ondi str. 185.

Znani „Fest-Kalend. aus Böhm.“ l. 1864. priobčuje na 8. str. praznovérsko prerokovanje, kakovi bódo *letni časi*, in kaj bode rodilo ali pa ne, ako je *ново leto* v nedeljo, — v ponedeljek, — v torek, — v sredo, — v četrtek, — v petek — ali pa v soboto. Vendar ondi ni povedano izrecno, so li vse te „prazne vere“ češke ali nemške ali pa občne.

S češko, malo poprej navedeno, strinja se nekoliko tudi ta, (menda) **nemška**: „Morgenröthe am Neujahrstage stellt Krieg in Aussicht, Sonnenschein aber lässt einen schönen August, viel Fische und eine ergiebige Ernte hoffen. (Ondi.)

Beli Kranjci načénjajo nekod na *ново leto* „novoletnico“ t. j. hleb belega kruha, ki je bil na mizi poleg „božičnika“ uže na badnik, a namenjen za nóvo leto. Tako je bivalo za mojih mladih lét vsaj v Rosavnicah (blizu Metlike), pa tudi v domači hiši, zato ker mi je bila mati Rosavničanka.

Koroški Slovenci (v Rožu) snejo na novo leto „drugi hleb“ kruha izmed treh hlebov, ki jih postavijo tudi uže na sv. večer na mizo. Prinesejo namreč na sv. večer tri hlebe kruha na mizo in zraven še enega iz slabše moke. Prve tri postavijo v „trikot“; sred pa „sv. martro“ (križ) in eno „kandelo“ (svečo). *To blagoslovi po noči Bog. Prvi hleb se sne na sv. dan, drugi na novo leto, — tretji pa na „pernaht“* (sv. 3 kralje). Slabšega kruha, ki je ležal „zvnaj trikota“, pa dobi na sv. dan vsako živinče košček. Tako zvani „mižnjak“, ržen kruh, o božiču samo za **božič** pečen in s „kocami nabulan“ (mit Klötzen gefüllt¹⁾), je pa spomin na óno kamenje, s katerim so sv. Štefana kamenali. Če sne kdo na **božični dan** sedem „mižnjakov“, postane tako močen, „da lahko konja obrne“. (Zapisal K. Pečnik.) Gledé štaj **Slovencev** in njihovega „stalnika“ („močnega kruha“ ali „pomožnjeka“) prim. v predelu „o sv. 3 kraljih“.

Nemci (po *dolenji Avstriji*, sósébnó *Dunajčani*) pravijo: „Na novo leto jej človek *svinjski rílec*, — pa bode imel srečo vse leto.“ Ta uzrok pa ni znan več vsem, nego samo pojedinim; mnogi delajo tako samo . . . po stari navadi. (Priobčil star Dunajčan l. 1884.) Prvotni uzrok strinja se pa vendar s *tirolskim* glede vživanje „svinjske glave“ . . . o božiču. Gl. na str. 63.

Da bodo častiti čitatelji sodili lahko sami, zakaj *novoletni* običaji z narodnimi verami (vražami) vred prehajajo od dobe do dobe, podajemo jim tu po Grotefendu in drugih virih pregled, o

¹⁾ Švabi pravijo takemu kruhu „Hutzelbrot“ (W. II. 64. = krljak; kajti „Hutzel“ = krlj; „huteln“ = rezljati, rezati na krlje. Gl. Cig.-Vodn. p. b. „Huzel“ in „huzeln“.

kako različnih dobah se je (uradno) leto začénjalo pri evropskih narodih še v srednjem veku, in to:

1. januarja meseca po rimskem Julijevem (Cezarjevem) koledarju (uvedenem 46 let pred Kr. r.). Pa uže zgodaj začela se je zlasti krščanska duhovščina braniti tega letnega začetka zbog razuzdanih veselíc Saturnovskih („Saturnalia“), ki so jih, pomnožene z Bakovskimi veselícami¹⁾, s časom ovršavali s pogani vred tudi kristijani 1. januarja . . . po imenu: *koleda* („Kalendae“); kajti razuzdane veselice poganske, popisane tù v predelu o „koledi“ (str. 68.—69) podobne so poznejšim t. j. pomnoženim „Saturnalijam“ tako, kakor jajce jajcu.

Da bi se zatrlé poganske „Saturnalije“, solnčnega boga rojstveni dan, zapovedal je rimski papež Julijan stoprav malo pred smrtjo († 352), da se ima ta slavnost namestiti s praznikom rojstva Kristovega, rekši „solnca krščanskega“, 25. dec. meseca. Leta 354 nahaja se ta dan (božič) prvič v zapisku krščanskih praznikov.

V cerkvenih stvaréh in v javnih pismih izpodrinila sta Julijevo novo leto potlej res **božič** (25. dec.) in **Marije oznanjenje** („ognjenica“: **25. marca**); stoprav v prvi polovici 16. veka obveljalo je zopet sedanje novo leto. — Najdalje t. j. še v prvi polovici 16. veka držali so se **božíóa** kot prvotnega letnega početka Nemci po ónih krajih, po katerih so nekđaj prebivali Sloi v ani: na Braniborskem (Brandenburg), v Šleziji in v Vratislav- (Breslau).

Tudi **Čehi** počénjali so svoje leto — vsaj v srednjem veku vsakako okoli l. 1376 — o **božiču**. Prim. Hanuš. „B. kal.“ 6.

1. marca meseca začénjali so stari Rimljani leto še pred Cezarjevo dobo. Ta letni začetek, ki je bil v navadi pri starih Frankih (Du Cange 1845. IV. 963), vzprejeli so tudi kristijani uže v petem veku. Še v osmem veku držali so se ga Francozi, potlej pa začénjali leto **1. aprila**²⁾, dokler jim ni prepovedal (l. 1564) Karol IX.

Tudi v starših letopisih **ruskih** nahaja se začetek **marca** meseca kot letni začetek; stoprav kesneje (v 14. veku) začénjali so **Rusi** leta šteti od **1. septembra** ter jih šteli tako³⁾ do-

¹⁾ L. Preller: „Röm“ Mythol.“ 1. izd. str. 415.

²⁾ Posnemaje menda stare Grke, ki so pomladni praznik ali „prirodno novo leto“ t. j. velike meščanske „Dionizije“ (= Bacchanalia,“ kajti Dionysos = Bacchus) ovršaváli po našem računu početkom **aprila** meseca. (J. Minckovitz „Illustr. Taschenwörtb der Mythol. aller Völker.“ Leipz. 1878. 89.) Prim. tudi L. Preller: „Griech. Mythol. I. 419¹ ali 529²“ s tem, da je grški (at.) mesec *Ἐλαφβολίον* (elafebolión) obsegal drugo polovico marca in prvo aprila meseca. K. Schenkl: „Griech.-d. Wörtb.“

³⁾ Računajoč z Novogrki vred leta „od stvarjenja sveta“. (Adauctus Voigt: „Gel. Gsft. in Böhm“ 1777. 3. Bd. 99.)

kler ni bil uveden Julijev koledar, zdaj „stari koledar“ imenovan. (H. Grotefend 1872. 26.)

Moti se tedaj Reinsb.-Düringsf. („Fest-Kalend.“ 1864 na „VII.“ str.), misleč, da so **Rusi** iz prvine („ursprünglich“) začeli svoje leto septembra meseca, a ž njimi vred morda i **Cehi**.

Začénjalo se je leto **Nemcem** v srednjem veku tudi o *re-
liki noči*, — dasi je ta svetek premičen.

Pa tudi židovsko (judovsko) novo leto je po našem računu premično: kajti zdaj je koncem (včasih tudi v prvi polovici) **sep-
tembra**, zdaj početkom t. j. prve dni **oktobra** meseca.

Bodi o tej priliki povedano še to, da je papeža Gregorija XIII. popravljeni koledar, zato „Gregorijev“ ali „novi koledar“ zvan, po katerem se ovršava novo leto tudi **1. januarja**, pa osédobi uže 12 dni poprej nego po „starem“ (Julijevem) koledarju,* — obveljal po talijanskih, španskih in drugih katol. deželah še istega leta (1582), ko je bil razglašen, — na Češkem pa stoprav l. 1584. („Festkal.“ 1864; str. XIV.¹⁾)

Staroverci: Bolgari, Rusi, Malorusi (tudi „uniati“ ali zjedinjenci: „Rusini“), Srbi (tudi zjedinjenci), Grki, Romunci . . . imajo tedaj **novo leto** po našem računu ali koledarju stoprav **13. januarja**, a **božič** praznujejo stoprav o naših **sv. 3 kraljih**.

Sv. 3 kralji.

Da se o sv. treh kraljih (6. januarja) praznuje 1. spomin, kako se je zvezda prikazala 3 „modrim“ . . . ; 2. pa tudi krščevanje Gospodovo, — kažejo nam različna slovanska imena temu svetku: *sosl.* bogojavljenije, *bolg.* in *rus.* bogojavljenje Gospodne (*rus.* tudi „krešćenje“: theophania), *srb.* „bogojavljenije“ (= epiphania domini); *hrv.* „sveta tri kralja“ (vodokršće); č. „den sviček“ ali „sv. tři kraljův“; p. „Trzėj-króle; *kor.-slovenski* (v Rožu sploh): „pernahti“ (K. Pečnik); tako: „pernahti“ tudi *rezi-
janski* (Baud. de Court.: „Rezuj. Katihiz. 1875. 39²⁾).

Jako imeniten je ta dan tudi v bajeslovju. Ker so pa — kar uže vemo — stari Sloveni oziroma Slovani *dan* računali od *večera* do *večera*, zato nam treba uvaževati tudi „navečerje“ ali večer pred tem dnevom z *nočjo* vred, ki je znamenita tudi zato, ker se to noč pri mnogih Slovanih končuje sloveča (dva-

¹⁾ V 18. veku vzprejeli so ta (Gregorijev) koledar celó protestanti.

²⁾ V srednjem veku zval se je pri Nemcih sv. treh kraljev praznik „gi-perahta naht“ t. j. svetla noč (leuchtende Nacht) ali pa „perhtnacht“ [iz tega slov. „pernahti“], tudi „berhtac“, „perhtac“ ali „perchtentag“ (uprav: Perhtin dan, po nekdanji boginji Perti), kakor ga zovejo nekod po Bavorskem in Avstrijskem še dandanes. „Oesterr. Tour. Ztg.“ 1886; str. 53.) Prim. tudi Grim., (W. II. 67) Lexer: „Mhd. Wtb.“

najstidnevna) koleda, a pri Germanih tako zvane „dvanajstere noči“ (= rus. „sveti večeri“). Prim. „Letop.“ 1885, str. 150—155.

Čas od **božiča** do sv. **3 kraljev** posvečuje se pri [nekaterih] **Slovencih** tako, da ne vprezajo te dni nikakor svoje živine. (Fr. Hub. pri Šum. 68).

To velja tudi o **Bolgarih** v južni Ogrski. (G. Czirbus 1884. 374).

Kakor na *božični* in *starega leta* večer, takó kadé mnogi kranjski **Slovenci** z navadnim kadihom¹⁾ in kropé (z blagoslovljeno vodo) tudi *zvečer pred sv. 3 kralji* — isto tako „po stari (pobožni) navadi“ brez znanega jim zdaj uzroka išči ga na str. 81; (5. r.); prim. tudi 1885. 171 3. op. in 176.

Po mnogih krajih, zlasti po vaseh (pa tudi po manjših mestih) opravlja to opravilo po navadi gospodar sam s kakim pomočnikom, ki mu pomaga „kaditi“. Nekod se je pa opustilo kropljenje uže povse — vsaj v pojedinih hišah, in samo še kadé.

Tudi pri **Čehih** opravlja gospodar sam stare posvečene obrede („posvátne obrady“). Nekdaj so Čehi to noč svetili sv. 3. kraljem; od tod jim ime: „den svčček“ = „sv. tři králův“. Taka navada bila je do l. 1543. tudi na Pomoranskem, in to na otoku Uznojmu (Usedom), kder so živeli nekđaj Slovani. Zbog praznoverja, ki ga je prouzročoval ta stari običaj v praznih „bučah“, zatrl ga je vojvoda Filipšen. (Hanuš: „B. kal.“ 64—65.)

V severni **Belgiji** prižigajo še dandanes zvečer pred sv. 3 kralji pred hišnimi vrati po tri luči, zato da ne bi mogli v stanišče zli duhi, in da bi ga branili sv. 3 kralji. (Reinsb.-Düringesf. 17.)

Po vseh **slovenskih** krajih — četudi ne več v vsaki hiši, je še stara pobožna navada, da pišejo²⁾ uže zvečer pred sv. 3 kralji na *notranjo* stran „hišnih vrat“ njihova imena (samo s početnicami) in letnico s križi navmes; n. pr.: 18 + G. + M. + B. + 86.³⁾ Ta napis ostaja pri **Slovencih** (kakor pri **Čehih** in **Poljaki**) po navadi do drugega leta.⁴⁾ (Prim. tudi „Črtice“ 73.)

¹⁾ Nekateri *samo* na *božični* večer, in to siromašni ljudje s posvečenimi „mačicami“ in ónimi (suhimi) cveticami ali „ročami“, ki so jih nosili na *Telovo* poprejšnjega leta za sv. rešnjim Telesom, misleč, da so zato posvečene. (Poljanska dolina pri Loki. Po ustn. por.) Nekod devajo na ogenj namesto kadila ali s kadihom vred tudi *krušnih* drobtin. (Pri Kranju. Po ustn. por.) Prim. 1885. 176—178.

²⁾ Po Kranjskem . . . z navadno t. j. neposvečeno kredo.

³⁾ Koroški Slovenci v Rožu pa v narečju takó in po tej vrsti: + M. + B. + H. + t. j. „Mölschar, Bovtzšar, Hašpar“. (Zapisał K. Pečnik.)

⁴⁾ Za mojih mladih nog hodil je v Metliki še stari učitelj pisat tako na vrata; po njegovi smrti opravljal je pa to v vsaki hiši gospodar sam, ali kdor je znal pisati pri hiši. — V novi dobi piše 3 kralje cerkvenik Metliški, in to od Št. Janža po kmetih (po vseh hišah), dan pred 3 kralji pa po vseh Metliških hišah od jutra, a dalje popoldne (Zapis. brat Anton).

Dasi ne misli zdaj pri nas živa duša na kako vražo (na kako bajilo hiši na obrambo) pri tém, pa so mislili brez dvojbe naši predniki; kajti slovanski, (zdaj uže jako ponemčeni) **Kašubi** na Pomoranskem (Pommern) in **ruski** kmetje pravijo izréno, da pišejo križe na vsa vrata in vrática zato, da jim ne pridejo v hišo zli duhi, izgnani tega dne iz posvečenih vód. „B. Kal.“ 66. (Znano je, da posvečujejo ali blagoslavljujejo **Rusi** in vsi **pravoslavni** 6. (18.) januarja vodo praznično po rekah, potokih in jezernih; ako je zamrznena, prebijó led.¹⁾

Tako in ob isti dobi kakor Slovenci pišejo „sv. 3 kralje“ (s križi navmes in z letnico poleg... ali pa spodaj) po navadi na znotranjo stran hišnih vrat tudi **Čehi**, **Moravci** in **Slovaki**, — pa vsi s *posvečeno* kredo (Mlada Boleslava, Ronov, Supí hora, Polička itd. itd. na Češkem; Velehrad, Trebič itd. na Moravskem); a Slovaki (kotlarji Trenčinski) opravljajo ta pobožni posel sem pa tam celó po češkem kraljestvu, popevajoč „trikráljevsko“ od hiše do hiše, (da dobé kaj na dar). Sicer si pa „pisévajo“ češki gospodarji „sv. 3 kralje“ sami, in to po vélikih hišah na vsa vrata in vratica: na vélika vrata *od zunaj* in *od znotraj*, na druga vrata ali duri (dveri) pa od *zunaj* ali pa od *znotraj*, kakor se nameri gospodarju hodečemu od vrat do vrat. (Po ustn. por. iz južne Češke, iz velike slovanske hiše.)

O tej priliki **češki** gospodar po vsi hiši, tudi v hlevu, — nekod z navadnim, a nekod s *posvečenim* kadilom kadí in s *posvečeno* vodo kropí.) Po mnogih krajih (**čeških** in **moravskih**) prepeva ž njim tačas vsa družina trikráljevsko pesem). Po manjših vaseh čeških piše „sv. 3 kralje“, kadí in kropí na isti náčin še po starem učitelj ter prepeva s cerkvenikom ali sè svojimi učenci („školáci“); malokod pribaja še ž njimi po davni šegi s *posvečenim* kadilom kadit in s *posvečeno* vodo kropit — duhovnik. — V Skuču na **Češkem** godilo se je nekđaj tako stoprav prve dni po sv. 3 kraljih. (Poved. g. Ant. Rybička.)

Poljaki po Galiciji pišejo na *sv. treh kraljev dan* dopoldne po véliki maši njihovo znamenje (s križi in letnico vred²⁾ na *notranjo stran* hišnih vrat in to, kakor Čehi, vselej s *posvečeno* kredo, — v novi dobi tudi brez križev, brez nekdanjega kajenja in kropljenja. (Stanisławów, Rzeszów itd. Po ustn. por.)

Nekod po Krakovskem kadí pa o tej dobi hiše še duhovnik s kadilnico ter zapisuje s kredo nad vrata poleg letnice: „G. M. B.“ ali pa letnico (namesto križev) navmes. (O. Kolb. „Lud.“ V. 248.)

¹⁾ Istega dne ovršavajo „kreščenje“ tudi zjedinjeni **Rusini**, ki mu pa pravijo „Jordanskij praznik.“ (Po ustn. por.)

²⁾ V novi dobi pa tudi uže brez križev.

Nekdaj je i pri **Poljaki** zapisoval učitelj („organista“) sv. 3 kralje“ nad vrata, in to s *posvečeno* kredo. (Ondi X. cz 2. 187.)

Po verjetnih ustnih poročilih je sèm pa tam tudi še med **Čehi** in **Poljaki** taka vera ali vraža, da se delajo križi na hišna vrata zato, da ne more taki hiši nahuditi . . . hudič (*češki*: „čert“ ali „d'ábel“; *poljski*: po starem „dyabel“, po novem pa „diabel“ ali „djabel“).

Baš zato, ker se ta vraža nahaja zdaj samo sem pa tam t. j. malo kde, odmajujejo in zanikujejo strmeč óni, katerim ni znana, ako jih vprašaš, je li to resnično? — oziroma, če koga vprašaš, mislijo li v njegovem kraju vsaj priprosti ljudje pri tém na kako vražo. — Tudi več **Čehov** odgovorilo mi je na moje dotično vprašanje, da ne. Ko sem pa vprašal „Slovanske Besede“ Dunajske postrežnico (iz **Ronova** na Češkem), pišejo li v njenem rojstnem kraju ob omenjeni dobi tudi križe na vrata in **zakaj**, — odgovorila mi je 10/6 1886 pri tej priči: „Ano [dà]; něktěří, a zvláště staré babičky říkají u [pri] nás, že [da] nemá d'ábel moc(i) k takovému domu.“¹⁾

Ker so vzlasti ženske glave udane praznoverju, zato pámetijo take stvari tudi mnogo bolje od moških.

Tako je znal tudi jeden izmed **poljskih** znancev mojih to, česar niso znali vsi drugi skupaj, zato ker se je uže za mladih nog (živeč v **Reszovu**, **Stanislawow** in drugod v **Galiciji**), zanimal za **poljske** národne običaje, ter zvedel mnogokaj takega, česar drugi meščani ne vedó, tudi po kmetskih poslih, ki so služili njegove roditelje.

Zajemal sem iz takih, živih virov posebno tedaj, kedar nisem mogel ničesar pripravnega zaslediti . . . v knjigah; kajti povedal sem bil uže iz početka (1885; 121), „da se košati nekateri vraža v istem kraju, — v isti vasi samo še po nekaterih hišah ali morda v jedni sami hiši itd. — z drugimi besedami: morda v jedni sami . . . ,stari“ — sosebo pa . . . v ženski glavi. — —

Česar *moški* vselej ne vedó,
To ti *včasih ženske* povedó.

Med **Nemci** na Češkem hodi na sv. 3 kraljev dan učitelj z nekaterimi dečki (jeden mu nosi kadilnico) od hiše do hiše, popeva ž njimi pesem o svetih 3 kraljih, napiše potlej s *posvečeno* kredo na vrata znani napis (C. M. B. z letnico vred), pod njim

¹⁾ Nekateri **Čehi** (in **Moravci**) pa mislijo zdaj, da stražijo ali čuvajo potlej sv. 3 kralji hišo. (Po različnih ustn. poročilih.) Prim. tudi Čem. 1855. 182. (8. r.) Pa „nulla regula sine exceptione.“ To velja posebno pri vražah. V „Čem.“ 1855. 332 (v zadnj. razst.) čitamo namreč: „V některých krajinách smaže hopodár brzy jména sv. Tři králů se dveří, poněvadž by přý slepice [kure] — nenesly.“

pa vselej 3 križe ter okadi vso hišo, zato da ji ne more potlej nahuditi nič zla moč, niti nalezljiva bolezen („wodurch es vor bösen Einflüssen u. ansteckenden Krankheiten bewahrt wird“). Nekdaj je hodil z njimi tudi duhovnik v mašni opravi ter kadil in kropil po hiši in po hlevu. (Schmalfuss 86—87.)

Da pripisujejo mnogi priprosti **Nemci**¹⁾ — celó protestanti — napisu, s posvečeno kredo in s tremi križi napisanemu: C. † M. † B. † večinoma čarovno moč („Zauberschutz“), priobčil je A. Wuttke uže l. 1860 (I. 79).

Posebno navado imajo **goriški Slovenci** (pa v jedini vasi na Kamnu, uro od Koborida). Zvečer pred sv. 3 kralji skubajo skledo močnika, prinesó na mizo, a poleg sklede položé tri žlice. Drugi dan pa je vsak izmed družine z vsemi 3 žlicami — v spomin treh darov sv. treh kraljev“. (Kamno. Zapisal g. A. Gaberšček.) — Dozdeva se nam, da je bila to iz početka daritev, namenjena sv. 3 kraljem.

Na **Kranjskem** moli [nekod] na sv. 3 kralje **slovenski** gospodar z vso družino . . ., potlej prereže božičnik na dvoje ter razdeli (do malega) jedno polovico družini, jedno pa živini. Nekoliko tega kruha puščajo za prijatelje in goste, a nekoliko za živino, kedar oboli. (L. Ilič 1846, 109 po nemšk. rokopisu, ki ga je zapustil Andr. Dremelj: „Gebräuche in Krain“.)

Tudi po mnogih drugih **kranjsko-slovenskih** krajih dajó živini [tudi konjem] božičnika ali poprtnika, načetega stopram o sv. 3 kraljih (n. pr. v Metliki, v Hinjah pri Žužemp. i. dr.; — okoli Ribnice, zlasti v Goriči vasi itd. pa „župnika“, nekod za sv. 3 kralje posebe pečenega²⁾ . . . po „stari navadi“, kakor o božiču, ne vedoč več pravega, prvotnega uzroka, ki je pa brez dvojbe isti, kakor o božiču t. j.: da ne bi mogli živini naškoditi „bési“ (zli duhi) oziroma „čarovnice“. Prim. 1885. 174 (7. r.) — 178.

V Dobrépoljah (na Kranjsk.) dajó na sv. 3 kralje župnika tudi *kuram*; pa tudi ne vedó več, zakaj. (Po ustn. por.)

Koroški Slovenci v Pokrčah dajó živini [tudi konjem] navadnega „belega kruha“ in „posvečene soli“ — kakor na novo leto, tako i na sv. 3 kralje . . . (Prim. 1885. 175). V Colnarjih na **Kranjskem** menda samo na nóvo leto. (Po ustn. por.)

Isti običaj je o sv. 3 kraljih tudi pri **Nemcih**, in to samo še pri Švabih, ki pošljejo poprej (s kredo vred) v cerkev *posvečevat* tudi *kruha* in *soli*. Kolikor ostane tega posvečenega kruha in soli, to se spravi za nekatere živinske bolezni (kakor nekod po Kranjskem). Dr. T. Bodin: „Illustr. Wlt.“ XXIII. str. 216.)

¹⁾ Das „Volk“.

²⁾ Gl. 1885. 175. (2. op.)

Švabom ne zadoščuje tedaj več kot ‚bajilo‘ *navadni kruh*, nego mora biti *posvečen*, kakor *sol* in *kreda* (s katero se piše potlej na vrata znani napis). Prim. 1885 na str. 178 (1—3. r.)

O **goriških Slovincih** poroča se nam nadalje tako: „Na sv. večer (k božiču) napravi se na mizi s kredo, znamenje sv. križa, pogrne s prtom, a nanj se dene hleb ‚belega‘ kruha, ki se zove ‚prtnjak‘. Ta hleb se ohrani še za oba (druga) ‚sv. večera, t. j. ‚k novemu letu‘ (za starega leta večer) in ‚k sv. trem kraljem‘, ter se prav takó ponavlja. — Na *sv. 3 kralje* odreže si pa vsak izmed družine po jeden kos. Zakaj to delajo, nisem mogel zvedeti. (Kamno pri Koboridu. A. Gaberšček.)

Pri štaj. **Slovincih** prinese gospodinja božičnik („stalnik“, „močni kruh“ ali „pomožnjek“¹⁾ o *sv. treh kraljih* v jutro zopet na mizo, in še le zdaj ga razreže gospodar. Zbere se vsa družina; gospodar molí vsakemu kos tega kruha proti stropu, tako da mora vsak visoko skočiti po-nj. Čim više skoči, tem više bode zrastel... „Od več hiš ko stalnika, pokusiš, tem *močnejši* boš“. Tako J. Vijanski v „Glasn.“ 1859. na str. 52. Prim. „Črtice“ 73. —

Pri Konjicah (v Tepanjskem vrhu) pravijo, da bode (posebno) *môčen*, kdor jé „pomožnjeka“ (sic) od devetih hiš.²⁾ Zato ga zamenjujejo tam posebno deca med sabo, dokler ga ne dobí vsako ‚od devetih hiš‘. — Tega kruha dajó Konjičani o sv. 3 kraljih tudi *živini*. (Povedal isti; gl. op.¹⁾. Menda tudi zato, da bi bila *močna*?

Serbi-Lužičani pekli so nekđaj pred *novim letom* in pred sv. 3 kralji iz testa različnih živalskih podob: krav, ovnov, gosí itd. ter jih pošiljali po deci njihovim botrom, ki so vtikali to potlej v klajo živini, zato da bi odebeléla. („Květy“ 1884; str. 190.)

Svoje dni so štaj. **Slovenke** pri sv. Jurju za Ščavnico pekle ta dan pogačo iz bobove moke, kar so imenovali „bobovega deda“. „Črtice“ 73.

To nas spominja sredovečne navade, ki je **Nemcem** znana sedaj po imenu *bobov kralj* („Bohnenkönig“), ter se nahaja še dandanes sém pa tam med južnimi Nemci, a na **Francoskem** ovršávala se poprej celó pri kraljevem dvoru.

¹⁾ Tako v Tepanjskem vrhu pri Konjicah na Mariborsko stran. Povedal vč. g. dr. M. Napotnik (1886) s tem dodatkom, da mora biti v tem kruhu, iz ‚bele moke‘ umešenem, vendar orehov ali pa olešnikov, tako da ni ves bel; a „Črtice“ pravijo na 74. str.: „Močen kruh“ je navadni pšenični kruh, samo da je nenavadno velik.“ — Jako navadne so med ljudstvom take razlike, da je nekod *bistveno* to, kar je drugod *nebistveno*. Primeri dodatek na str. 106.

²⁾ Drugod velé: „od sedmih hiš.“ „Črtice“ ondi. Prim. tudi kor.-slovensko božično vražo o sedmih „mižnjakih“ na str. 91. (5. r.)

Vmesilo in zapeklo se je namreč vsako leto na sv. tri kralje v posebno pogačo¹⁾ jabolko ali pa bobovo zrno; pa kdor je našel to zrno v svojem kosu, óni je bil „bobov kralj“ ter imel pravico, izvoliti si svoj ‚kraljevski dvor‘ t. j. vse potrebne služabnike ali podložnike ki so ga tudi darovali. (Haltaus- Scheffer; Han. „B. Kal.“ 17 i. dr.)

Po Fr. Ellguthu izcimila se je ta navada iz starorimske šege, ovršavane o „Saturnalijah“, ko so si tudi goščeni sužniki (in to kockaje s predragimi ‚kockami‘) izbirali ‚pojédinskega kralja‘ („D. Illustr. Ztg.“ 1885/86; str. 374), — ‚stola ravnatelja‘ — rekel bi Hrvat.

*Nekako zrno*²⁾ vmesijo in vpekó slovenske gospodinje tudi v vasi Žéče (1/2 ure od Konjíc proti Celju) uže na badnik v poseben božičnik, ki ga denejo prvič še tisti (sveti) večer na mizo, ter pogrnejo z belim prtom, načnó pa stoprav **na sv. 3 kraljev** jutro po rani maši. Kdor najde zrno v svojem kosu, óni bode vse leto zdrav in močdn, tako da bode premagal v vsakem boju, — tudi na vojski vse. (Povedal g. dr. Pukl 1886.)

Nemška (Dunajska): „Na **ново leto** jej človek *svinjski rilec, na sv. 3 kralje* pa — *rep.* (Sám slišal 9/4. 1886). Uzroka mi pa ni znal povedati dotični Dunajčan srednje dóbe, kakor ga je znal óni starec za prvo polovico te nemške vraže. Gl. str. 91; 6. r.

Štajersko-slovenske deklíne, (katere bi se rade omožile o prihodnjem pustu), hodijo ta dan nekod „na vse zaran“ po vodo v bližnji potok, tudi v največji zimi. S to vodo se morajo umiti vsi, kolikor jih je pri ‚hramu‘ (hiši), zato ker ima ta voda po národni veri posebno zdravilno moč v sebi, da se ne primejo človeka potlej gobe ali pa káka ‚nalezljiva‘ bolezen. „Črtice“ 74.

O **Srbih** piše Vuk v svojem „rječn.“ 33 p. b. „bogojavljenje“: „Mnogi se na bogojavljenje ujutru prije sunca [pred solncem] kupaju u potoku ili v rijeci (ako je voda smrzla, a oni probiju led). Praznovrskega uzroka ne jemlje Vuk v misel.

Hrvati (Slavonci), ki se kopljejo isto tako v rekah uže óni večer pred „vodokrstjem“³⁾ pa velé, „da onda šugah [garij] cele godine dobiti neće. (Ilič 106.)

Česka: „Kdo se na den sv. Tři králů v řece vykoupá, po celý rok zdrav zůstane. Čěm 1855. 182.

Uže lani smo pravili (na str. 164—166.) o nekaterih **štaj. Slovencev** in vseh drugih **Jugoslovanov** (Bolgarov, Hrvatov in Srbov) veri, kako se odpira to noč nebo, in da *podeli Bog vsakemu to, česar ondaj zaželi*, — („samo da ne ište“ — veli Vuk ondi — više nego jedn o“).

¹⁾ Francoski: „gâteau des rois“ (kraljevska pogača), podobna belokranjski „prosti pogači“.

²⁾ Prim. dodatek na str. 106.

³⁾ Prim. pri Vuku (69) p. b. „vodokršće“; — „vodo-kërštje“ (Han. „B. kal“ 67); 3 pa ne pravi ni jugoslovanski, niti ruski národ.

Bolgari verujejo nekod vrhu *tega* še to, da vidi človek ondaj, kedar se odpre nebo, lahko tudi Jezusa, vse svetnike in vse rodbenike. (Trnovo. Povedal Bolgar g. Jordan Georgijev letos v Beču.)

Posvečeni *3-kraljevski vodi* (ki se posvečuje pri drugih Slovanih óni dan pred sv. 3 kralji, ali pa na sv. 3 kralje) pripisujejo **Slovani** in **Germani** posebno — čudotvorno moč:

Na **Ruskem** pri „kreščenju“ (ki se vrši v Petrogradu *na sv. 3 kralje* opoldne mahom po 12th pred vso cesarsko rodbino), zajemajo ljudje zlasti po kmetih te vode sè sklenicami in skledicami za zdravilo, kedar nahudi človeku kako telesno ali pa dušno zlo. O „kreščenju“ blagoslavlja jo po vsem **ruskem** cesarstvu tudi vojaške zastave. (Po različn. virih.)

V **Slavoniji** (kder se blagoslavlja voda „u oči sveta tri kralja“ t. j. 5. januarja), „spomenute si vode svaka kuća u posidi donese, marvu [živino] i stanja, zatim vinograd i oranice njom škrope.“ (Ilić 105.)

Brez dvojbe ‚biva‘ tako tudi drugod — četudi ne povsod — po **Hrvatskem**, ali je vsaj ‚bivalo‘ nekđaj tudi ondod, kodar zdaj več ne ‚biva‘.

„Na vodokrstje okolo osam ili devet ‚satih‘ slēdi zajuttrak. Od Božićne zaoblice [cele pečene ovce ali koze] glava, kod nekójih i pleće, i pol pogače, nemiese faliti sa izdubenim sirom. Od ovoga daju i marvi, osobito mrvoljice [drobirja]. Lopaticu od plećeta iliti kost meću u šljivik [slivnik]. Poslé pol dana obide gazda njive, vinograda i livade, da je poškropi. Pčelari do ove vode mnogo drže, osobito, kad se pčele roje. Stare žene čuvaju blago slovite vode od deset i više godinah.“ (Ilić ondi.)

Nemci na Češkem („Čeho-nemci“) pravijo, da traja ta voda *sedem* let brez dušca in gnjilobe. „Festkal.“ 1864. 13.

Tako mislijo tudi nekateri **Čehi** („Supi hora“; po ustn. por.) ter pripisujejo tej vodi posebno moč, rabeč jo za ‚stotero potreb‘. Ččm. 1855. 182. Tako moč, kakor ta (v cérkvi posvečena) voda ima po národni veri tudi voda pred sv. 3 kralji o polnoči iz studenca zajeta in po národnem náčinu posvečena. Prim. ondi.

Slovenci trdijo nekod isto o vodi, na *veliko soboto* posvečeni: da ostaja namreč dobra *sedem* let. Slišal sem to vsaj v Metliki za mladih let.

Po **maloruski** in **češko-nemški** národni veri izpreminja se tudi voda v vino oni večer (oziroma *ono noč*) *pred sv. 3 kralji*, in to pri **Čeho-nemcih** o polnoči dotle, dokler bije ura. Prim. „Letop.“ 1885. 172.

Slovenska: „Kdor se od *sedmega* leta posti sv. trem kraljem (da jè ob samem kruhu), ta ve, kateri dan bode umrl.“ (Dutovlje. Zapisal g. L. Žvab), ali: „Kdor se posti od onega časa, ko se počne zavedati, na sv. 3 kraljev dan do *sedmega* leta,

temu pridejo sv. 3 kralji tri dni pred smrtjo povedat, kedaj mu bóde umreti. (Zatičina. Zapis. A. Hudovernik.)

Tudi *vreme* prerokujejo **Slovenci** po kakem znamenju o sv. 3 kraljih, posebno po mesecu. Gl. „Črtice“ 74.

Pri drugih Slovanih nismo mogli zaslediti do zdaj ničesar takega.

Ker se je pa še pri sredovečnih **Nemcih** završavala doba tako zvanih „dvanajsterih noči“ o *sv. treh kraljih*, ter so vplivale dotične nemške vraže kolikor toliko i na sosedne Slovane, zato naj priobčimo zdaj Haltausove „besede o tej znameniti dobi“, in to v izvirnem (latinskem) jeziku, kakor jih čitamo v Schaeffer-jevem nemškem prevodu („Jahreszeitbuch der Deutschen des Mittelalters.“ Erlangen 1797) na 161. strani:

„Sunt, qui in his XII noctibus multas vanitates exercent, „qui cumulos salis ponunt, per hos futura prognosticant¹⁾, qui „calceos per caput jactant²⁾ qui arbores stramineo vinculo cingunt³⁾, qui cum micis et fragmentis, quae tolluntur de mensis „in vigilia Nativitatis Christi sua sortilegia exercent⁴⁾, ex umbra „accensae candelae mortis, ex XII dierum tempestate futura totius „anni auguria capiunt“⁵⁾.

Vsak (kdor zna latinski), vidi iz tega, da smo vse te *sredovečne nemške vraže* (razun *jedne*⁶⁾) zasledili med *današnjimi vražami*, bodi si nemškimi ali pa slovanskimi — razun *jedne: predzadnje*).

Dodajemo razpravi „o sv. treh kraljih“ iz neprehvaljene Fr. Erjavčeve „popotne torbe“, in to iz „Letopisa“ 1882—83; str. 222 še ta zanimljivi podatek, ki ga je vrli gosp. nabiratelj zasledil v Bolcu. Ondod pravijo namreč, da hodi „na dan *po sv. treh kraljih*“ Pértá, ki ima sekíro, in da *strašijo ž njo otroke*. „To je“ — čitaš ondi dalje — „nemška: Berchta, znana tudi po **Gorénjskem** dôlu do **Tržiôa**, koder jo imenujejo Péhtró ali: Péhtró babó.“

S pravo razlago tega bajeslovnega imena zvedeli smo pa i to, da **Gorenjci** temu „ženskemu demonu“ ne pravijo: „Vehtra“ — nego „Péhtra baba“. Temu pritrjuje tudi odličén Tržičan: vč. gosp. o. P—k na Dunaju.

¹⁾ Prim. W. II. 216 (329).¹⁾

²⁾ Gl. tu str. 78 i. d.

³⁾ „Letop.“ 1885. 181. (2—4. r.)

⁴⁾ On di na str. 174 (4. r.)

⁵⁾ „Letop.“ 1885. 169.

⁶⁾ Da so namreč Nemci v srednjem veku tudi po *prižgane mrtvaške sveče senci prerokovali vreme za vse leto*.

Slovensko ime *Péhtra* kaže, da ne izhaja iz st.-v.-n. lica „Përahta“¹⁾, nego po predevku (methatesis) iz mlajšega sr.-v.-n. lica „Përhta“ (= Bërhta).

Po nemških učenjakov dokazovanju zvala se je ista boginja pri starih severnih Germanih (Skandinavcih): *Freija*, *Freia*, *Fria*, *Frea*, tudi *Frouwa* t. j. gospa (Odinu soproga); pri drugih severnih Nemcih: *Frigg* ali *Frick* (Vodanu soproga); večinoma po sredo-nemških krajih zove se še zdaj *Holda*, „Frau *Holle*“ ali *Hulle*; na jugu: *Berhta*,(-e), *Perta* ali *Bertha*, *Perchta* ali *Perchtel*, tako ali onako zlasti po Bavarskem, po gorenji Avstriji, po Solnogradskem in Tirolskem, po gorenjem Koroškem in gor. Štajarskem.

Od ondod se je po naših mislih pritepla najprej med sosedne koroške in štajerske, potlej pa i med najbližje jim gorenjsko-kranjske in goriške Slovence, ki so si prikrojili vsi skupaj njeno ime za svoja usta: „*Péhtra*“ ali „*Péhtra baba*“, — v Bolcu pa *Përta*, po najmlajšem licu: „*Bertha*“ ali „*Pertha*“.²⁾

„*Perth*“ (= *Pertha*) pravijo ji še v Lincu; nemški Tirolci „*Stampa*“, laški (južni) pa „*Stria*“, ki je po pomenu uprav „*strega*“, (striga) = čarovnica, po opravi pa = Torka ali Torklja. To ji pa niso še vsa imena. Prim. W. II. 24 in 29, oziroma „*Illustr. Wlt.*“ XXIII., str. 216, „*Oesterr. Tour. Ztg.*“ 1886 str. 26., a zarad „*Strie*“ ondi l. 1884; str. 154.

Kakor Vodan, tako je po nemški bajki i *Perhta* hodila na (divji) lov³⁾ vse „dvanajstere noči“, po navadnem računu poslednjič óno noč pred sv. tremi kralji.

Kakor so se nadalje nekateri imenitnejši poganski bogovi v krščanski dobi s časom po silnem vplivu krščanskem izpremenili v grde pošasti ali strašila, če ne v samega vruga, — tako se je i nekdanja boginja *Perhta* izprevrгла naposled nekoč v *strašilo*, dà, celó v hudobnega duha. Povedali smo uže na 663. strani, da hodi po **Češkem** *Perhta* („*Paruchta*“ ali „*Parychta*“) o božiču in da *razpara trebuh vsakemu detetu, katero se ni postilo* (na badni dan). Isto velja o **češki** *Peruti* (= *Përti*). Prim. Čm. 1856. 68.

Nekaterim **Moravcem** izpremenila se je *Perhta* v hudobnega duha, ki mu pravijo „*Špereichta*“; ta hodi po vaseh od hiše do hiše na badnik, moléč rdeč jezik iz gobca kakor „*hudič*“, nosi sabo sveder ter *razpara ž njim popek vsakemu detetu, katero je snedlo uže óne dare* (jabolka in orehe), *katero mu je bil pri-*

¹⁾ *Përahta* = Svetla ‚die Leuchtende,‘ [die Glänzende]; prim. Selene ali Lucina, Diana ali Artemis. (Grim. D. Myth. III⁴, str. 88: 226) iz st. v.-n. *përaht*“ ali „*bëraht*“ (= sr.-v.-n. ‚*përht*“ ali ‚*berht*“) glänzend. O. Schade; M. Lexer.

²⁾ Da je s *Perahto* in *Perhto* vred tudi *Berta* = Svetla, svedoči njeno polatinjeno ime „*Clarina*“. (Grim ondi.)

³⁾ Zato jo primerjajo rimski *Diani*.

nesel „Miklavž“, pa tudi razuzdanim, nepobožnim in nemarnim otrokom. — Po drugih čeških krajih nosi „Šperechta“ sabo nož in soli, odrezuje zločesti deci . . . podplate (na nogah) in vtira va-nje soli, kar strašno boli. Tudi sicer strašijo po Češkem hudobno deco s to pošastjo (Grohm. str. 1; 3—5), kakor v Bolcu s Pérto.

Okoli Budějovic (Budweis) hodi pa Perhta na sv. *treh kraljev* dan, ter se grozi, da predere sè svedrom vsakega, *kdor ji ne dá tega, česar hoče imeti od njega*. Vrhu tega hodi okoli Budějovic o *božiču* tudi „sv. Lucija“, strašno napravljena, pred vrata, ter poprašuje, so li dekle doprele. Ako niso, tepe jih sè šibo, Hodeč pa nosi sabo kodeljo in *prede* v jednomér — na videz. (Ččm. 1834. 187; pri Grohm. 1; 6). — Okoli Domažlic (Taus) na Češkem hodi „sv. Lucija“ v slamo zavita z razkuštranimi lasmi ter *straši otroke*. („Škola a život“ 1857 v dokladi str. 78.) Prim. tudi: „Lucka med Slovaki“ . . . tū zdolaj!

Opozárjamo, da slovenska (Bolška) Pérta (namesto svedra ali noža) nosi sekiro v roki, kakor na Gorenjskem óni „šepasti mož“, ki teka za „divjjo jago“ (ponočnim lovom). Ta „šepasti mož“ ni tedaj gledé na str. 150—153 (1885) nikdo drugi, nego Pérhtin soprog Vodan, bivši prvák izmed germanskih bogov, krščanskim Slovincem zdaj . . . „šepasti hudič“.

Po nekaterih nemških krajih hodi Perhta („Bertha“ ali „Hulda“) v belo oblečena, z Miklavžem (Vodanom) ali Ruprechtom („parkeljnom“) vred na sv. večer in daruje pridno deco z jabolki, pozlačenimi orehi itd.; po gorenjem Štajerskem *isti večer* tudi sama¹⁾; po gorenjem (nemškem) Koroškem óni večer pred sv. 3 kralji²⁾ ali pa o Miklavževem („Letop.“ 1885. 154; 5. r.)

Ondi čitaš (v 2. r.), da opravlja pri Slovakah nekd Miklavžev posel isto tako „Lucka“ (Lucija³⁾), — ki pa ne opravlja tega posla o Miklavževem, nego kot v belo oblečena ženska, hodeč tudi po hišah z darovi za deco od navečerja sv. Lucije celó do božiča kedarkoli. (Dobš. 179).

Tudi po Češkem hodi nekd ta „bílá (béla), dlouhá, rozčuchaná žena“ (Lucija), neposlušni deci strah, na sv. Lucije dan. (Božena Němcová: „Sebr. sp.“ I 178.)

Gledé štaj Slovencev primeri „Črtice“ 93, kako Lucija tistim otrokom, kateri radi molijo, delí „koruznice“; kateri ne molijo, tistim pa *koplje oči* . . .

Po Dobšinskega poročilu (179) „Lucka“ med Slovaki *otrók* ne *straši*, kakor med Čehi, nego jih samo daruje kakor Miklavž. — Tega ni ovrgla Bož. Němcová sè svojo pripomnjo⁴⁾

¹⁾ Als „Pudelmutter“ (W. II. 28; 2. r.)

²⁾ Am Vorabend des „Perchtentages“ (Ondi.)

³⁾ Tudi Čehi jej pravijo po domače „Lucka“; vsaj na jugu. (Po ust. por.)

⁴⁾ „I na Slovensku (na Slovaškem) povéra ta známa, že [da] Lucie rozsochatá, (sic) v plachtě zaobalená žena, rešeto na hlavě, chodí po městě.“ (Menda nosi v rešetu baš darove, pridni deci namenjene.)

Za krščanske dobe zamenila je tedaj pri nekaterih **Čehoslovanih in štaj. Slovencih** Paruhtho, oziroma Pehthro babo, s časom „Lucka“ ali Lucija. Da je ta „Lucka“ ali Lucija istovetna s Perhto (Svetlo), kaže nam tudi njeno ime; kajti lat. „Lucia“ izhaja iz „luceo“ (svetiti, svetiti se), kakor rimska Lucina = boginja svetlobe, „Lichtgöttin“, oziroma „Lichtbringerin“ t. j. „an das Lebenslicht fördernde Geburtsgöttin“. (Georges, Minekwitz.)

Štaj. slovenska Lucija je sicer „črna“; zato ji je pa strežnica béla (belo oblečena), in ima tudi veliko sekiro . . . . Štaj. slovenska bajka o Luciji (strašilu otrokom) kaže očito, da je bajka o Pehtri in „béli ženi“ zblojena z legendo o sv. Luciji.

W. II. 29 piše po Kuhnu: „Ztschr. f. D. Myth.“ 3, 368: „Die meisten Erinnerungen an Frigg oder Holda sind in den durch ganz Deutschland gehenden Sagen von der Weissen Frau, welche oft Bertha heisst, (auch in Böhmen¹⁾, u. theils als Göttin des heitern Sonnenscheines sich bezieht“ itd. Ondi čitaš tudi te besede: „Manchmal ist sie halb weiss, halb schwarz, auf Tag u. Nacht deutend, über welche die Himmelsgöttin waltet“. Prim. zgoraj: „Črna Lucija pa béla strežnica“ pri **štaj. Slovencih**.

Davorin Trstenjak veli, da je po **slovenskih** narodnih pripovedkah „Pehtra“ ali po njegovo: „Vehtra baba“ bila *kraljica belih žen*²⁾ (Glej „Glasn.“ 1859, III. 78. ali pa „Črtice“ na 2. strani, kder čitaš na dalje: „Naj rajše stanuje v *logih* in *bregovih*, po letu tudi v globočinah *jezerskih*. Po zimi dela *snež*, tako imenovano „babjo kašo“. Po zimi tudi rada spi v kakšni *gorski duplji*, in ne trpi „pasjega lajanja“. Tudi *prede* rada po zimi, „in če jej pastarice po letu namečejo lanú, jim blagoslovi črede. „Pastirji pravijo, da jo večkrat v mraku vidijo hoditi po najvišjih bregovih; v rokah drži ali zlato ročko ali pa vehtro (= Wanne, Janežič-Kleinmayr 503). Tudi na *kravički* jo je videl nek pastir domu *jahati* . . .“

Vse to se do malega strinja z **nemško** bajko, ki pravi, da živi Perhta (Frigg, Holda ali Bertha) jako rada v *bregovih* t. j. gorah, razvalinah itd., pa tudi v *jezerih* in *vodnjakih*, ter vlada zlasti po tako zvanih *otročnjakih* („Kinderbrunnen“) ali *živih studencih* („Oueckenbrunnen“), v katerih se rodé otroci, da je Perhta tedaj „vesoljna mati“ vsem ljudem; iz vode pa prinaša novorojene otroke njena tica: „štorklja ali „štrk“³⁾. — Včasih je pri njej ve-

¹⁾ Ne samo Čehom-nemcem, nego i Čehom znana je béla žena („bíla paní“). Prim. „B. Kal.“ 67. in 76.

²⁾ Neznana (kot *kraljica*) . . . koroškim Slovincem v Rožu. (Zapisal K. P.). — Strinja se pa ta pripovedka z dolenje-avstrijsko, ki pravi, da nosi sv. Valpurga kot „bela žena“ . . . „zlato krono“ na glavi. W. II. 31 (32).

³⁾ Nemci pravijo nevedni deci še zdaj, da prinaša deco štrk (W. II. 25); — Slovenci: da jih prinaša voda; v Metliki: da jih prinaša babica izpod velikega kamna, ki stoji v vodi Obrhu blizu „denca“.

lik (črn) pes z neizrečeno velikimi ognjenimi očmi, ali pa tudi kača; (oboje znači po učeni razlagi blisk); óni pes jo spremlja tudi . . . v 'divji lov', v katerem psi lajajo, da je strah.¹⁾

Nemška Perhta (Bertha = Harka ali Harke) pazi tudi na domače gospodinjstvo ter gleda posebno na to, da se *prede* in tke v vsaki hiši marljivo. Meklenborci in dr. pravijo, da hodi 'Harka' zlasti o 'dvanajsternih nočeh' po deželi, in ako dekcle ne dopredejo do *sv. 3. kraljev* . . . , da jim razpraska obraz in ponesnaži kodeljó . . . s konjskim govnom, ali jih pa opljuska tako, da se jim znajo prsti na licih vse žive dni.

Kdo se ne spominja nehoté slovenske, še strahovitnejše Torke ali Torklje. Prim. „Glasn.“ 1864; str. 353 in „Črtice“ 238—239.

Laška (južno-tirolska) „Stria“ kaznuje pa gospodarja, če ne doprede gospodinja ali dekla do večera pred sv. 3 kralji: *sprede* namreč po noči vse ostalo predivo sama, naposled pa . . . *gospodarjeva čreva*. (Fr. Ivanetič: „Oesterr. Tour. Ztd.“ 1884; str. 154.)

Nemška Pehtra baba, ki se je izvrevrgla nekod v „bélo ženo“, molze kot taka včasih (v Turingiji) tudi *bélo kravo*, to je: *deževni* (dežujoči) *oblak*, kakor razkladajo nemški strokovnjaki). Prim. zarad vsega tega W. II. 24—44, W. I. 238 ali Kuhn: „Märk. Forsch.“ I. 24, a glede poslednje točke o 'deževnem oblaku' tudi planinskih pastirjev **slovenskih** pesmice v istih „Črticah“, 2. — Drugo pastirsko pesmice („Črtice“, 2):

„Vehtra baba daj pšenice,
Moji kravički travice“

razlagamo si tako, da je bila prvotna Pehtra baba t. j.: *Perhta* (= Holda, Holle itd.) *redilna, rodovitna priroda*, oziroma tudi *božinja Zemlja* („Erdgöttin“). Prim. W. II. 24 in „Letop.“ 1885. 182 (2. razst.)

Trstenjakovim besedam: „Vehtro babo poznajo od Tržiča prek Kamniških planin tje do Pohorja“ — dodajemo iz 'svoje torbe' še to, da je „Pehtra baba“ znana tudi **koroškim Slovencem** — če ne vsem, a vsaj nekaterim; n. pr. v Pokrčah, pešcu dve uri od Celovca; (povedal l. 1882. O. Repič), pa tudi v Rožu; (zapisal K. Pečnik l. 1885).

Prvi je znal o njej samo toliko, da hodi menda o postu ter *straši otroke*, ali: da *strašijo* ž njo nemirne otroke, in neko pripovedko, zakaj pravijo v 'Bučinji vesi' pri Pokrčah „Pehtra baba“ nekakemu kamenu, podobnemu okamneli „kravarici.“

Drugi nam pa piše iz Roža tako: „Tukaj si mislijo Pehtra babo stanujočo v *pečinah*. *Na večer pred sv. 3 kralji* („pernahti“) prileze iz svojega brloga ter gre proti seliščem.

¹⁾ V tem se tedaj nemška bajka ne zлага sè slovensko,

„*Hudobne otroke strašno strahuje; prereže jim namreč črevo, a tem bolj se je smeje veseliti pridni otročiči, ki zavoljo tega tudi pojó:*

Pehtra baba daj vorih (orehov)

Povh'n žakelj pa an mih (méh).

„Ti dobivajo od nje posebno orehov, (manj dragih rečí). *Pehtra baba* prihaja kot „stara ženka“ z dolgimi sivimi lasmi, a v rokah nosi „pečne vile“, s katerimi strahuje hudobne otroke. Tudi tém usuje na mizo orehov; ko jih pa hočejo vzeti, plane z vilami po njih.“

Dolenjcem (kranjskim) in Notranjcem je Pehtra baba po prejetih poročilih popolnoma neznana.

Izpregovoriti nam bode o njej nekoliko besed še **sredopostno sredo**, pa tudi v II. delu. (Ondi pridejo še na vrsto i slovenske „béle žene“, ki jih zovejo koroški Slovenci tudi „žalik“-ali „želik žene“, štaj. Slovenci „žar-žene“ itd.)

Dodatek.

Na stran 98. (1. op.) in 99. (3. razst.). Potém ko je bilo to uže natisneno, priobčil nam je gosp. dr. Radoslav Pukl na Dunaju iz posebne ljubavi slovensko pismice, ki mu ga je bila 12./9. t. l. iz Konjíc poslala vrla Slovenka, gospodična Justina Sluga, ondí poštna opraviteljica. Ta piše v njem tako: „V móčen ali prten kruh, ki ga pečejo večidel iz pšenične moke, devajo nekatere (slovenske) gospodinje *neko zrno*, ki se imenuje „sesam.“¹⁾ Tudi *divji hmelj* devajo va-nj. Mislim, da tega pridevajo samo zato, da lepše *kipne*; večidel pa pečejo ta kruh čisto po navadi, samo zèlo „velika“ napravijo. Po nekterih krajih ga hodijo „mešniki“ na dom blagoslavljat.“

Na stran 101. (8. razst. i. d.) Glede „Vehltre babe“ piše imenovana gospodična tako: „Tukajšnji Pohorci ne poznajo *Vehltre babe*. Vprašala sem nekatere. V Savinjskeji dolini je ta žena tudi celó neznana; kajti jaz sem o njej čitala; govoriti o njej še pa nisem slišala.“

Lepa hvala častiti gospodični opraviteeljici očitno na teh zanimljivih podatkih s tem, da pride njen podatek, o „kresih“ drugo leto na vrsto, zato ker je bilo v letošnjem „Letopisu“ ... premalo prostora za vso obilno obravnavo o „Kresu“.

¹⁾ Tudi nemški „Sesam“ (sesamum).

Pis.

Popravki. Na str. 65. (2. op.) čítaj: ľamać (ľamać) się z oplátkem; na str. 76. v 19. vr. namesto: „70 in 78 čít. 71 in 79; na str. 79. v 10. vr. (o. zd.) čít. Meklenoborke.

V „Letop.“ l. 1885 na str. 183. v **popravkih** za besedo „slučajev“ čít. mahom zadnji dve vrsti (ločeni po tisk. nezgodi).

Ob osebnih imenih pri starih Slovencih.

Spisal dr. Fr. Kos.

ečkrat se je že poudarjalo v slovenskih listih, da imajo drugi Slovani, posebno pa Srbi, polno narodnih osebnih imen, Slovenci pa ne.¹⁾ Res je, da ti dajó v sedanjem času svojim otrokom navadno imena, katera se nahajajo po pratikah in izvirajo iz latinskega, grškega, nemškega, hebrejskega ali kakega drugega jezika. Vendar pred tisoč leti je bilo v tem oziru drugače. Takrat so dajali slovenski starši svojim otrokom domača imena. Vsled tujega vpliva so se sčasoma ta imena odstranila ter nadomestila z drugimi. To se je primeroma hitro zgodilo, kajti Slovenci so imeli že takrat slabo navado, da so se radi poprijemali tega, kar je prišlo od drugod. Veliko je pripomogla tudi sveta vera, da so se v teku časa odstranila narodna imena, ker so bila poganska ter se vpeljala imena raznih svetnikov in svetnic. Lahko bi naštel več slučajev. iz katerih bi bilo razvidno, da je imel oče še narodno osebno ime, sin pa že ne. Kako hitro so se Slovenci poprijeli tujih imen, kažejo nam tu in tam zgodovinski viri. V neki listini od 1. aprila l. 888. zove se jeden Slovenec „Wartman“, drugi pa „Saxo“. ²⁾ Neki zgodovinski dokument, ki je bil spisan okolu l. 1000. po Kr., našteva nam priče, ki so prisegle po slovenskem običaji in bile slovenskega rodu, v njih imena so bila večinoma neslovenska, n. pr. Orthwin, Wolfhart, Sigihart itd. ³⁾ Tako bi lahko navedel še mnogo drugih zgledov. Ker pa ni moj namen govoriti o tujih imenih, katerih so se jeli Slovenci posluževati, zato tudi ne bom iskal novih primerov k prejšnji trditvi. V pričujočem sestavku hočem le pokazati, kaka narodna in osebna imena so bila nekdam med Slovenci v rabi.

¹⁾ Prim. Stritar v Zvonu l. 1876, str. 365; Rutar v Ljublj. Zvonu l. 1882, str. 473.

²⁾ Mon. Boica XXXI/I, p. 126, Nr. 59: „... duo Solari Wartman et Saxo nuncupati“.

³⁾ Ankershofen, Handbuch d. Gesch. d. H. Kärnten, II., Reg. u. Urk., str. 84, št. 39.

Od nas je odvisno, da zopet vpeljemo imena, kateri so se posluževali naši predniki. Morebiti bi lahko kdo oporekal, da so ta imena nekrščanska. Res je, da bi le maloktero našel v rimskem koledarji, vendar so bili možje in žene, ki so imeli spodaj našeta imena, večinoma kristijanje, nekateri izmed njih še celo pobožni romarji in goreči podpiratelji svete cerkve, ki imajo brez dvojbe mnogo zaslug, da se je sveta vera razširila in utrdila med Slovenci.

Ker so se nam imena ohranila v latinskih virih, posebno v listinah, katere so pisali slovenščine nezmožni tujci, zato so časih tako skazena, da se komaj ugame pravi slovenski izraz. Nekatera imena so pa tako pokvarjena, da mi jih ni bilo mogoče porabiti v tem sestavku. V oklepkih stojé imena, kakor se nahajajo v dotičnih virih. Prepričan sem, da se mi ni vselej posrečilo k temu ali drugemu, v virih se nahajočemu skazenemu imenu najti pravega slovenskega lica. Zato pričakujem, da bo kdo drug, v prvi vrsti kak slovenski jezikoslovec moj poskus zboljšal in dopolnil. Gotovo ne bo odveč, da sem pri vsakem imeni, kjer je bilo mogoče, navedel o dotični osebi, kedaj in kje je živela in kaj je bila. Tudi moram tu dostaviti, da so naši predniki rabili v tistih časih, iz katerih se spodaj našeta imena, samo osebna imena, priimkov še niso poznali.

Razume se, da sem v tem spisu porabil precej veliko število svojskih imen, katera se nahajajo na štivanskem evangeliji. Tu so napisana razna imena slovanskih in neslovanskih romarjev, ki so v 9. ali 10. stoletji obiskovali slovečo božjo pot pri Štivanu blizu Devina na Primorskem. Rački je spisal že l. 1878. kratko razpravo o teh romarjih in njih imenih.¹⁾ Četiri leta pozneje je prof. Rutar opozoril Slovence na ta važni zgodovinski vir.²⁾ Zadnji gospod je med drugim rekel v dotičnem sestavku: „Bilo bi prav hvaležno delo zbrati staroslovenska osebna imena, ki se nahajajo po mnogih zgodovinskih listinah raztresena. V tem obziru ima za nas svetoivanski evangelij vrednosti krstnih bukev.“

Kar se tiče slovanskih imen na štivanskem evangeliji, reči moramo, da ne zaznamenujejo samo slovenskih romarjev, temveč tudi pobožne popotnike, ki so prišli iz drugih slovanskih pokrajin. Nekateri so bili še celo v Bolgariji doma. Prav želeti bi bilo, ko bi bilo pri vsakem romarji povedano, kje je bil doma. Potem bi se dobro vedelo, kateri romarji so bili Slovenci, kateri pa ne. Iz raznih uzrokov vendar lahko trdimo, da so izmed Slovanov najbolj pogostoma Slovenci obiskovali štivansko božjo pot in da torej ohranjena slovanska imena na štivanskem evangeliji zaznamenujejo večinoma slovenske romarje. Slovenci so bili že v 9.

¹⁾ Rad jugoslav. akad., XLII., str. 198—208.

²⁾ Ljublj. Zvon, II., str. 471—474.

in 10. stoletji skoraj vsi kristjanje, a pri nekaterih drugih Slovanih se je začela še le takrat sveta vera širiti. Omenjena božja pot je na slovenski zemlji in romanje v Stivan ni bilo v onih burnih časih zaradi bližine posebno nevarno za Slovence, pač pa za druge Slovane. Tudi je znano, da so Slovenci že od nekdaj radi obiskovali božja pota in tudi njih pobožnost ni od včeraj, kar pričuje duhovnik Helmold v svoji, v 12. stoletji spisani Kroniki slovanski, trdeč, da ni kmalu naroda, ki bi bolj častil Boga in bolj spoštoval duhovnike, kot Slovenci.¹⁾

Nekoliko slovanskih imen sem dobil v bratovščinski knjigi („Verbrüderungsbuch, liber confraternitatis“) šentpeterskega samostana v Solnogradu, katero je Karajan izdal l. 1852. Tudi pri teh imenih ni povedano, so li bili dotični možje in žene doma po slovenskih deželah ali pa po drugih slovanskih pokrajinah. Vendar, ako pomislimo, da je spadal v tistem času, ko so zapisovali imena v rečeno knjigo, velik del Slovencev pod solnograško nadškofijo, moramo sklepati, da nam je pri čitanju slovanskih imen najpoprej misliti na Slovence in šele potem na druge Slovane. Da se je v to knjigo dalo zapisati mnogo Slovencev, pričujejo nam indirektno tudi v nji se nahajajoča imena tistih mož, o katerih je naravnost povedano, ali pa se vsaj ne da dvojiti, da so živeli v ti ali drugi slovenski pokrajini. Knjiga omenja med drugim pet gorotanskih pokrajinskih škofov,²⁾ potem koroškega vojvodo Adalberona,³⁾ dalje dva oglejska patrijarha, Ursa⁴⁾ in Piligrima⁵⁾ itd. Reči smemo, da so se po vzgledu teh mož dali zapisati v imenovano knjigo tudi drugi pobožni Slovenci, katerih imena so se nam ohranila.

Nekoliko osebnih imen sem poskušal izvajati iz krajevnih, katera se nahajajo tu in tam po Slovenskem, kajti mnogo krajevnih imen je nastalo iz osebnih.⁶⁾ Kar se tiče drugih porabljenih virov, bilo bi odveč, ako bi jih hotel tu naštevati; le to naj omenim, da mi je bila Miklošičeva razprava „Die Bildung der slavischen Personennamen“⁷⁾ najboljša vodnica pri sestavljanju tega spisa.

Rekel sem, da so stari pisatelji tako skazili nekatera slovenska imena, da mi jih ni bilo mogoče porabiti v tem sestavku

¹⁾ Helmo'di Chronica Slavor. I., c. 1: *Karinthi confines sunt Bawaris, homines divino cultui dediti, nec est ulla gens honestior et in cultu Dei et sacerdotum veneratione devotior*. — V tem citatu je izraz „Karinthi“ identičen z izrazom Slovenec. Prim. Spomenico tisočletnice Metodove smrti, str. 70.

²⁾ Karajan, Verbrüderungsbuch, 119, 15—19: „Ordo choriepiscoporum Carentane regionis: Salomon, Engilfrid, Alaricus, Dietricus, Kotapertus“.

³⁾ Karajan, op. cit. str. LIX.; 154, 1.

⁴⁾ Ravno tam, str. XXXIII.; 47, 12.

⁵⁾ Ravno tam, str. LIX.; 153, 1.

⁶⁾ Prim. Miklošič, die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen. (Denkschriften d. kais. Akad., Phil.-hist. Classe, XIV., st. 1 i. d.)

⁷⁾ Denkschriften der kais. Akad., Phil.-hist. Cl., X., str. 215—330.

Nekoliko takih imen naj tu naštejemo. Morebiti bo kdo drug srečnejši od mene ter jim brez težav dobil pravo slovensko lice. Taka imena so: *Benicho, Cazan, Centesca, Costan, Etbratonas, Hatelovga, Craniohi, Paneo, Pilende, Pizeden, Physso* (ime prvega znanega slovenskega župana), *Puoli, Sabes, Sebusca, Sika, Sigipurach, Steizemo, Souwinnao, Seulla, Sinata, Solano, Tohelach, Uzeza, Wenta, Wocho, Wolato, Zato, Zaplin, Zenugoi, Zisola, Zeluaz, Zweweb, Zuemin, Gluzo, Snutla, Soguasclaua* itd.

Tuja osebna imena so primeroma hitro izpodrinila domača. Najprej se je to zgodilo po mestih in dvorih med slovanskim plemstvom, katero se je večinoma že v 9. in 10. stoletji poprijelo tujih imen. Najdalje so se ohranila slovenska osebna imena med prostim ljudstvom na deželi, posebno v goratih krajih. Po hribih blizu Škofje Loke so še na konci 13. stoletja živeli ljudje, katerih imena so se glasila *Branislav, Svetogoj, Svobodin, Stojan* itd. A kmalu so se fudi tod nadomestila slovenska imena z drugimi in iz listin 14. in 15. stoletja je razvidno, da so takratni Slovenci dajali svojim otrokom večinoma ista osebna imena, katera so še sedaj v rabi, kakor *Janez, Martin, Jakob* itd.

Tu naj nasledujejo osebna imena nekdanjih Slovencev in Slovenk po abecednem redu:

- 1.) *Beda* („*Beda*“). Tako je bilo ime neki romarici, ki je v 9. ali pa 10. stoletji obiskala štivanski samostan.¹⁾
- 2.) *Bega* („*Bega*“).²⁾ Ime štivanske romarice.³⁾
- 3.) *Bela* („*Biula*“).⁴⁾ Tako se je zvala neka oseba, ki je živela v Krški dolini na Koroškem in prišla dne 6. januarja 864. leta pod oblast solnograške cerkve.⁵⁾
- 4.) *Belica* („*Bellica, Piliza*“).⁶⁾ Tako je bilo ime romarici, ki je obiskala štivanski samostan.⁷⁾ To ime se tudi nahaja v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu⁸⁾ ter se je v njo zapisalo v prvi polovici 11. stoletja.⁹⁾
- 5.) *Belotin*. Da je bilo nekdanje to ime pri Slovencih v rabi, pričajo nam Belotinci, vas med ogerskimi Slovenci.¹⁰⁾

¹⁾ Ljubljanski Zvon, II., str. 473.

²⁾ Prim. Miklošičev spis „Die Bildung der slav. Personennamen“ (Denkschriften d. kais. Akad., Phil.-hist. Cl., X. Bd., str. 252, št. 26.)

³⁾ Ljublj. Zvon, II., 473.

⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 253, št. 27.

⁵⁾ [Kleinmayer] Juvavia, Anhang, str. 96, št. 39. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II. Bd., Reg. u. Urk., str. 26.

⁶⁾ Miklošič, op. cit.

⁷⁾ Rad jugoslav. akademije, XLII., str. 204.

⁸⁾ Karajan, op. cit., 5, 30.

⁹⁾ Karajan, op. cit., str. XVIII.

¹⁰⁾ Prim. Miklošičev spis „Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen“, op. cit., str. 20.

6.) Benebod („Penebod“).¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁾

7.) Blagica („Blagadsa“).³⁾ Ta oseba je živel okolu l. 970. pri Sv. Andreji v Labodski dolini na Koroškem.⁴⁾

8.) Bogomir („Bochmir“).⁵⁾ Tako se je zval jeden izmed štivanskih romarjev.⁶⁾

9.) Bojan. Krajevna imena, kakor Bojanice pri Adlešičah, Bojanja vas pri Metliki in Bujanji vrh pri Muljavi pričujejo, da je bilo nekaj to ime pri Slovencih v rabi. Na Tolminskem in tudi drugod so živeli plemenitaši, ki so se tako zvali.⁷⁾

10.) Boran („Poran“).⁸⁾ Ta mož, čegar ime se nahaja v bratovščinski knjigi šent-peterskega samostana v Solnogradu, živel je v devetem stoletji.⁹⁾

11.) Borin („Porn“).¹⁰⁾ Ime tega moža, ki je živel v drugi polovici 11. stoletja,¹¹⁾ omenjeno je v bratovščinski knjigi šent-peterskega samostana v Solnogradu.¹²⁾

12.) Borižit („Porosit“). Ime nekega štivanskega romarja.¹³⁾

13.) Borut („Boruth“).¹⁴⁾ Tako se je zval koroško-slovenski knez, ki je vladal okolu srede osmega stoletja.¹⁵⁾

14.) Bož a.¹⁶⁾ Morebiti je bilo tako ime koroški Slovenki, akoravno jo neka listina od 26. junija 830. leta zove „Baaz“ ter o nji poroča, da je podelila svojo dedovino freisinški cerkvi.¹⁷⁾

15.) Boželiša („Boselisa“). Tako se je zvala neka štivanska romarica.¹⁸⁾

16.) Božjak. Vas Božjakovo pri Metliki pričuje, da je bilo nekaj to ime udomačeno med Slovenci.

17.) Branimir („Branimero“).¹⁹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁰⁾

¹⁾ Miklošič, Die Bildung der slav. Personennamen, op. cit., str. 245, št. 5. — Primerjaj grško moško ime Μαξάριος.

²⁾ Rad, XLII., str. 202.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 246, št. 7.

⁴⁾ Juvavia, Anhang, str. 199, št. 24. — Ankershofen, op. cit. str. 37.

⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 247, št. 11. — Gledé pomena primerjaj grško ime Θεοκλής.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁷⁾ Rutar, Zgodovina Tolminskega, str. 45, 51, 55.

⁸⁾ Miklošič, op. cit. str. 249, št. 16.

⁹⁾ Karajan, op. cit., 42, 29, prim. str. XI.

¹⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 249, št. 16.

¹¹⁾ Karajan, str. XIV., E.

¹²⁾ Karajan, 138, 44.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 202.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 249, št. 16.

¹⁵⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 4. (Mon. Germ. Script. XI., p. 7.)

¹⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 247, št. 11.

¹⁷⁾ Reschius, Annal. Sabion., III. p. 96.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 250, št. 17.

²⁰⁾ Rad, XLII., str. 203.

18.) Branislav („*Branizla*“).¹⁾ Tako je bilo ime nekemu kmetu, ki je živel leta 1291. v Vinharjih blizu Poljan na Gorenjskem.²⁾

19.) Branka („*Pranca*“).³⁾ Ta oseba je živela okolu l. 995. ter prišla takrat pod oblast solnograškega nadškofa.⁴⁾

20.) Braslav. Iz zgodovine nam je znano več oseb tega imena. Tako se je zval vojvoda med Dravo in Savo, ki se je leta 884. sešel blizu Tullna s cesarjem Karolom Debelim, leta 892. pa s kraljem Arnulfom pri Henigstfeldonu. Ta mu je dal četiri leta pozneje v fevd del Pannonije z mestom Blatogradom.⁵⁾ — Med štivanskimi romarji je bil tudi neki „*Presclauonte*“, t. j. Braslav.⁶⁾ — V listini od 16. junija l. 1075., s katero sta dva brata darovala cerkvi Sv. Martina na Grobničkem polji na Koroškem jedno kmetijo v „*Gorzah*“, naveden je med pričami neki „*Vrazlau*“⁷⁾; v ustanovni listini šentpavelskega samostana na Koroškem, spisani okolu 1. maja l. 1091., imenovan je med pričami „*Frazlau*“⁸⁾; tudi na nekaterih drugih listinah se nahajajo to ime. — Na ime Braslav spominjajo Braslovče na slovenskem Štajerskem.

21.) Bratina („*Brazena*“).⁹⁾ Ime te osebe je zapisano na štivanskem evangeliji.¹⁰⁾

22.) Bratislav.¹¹⁾ O nekdanji rabi tega imena med Slovenci pričuje vas Bratislavce blizu Ptuja na Štajerskem.

23.) Bratrica („*Bratreza*“).¹²⁾ Tako je bilo ime osebi, ki živela okolu 1030. v Lindu blizu Scheiflinga na gorenjem Štajerskem ter bila izprva podložna solnograški cerkvi, potem pa plemenitašu Sieghardu.¹³⁾

24.) Bretislav.¹⁴⁾ Med štivanskimi romarji je bil jeden, čegar ime se je glasilo „*Predezlaus*“, t. j. Bretislav.¹⁵⁾ Jednako ime je imel advokat koroške grofice Eme, ki je živel v sredi

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 250, št. 17.

²⁾ Zahn, Codex dipl. Austr.-Fris., III., p. 200.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 250, št. 17.

⁴⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 109, št. 110.

⁵⁾ Ann. Fuld. a. 884, 892, 896. (Mon. Germ. Script. I., p. 401, 408, 413.): „*Brazlowoni duce, Brazlowoni duci*“

⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁷⁾ Ankershofen, op. cit., str. 78, št. 31.

⁸⁾ Ankershofen, op. cit., str. 104, št. 56. — Schroll, Urkundenbuch des Benediktinerstiftes St. Paul in Kärnten, str. 6.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 250, št. 18.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 251, št. 18.

¹²⁾ Ravno tam.

¹³⁾ Zahn, Urkundenbuch für Steiermark, I., str. 56, št. 48.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 251, št. 20. — Gledé pomena primerjaj grško ime Κτησιλαῖος.

¹⁵⁾ Rad, XLII., str. 202.

jednajstega stoletja.¹⁾ V neki listini okolu l. 1080., s katero je podelil Slovenec Dobrogoj svoje posestvo na Bledu briksenski cerkvi, imenovan je med pričami tudi „*Brezlau*“.²⁾ Ravno to ime („*Prezlaw*“) se nahaja med pričami na neki admontski listini, spisani okolu l. 1135.³⁾ Okolu l. 1145. je živel neki „*Bridizlaus*“, ki je zamenjal svoj dvor v Mauternu v Liesinški dolini na gorenjem Štajerskem admontskemu samostanu.⁴⁾ Ime „*Prezlaus*“ je tudi omenjeno na neki listini goriškega grofa Meinharda, spisani okolu l. 1240.⁵⁾

25.) Brzila („*Presila, Presela*“). Ime dveh oseb, kateri sta obiskali štivansko božjo pot.⁶⁾

26.) Brzota („*Brazuta*“).⁷⁾ Tako se je glasilo ime neke osebe, ki je živela okolu l. 1030. v Lindu blizu Scheiffinga na gorenjem Štajerskem.⁸⁾

27.) Budan. Da je bilo to ime pri nekdanjih Slovencih v rabi, pričujeti Budanja vas pri Blatogradu na Koroškem in Budanje pri Vipavi.

28.) Budigoj („*Butigoi*“).⁹⁾ To ime se nahaja v listini od 4. dne junija l. 945., s katero je kralj Oton I. podelil cerkvi Matere Božje (pri Gospé Sveti?) nekaj posestev v Budisdorfu na Koroškem.¹⁰⁾

29.) Budin.¹¹⁾ O nekdanji rabi tega imena med Slovenci pričujeti vasi Budina blizu Ptuja in Budina pri Št. Olbenku v Ptujskem okraju.

30.) Budislav.¹²⁾ Na štivanskem evangeliji zapisani sta imeni „*Bedasclaw*“ in „*Bedoslaw*“.¹³⁾ Na neki, koroško zgodovino zadevajoči listini okolu l. 970. se nahaja med pričami tudi „*Pu-tizlaw*“, t. j. Budislav.¹⁴⁾ Po tem osebnem imeni je dobila vas Budislavec pri Ljutomeru svoje ime.

¹⁾ Glej listino od 15. avgusta l. 1042. (Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 59, št. 51.): „*aduocati sui Preczlai*“ — in pa listino od 6. dne januarja l. 1043. (Zahn, op. cit., str. 61, št. 53): „*aduocati sui Prezlai*“.

²⁾ Schumi, Archiv, I., str. 75, št. 32.

³⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm. I. str. 162, št. 161.

⁴⁾ Zahn, op. cit., str. 245, št. 239.

⁵⁾ Zahn, op. cit., II., str. 503, št. 389.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 251, št. 19.

⁸⁾ Zahn, op. cit., I., str. 56, št. 48.

⁹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 251, št. 21.

¹⁰⁾ Juvavia, Anhang, p. 178, Nr. 64. — Ta Budisdorf je prej ko ne Budanja ves blizu Blatograda.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 252, št. 21. — Gledé pomena primerjaj grško ime Περυόριος.

¹²⁾ Miklošič, ravno tam.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 201 in 202.

¹⁴⁾ Juvavia, Anhang, str. 199, Nr. 24. — Ankershofen, op. cit., II., Bd., Reg. u. Urk., str. 37.

- 31.) Budislava („*Bedoslauua*“).¹⁾ Ime neke ženske, ki je s svojim soprogom Ivanom obiskala štivanski samostan.²⁾
- 32.) Budič („*Budist*“).³⁾ Ime nekega moža, ki je ravno takrat in v tem kraju živel, kakor prej omenjeni Budigoj.⁴⁾
- 33.) Budoran („*Pudaran*“). Ime štivanskega romarja.⁵⁾
- 34.) Cvetko,⁶⁾ Na to ime spominja vas Cvetkovci med Ptujem in Ormožem na Štajerskem.
- 35.) Čestimir („*Estemir, Castemyr*“).⁷⁾ Tako sta se zvala dva štivanska romarja.⁸⁾
- 36.) Čistilo („*Zistilo*“).⁹⁾ Ime slovenskega plemenitaša, ki je bil dné 24. januarja 850. leta navzočen pri posvečevanju Pribinove cerkve v pannonskem Blatogradu.¹⁰⁾
- 37.) Črešulja („*Ceresulla*“). To ime se nahaja na štivanskem evangeliji.¹¹⁾
- 38.) Črna („*Cerna*“).¹²⁾ Ime neke štivanske romarice.¹³⁾ Ravno tako se je zvala oseba, ki je živelá 864. leta v Krški dolini na Koroškem.¹⁴⁾
- 39.) Črnel („*Zirnew*“).¹⁵⁾ Ta človek je živel 864. leta v Krški dolini na Koroškem.¹⁶⁾
- 40.) Črni („*Cherni*“).¹⁷⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹⁸⁾
- 41.) Črnika („*Zirneca*“).¹⁹⁾ Ta oseba je živelá okolu 970. leta blizu Sv. Andreja v Labodski dolini na Koroškem.²⁰⁾
- 42.) Črven („*Zcurben*“).²¹⁾ Tako so klicali jednega slovenskega plemenitaša, ki je bil dné 24. januarja 850. leta navzočen v Blatogradu, kjer je solnograški nadškof Ljupram posvetil po knezu Pribini sezidano cerkev v čast Materi Božji.²²⁾ — Mogoče pa je,

¹⁾ Miklošič, op. cit.

²⁾ Rad, XLII., str. 203.

³⁾ Miklošič, op. cit.; primerjaj tudi str. 225.

⁴⁾ Juvavia, Anh., p. 178, Nr. 64.

⁵⁾ Rad, XLII., str. 202.

⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 325, št. 438.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 327, št. 449. — Primerjaj grško ime Τιμοκλήης.

⁸⁾ Rad, XLII., str. 202 in 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 327, št. 448. — Primerjaj grško žensko ime

Καθαρίνη.

¹⁰⁾ Conv. Bag. et Carant. c. 11. (p. 12.)

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹²⁾ Miklošič, op. cit., str. 326, št. 446. — Primerjaj grško ime Μελανία.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁴⁾ Glej listino od 6. januarja leta 864. (Juvavia, Anhang, str. 96 št. 39.

— Ankershofen, op. cit., str. 26.)

¹⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 326, št. 446.

¹⁶⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., str. 26.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 326, št. 446. — Primerjaj grško ime Μελανθίης.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 326, št. 446.

²⁰⁾ Gl. dotično listino. (Juvavia, Anh., str. 199, št. 24.)

²¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 326, št. 445.

²²⁾ Conv. Bag. et Carant. c. 11. (Mon. Germ. Script. XI., p. 12.)

da izraz „Zcurben“ ne zakriva v sebi imena „Črven“, temveč „Skrben“.

43.) Dalimir („Dallimere“).¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁾

44.) Danimir („Dannamir“).³⁾ Tako se je zval jeden izmed štivanskih romarjev.⁴⁾

45.) Debeloglav („Deblegawuuu“). Ime nekega moža, ki je živel v 9. ali pa 10. stoletji ter se dal zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁵⁾

46.) Dobislav („Doblisclaug“).⁶⁾ Ime nekega štivanskega romarja.⁷⁾

47.) Dobrava („Dabraua“).⁸⁾ Tako se je zvala neka štivanska romarica.⁹⁾

48.) Dobren („Dobren“).¹⁰⁾ Ime tega človeka, ki je živel v 12. stoletji in umrl dné 4. januarja, nahaja se v knjigi umrlih benediktinskega samostana v Št. Lambertu na gorenjem Štajerskem.¹¹⁾

49.) Dobrica („Dobriza“).¹²⁾ Ta oseba je živel, kakor nam dotični zgodovinski vir pričuje, okolu l. 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.¹³⁾

50.) Dobriko („Doberko“).¹⁴⁾ Tako je bilo ime nekemu menihu v Št. Lambertu na gorenjem Štajerskem, ki je živel v 12. stoletji in umrl dné 13. aprila, kar pričuje tamošnja knjiga umrlih.¹⁵⁾

51.) Dobrodej („Dobrodei“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁶⁾

52.) Dobrogoj. Okolu l. 1080. podelil je neki Dobrogoj („Tobrogor“) svoje posestvo na Bledu briksenski cerkvi.¹⁷⁾ Ko je okolu l. 1130. neki Kragulj podaril svoje posestvo cerkvi Marije Magdalene v Brežah na Koroškem, bil je navzoč kot priča tudi neki „Debrogoi“ (t. j. Dobrogoj).¹⁸⁾

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 268, št. 101.

²⁾ Rad, XLII, str. 204.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 268, št. 102.

⁴⁾ Rad, XLII, str. 203.

⁵⁾ Karajan, op. cit., 81, 1.

⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 269, št. 113.

⁷⁾ Rad, XLII, str. 203.

⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 270, št. 114.

⁹⁾ Rad, XLII, str. 203.

¹⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 270, št. 114. — Primerjaj grško ime Ἀγαθός.

¹¹⁾ Pangerl, Die beiden ältesten Todtenbücher d. Benediktinerstiftes St. Lamprecht in Obersteier, str. 20. Font. rer. Austr., II. Abth. XXIX. Bd.)

¹²⁾ Miklošič, op. cit. — Primerjaj grško ime Ἀγαθή (Agatha).

¹³⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 57, št. 48.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit.

¹⁵⁾ Pangerl, op. cit., str. 91.

¹⁶⁾ Rad, XLII, str. 203. — Primerjaj grško ime Εὐπρογος.

¹⁷⁾ Schumi, Archiv, I, str. 75, št. 32.

¹⁸⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 140, št. 125.

53.) Dobromisl („*Dabramusclo*“).¹⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.²⁾ Neki „*Dabramuzlj*“, ki je živel v začetku devetega stoletja,³⁾ dal je zapisati svoje ime v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁴⁾

54.) Dobronega („*Dobronega, Tobronega*“). Dve osebi tega imena omenjeni sta v listini od 4. dne junija l. 945., s katero je kralj Oton I. podelil cerkvi Matere Božje (pri Gospé Sveti?) nekaj posestev v Budisdorfu na Koroškem.⁵⁾ Dobronega se je zvala tudi neka svobodna ženska, ki je živela okolu l. 1150.⁶⁾

55.) Dobrovlasta („*Dobrablaste*“). Tako se je glasilo ime neke štivanske romarice.⁷⁾

56.) Dobrožica („*Dobroziza*“). Ta oseba je živela okolu l. 1030. v Lindu blizu Scheiflinga na gorenjem Štajerskem.⁸⁾

57.) Dobrožit („*Dobresit*“).⁹⁾ Ime te osebe, ki je bila okolu l. 906. že mrtva,¹⁰⁾ nahaja se v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹¹⁾

58.) Dobrožizna („*Dobrosisne*“).¹²⁾ Ime neke štivanske romarice.¹³⁾

59.) Dolgodelka („*Degodelka*“). Tako se je glasilo ime neke štivanske romarice.¹⁴⁾

60.) Domogoj. O nekdanji rabi tega imena med Slovenci priča ime srednje-štajerske vasi „*Domegoiestorf*“, katero se nahaja v dveh listinah solnograškega nadškofa Konrada I. l. 1138. in 1140.¹⁵⁾

61.) Domomir („*Domamir*“).¹⁶⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹⁷⁾

62.) Domomisl („*Domemus*“). Neki človek tega imena je živel 864. leta v Krški dolini na Koroškem.¹⁸⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., — Primerjaj grško ime Εὐμύδης.

²⁾ Rad, XLII., str. 203.

³⁾ Karajan, op. cit., p. XII.

⁴⁾ Karajan, op. cit., 67, 27.

⁵⁾ Juvavia, Anh., p. 178, Nr. 64. — Gledé pomena tega imena primerjaj grški Εὐροσάνη.

⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 325, št. 338.

⁷⁾ Rad, XLII., str. 203. — Primerjaj grško ime Εὐκτῆμων.

⁸⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 270, št. 114. — Primerjaj grško ime Εὐβίος.

¹⁰⁾ Karajan, op. cit., p. XI.

¹¹⁾ Karajan, op. cit., 108, 8.

¹²⁾ Miklošič, op. cit., str. 270, št. 114.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁴⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁵⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 176, št. 175 in str. 191, št. 181.

¹⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 271, št. 117.

¹⁷⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁸⁾ Glej listino od 6. januarja 864. leta. (Juvavia, Anh., p. 96, Nr. 39. — Ankershofen, op. cit., II., Reg. u. Urk., str. 26.)

63.) Dragan.¹⁾ Da je bilo nekdanj to ime razširjeno med Slovenci, pričujeti vasi Draganče v Ziljski dolini in Draganje blizu Beljaka.

64.) Dragič („*Dracig*“).²⁾ Ime nekega štivanskega romarja.³⁾

65.) Dragomil.⁴⁾ O tem osebnem imeni pričujejo vasi Dragomilo pri Šmarjah na Štajerskem, Dragomel pri Kamniku in Dragumlje pri Metliki na Kranjskem.

66.) Dragomer („*Dragamer*“). Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.⁵⁾ Kar se tiče tega imena, primerjaj ime vasi „Dragomer“ med Ljubljano in Vrhniko.

67.) Dragorok („*Dragoroc*“). Ime nekega štivanskega romarja.⁶⁾

68.) Dragoslav.⁷⁾ O nekdanji rabi tega imena pričuje vas Dragoslavica v Selški dolini na Kranjskem.

69.) Dragovan („*Dragabon*“).⁸⁾ Ime te osebe, ki je živela v prvi polovici 9. stoletja,⁹⁾ zapisano je v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁰⁾ Na to ime spominja Dragovanja vas pri Črnomlju.

70.) Dragovit („*Dragouud*“). Ime štivanskega romarja.¹¹⁾

71.) Dragožit („*Dragosid, Dragosit*“). Človek tega imena je živel okolu l. 970. pri Sv. Andreji v Labodski dolini.¹²⁾ Ravno tako se je zval neki kmet, ki je živel okolu l. 1050. blizu Kamna v Junski dolini.¹³⁾

72.) Dražna („*Drasma*“).¹⁴⁾ Ime te osebe, ki je prebivala v Krški dolini na Koroškem, omenja neka listina od 6. dne januarja 864. leta.¹⁵⁾

73.) Družiljub („*Druslibus, Drusliebus*“). Šentlambertska knjiga umrlih navaja tri osebe tega imena, namreč nekega dečka, ki je živel v 13. stoletji in umrl dne 19. februvarja,¹⁶⁾ potem ne-

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 272, št. 118. — Primerjaj grški imeni Τιμαριος in Τιμαρον.

²⁾ Miklošič, ravno tam.

³⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 473.

⁴⁾ Miklošič, ravno tam.

⁵⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 272, št. 118. — Primerjaj grško ime Τιμοσλαβε.

⁸⁾ Miklošič, ravno tam.

⁹⁾ Karajan, op. cit., str. XII.

¹⁰⁾ Karajan, op. cit., 97, 24.

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹²⁾ Juvavia, Anh., p. 199, Nr. 24.

¹³⁾ Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen, II. Bd., str. 325, št. 119.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 272 št. 118.

¹⁵⁾ Juvavia, Anh., p. 96, Nr. 39. — Ankershofen, op. cit., II. Reg. u.

Urk., str. 26.

¹⁶⁾ Pangerl, op. cit., str. 52.

kega šentlambertskega meniha, ki je 12. dne oktobra zapustil ta svet,¹⁾ in pa še jednega človeka, ki je tudi v 13. stoletju živel in umrl dne 2. avgusta.²⁾

74.) Držimir („*Drisimir*“).³⁾ Ime štivanskega romarja.⁴⁾

75.) Ganej („*Kanei*“).⁵⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁶⁾

76.) Glavač („*Glauoz*“). Ime nekega štivanskega romarja.⁷⁾

77.) Gnevaš („*Gneowas*“).⁸⁾ Tako so klicali moža, ki je živel v sredi 10. stoletja na Koroškem, kar pričuje neka listina kralja Otona I. od 4. dne junija l. 945.⁹⁾

78.) Godemir („*Godemir*“).¹⁰⁾ Tako je bilo ime možu, ki je živel okolu l. 975. na gorenjem Koroškem, kar nam dokazuje neka listina freisinškega škofa Abrahama.¹¹⁾ Kar se tiče tega imena, primerjaj z njim ime vasi „Godemirci“ pri Ljutomeru.

79.) Godemisl („*Godemus*“). Tako se je zval mož, ki je živel v sredi devetega stoletja v Krški dolini na Koroškem, kar je razvidno iz neke listine od 6. dne januarja 864. leta.¹²⁾

80.) Godeslava („*Godesclauga, Godesclaua*“).¹³⁾ Dve osebi tega imena se nahajata med številom štivanskih romarjev.¹⁴⁾

81.) Godež („*Cotes*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁵⁾

82.) Gojica („*Gohza*“).¹⁶⁾ Ta oseba je živela okolu l. 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.¹⁷⁾

83.) Gojmir („*Goimer, Comir*“).¹⁸⁾ Tako se je zval slovenski plemenitaš, ki je bil dne 24. januarja 850. leta z drugimi vred navzočen pri posvečevanju Pribinove cerkve v Blatogradu.¹⁹⁾ To ime nahajamo tudi v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.²⁰⁾ Dotična oseba je bila okolu l. 906. že mrtva.²¹⁾

¹⁾ Pangerl, op. cit., str. 202.

²⁾ Pangerl, op. cit., str. 169.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 273, št. 121.

⁴⁾ Rad, XLII, str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 261, št. 62.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 202.

⁷⁾ Rad, XLII., str. 204. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 263, št. 71.

⁹⁾ Juvavia, Anh., p. 178, Nr. 64.

¹⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 263, št. 73.

¹¹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹²⁾ Juvavia, Anh., p. 96, Nr. 39. — Ankershofen, op. cit., II., Reg. u. Urk., str. 26.

¹³⁾ Miklošič, op. cit., str. 263, št. 73.

¹⁴⁾ Rad, XLII., str. 203 in 204.

¹⁵⁾ Rad, XLII., str. 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 264, št. 74.

¹⁷⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

¹⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 264, št. 74.

¹⁹⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 11. (Mon. Germ. Script. XI, p. 12.)

²⁰⁾ Karajan, op. cit., 108, 7.

²¹⁾ Karajan, op. cit., str. XI.

Morebiti je bil ravno prej omenjeni slovenski plemenitaš, ki je dal zapisati svoje ime v bratovščinsko knjigo.

84.) Golan („*Gelanus*“).¹⁾ Ime štivanskega romarja.²⁾

85.) Golodrag („*Olodrag*“). Tako se je zval neki štivanski romar.³⁾

86.) Golomir („*Olomer*“). Tako so klicali nekega štivanskega romarja.⁴⁾

87.) Golotek („*Colotec*“). Ime nekega štivanskega romarja.⁵⁾

88.) Gonimir („*Gonimer*“). Ime tega človeka je zapisano na štivanskem evangeliji.⁶⁾

89.) Gorazd („*Γορζαδος, Carastus, Zcorazt*“).⁷⁾ Tako je bilo ime slovenskemu vojvodi, ki je živel v sredi osmega stoletja v Karantaniji.⁸⁾ — Tako se je zval jeden izmed prvih učencev, katere je imel Metod. Ta ga je na smrtni postelji izvolil za svojega naslednika z besedami, da je domačin, svoboden mož, dovolj učen in pravoveren.⁹⁾ Po Metodovi smrti je bil z drugimi vred pregnan ter je šel v Bolgarijo, kjer je postal nadškof.¹⁰⁾ — Gorazd je bilo ime tudi nekemu koroškemu Slovencu, katerega omenja neka listina od 4. dne junija l. 945.¹¹⁾

90.) Gostidrag („*Gostidrago*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹²⁾

91.) Gostibil („*Goztibil*“). Ta mož je živel okolu l. 975. v Belanski dolini na gorenjem Koroškem.¹³⁾

92.) Gostiša.¹⁴⁾ Neki „*Gostichui*“ je omenjen na štivanskem evangeliji,¹⁵⁾ neki „*Gostizai*“ pa je živel okolu l. 975. v Belanski dolini na Koroškem.¹⁶⁾

93.) Grben („*Cruben*“).¹⁷⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹⁸⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 264, št. 75.

²⁾ Rad, XLII., str. 201.

³⁾ Rad, XLII., str. 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁵⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 202.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 265, št. 80.

⁸⁾ Prim. Mon. Germ. Script. XI., p. 7.

⁹⁾ Žitje sv. Metoda, pogl. 17.

¹⁰⁾ Vita S. Clementis, c. 11. — Spomenica tisočletnice Metod. smrti, str. 56.

¹¹⁾ Juvavia, Anh. p. 178, Nr. 64.

¹²⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹³⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 265, št. 83.

¹⁵⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁶⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹⁷⁾ Primerjaj Miklošič op. cit., str. 266, št. 90.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 203.

94.) Grešič („Gresic“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁾ Družinsko ime „Gresic“ ali pa „Gretsic“ se nahaja v nekaterih štajerskih listinah.²⁾

95.) Hoten („Coten“).³⁾ Ime nekega štivanskega romarja.⁴⁾

96.) Hotimir („Chotemir, Chotmer, Cheitmar“).⁵⁾ Tako je bilo ime koroško-slovenskemu vojvodi, ki je po smrti vojvode Gorazda v drugi polovici osmega stoletja prevzel vladarstvo ter se jako trudil, da bi utrdil krščanstvo med Slovenci.⁶⁾ Brez dvojbe je ravno on dal zapisati svoje ime v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁷⁾ Neki drug Slovenec tega imena je bil dné 24. januarja 850. leta navzočen pri posvečevanju cerkve Matere Božje v pannonskem Blatogradu.⁸⁾ Ta ali pa kateri drug Hotimir je obiskal štivansko božjo pot.⁹⁾

97.) Hrast („Chrast“). Tako je bilo ime možu, ki je živel okolu l. 1150. ter podelil bólnici v Admontu 12 oralov zemlje.¹⁰⁾

98.) Hudimar. Da je bilo to ime pri Slovencih v rabi, pričuje zaselje Hudimarje v Savinski dolini na Štajerskem. Primerjaj tudi imena „Hadamar“ v listini od 27. dné maja l. 925.¹¹⁾ „Hadimar“ v neki listini okolu l. 1140.¹²⁾ in „Hademar“ v listini okolu l. 1160.¹³⁾ Jednaka imena nahajamo tudi po nekaterih drugih listinah.

99.) Imica („Imiza, Imuza, Imizi“).¹⁴⁾ Jedna oseba tega imena je živelá okolu l. 975. v Belanski dolini na Koroškem,¹⁵⁾ druga okolu l. 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem¹⁶⁾ in tretja pa okolu l. 930. na zemlji freisinške cerkve.¹⁷⁾ Tudi v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu je vpisanih več oseb tega imena.¹⁸⁾

100.) Inko („Ingo“).¹⁹⁾ Tako se je zval slovenski knez, ki je vladal proti koncu osmega stoletja in se mnogo trudil, da bi svoje plemenitaše pridobil krščanstvu.²⁰⁾

1) Ljublj. Zvon, II., str. 473.

2) Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 62, št. 31, str. 105, št. 62.

3) Miklošič, op. cit., str. 323, št. 425.

4) Rad, XLII., str. 202.

5) Miklošič, op. cit., str. 323, št. 425.

6) Conv. Bag. et Carant. c. 4. et 5. (Mon. Germ. Script. XI., p. 7 et 8.)

7) Karajan, op. cit., 42, 2; prim. tudi str. IX.

8) Conv. Bag. et Carant. c. 11. (p. 12.)

9) Rad, XLII., str. 201; Ljublj. Zvon, II., str. 474.

10) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 324, št. 338.

11) Zahn, op. cit., str. 18 št. 14.

12) Zahn, op. cit., str. 200, št. 188.

13) Zahn, op. cit., str. 421, št. 455.

14) Prim. Miklošič, op. cit., str. 278, št. 152.

15) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

16) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

17) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 27. št. 28.

18) Karajan, op. cit., 4, 9; 4, 27; 58, 50; 58, 54; 160, 7; 160, 20;

161, 41 itd.

19) Prim. Miklošič, op. cit., str. 278, št. 153.

20) Conv. Bag. et Carant. c. 7. (p. 9.)

101.) Izbor („*Izbor*“).¹⁾ To ime je zapisano v bratovščinski knjigi šent-peterskega samostana v Solnogradu.²⁾

102.) Jagnje („*Jagbne*“). Ime nekega moža, ki je živel okolu l. 1063. na Koroškem, prej ko ne blizu Gospé Svete. Omenjen je kot priča na neki listini.³⁾

103.) Jastreb (?) („*Jaztram*“). Ime tega človeka, ki je živel v 13. stoletji in umrl dné 31. marcija, čitamo v knjigi umrlih, katera se nahaja v šent-lambertskega samostanu na gorenjem Štajerskem.⁴⁾

104.) Jelen („*Jelēn, Gelen*“). Tako je bilo ime možu, ki je živel okolu l. 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.⁵⁾ Neki drug mož tega imena je bil okolu l. 1185. priča, ko je Korošec Ekebert volil svoje posestvo solnograškim kanonikom.⁶⁾ Neki Jelen je kot freisinški podložnik obdeloval v 12. stoletji dve kmetiji na Koroškem.⁷⁾ Ravno tako se je zval neki posvetnjak, ki je živel v 12. stoletji ter umrl dné 10. aprila.⁸⁾

105.) Ježumila („*Exumila*“). Tako se je zvala neka štivanska romarica.⁹⁾

106.) Kako („*Khaco*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁰⁾

107.) Kasnè („*Kazne, Kasno*“). Človek tega imena je živel okolu l. 975. v Belanski dolini na Koroškem.¹¹⁾ Tako je bilo ime tudi nekemu štivanskemu romarju.¹²⁾

108.) Kocel. Izmed mož, ki so se tako zvali, znan nam je najbolj slovenski knez, ki je od 861—874. vladal po doljeni Pannoniji. Njegovo ime je večkrat omenjeno v staroslovenskih, latinskih in grških virih, v katerih čitamo izraze: *Kocelb, Kocob, Cozil, Cozil, Chozil, Chezil, Chezul*,⁷⁾ itd. Prej ko ne je obiskal ravno ta Kocel božjo pot v Štivanu, kajti med romarji je omenjen jeden „*Cozil*“¹³⁾ in jeden „*Quocili*“.¹⁴⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 278, št. 149.

²⁾ Karajan, op. cit., 83, 13.

³⁾ Archiv f. Kunde österr. Gesch., II., str. 338, št. 148.

⁴⁾ Pangerl, op. cit., str. 82.

⁵⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 637, št. 656.

⁷⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 12.

⁸⁾ Pangerl, op. cit., str. 89.

⁹⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹¹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹²⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon II., str. 474.

¹³⁾ Žitje sv. Konstant., pogl. 15. — Žitje sv. Metoda, pogl. 8 in 10. — Nestorjeva Kronika, pogl. 20. — Menih Hraber in drugi.

¹⁴⁾ Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 13.

¹⁵⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 14, št. 10.

¹⁶⁾ Conv. Bag. et Carant. c. 11. (p. 12). — c. 13. (p. 14.)

¹⁷⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str., 19, št. 18.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁹⁾ Rad, XLII., str. 203.

109.) Kolo („Cholo“).¹⁾ Okolu l. 1020. je neki „Cholo“ omenjen med pričami na jedni fréisinški listini,²⁾ ravno tako tudi okolu l. 1030.³⁾ Neki mož tega imena se nahaja med pričami na listini oglejskega patrijarha Udalrika od l. 1106.⁴⁾ in na listini koroškega grofa Bernarda okolu l. 1111.⁵⁾ — „Cholo“ iz Truženj (blizu Velikovca na Koroškem) je pogostoma omenjen na raznih listinah, spisanih med l. 1140. in 1164.⁶⁾ Tudi na listinah od l. 1218., potem od 2. dne januarja l. 1222. in pa od 5. dne junija l. 1251. nahaja se med pričami „Cholo“ Truženjski.⁷⁾ Na neki listini od 12 dne januarja l. 1245. so omenjeni Cholo iz Truženj, Cholo iz Maribora in Cholo iz Svinca (Eberstein) na Koroškem. Ravno ta imena lahko čitamo na neki drugi listini od l. 1247.⁸⁾ Na neki listini od 7. dne avgusta l. 1209. nahaja se med pričami tudi „Cholo de Sunegge“ (Žolnek v Savinski dolini).⁹⁾ Iz tega je razvidno, da so se Slovenci radi posluževali rečenega imena.

110.) Kosar („Coseri“).¹⁰⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹¹⁾ Neznani pisatelj o spreobrnjeni Bavarcev in Slovencev (c. 5) nam pripoveduje, da je solnograški škof Virgilij poslal trikrat duhovnika Kosarja (?) („Cozharium“) na Slovensko, da bi tu oznanoval sveto vero. Mogoče je, da je bil ta duhovnik slovenskega rodu.

111.) Kragulj („Chragil, Gragul“).¹²⁾ Tako se je zval neki človek, ki je živel okolu l. 1130. na Koroškem ter prepustil svoje posestvo cerkvi Marije Magdalene v Brežah.¹³⁾ Mož tega imena je omenjen v neki drugi koroški listini iz 12. stoletja.¹⁴⁾ -

112.) Kralj („Cralo“).¹⁵⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹⁶⁾

113.) Krasa („Krazza“).¹⁷⁾ Ime neke ženske, ki je živela okolu l. 975. v Belanski dolini na Koroškem.¹⁸⁾

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 281, št. 167.

²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 61, št. 60.

³⁾ Zahn, ravno tam, str. 73, št. 72.

⁴⁾ Archiv f. Kunde österr. Gesch., V., str. 185, št. 185.

⁵⁾ Ravno tam, str. 186, št. 189.

⁶⁾ Prim. Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 201, 224, 250, 275, 350, 351, 383, 388, 435, 439, 440, 449, 450.

⁷⁾ Schroll, Urkundenbuch des Bened.-Stiftes St. Paul in Kärnten, (Font. rer. Austr., 2. Abth., XXXIX. Bd.), str. 113, št. 43; str. 115, št. 45; str. 137, št. 75.

⁸⁾ Schroll, op. cit., str. 128, št. 64; str. 132 in 133, št. 70.

⁹⁾ Schroll, op. cit., str. 109, št. 37.

¹⁰⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 281, št. 169.

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 208.

¹²⁾ Miklošič, op. cit., str. 281, št. 173.

¹³⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 140, št. 125.

¹⁴⁾ Schroll, op. cit., str. 42.

¹⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 282, št. 176.

¹⁶⁾ Rad, XLII., str. 208.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 282, št. 177.

¹⁸⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

114.) Krepek („*Crepuco*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁾

115.) Krotila („*Chrotila*“). Ta oseba je živela v Krški dolini na Koroškem, kar nam dokazuje listina od 6. dne januarja 864. leta.²⁾

116.) Krmišin („*Crimisin*“). Tako je bilo ime Slovincu, ki se je dne 24. januarja 850. leta udeležil slovesnosti pri posvečevanju cerkve Matere Božje v pannonskem Blatogradu.³⁾

117.) Kunigoj („*Cunnigoi*“).⁴⁾ Ime koroškega Slovence, ki je živel okoli 1130. leta ter bil priča, ko je neki Kragulj podelil svoje posestvo cerkvi Marije Magdalene v Brežah.⁵⁾

118.) Ladimar.⁶⁾ To ime se nahaja na nekaterih listinah brixenskoga škofa Albuina, ki je imel po slovenskih pokrajinah mnogo posestev.⁷⁾ Tu omenjeni Ladimar je živel okoli 994. ter bil najbrže doma na Koroškem.

119.) Laduta („*Laduta*“).⁸⁾ Ta oseba, ki je živela okoli l. 1000., navedena je med slovenskimi pričami na listini, s katero je neka Wichburga podelila cerkvi sv. Jurija na Jezeru svoje posestvo v Junski dolini in v Prevarah (Projern) na Koroškem.⁹⁾

120. Lala („*Lala*“).¹⁰⁾ Ime neke štivanske romarice.¹¹⁾

121.) Lastimir („*Lastimir*“). Tako se je zval človek, ki je živel okoli 975. leta v Belanski dolini na Koroškem.¹²⁾ Da je bilo nekdanje to ime pri Slovencih v rabi, pričujejo Lastimirci blizu Radgone na Štajerskem.

122.) Lepa („*Lepa, Lieppa*“).¹³⁾ Ime četririh oseb, katere so se dale zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁴⁾ Jedna izmed njih je živela v 9., druga v 10., tretja v 11. in četrta v 12. stoletju.¹⁵⁾

123.) Ljuba („*Liupa*“).¹⁶⁾ Ta oseba je živela okoli l. 975. v Belanski dolini na Koroškem.¹⁷⁾

¹⁾ Rad, XLII, str. 202.

²⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., II. Reg. u. Urk., str. 26. — Kar se tiče pomena tega imena, primerjaj moško grško ime Δύμασος.

³⁾ Conv. Bag. et Carant. c. 11. (p. 12.)

⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 283, št. 186.

⁵⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 140, št. 125.

⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 283, št. 192.

⁷⁾ Reschius, Ann. Sabion., III, p. 676, Nr. 39. et 40; p. 685, Nr. 54

⁸⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 283, št. 192.

⁹⁾ Ankershofen, Gesch. v. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 84, št. 39.

¹⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 284, št. 194.

¹¹⁾ Rad, XLII, str. 202. — Ljublj. Zvon, II, str. 474.

¹²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 39, št. 39.

¹³⁾ Miklošič, op. cit., str. 285, št. 206.

¹⁴⁾ Karajan, op. cit., 4, 29; 42, 39; 42, 46; 160, 23.

¹⁵⁾ Prim. Karajan, op. cit. str. XI, XVIII. in XIX.

¹⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 285, št. 207.

¹⁷⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 39, št. 39.

- 124.) Ljuban („*Luban*“).¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁾
- 125.) Ljubej („*Lubei*“). Tako je bilo ime možu, ki je živel l. 1291. v Hrastnici pri Škofji Loki.³⁾
- 126.) Ljubonja („*Liubona*“).⁴⁾ Ta žena, katere ime čitamo v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu,⁵⁾ živela je pred letom 906.⁶⁾
- 127.) Ljubota („*Ljupota*“).⁷⁾ Ime neke žene, ki je živela okolu 800.⁸⁾ ter se dala zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁹⁾
- 128.) Ljudin („*Ludino*“).¹⁰⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹¹⁾
- 129.) Ljut („*Liut*“).¹²⁾ Ime treh mož, ki so živeli v 12 stoletji¹³⁾ ter se dali zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁴⁾
- 130.) Ljuta („*Liuta, Liutta, Luta*“).¹⁵⁾ Ime neke štivanske romarice.¹⁶⁾ Tako sta se zvali tudi dve osebi, katerih imeni čitamo v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁷⁾
- 131.) Ljutica („*Liutza, Liutza*“).¹⁸⁾ Tako je bilo ime ženi, ki je živela okolu 975. leta v Belanski dolini na Koroškem.¹⁹⁾ Več oseb tega imena se je dalo zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.²⁰⁾
- 132.) Ljutič („*Liutisti*“). Ime nekega štivanskega romarja.²¹⁾
- 133.) Ljuto („*Liuto, Liutto*“). Tako se je zval neki plemenitaš, ki je podelil okolu l. 1050. svoje posestvo pri Kamnu v Junski dolini na Koroškem briksenski cerkvi,²²⁾ neko drugo posestvo v isti dolini pa dal nekemu ministerijalu briksenskega

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 285, št. 207. — Primerjaj grško ime Φλωβ.

²⁾ Rad, XLII., str. 203.

³⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 213.

⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 285, št. 207.

⁵⁾ Karajan, op. cit., 107. 9.

⁶⁾ Karajan, op. cit., p. XI., o.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 285, št. 207.

⁸⁾ Karajan, op. cit., p. IX., a.

⁹⁾ Karajan, op. cit., 41. 7.

¹⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 285, št. 208.

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹²⁾ Miklošič, op. cit., str. 286, št. 209.

¹³⁾ Karajan, op. cit., p. XIX., β.

¹⁴⁾ Karajan, op. cit., 95. 37; 95. 39.

¹⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 286, št. 209.

¹⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁷⁾ Karajan, op. cit., 56. 47; 106. 6.

¹⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 286, št. 209.

¹⁹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

²⁰⁾ Karajan, op. cit., 4. 38; 5. 24; 43. 13; 97. 29; 108. 13; 108. 15; 157, 18 itd.

²¹⁾ Rad, XLII., str. 203.

²²⁾ Archiv f. Kunde österr. Gesch., II., str. 325, št. 119.

škofa;¹⁾ zato je pa tudi od tega dobil za odškonino neko drugo posestvo.²⁾ Ime „Liuto“ in tudi „Liuzo“ se kaj pogostoma nahaja med pričami v briksenskih listinah. Tudi se je mnogo oseb tega imena dalo zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.³⁾

134.) Ljuto mir („Lutomer“).⁴⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.⁵⁾ Ravno tako („Liutemir“) se je zval tudi neki Slovenec, ki se je dne 24. januarja 850. leta udeležil slovesnosti pri posvečevanju Pribinove cerkve v pannonskem Blatogradu.⁶⁾ Prej ko ne imamo tu opraviti le z jedno osebo, ki je bila jedenkrat v Štivanu, drugikrat pa v Blatogradu. — Da je bilo prej omenjeno osebno ime Slovincem znano, pričuje ime štajerskega trga Ljutomera.

135.) Lunota. Ta oseba je živela okolu l. 975. v Belanski dolini na Koroškem.⁷⁾

136.) Mala („Maola“).⁸⁾ Tako se je glasilo ime neke štivanske romarice.⁹⁾

137.) Malej („Malei“). Tako je bilo ime posestniku, ki je l. 1291. obdeloval polutretjo kmetijo v Hrastnici pri Škofji Loki.¹⁰⁾

138.) Manjdrag („Mandrag, Minidrago“).¹¹⁾ Človek tega imena je živel v sredi desetega stoletja na Koroškem, kar nam pričuje neka listina od 4. dne junija 945.¹²⁾ Ravno tako se je glasilo ime nekega moža, ki je s svojo materjo Belico priromal v Štivan.¹³⁾

139.) Manjdraga („Menedraga“). Ime neke štivanske romarice.¹⁴⁾

140.) Manjsvet („Manswetus“). Ime tega človeka, ki je živel v 12. stoletji ter umrl dne 29. junija, zapisano je v knjigi umrlih, ktera se nam je ohranila v šentlambertskega samostanu na gorenjem Štajerskem.¹⁵⁾

141.) Medved („Medwed, Medwet, Meduwet“). Šentlambertska knjiga umrlih navaja tri može tega imena. Vsi trije so živeli

¹⁾ Ravno tam, str. 326, št. 121.

²⁾ Ravno tam, str. 326, št. 122.

³⁾ Karajan, op. cit., 42, 26; 42, 28; 79, 15; 90, 28; 94, 21; 117, 2, 113, 33.

⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 286, št. 209. — Primerjaj grški imeni Δεινοκλήης in Θυμοκλήης.

⁵⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁶⁾ Conv. Bag. et. Carant., c. 11. (p. 12.)

⁷⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 286, št. 213.

⁹⁾ Rad, XLII., str. 202.

¹⁰⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 212.

¹¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 293, št. 234.

¹²⁾ Juvavia, Anh., p. 178, Nr. 64.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁴⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁵⁾ Pangerl, op. cit., str. 145.

v 12. stoletji in jeden izmed njih je bil menih v Št. Lambertu.¹⁾ Neki mož, kateremu je bilo tudi tako ime, živel je okolu l. 1222.²⁾

142.) Mil („*Milo*“).³⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁴⁾ Več oseb tega imena se je dalo zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁵⁾

143.) Milaš („*Millaz, Mirlaz*“).⁶⁾ Ime nekega štivanskega romarja.⁷⁾ Prej ko ne so ravno tako klicali nekega človeka, ki je živel okolu l. 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.⁸⁾

144.) Milej („*Milei*“).⁹⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹⁰⁾

145.) Miljena („*Millena*“).¹¹⁾ Ime neke štivanske romarice.¹²⁾

146.) Mirica („*Miriza, Meriza*“). Tako so se zvale tri osebe ženskega spola, katerih imena se nahajajo v bratovščinski knjigi št. peterskega samostana v Solnogradu.¹³⁾

147.) Mirigoj („*Mirogoi*“). Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹⁴⁾

148.) Mirna („*Merina, Mirona*“).¹⁵⁾ Ime neke žene, ki je živila v 12. stoletji¹⁶⁾ ter dala svoje ime zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁷⁾ Tako se je zvala tudi neka štivanska romarica.¹⁸⁾

149.) Miromisl („*Miramuscle*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁹⁾

150.) Miroslava („*Merisclafa*“).²⁰⁾ Tako se je glasilo ime neke štivanske romarice.²⁾

151.) Misl („*Musclus*“).²²⁾ Človek tega imena je obiskal štivansko božjo pot.²³⁾ Morebiti je bilo ravno tako ime nekemu me-

¹⁾ Pangerl, op. cit., str. 53, 132 in 155.

²⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 291, št. 201.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 288, št. 220.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁵⁾ Karajan, op. cit., 15, 28; 38, 1; 79, 17; 81, 36.

⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 288 št. 220.

⁷⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁸⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 57, št. 48.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 288, št. 220.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 288, št. 220.

¹²⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II, str. 273.

¹³⁾ Karajan, op. cit., 4, 50; 85, 14; 161, 39.

¹⁴⁾ Rad, XLII., str. 203 — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 290, št. 221.

¹⁶⁾ Karajan, op. cit., str. XIX., β.

¹⁷⁾ Karajan, op. cit., 4, 19.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁹⁾ Rad, XLII., str. 202.

²⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 291, št. 221.

²¹⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon II., str. 474.

²²⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 292, št. 232.

²³⁾ Rad, XLII., str. 203.

nihu, ki je živel v začetku 11. stoletja.¹⁾ V bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu se zanj nahaja ime „Muezil“.²⁾

152.) Mislēna („*Musclonna*“).³⁾ Ime neke štivanske romarice.⁴⁾

153.) Mistislav („*Mistisclau*“).⁵⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁶⁾

154.) Mlada („*Mlada*“).⁷⁾ Ime neke osebe, ki je obiskala štivansko božjo pot.⁸⁾

155.) Mnigoj („*Minigo*“).⁹⁾ Človek tega imena je živel okolu l. 975. v Belanski dolini na Koroškem.¹⁰⁾

156.) Mogoj („*Mogoy de Gestnich*“). Ta človek je živel okolu l. 1190. ter bil doma v Göstingu na srednjem Štajerskem. V neki listini štajerskega vojvode Otokarja je naveden kot priča.¹¹⁾ Na ime Mogoj spominja ime vasi Migojnice pri Celji.

157.) Mojca („*Moyza*“). Tako se je zvala neka vdova, ki je okolu l. 1155. prodala admontskemu samostanu 7 oralov zemlje pri Lobmingu blizu Judenburga.¹²⁾ — Okolu l. 1030. je živela neka „*Meisa*“ v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.¹³⁾ Morebiti bi moralo pravo za pravo namesto „*Meisa*“ stati „*Mojca*“. — Tudi nam je znana neka Mojca, ki je prišla l. 995. pod oblast solnograškega nadškofa.¹⁴⁾

158.) Mojslava („*Moiselaica*“).¹⁵⁾ Ime neke štivanske romarice.¹⁶⁾

159.) Motak („*Mutacus*“).¹⁷⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹⁸⁾

160.) Motik („*Motico*“).¹⁹⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.²⁰⁾

¹⁾ Karajan, op. cit., str. XVII., v.

²⁾ Karajan, op. cit., 138, 26.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 292, št. 32.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 202.

⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 293, št. 235.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 291, št. 224.

⁸⁾ Rad, XLII., str. 202.

⁹⁾ Primerjaj Miklošič, op. cit., str. 293, št. 234.

¹⁰⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris. I., str. 39, št. 39.

¹¹⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 699, št. 707.

¹²⁾ Zahn, ravno tam, str. 361, št. 376.

¹³⁾ Zahn, ravno tam, str. 57, št. 48.

¹⁴⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 49, št. 48.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 291, št. 225.

¹⁶⁾ Rad, XLII., str. 202.

¹⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 241.

¹⁸⁾ Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 241.

²⁰⁾ Rad, XLII., str. 201.

161.) Motilo („*Motilo*“).¹⁾ Tako sta se zvala dva moža, ki sta se dala zapisati v bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu.²⁾

162.) Motimira („*Motimira*“).³⁾ Ime neke štivanske romarice.⁴⁾

163.) Možič („*Mosisz*“).⁵⁾ Ime nekega človeka, katerega omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁶⁾

164.) Munimir („*Munemer*“). Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁷⁾

165.) Naček („*Nazzeg*“).⁸⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.⁹⁾

166.) Načižir („*Nazisir*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁰⁾

167.) Nadovid („*Nedavid*“).¹¹⁾ Tako se je zval neki štivanski romar.¹²⁾

168.) Nebomir („*Neibumir*“). Ime tega človeka omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹³⁾

169.) Nedelj („*Nedeil*“).¹⁴⁾ Ime nekega posestnika, ki je živel l. 1291. v Hrastnici pri Škofji Loki.¹⁵⁾

170.) Negoj („*Negoy*“).¹⁶⁾ Tako je bilo ime možu, ki je živel okolu l. 1190. poleg Pesnice na Štajerskem ter bil kot priča navzočen v Mariboru, kjer je štajerski vojvoda Otokar razsodil prepir med admontskim samostanom in svojim komornikom Wulfingom.¹⁷⁾ Da so stari Slovenci rabili ime Negoj, pričujejo nekatera krajevna imena. Na Štajerskem so vasi Negonje, Gorenja in Spodnja Negova pri Slatini, Negova v slovenskih gorah in Negojnica pri Rečici v Savinski dolini.

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 241.

²⁾ Karajan, op. cit., str. 42, 28; 110, 43.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 241.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 240.

⁶⁾ Karajan, op. cit., 67, 24.

⁷⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 295, št. 247.

⁹⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 243.

¹²⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹³⁾ Karajan, op. cit., 82, 19.

¹⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 295, št. 248.

¹⁵⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 212.

¹⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 296, št. 256.

¹⁷⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 699, št. 707.

171.) Negomir („*Negomir*“).¹⁾ Ime nekega koroškega Slovence, ki je živel v sredi desetega stoletja. Cesar Oton I. mu je podelil dné 3. aprila 965. leta nekaj posestev na Koroškem.²⁾

172.) Negota („*Negot*“).³⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁴⁾

173.) Nenadej („*Nenadei*“).⁵⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.⁶⁾

174.) Nepokor („*Nepocor*“). Ime dveh štivanskih romarjev.⁷⁾

175.) Neško („*Nesco*“).⁸⁾ Ime nekega moža, ki je omenjen kot priča na neki admontski listini, spisani okolu l. 1150.⁹⁾

176.) Nežir („*Nesir*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁰⁾

177.) Nežič („*Nezič*“).¹¹⁾ Ime nekega človeka, ki je živel okolu 1050. v Lobmingu blizu Knittelfelda ter tu obdeloval zemljo.¹²⁾

178.) Ninonica („*Ninonizi*“).¹³⁾ Ime neke osebe, katero omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁴⁾

179.) Nitabor („*Nitabor*“). Tako se je zval jeden izmed štivanskih romarjev.¹⁵⁾

180.) Nosimir („*Nosimer*, *Nazamir*“).¹⁶⁾ Tako je bilo ime dvema štivanskima romarjema.¹⁷⁾

181.) Očeslav. Na to ime spominjajo Očeslavci blizu Radgone na slovenskem Štajerskem.

182.) Odlog („*Otloch*“). Človek tega imena je živel okolu leta 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.¹⁸⁾

183.) Odola („*Odela*“).¹⁹⁾ Ime neke štivanske romarice.²⁰⁾

184.) Omisl („*Oimusle*“).²¹⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.²²⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 296, št. 256.

²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 31, št. 33. — Ankershofen, op. cit., II., Reg. u. Urk., str. 15.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 296, št. 256.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 294, št. 243.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 204. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁷⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 473 in 474.

⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 296, št. 256.

⁹⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 319, št. 327.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 296, št. 256.

¹²⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 66, št. 57.

¹³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 295, št. 253.

¹⁴⁾ Karajan, op. cit., 107, 9.

¹⁵⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 296, št. 255.

¹⁷⁾ Rad, XLII., str. 201 in 203.

¹⁸⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 56, št. 48.

¹⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 297, št. 264.

²⁰⁾ Ljublj. Zvon, II., str. 473.

²¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 292, št. 232. — Primerjaj grško ime *Ἐπιμύδης*.

²²⁾ Rad, XLII., str. 203.

185.) Pačemira („*Pacemira*“).¹⁾ Tako se je zvala neka štivanska romarica.²⁾

186.) Pero („*Pero*“).³⁾ Neki človek tega imena je živel okolu leta 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.⁴⁾ Ravno tako se je zval 1184. leta živeči opat v Zatični na Dolenjskem.⁵⁾ V bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu so omenjeni trije možje tega imena.⁶⁾ Sploh se to ime pogostoma nahaja v zgodovinskih virih.

187.) Pešec („*Pensezi*“). Ime nekega štivanskega romarja.⁷⁾

188.) Petanko („*Betaneo*“).⁸⁾ Tako se je zvala neka oseba, ki je žvela 864. leta v Krški dolini na Koroškem.⁹⁾

189.) Pitalo („*Pitalo*“). Tako je bilo ime nekemu človeku, ki je živel okolu 975. leta v Belanski dolini na Koroškem.¹⁰⁾

190.) Pomik („*Pomego*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹¹⁾

191.) Predimir („*Pretimir*“).¹²⁾ Ime tega moža se nahaja med pričami na neki listini, spisani okolu l. 900.¹³⁾

192.) Predislav („*Bridizlaus, Predeclao*“).¹⁴⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹⁵⁾ Neki posestnik, kateremu je bilo ravno tako ime, živel je okolu l. 1145. Zamenjal je admontskemu samostanu svoj dvor v Mauternu v Liesiński dolini na gorenjem Štajerskem.¹⁶⁾

193.) Premil („*Premil, Premelo*“).¹⁷⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.¹⁸⁾ Listina oglejskega patrijarha Bertolda od 19. dne junija l. 1243. nam dokazuje, da je takrat živel neki človek tega imena v Faedisu blizu Čedadu na Furlanškem.¹⁹⁾

194.) Premisl („*Primusl*“).²⁰⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.²¹⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 298, št. 274.

²⁾ Rad, XLII., str. 204.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 299, št. 281.

⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 57, št. 48.

⁵⁾ Schumi, Urk. u. Reg., I., str. 131, št. 147.

⁶⁾ Karajan, op. cit., 96, 30; 124, 41; 127, 20.

⁷⁾ Rad, XLII., str. 202.

⁸⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 303, št. 312.

⁹⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., II., Reg. u. Urk., str. 26.

¹⁰⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹²⁾ Miklošič, op. cit., str. 302, št. 307.

¹³⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 27, št. 27.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 303, št. 307. — Primerjaj grško ime Παριζιτης.

¹⁵⁾ Rad, XLII., str. 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 245, št. 239.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 288, št. 220.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁹⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 535, št. 422.

²⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 292, št. 232. — Primerjaj grško ime Παριζιτης.

²¹⁾ Rad, XLII., str. 203.

195.) Pribibor („*Bribibor*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁾

196.) Pribigoj („*Priuuigor*“). Tako se je zval jeden izmed štivanskih romarjev.²⁾

197.) Pribila („*Prebila*“).³⁾ Ime neke osebe, katere omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁴⁾

198.) Pribina („*Privina, Priuina, Bribina, Briwinus*“).⁵⁾ Tako se je zval slovenski vojvoda, ki je okolu 840. leta od kralja Ludovika dobil Dolenjo Pannonijo med Dravo in Rabo ter tu vladal kakih 20 let.⁶⁾ Ravno tako je bilo ime dvema romarjema, ki sta obiskala štivanski samostan.⁷⁾ Jeden izmed njiju je bil brez dvojbe prej omenjeni pannoski vojvoda, ki je s svojim sinom Kocelom prišel v Štivan, kajti na štivanskem evangeliji stojita na 14. poli obe imeni jedno za drugim „*Zuocili*“ in „*Priuina*“. — Da je bilo v Slovencih udomačeno ime Pribina, pričuje krajevno ime „*Pribinci*“ v Črnomeljskem okraju.

199.) Pribislav („*Pribizlauus, Privizlauga, Preuisclao*“).⁸⁾ Tako je bilo ime slovenskemu vojvodi, ki je vladal v začetku devetega stoletja po Karantaniji.⁹⁾ — Pribislav se je zval neki Slovenec, ki je živel v 10. stoletji ter imel svoja posestva blizu izliva reke Sore na Gorenjskem.¹⁰⁾ — Med štivanskimi romarji je bil tudi neki Pribislav, morebiti ravno jeden izmed prej omenjenih mož.¹¹⁾

200.) Pribislava („*Prebrasclava*“).¹²⁾ Ime neke štivanske romarice.¹³⁾

201.) Prisenec („*Brisnuz*“).¹⁴⁾ Tako se je glasilo ime slovenskega plemenitaša, ki se je z drugimi vred udeležil dné 24. januarja 850. leta slovesnosti pri posvečevanju Pribinove cerkve v pannonskem Blatogradu.¹⁵⁾

202.) Prisenoboda („*Pressoboda*“).¹⁶⁾ To ime se nahaja na štivanskem evangeliji.¹⁷⁾

¹⁾ Rad., XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon., II, str. 474.

²⁾ Rad., XLII., str. 203.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 301, št. 297.

⁴⁾ Karajan, op. cit., 67, 28.

⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 301, št. 297. — Primerjaj grško ime *Ἰννίστιμος*.

⁶⁾ Conv. Bag. et Carant. c. 11 et sequ. (op. cit., p. 12 et sequ.)

⁷⁾ Rad., XLII., str. 202 in 203.

⁸⁾ Miklošič, op. cit., str. 301, št. 297.

⁹⁾ Conv. Bag. et Carant. c. 10. (p. 11.)

¹⁰⁾ Schumi, Ūrk.- u. Reg. f. Krain, I., str. 15, št. 10.

¹¹⁾ Rad., XLII., str. 204.

¹²⁾ Miklošič, op. cit. str. 301, št. 297.

¹³⁾ Rad., XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon., II., str. 474.

¹⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 301, št. 299. — Primerjaj grško ime

¹⁵⁾ *Ἰγγίστις*.

¹⁶⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 11. (p. 12.)

¹⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 301, št. 299.

¹⁸⁾ Rad., XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon., II., str. 474.

203.) Prsnota („*Prisnata*“).¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja ali pa romarice.²⁾

204.) Prodan („*Prodan*“).³⁾ Ime nekega posestnika, ki je živel l. 1291. v Vinharjih blizu Poljan na Gorenjskem.⁴⁾

205.) Prosiló („*Prozilo*, *Prozila*“).⁵⁾ Tako sta se zvali dve osebi, ki sta živelí okolu l. 900. ter sta kot pričí podpisani na neki listini.⁶⁾

206.) Prvin („*Perwinus*“).⁷⁾ To ime se nahaja med pričami na neki listini, katera je bila dné 7. marcija 1160. leta izgotovljena v Škofji Loki na Kranjskem.⁸⁾

207.) Rada („*Rada*“).⁹⁾ Ime neke štivanske romarice.¹⁰⁾

208.) Radegost („*Radagozt*“).¹¹⁾ Tako se je zval neki Slovenec, ki je živel okolu 975. leta v Belanski dolini na Koroškem.¹²⁾

209.) Radek („*Randeco*“).¹³⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹⁴⁾

210.) Raden.¹⁵⁾ Da je bilo to ime razširjeno med Slovenci, pričujeti vasi Radenice pri Črnomlji in Radenice med Ljutomerom in Radgono.

211.) Radigoj („*Ratigoi*, *Ratgoi*“). Neki človek tega imena je živel okolu 1030. leta v Lindu na gorenjem Štajerskem.¹⁶⁾ Ravno tako se je zval jeden izmed štivanskih romarjev.¹⁷⁾ Po nekem Radigoji je dobila Radgona na Štajerskem svoje ime.¹⁸⁾ Prav za prav bi se moralo to mesto imenovati Radigojina.

212.) Radiš¹⁹⁾. Na to ime spominjajo nekatera krajevna imena, n. pr. Radišče (Radiže) pri Celovci.

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 301, št. 299.

²⁾ Rad, XLII., str. 203.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 301, št. 300.

⁴⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 200.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 302, št. 303.

⁶⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 27, št. 27.

⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 302, št. 306. — Primerjaj grško ime

Πρωτσός.

⁸⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 109, št. 110.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 304, št. 316.

¹⁰⁾ Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316.

¹²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., p. 39, št. 39.

¹³⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316.

¹⁴⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 304, št. 316.

¹⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

¹⁷⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁸⁾ Primerjaj neko listino od leta 1213. (Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 189, št. 125): „*apud Rategoyspurhc*“; potem listino od l. 1214. (Zahn, op. cit., str. 202, št. 131): „*plebanum de Rategoyspurch*“; dalje listino od 24. dné oktobra l. 1214. (Zahn, op. cit., str. 203, št. 132): „*plebanus de Rategoyspurch*“ itd.

¹⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316.

213.) Radoh. ¹⁾ Da so stari Slovenci rabili to osebno ime, dokazujejo nekatera krajevna imena, kakor Radohova vas blizu Postojine, Radoha pri Lučah v Savinski dolini in Radoha (Radochen) blizu Radgone.

214.) Radom. ²⁾ Kar se tiče tega osebnega imena, primerjaj krajevno ime Radomlje pri Kamniku na Kranjskem.

215.) Radomer. ³⁾ O nekdanji rabi tega imena pričujejo nekatera krajevna zaznamenovanja, kakor Radmer blizu Eisenerza na gorenjem Štajerskem, potem Radomerje in Radomerščak v Ljutomerskem sodnijskem okraju.

216.) Radomir. ⁴⁾ Da so se Slovenci posluževali tega imena, dokazuje krajevno ime Radomirje pri Gornjemgradu.

217.) Radomisla (?) („*Razemuzza*“). ⁵⁾ Ime neke osebe, ki je živel v sredi devetega stoletja v Krški dolini na Koroškem, kar dokazuje neka listina od 6. dne januarja 864. leta. ⁶⁾

218.) Radonja („*Radonga*“). ⁷⁾ Tako je bilo ime neki ženi, ki je živel okolu l. 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem. ⁸⁾

219.) Radoslav („*Radozlaw*“). ⁹⁾ Ime nekega štivanskega romarja. ¹⁰⁾ Blizu Ljutomera na slovenskem Štajerskem se nahaja vas Radoslavci.

220.) Radosta („*Radasta*“). ¹¹⁾ Tako se je zvala neka štivanska romarica. ¹²⁾

221.) Radoš („*Radoz*“). ¹³⁾ Tako je bilo ime Slovincu, ki je živel okolu l. 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem. ¹⁴⁾ Primerjaj gledé tega imena krajevno ime Radoše pri Metliki.

222.) Radovin („*Radouin*“). Tako se je zval neki menih, ki je živel v devetem stoletji. ¹⁵⁾ Omenjen je v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu. ¹⁶⁾ Na ime Radovin spominja krajevno ime Radvinci blizu Negove na slovenskem Štajerskem.

223.) Raduš. ¹⁷⁾ Kar se tiče tega imena, primerjaj ž njim vaško ime Raduše v Slovenje-Graškem okraju.

¹⁾ Miklošič, ravno tam.

²⁾ Miklošič, ravno tam.

³⁾ Miklošič, ravno tam.

⁴⁾ Miklošič, ravno tam.

⁵⁾ Miklošič, ravno tam.

⁶⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., II., Reg. u Urk., str. 26.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 304, št. 316.

⁸⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 57, št. 48.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316. — Primerjaj grško ime Ἐτομοκλής.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316.

¹²⁾ Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹³⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316.

¹⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

¹⁵⁾ Karajan, op. cit., str. XI.

¹⁶⁾ Karajan, op. cit., 58, 37.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 305, št. 316.

224.) Rašmen („*Rasmene*“).¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁾

225.) Ratimer („*Ratimar*“).³⁾ Tako se je zval neki vojvoda v Dolenji Panoniji med Dravo in Savo. Vojskoval se je leta 838. z bavarskim kraljem Ludovikom. K njemu sta takrat z Bolgarskega pribežala vojvoda Pribina in njegov sin Kocel.⁴⁾

226.) Rodan („*Rodanus*“).⁵⁾ To ime se nahaja v mnogih listinah briksenskih škofov, ki so imeli po Slovenskem precej posestev. Jeden Rodan je živel proti koncu desetega stoletja ter bil odvetnik briksenskega škofa Albuina.⁶⁾

227.) Roža („*Ruoz*“).⁷⁾ Ime neke žene, ki je živela okolu l. 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.⁸⁾

228.) Sebidrag („*Sebedrago*, *Sebedrag*, *Sebedrac*, *Zebedrach*“). Tako so se imenovali trije štivanski romarji.⁹⁾ Ravno tako je bilo ime nekemu Slovencu, ki je živel v sredi devetega stoletja ter bil doma v Krški dolini na Koroškem, kar je razvidno iz listine, spisane dné 6. januarja 864. leta.¹⁰⁾

229.) Sebimir („*Subimer*, *Zebemir*“). Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹¹⁾ Sebimir se je zval tudi neki prebivalec, ki je živel 864. leta v Krški dolini na Koroškem.¹²⁾

230.) Sebeteh („*Sebetech*, *Sebeteh*“). Ime dveh štivanskih romarjev.¹³⁾

231.) Sejan („*Seiani*“). To ime se nahaja v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁴⁾

232.) Semika („*Cemicas*“).¹⁵⁾ Tako je bilo ime slovenskemu vojvodi, ki je vladal v začetku 9. stoletja po Karantaniji.¹⁶⁾

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 307, št. 322.

²⁾ Rad, XLII., str. 202

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 306, št. 321.

⁴⁾ Auct. Garst. a. 838. — Ann. S. Rudb. Salisburg. a. 838. — Conv. Bag. et Carant. c. 10. (p. 11.)

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 307, št. 324.

⁶⁾ Reschius, Annal. eccl. Sabion., III., p. 649, Nr. 11; p. 653, Nr. 12; p. 655, Nr. 14 et 15; p. 657, Nr. 16 et 17; p. 662, Nr. 19; p. 663, Nr. 20, 21 et 22; p. 665, Nr. 23; p. 667, Nr. 24; p. 668, Nr. 26; p. 669, Nr. 27; p. 671, Nr. 29; p. 672, Nr. 32 et 33; p. 675, Nr. 36 etc.

⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 307, št. 327.

⁸⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 57, št. 48

⁹⁾ Rad, XLII., str. 202 in 204. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁰⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., str. 26.

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹²⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., str. 26.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 201 in 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474, kjer je tiskano „Sebetuh“.

¹⁴⁾ Karajan, op. cit., 71, 6.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 318, št. 388.

¹⁶⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 10. (p. 11.)

233.) Sitilaž („*Sitilaz*“).¹⁾ Tako je bilo ime nekemu možu, ki je živel okoli leta 975. v Belanski dolini na Koroškem.²⁾

234.) Slabotin. Da je bilo nekdanje to ime med Slovenci doma, pričujejo Slabotinci pri Ljutomeru.

235.) Slava („*Zlava*“).³⁾ Ime neke plemenite Slovenke, ki je s svojim soprogom Trdoslavom dala sezidati cerkev sv. Valpurgie pri izlivu Liesinga v Muro na gorenjem Štajerskem.⁴⁾

236.) Slavenka („*Sclawenca*“). Ime neke štivanske romarice.⁵⁾

237.) Slavka („*Sclavica*“).⁶⁾ Tako se je zvala neka štivanska romarica.⁷⁾

238.) Sobemisla („*Sobemuscla*“).⁸⁾ Tako se je glasilo ime neke štivanske romarice.⁹⁾

239.) Sojdrag („*Soidrago*“). Tako je bilo ime jednemu izmed štivanskih romarjev.¹⁰⁾

240.) Stagoj („*Stagoi*, *Stagai*“).¹¹⁾ Tako so klicali nekega kmeta, ki je bil doma v Krieglachu na gorenjem Štajerskem ter živel v prvi polovici 13. stoletja, kar dokazuje neka listina od 13. dne avgusta 1232 leta.¹²⁾ Ravno tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.¹³⁾

241.) Stamer („*Stamer*, *Ztamar*“).¹⁴⁾ Tako sta se zvala dva štivanska romarja.¹⁵⁾ Mož tega imena je omenjen tudi v neki admontski listini, spisani okoli l. 1080.¹⁶⁾

242.) Stančo („*Ztantzo*“).¹⁷⁾ Tako je bilo ime posestniku, ki je živel v drugi polovici 13. stoletja ter imel tri kmetije v Luši med Škofjo Loko in Selcami.¹⁸⁾

243.) Stanigoj („*Stangoj*“).¹⁹⁾ Tako se je zval neki kmet, ki je živel v prvi polovici 13. stoletja v Krieglachu na gorenjem

¹⁾ Namesto Sitilaž bi lahko stalo „Lažisit“. Prim. Miklošič, op. cit., str. 285, št. 207: Ljubobrat in Bratoljub; str. 289, št. 220: Milobrat in Bratomil itd.

²⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 311, št. 346.

⁴⁾ Glej listino od 7. dne junija 1188. leta. (Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 675, št. 690.)

⁵⁾ Rad, XLII, str. 201. — Ljublj. Zvon, II, str. 474.

⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 311, št. 346.

⁷⁾ Rad, XLII, str. 204.

⁸⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 312, št. 353.

⁹⁾ Rad, XLII, str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁰⁾ Rad, XLII, str. 203.

¹¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 314, št. 364.

¹²⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 393, št. 293.

¹³⁾ Rad, XLII, str. 203.

¹⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 314, št. 364.

¹⁵⁾ Rad, XLII, str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 89, št. 77.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 314, št. 366.

¹⁸⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr-Fris., III., str. 219.

¹⁹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 314, št. 366.

Štajerskem, kar dokazuje neka listina, spisana dné 13. avgusta 1232. leta.¹⁾ Da so stari Slovenci poznali to ime, pričuje vas Stangersdorf v Lipniškem okraju na Štajerskem, kajti zánjo se nahajajo v listinah naslednji izrazi: „*Stanigoistorf*, *Stanegoistorf*, *Stanigoiestorf* in *Stanegoiestorf*“.²⁾

244.) *Stano* („*Stano*“).³⁾ Tako je bilo ime nekemu štvanskemu romarju.⁴⁾

245.) *Stojan* („*Stoian*, *Ztoyan*, *Ztoyn*“).⁵⁾ V 12. stoletji je živel neki Stojan na Koroškem in sicer na zemlji freisinskih škofov.⁶⁾ Ravno tako je bilo ime nekemu posestniku v Vinharjih pri Poljanah⁷⁾ in nekemu drugemu v Hrastnici pri Škofji Loki na Gorenjskem;⁸⁾ oba sta živelá l. 1291. Neki Stojan je bil okolu 1190. leta v Mariboru navzočen kot priča, ko je štajerski vojvoda Otokar razsodil prepir med admontskim samostanom in svojim komornikom Wulfingom.⁹⁾

246.) *Stojdrag* („*Stoidrag*“).¹⁰⁾ Tako se je zval neki mož, ki je živel okolu 1000. v Prevarah (Projern) med Celovcem in Št. Vidom na Koroškem.¹¹⁾

247.) *Stojgoj*.¹²⁾ Da je bilo nekđaj to ime v rabi, pričujejo krajevna imena *Stoigoistorf*¹³⁾ [danes Stögersdorf v dolini reke Kainach na srednjem Štajerskem] ter *Ztoygoystorf* in *Stoigoisdorf* [sedaj Stegsdorf blizu Brež na Koroškem].¹⁴⁾

248.) *Stojmer* („*Ztoimar*, *Zpoimar*“).¹⁵⁾ Tako se je zval slovenski vojvoda, ki je vladal po Karantaniji v prvi polovici devetega stoletja.¹⁶⁾

249.) *Stojše* („*Ztoyszē*“).¹⁷⁾ Tako je bilo ime bratu prej omenjenega Stojana, ki je bil tudi okolu leta 1190. kot priča navzočen v Mariboru, kjer je štajerski vojvoda Otokar razsodil prepir med admontskim samostanom in svojim komornikom Wulfingom.¹⁸⁾

1) Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 393, št. 293.

2) Glej listino od 22. dné februvarja 1138. leta (Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 175 in 176, št. 175.) ter listino od 26. dné aprila l. 1140. (Zahn, op. cit., str. 191, 192, 193, 194, št. 181.)

3) Miklošič, op. cit., str. 314, št. 366.

4) Rad, XLII., str. 204.

5) Miklošič, op. cit., str. 315, št. 369.

6) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 11.

7) Zahn, ravno tam, str. 200.

8) Zahn, ravno tam, str. 214.

9) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 699, št. 707.

10) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 369.

11) Ankershofen, op. cit., II., Reg. u. Urk., str. 84, št. 39.

12) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 369.

13) Glej listino od 26. dné aprila l. 1140. (Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 193, št. 181.)

14) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 133 in 135, št. 118 in 119.

15) Miklošič, op. cit., str. 315, št. 369.

16) Conv. Bag. et Carant., c. 10 (p. 11). — (Excerpt, ibid. p. 15.)

17) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 369.

18) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 699, št. 707.

250.) Stradoslav („Stradasclav“).¹⁾ Tako se je zval neki štivanski romar.²⁾

251.) Stradoslava („Stradosclauua, Stradesclaua“).³⁾ Ime dveh štivanskih romaric.⁴⁾

252.) Straha („Straha“).⁵⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁶⁾

253.) Stranimir („Stranamer, Strammir“).⁷⁾ Tako je bilo ime nekemu podložnemu človeku, ki je živel proti koncu devetega stoletja blizu Gospé Svete na Koroškem.⁸⁾ Ravno tako se je zval neki štivanski romar.⁹⁾

254.) Stranka („Straneca“).¹⁰⁾ Ime neke osebe, ki je obiskala štivanski samostan.¹¹⁾

255.) Stregomil („Stregemil“).¹²⁾ Ime nekega štivanskega romarja, čegar oče se je zval Zelezen, mati pa Hesla.¹³⁾

256.) Suhlin („Zuchlin“). Ime nekega moža, ki je živel v drugi polovici 13. stoletja v Starem dvoru pri Škofji Loki ter tu obdeloval dve kmetiji.¹⁴⁾

257.) Svarunja („Sparuna“).¹⁵⁾ Tako je bilo ime nekemu oskrbniku, ki je živel 777. leta na zemlji sedanje Gorenje Avstrije ter od tamošnjih Slovencev pobiral davke in jih pošiljal v vojvodsko blagajnico.¹⁶⁾

258.) Svegoj („Zwigoy“).¹⁷⁾ Tako se je zval neki menih šentlambertskega samostana na gorenjem Štajerskem. Živel je v 12. stoletji ter umrl dné 16. marcija.¹⁸⁾

259.) Svedobra („Sedobra“).¹⁹⁾ Ime neke štivanske romarice.²⁰⁾

1) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 370.

2) Rad, XLII., str. 203.

3) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 370.

4) Rad, XLII., str. 203 in 204.

5) Prim. Miklošič, op. cit., str. 316, št. 373.

6) Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

7) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 371.

8) Gl. listino od 26. dné decembra 888. leta. (Juvavia, Anh., str. 108, št. 50.)

9) Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

10) Prim. Miklošič, op. cit., str. 315, št. 371.

11) Rad, XLII., str. 202.

12) Prim. Miklošič, op. cit., str. 316, št. 375.

13) Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 473.

14) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 174.

15) Prim. Miklošič, op. cit., str. 308, št. 336.

16) Schumi, Archiv, I., str. 4. — Primerjaj tudi spomenico tisočletnice Metodove smrti, str. 161, št. 29.

17) Prim. Miklošič, op. cit., str. 260, št. 53.

18) Pangerl, op. cit., str. 71.

19) Prim. Miklošič, op. cit.

20) Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

260.) Sveljub („Cweliub“).¹⁾ Neki mož tega imena je živel v 12. stoletji ter obdeloval na Koroškem jedno kmetijo, katera je bila lastnina freisinske cerkve.²⁾

261.) Svemisl („Seuemuscle“).³⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja⁴⁾

262.) Sveslav („Zweizlaus“).⁵⁾ Tega moža ki je živel okolu 1240. leta, omenja neka listina goriškega grofa Meinharda.⁶⁾

263.) Svetec („Zwetz“).⁷⁾ V Hrastnici pri Škofji Loki sta leta 1291. živela dva kmeta, katerima je bilo tako ime.⁸⁾

264.) Svetin („Zwantin“).⁹⁾ To ime čitamo med pričami na neki listini, katera je bila izgotovljena okolu leta 1190. v Brežah na Koroškem.¹⁰⁾ Gledé tega imena primerjaj krajevno ime Svetinci pri Ptujih.

265.) Svetogoj („Cwetugoi, Zvetogoy“).¹¹⁾ Neki mož tega imena je živel v 12. stoletji na Koroškem in sicer na zemlji freisinske cerkve.¹²⁾ Okolu leta 1291. je prebival neki Svetogoj v Luši med Loko in Selcami na Gorenjskem ter tu obdeloval dve kmetiji.¹³⁾

266.) Svetopolk („Zuentipolc, Zuentipolch, Zuentipolh, Zuentibolch, Zuentibold, Zwetboch, Szuentipulc, Santpule“).¹⁴⁾ Znano je, da je bilo tako ime moravskemu knezu, ki je vladal od leta 870—894. Ravno tako se je zval jeden izmed njegovih sinov. Vendar o teh dveh tu ne bomo govorili, navesti nam je le nekatere Slovence, ki so se tako zvali. — Neki mož tega imena je živel proti koncu devetega stoletja v Krški dolini na Koroškem. Bil je plemenitega rodù in cesar Arnulf mu je podelil 898. leta mnogo zemlje med koroško Krko in štajersko Muro. Potrdil mu je tudi nekatere fevde v Selčah (Zeltschach) na Koroškem.¹⁵⁾ — Ime nekega Svetopolka je omenjeno med pričami na mnogih solnograških listinah od leta 925., 927., 928., in

¹⁾ Prim Miklošič, op. cit. — Gledé pomena primerjaj grški Παμπελος.

²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 12.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit. — Primerjaj grško ime Παγλάτων.

⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., II, str. 503, št. 389.

⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

⁸⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 212 in 213.

⁹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

¹⁰⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 695, št. 704.

¹¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

¹²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 12.

¹³⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 220.

¹⁴⁾ Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

¹⁵⁾ Glej listini od 31. dne avgusta in 4. dne septembra 898. leta. (Ankershofen, op. cit., str. 38 in 39.) — V neki listini od 1. dne maja leta 1140. je ime tega Svetopolka skaženo v „Zwetboch“. (Schumi, Urk. u. Reg., I, str. 92, št. 88.)

931. ¹⁾ Najbrže je bil ta Svetopolk ravno tisti, ki je imel svoja posestva med Krko in Muro. — Svetopolk sta se zvala dva štivanska romarja. ²⁾ Verjetno je, da je bil jeden izmed njiju prej omenjeni koroški Svetopolk, ki se je napotil na božjo pot k jugozahodnim Slovencem.

267.) Svetoslav („Zwanzlawe, Zwenzelaw“ ³⁾) Tako je bilo ime možu, ki je živel okolu leta 1190. ter bil kot priča navzočen, ko se je neki plemenitaš odrekel svojim terjatvam do dveh zemljišč v Dallingu (blizu Weitensfelda na severnem Koroškem) na korist admontskemu samostanu. ⁴⁾ — Neki Svetoslav je bil v 12. stoletji menih v Št. Lambertu na gorenjem Štajerskem ter umrl dné 1. februvarja. ⁵⁾

268.) Svetošej („Zwantschei“ ⁶⁾) Mož tega imena je živel okolu leta 1150.; omenjen je med pričami na neki admontski listini. ⁷⁾

269.) Svetožizna („Szuentezizna“ ⁸⁾) Ime neke štivanske romarice. ⁹⁾

270.) Svetuš („Zuentusso“ ¹⁰⁾) Tako se je zval neki človek, ki je živel okolu leta 1000 ter bil priča, ko je plemenitaš Ragici podelil briksenskemu škofu Albuinu dve slovenski kmetiji v Kamnu na Koroškem (blizu izliva reke Krke v Dravo). ¹¹⁾

271.) Svobodin („Zobodin, Zobodinus“ ¹²⁾) Tako je bilo ime nekemu slovenskemu županu, ki je živel leta 1291. ter imel 6 njiv v Godešičah, Retečah in Senici na Gorenjskem. ¹³⁾ V istem času sta stanovala dva posestnika tega imena v Hrastnici pri Škofji Loki. ¹⁴⁾ Ravno tako se je zval neki takratni posestnik v Luši med Škofjo Loko in Selcami ¹⁵⁾ in tudi v Potoku blizu Bukovščice na Gorenjskem je imel leta 1291. neki Svobodin dve kmetiji. ¹⁶⁾

272.) Ščenedrag („Stenedrago“ ¹⁶⁾) Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja. ¹⁷⁾

¹⁾ Glej listine, ki so natisnene v knjigi Juvavia, Anh., p. 126, 129, 132, 134, 136, 150, 158, 159, 166, cap. 2, 8, 13, 20, 23, 54, 66, 67, 80. — Nekatere listine so tudi natisnene v Zahn-ovi knjigi: Urkb. f. Steierm., I., str. 18, 19, 21, 24, 25, št. 14, 15, 17, 19, 20.

²⁾ Rad, XLII, str. 202 in 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339. Primerjaj grško ime Ἱεροκλής.

⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 695, št. 704.

⁵⁾ Pangerl, op. cit., str. 40.

⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

⁷⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 319, št. 327.

⁸⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

⁹⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁰⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 309, št. 339.

¹¹⁾ Reschius, Ann. Sabion., III., p. 677, Nr. 42.

¹²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 184.

¹³⁾ Ravno tam, str. 212 in 214.

¹⁴⁾ Ravno tam, str. 219.

¹⁵⁾ Ravno tam, str. 221.

¹⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 328, št. 456.

¹⁷⁾ Rad, XLII., str. 203.

273.) Taljub („*Talivb*“)¹⁾ Ime slovenskega oskrbnika, ki je živel 777. leta na zemlji sedanje Gorenje Avstrije.²⁾

274.) Tešina („*Tesina*“).³⁾ Ime neke štivanske romarice.⁴⁾

275.) Tetovid („*Tedivit*“).⁵⁾ Ime nekega človeka, ki je živel okolu l. 1147. ter bil posestnik v Oeblarnu v dolini reke Anize.⁶⁾

276.) Tihica („*Tihca*“).⁷⁾ Ime neke osebe, ki je okolu leta 975. žvela v Belanski dolini na Koroškem.⁸⁾

277.) Tihodrag („*Tichodrah*“).⁹⁾ Ime nekega moža, ki je živel v istem času in ravno tam, kakor prej omenjena Tihica.¹⁰⁾

278.) Tihomer („*Tihmar*“).¹¹⁾ Ime nekega človeka, ki je tudi okolu l. 975. živel v Belanski dolini na Koroškem.¹²⁾

279.) Tihomira („*Tichomira*“).¹³⁾ Ime te osebe navaja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁴⁾

280.) Tihožit („*Tiecosit*“).¹⁵⁾ Ime nekega človeka, ki je bil doma v Krški dolini na Koroškem, kar dokazuje listina, spisana dne 6. januarja 864. leta.¹⁶⁾

281.) Tonislava („*Tonasclauua*“, *Tunisclaua*“).¹⁷⁾ Tako sta se zvali dve štivanski romarici.¹⁸⁾

282.) Topa („*Tupa*“). Ime neke osebe, ki je bila doma v Belanski dolini na Koroškem ter žvela okolu leta 975.¹⁹⁾ V bratovščinski knjigi št. peterskega samostana v Solnogradu čitamo, da sta se ravno tako zvali dve nuni, ki sta živeli v sredi devetega stoletja.²⁰⁾

283.) Trdač („*Turdazo*“).²¹⁾ Tako se je glasilo ime nekega Slovenca, ki je živel 864. leta v Krški dolini na Koroškem.²²⁾

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 393.

²⁾ Schumi, Archiv, I, str. 4.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 321, št. 414.

⁴⁾ Rad, XLII, str. 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 320, št. 397.

⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 281, št. 270.

⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 320, št. 399.

⁸⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 40, št. 39.

⁹⁾ Miklošič, op. cit.

¹⁰⁾ Zahn, op. cit.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit.

¹²⁾ Zahn, op. cit.

¹³⁾ Miklošič, op. cit.

¹⁴⁾ Karajan, op. cit., 67, 26.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

¹⁶⁾ Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., str. 26.

¹⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 320, št. 402.

¹⁸⁾ Rad, XLII, str. 203 in 204. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 40, št. 39.

²⁰⁾ Karajan, op. cit., 40, 31; 40, 40.

²¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 396.

²²⁾ Glej listino od 6. dne januarja 864. leta. (Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen op. cit., str. 26.)

284.) Trdila „*Turdila*“.¹⁾ Ime te žene, ki je živel v prvi polovici devetega stoletja,²⁾ cmenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.³⁾

285.) Trdobjoj. Da je bilo to ime v rabi, pričujejo Trdobjojci v Ptujskem okraju na Štajerskem.

286.) Trdodrag („*Dridodrago*“).⁴⁾ Ime nekega Slovenca, ki je živel okolu 1030. leta v Lindu na gorenjem Štajerskem.⁶⁾

287.) Trdoglav. („*Turdagauuo*, *Turdagauuo*, *Durdegowo*, *Dvrgouuuues*“).⁶⁾ Neki mož tega imena se nahaja kot priča v nekaterih listinah od leta 927.⁷⁾ Jeden Trdoglav je naveden med pričami v neki listini, spisani okolu l. 970.⁸⁾ Neki grof Trdoglav je imel svoja posestva in svojo grofijo v Muriški dolini na gorenjem Štajerskem.⁹⁾ Trg Aflenz je bil tudi v njegovi grofiji, kar dokazuje listina od 12. dne maja leta 1025.¹⁰⁾ Iz neke listine od 4. dne julija l. 1056. je razvidno, da je imel najbrže ravno ta Triglav svoja posestva na Furlanskem.¹¹⁾ — Neki mož tega imena je tudi omenjen v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹²⁾

288.) Trdogoj („*Dridogoi*“).¹³⁾ Tako se je zval neki Slovenec, ki je živel okolu leta 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.¹⁴⁾

289.) Trdomir („*Turdumere*“).¹⁵⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹⁶⁾

290.) Trdoslav („*Tridizlav*, *Tridozlau*, *Tordosclau*“).¹⁷⁾ Tako se je zval slovenski plemenitaš, ki je s svojo soprogo Slavo dal sezidati na svoji zemlji cerkev sv. Valpurga blizu St. Mihaela poleg Liesinga na gorenjem Štajerskem.¹⁸⁾ — Trdoslav je bilo

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 396.

²⁾ Karajan, op. cit., p. XII. q.

³⁾ Karajan, op. cit., 105, 42.

⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 396.

⁵⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 66, št. 64.

⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 396.

⁷⁾ Juvavia, Anh., p. 126, c. 2; p. 136, c. 23.

⁸⁾ Juvavia, Anh., p. 199, Nr. 24.

⁹⁾ Glej listino od 16. dne maja leta 1023. (Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 50, št. 41): „... in pago qui uocatur Muriza in comitatu uero qui **nuper fuit Turdogovi comitis**.“ — Mogoče je, da je bil Trdoglav že leta 1023. med mrtvimi, kar bi se dalo sklepati iz besedice „nuper“.

¹⁰⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 53, št. 44.

¹¹⁾ Juvavia, Anh., p. 241, Nr. 102. — Ankershofen, op. cit., str. 67.

¹²⁾ Karajan, op. cit. 81, 1.

¹³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 396.

¹⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 319, št. 396.

¹⁶⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 320, št. 396.

¹⁸⁾ Primerjaj listino od 7. dne junija leta 1188. (Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 675, št. 690.): „*Ex nobili ergo prosapia ortus Tridizlav cum uxore sua Zlawa e andem ecclesiam in honore beate Walpurgis in predio suo fundaverunt.*“

ime tudi nekemu štivanskemu romarju.¹⁾ — V 12. stoletji je živel neki Trdoslav na Koroškem ter tu kot freisinški podložnik obdeloval jedno kmetijo.²⁾

291.) Trebevoj („*Trebego*“).³⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁴⁾ Primerjaj tudi ime vasi Trebegovci v Gorenje-Radgonskem okraji.

292.) Trebec („*Trebiz*“).⁵⁾ Tako se je zval Slovenec, ki je bil dne 24. januarja 850. leta navzočen pri posvečevanju cerkve Matere Božje v pannoskem Blatogradu.⁶⁾

293.) Trebenja („*Trebenna*“).⁷⁾ Ime neke štivanske romarice.⁸⁾

294.) Trebibor („*Trebebor*“).⁹⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹⁰⁾

295.) Trebibrat („*Trebifrater*“).¹¹⁾ Človek tega imena je živel s svojo soprogo s svojimi sinovi in sinahami v „Scalah“ (morebiti Žale pri Celovci) ter postal dne 26. decembra 888. leta z vso svojo družino in z vsem posestvom podložnik neke Mildrute, soproge kraljevega točaja Heimona.¹²⁾

296.) Trebica („*Trebeiza*“).¹³⁾ Tako se je zvala neka ženska, ki je živela okolu 1030. leta v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.¹⁴⁾

297.) Trebigost („*Tribagos*“).¹⁵⁾ Ime tega moža se nahaja med pričami na neki listini, spisani okolu l. 900.¹⁶⁾

298.) Trebil („*Trebel*“).¹⁷⁾ Ime tega človeka, ki je živel okolu leta 900,¹⁸⁾ omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁹⁾

299.) Trebimir („*Trebemer*“).²⁰⁾ Neki mož tega imena je bil najbrže doma na Gorenjskem. Bil je navzočen, ko je duhovnik

¹⁾ Rad, XLII., str. 203.

²⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 11.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 321, št. 409.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

⁶⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 11. (p. 12.)

⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

⁸⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁹⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

¹⁰⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

¹²⁾ Juvavia, Anh., str. 108, št. 50.

¹³⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

¹⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I. str. 57, št. 48. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 66, št. 64.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

¹⁶⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 27, št. 27.

¹⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

¹⁸⁾ Karajan, op. cit., p. XI., o.

¹⁹⁾ Karajan, op. cit., 108, 5.

²⁰⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

Ivan okolu leta 1160. podaril freisinški cerkvi in njenemu odvetniku v Škofji Loki svojih 14 podložnih ljudi.)

300.) Trebišin („*Trebin*“).²⁾ Tako se je zval neki mož, ki je omenjen v listini od 26. dne decembra 928. leta.³⁾

301.) Trebišnež („*Trebinnez*“).⁴⁾ Ime nekega moža, ki je živel leta 864. v Krški dolini na Koroškem.⁵⁾

302.) Trebivit („*Trebwit*“).⁶⁾ Tako se je glasilo ime nekega človeka, ki je živel v 12. stoletji in umrl dne 26. marcija. Omenjen je v knjigi umrlih, katera se je ohranila v Št. Lambertu na gorenjem Štajerskem.⁷⁾

303.) Trebnik („*Trebenec*“).⁸⁾ Ime nekega štivanskega romarja.⁹⁾

304.) Truden („*Trutin, Trudni*“). Tako sta se zvala dva človeka, katerih omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁰⁾

305.) Trudopolk („*Trudopulc*“). Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹¹⁾

306.) Ubislava („*Ubisclava*“).¹²⁾ Ime neke štivanske romarice.¹³⁾

307.) Unčat („*Unzat*“).¹⁴⁾ Tako se je zval Slovenec, ki je bil dne 24. januarja 850. leta v Blatogradu, kjer je solnograški nadškof posvetil Pribinovo cerkev.¹⁵⁾

308.) Unislav („*Humislav*“).¹⁶⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.¹⁷⁾

309.) Val („*Ualo*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁸⁾

310.) Večegoj („*Ecegoi*“).¹⁹⁾ Tako se je glasilo ime nekega človeka, ki je živel okolu leta 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.²⁰⁾

¹⁾ Schumi, Urk. u. Reg., I., str. 115, št. 121. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 109, št. 112.

²⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

³⁾ Juvavia, Anh., str. 158, pogl. 66.

⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

⁵⁾ Glej listino od 6. dne januarja leta 864. (Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, op. cit., str. 26.)

⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

⁷⁾ Pangerl, op. cit., str. 79.

⁸⁾ Prim. Miklošič, op. cit.

⁹⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 473.

¹⁰⁾ Karajan, op. cit., 101, 26; 115, 13.

¹¹⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹²⁾ Miklošič, op. cit., str. 322, št. 417.

¹³⁾ Rad, XLII., str. 204.

¹⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 322, št. 418.

¹⁵⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 11. (p. 12.)

¹⁶⁾ Miklošič, op. cit., str. 322, št. 418.

¹⁷⁾ Rad, XLII., str. 201. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁸⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 261, št. 57.

²⁰⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 57, št. 48.

311.) Velišnik („*Uuelisnich, Vuelisinch, Uuelisinch*“).¹⁾ To ime se nahaja med pričami na nekaterih solnograških listinah od l. 925., 928. in 930.²⁾

312.) Vesela („*Wezala, Vuezala*“).³⁾ Tako se je zvala neka plemenita žena, ki je živela okolu leta 994. Zamenjala je s svojim bratom, briksenskim škofom Albuinom, posestvo svoje v Goselni vasi (blizu Doberlevesi na Koroškem) za nekatere nesvobodne ljudi.⁴⁾ Tri osebe tega imena so navedene v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.⁵⁾ Tudi po drugih virih se to ime večkrat nahaja.

313.) Videc („*Widetz*“).⁶⁾ Tako je bilo ime priči, ki je omenjena na neki listini od 27. dne avgusta 1240. leta.⁷⁾

314.) Vidina („*Vitina*“).⁸⁾ Ime neke žene, ki je bila doma v Belanski dolini na Koroškem ter tu živela okolu leta 975.⁹⁾

315.) Vido š.¹⁰⁾ Kar se tiče tega imena, primerjaj ime vasi Vidošič v Metliškem sodnijskem okraju na Kranjskem.

316.) Vilan („*Uuilan*“).¹¹⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹²⁾

317.) Višegnev („*Uisegneo*“).¹³⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹⁴⁾

318.) Višegoj („*Uuisseoi*“).¹⁵⁾ Tako se je zval neki duhovnik, ki je obiskal štivanski samostan.¹⁶⁾

319.) Više mir („*Vvizemir*“).¹⁷⁾ Ime te osebe, ki je umrla pred letom 906.,¹⁸⁾ nahaja se v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁹⁾

320.) Vit („*Wito*“).²⁰⁾ Tako se je zval neki človek, ki je živel proti koncu 12. stoletja v Mohličah na Koroškem.²¹⁾ Sicer

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 253, št. 32.

²⁾ Glej Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 19, št. 15; str. 24, št. 19. — Juvavia, Anhang, str. 158, pogl. 66; str. str. 166, pogl. 80.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 254, št. 34. — Mogoče je, da ime „Wezala“ nima slovenske korenike, temveč germansko.

⁴⁾ Reschius, Annal. Sabion. III., str. 676, št. 41.

⁵⁾ Karajan, op. cit., 4, 22; 5, 30; 161, 30.

⁶⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 254, št. 37.

⁷⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 498, št. 485.

⁸⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 254, št. 37..

⁹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹⁰⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 254, št. 37.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 254, št. 38.

¹²⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹³⁾ Miklošič, op. cit., str. 260, št. 52.

¹⁴⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 260, št. 52.

¹⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

¹⁷⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 260, št. 52.

¹⁸⁾ Karajan, op. cit., p. XI.

¹⁹⁾ Karajan, op. cit., 107, 9.

²⁰⁾ Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

²¹⁾ Schroll, Urkundenbuch v. St. Paul, str. 56.

se pa to ime pogostoma nalaja v takratnih in poznejših virih, kar izvira odtod, da so Slovenci zgodaj pričeli častiti sv. Vida.

321.) Vitamisl („*Uuitamusclo*“).¹⁾ Tako je bilo ime jednemu izmed štivanskih romarjev.²⁾

322.) Vitan.³⁾ Na to ime spominjate imeni štajerskega trga Vitanja in pa vasi Vitanovcev blizu Ljutomera.

323.) Vitemar („*Vitimar, Vitmar, Uitmar, Uvitmarus*“).⁴⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.⁵⁾ Vitimar je bilo ime opatu v Belinji pri Ogleji, ki je živel leta 1186.⁶⁾ Neki mož tega imena, ki je živel v 12. stoletji ter umrl dné 11. marcija, omenjen je v knjigi umrlih šentlambertskega samostana na gorinem Štajerskem.⁷⁾ „*Witmar de Fruhsen*“ (vas Fružnje pri Velikovci na Koroškem) je živel v sredi 12. stoletja, kar dokazujejo nekateri zgodovinski dokumenti tistega časa.⁸⁾ Na ime Vitemar spominjajo Vutomarci v Slovenskih Goricah na Štajerskem. Ime „Witmar“ je bilo tudi pri Nemcih v rabi; zatorej ne smemo sklepati, da so bili vsi tisti Slovenci, ki so se tako zvali.

324.) Vitimir („*Witemir, Wittimar*“).⁹⁾ Tako je bilo ime slovenskemu plemenitašu, ki je bil dné 24. januarja 850. leta navzočen pri posvečevanju Pribinove cerkve v pannonskem Blatogradu.¹⁰⁾ Nekaj let pozneje, dné 26. decembra 864. leta, posvetil je na njegovi zemlji solnograški nadškof Adalvin cerkev sv. Štefana.¹¹⁾

325.) Vitigon („*Witigonus, Witigo, Uuitego*“).¹²⁾ Neki mož tega imena je živel v drugi polovici 12. stoletja prej ko ne na Koroškem, kar dokazujejo nekateri zgodovinski dokumenti tistega časa.¹³⁾ O nekem poddijakonu Vitigonu, ki je živel v 12. stoletji, je znano, da je umrl dné 30. septembra.¹⁴⁾ Iz neke listine, spisane dné 22. aprila l. 1239., je razvidno, da je bilo takratnemu notarju sekovskega škofa Vitigon ime.¹⁵⁾ Ravno tako se je zval tudi neki štivanski romar.¹⁶⁾ Razven teh bi lahko naštel še nekoliko mož, katerim je bilo tudi tako ime.

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

²⁾ Rad, XLII., str. 202.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

⁴⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

⁵⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁶⁾ Manzano, Annali del Friuli, II., p. 174.

⁷⁾ Pangerl, op. cit. str. 67.

⁸⁾ Schroll, op. cit., str. 15, 16, 40, 41, 51, 85 itd.

⁹⁾ Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

¹⁰⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 11. (p. 12.)

¹¹⁾ Ravno tam, c. 13. (p. 14.) — Prim. Letopis Matice slov. za 1882/3, str. 359, op. 5.

¹²⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

¹³⁾ Schroll, op. cit., str. 35, 41, 46 in 49.

¹⁴⁾ Archiv f. Kunde österr. Gesch., XIX., str. 278.

¹⁵⁾ Meiller, Regesten zur Geschichte der Salzburger Erzbischöfe, str. 273, št. 472.

¹⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

326.) Vitislav („*Vitislau*“)¹⁾ Ta mož, čegar ime se nahaja med pričami na neki koroški listini, živel je okolu leta 1000.²⁾

327.) Vitobrater („*Witobrater*“).³⁾ Tako se je glasilo ime nekega Slovenca, ki je živel okolu leta 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.⁴⁾

328.) Vitoglav („*Uuitagouua, Uuitagouuo, Uuitagauuo, Uuitagauo, Witigowo, Uuitocoua*“).⁵⁾ Neki grof Vitoglav je živel v devetem stoletji. Njemu je kralj Ludovik podaril dné 1. oktobra 859. leta 12 zemljišč v Admontski dolini na gorenjem Štajerskem.⁶⁾ Iz neke listine okolu l. 900. je razvidno, da je Heimo, sin nekega Vitoglava, dal svoji sestri Tonici („*Tunza*“) svoja posestva nad Vrbskim jezerom na Koroškem.⁷⁾ Neki Vitoglav je omenjen kot priča v listinah od 26. dné decembra 928. in 27. dné junija 931.⁸⁾ Ravno to ime se nahaja med pričami na neki listini, spisani okolu leta 975.⁹⁾ V bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu je omenjeno petero mož tega imena, izmed katerih so četrje živeli v devetem stoletji. Med njimi sta bila dva meniha, jeden dijakon, jeden pa grof, najbrže ravno tisti, ki je naveden v listini od 1. dné oktobra 859. leta.¹⁰⁾ Da je „*Uuitigauuo*“ nastalo iz besede Vitoglav, kažeta nam med drugim imeni Debe-loglav in Trdoglav, iz katerih so tuji napravili „*Deblegauuo*“ in „*Turdagauuo*“.

329.) Vojmir („*cum Wonomiro*“).¹¹⁾ Tako je bilo ime slovenskemu vojvodi, ki se je leta 796. vojskoval z Obri.¹²⁾

330.) Volčina („*Wlkina*“).¹³⁾ Ime slovenskega plemenitaša, ki je bil dné 24. januarja 850. leta v pannonskem Blatogradu, kjer je solnograški nadškof Ljupram posvetil Pribinovo cerkev v čast Materi Božji.¹⁴⁾

331.) Volkonja („*Uulconga*“).¹⁵⁾ Tako se je zvala neka oseba, ki je živelá okolu 975. leta v Belanski dolini na Koroškem.¹⁶⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39. — Gledé pomena te besede primerjaj grško ime *Nizozl̄j̄s*.

²⁾ Ankershofen, op. cit., str. 84, št. 39.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

⁵⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 255, št. 39.

⁶⁾ Juvavia, Anhang, str. 94, št. 37. — Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 9, št. 6.

⁷⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 25, št. 26.

⁸⁾ Juvavia, Anh., str. 158, pogl. 66; str. 132, pogl. 13. — Zahn, Urkb. I., str. 24, št. 20.

⁹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

¹⁰⁾ Karajan, op. cit., 47, 25; 56, 25; 58, 30; 95, 25; 104, 28.

¹¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 258, št. 44.

¹²⁾ Ann. Tiliani, a. 796 (797) — Ann. Lauriss. a. 796. — Annalista Saxo, a. 796.

¹³⁾ Miklošič, op. cit., str. 257, št. 43.

¹⁴⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 11. (p. 12.).

¹⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 257, št. 43.

¹⁶⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

332.) Volkota („*Uulcote*“).¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁾

333.) Volkun („*Folchun, Folchuni, Walchun, Walchunus, Walconus, Waltchun, Waltkvn, Waltunc*“ itd.).³⁾ Tako se je zval slovenski vojvoda, ki je proti koncu osmega stoletja vladal po Gorotanu.⁴⁾ „Walchun“ je bilo ime marsikaterim možem, ki so živeli na slovenski zemlji ali pa tudi drugod. Zatorej ne bom trdil, da ima to ime v vsakem slučaju slovansko koreniko. V neki listini od l. 1147. je omenjen med pričami „*Walchun de Truchsen*“.⁵⁾ V neki listini, spisani leta 1194. so naštetih *Walchunus de Globaznich*,⁶⁾ *Walchunus de Risperch*⁷⁾ in *Walchunus*, ministerial Henrika Kolniškega.⁸⁾ Listina od 17. dne januarja l. 1201. navaja Walchuna iz Št. Andreja na Koroškem.⁹⁾ V neki listini od 25. dne aprila leta 1206. je omenjen „*Walconus*“, kaplan oglejskega patrijarha Wolfkerja,¹⁰⁾ v listini od 12. dne aprila 1218. leta pa *Walchunus*, sluga krškega prošta.¹¹⁾ V bratovščinsko knjigo šentpeterskega samostana v Solnogradu so se dali zapisati *Waltkvn*, ki je bil menih okolu leta 1200., potem *Uualtchun*, ki je bil menih okolu leta 1200., potem *Uualtchun*, ki je živel v prvi polovici 11. stoletja, dalje neki *Folchun* in pa jeden *Folchuni*.¹²⁾ Več *Walchunov* je navedenih v knjigi umrlih šentlambertskega samostana na gorenjem Štajerskem.¹³⁾ V neki za goriško deželo važni listini od leta 1170. je omenjen med pričami neki *Walchonus de Wendoy*.¹⁴⁾ Tudi v drugi virih se to ime kaj pogostoma nahaja; bilo bi torej odveč, ako bi se prizadeval je kolikor mogoče polnoštevilno naštetih.

334.) Vranica („*Uranica*“).¹⁵⁾ Ime neke Slovenke, ki je živela okolu leta 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.¹⁶⁾

335.) Zababerad („*Zababerado*“). Ime nekega štivanskega romarja.¹⁷⁾

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 257, št. 43.

²⁾ Rad, XLII, str. 203.

³⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 257, št. 43.

⁴⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 5. (p. 8.)

⁵⁾ Schroll, op. cit., str. 84. — Tružnje (Truchsen, Trixen) so vas na slovenskem Koroškem blizu Velikovca.

⁶⁾ Globaznich je Globasnica, vas v Junski dolini na Koroškem.

⁷⁾ Risperch je sedanji Reisberg v Labodski dolini na Koroškem.

⁸⁾ Schroll, op. cit., str. 99. — Kolnica (nem. Kollnitz) je blizu Št. Pavla na Koroškem.

⁹⁾ Schroll, op. cit., str. 104.

¹⁰⁾ Schroll, op. cit., str. 108.

¹¹⁾ Schroll, op. cit., str. 112.

¹²⁾ Karajan, op. cit., 127, 18; 154, 15; 110, 2; 68, 17.

¹³⁾ Pangerl, op. cit.

¹⁴⁾ Rubeis, Mon. eccl. Aquil., p. 606.

¹⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 259, št. 46.

¹⁶⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I., p. 56, Nr. 48.

¹⁷⁾ Rad, XLII, str. 204.

336.) Zadrage („Zadrach“).¹⁾ Tako je bilo ime menihu, ki je živel v Št. Lambertu na gorenjem Štajerskem.²⁾

337.) Zdemir („Sedemir“).³⁾ Tako se je zval neki štivanski romar.⁴⁾

338.) Zememisl („Semmemuscle“).⁵⁾ Ime nekega štivanskega romarja.⁶⁾

339.) Zemeteg („Zemetech, Scemitech“).⁷⁾ Dve osebi, ki sta se tako zvali, živeli sta v 12. stoletju; jedna izmed njiju je umrla dne 1. maja,⁸⁾ druga pa 24. dne avgusta.⁹⁾

340.) Zemiboned („Zemiboned“).¹⁰⁾ Ime nekega moža, ki je živel v 10. stoletju na Koroškem, kar dokazuje listina, spisana dne 4. junija leta 945.¹¹⁾

341.) Zemidraga („Semidraga“).¹²⁾ Tako se je zvala neka štivanska romarica.¹³⁾

342.) Zemidrug („Zemidrud“).¹⁴⁾ Ime te osebe, ki je umrla pred letom 906.,¹⁵⁾ nahaja se zapisano v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁶⁾

343.) Zemignev („Zemigneu“).¹⁷⁾ Ime tega moža, ki je živel v začetku devetega stoletja,¹⁸⁾ nahaja se v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁹⁾

344.) Zemigoj („Zemigoy“).²⁰⁾ Tako se je glasilo ime nekega moža, ki je živel v Luši med Škofjo Loko in Selcami, kar nam dokazuje urbar freisinske cerkve od leta 1291.²¹⁾ — Kar se tiče tega imena, primerjaj tudi vaško ime „Zemgoisdorf“ v neki listini, spisani 6. dne januarja leta 1138.²²⁾

345.) Zemislav.²³⁾ O nekdanji rabi tega imena med Slovenci pričuje ime koroške vasi „Zemeslav“ (nem. Simislaw), ki

¹⁾ Miklošič, op. cit., str. 271, št. 118.

²⁾ Pangerl, op. cit., str. 206.

³⁾ Miklošič, op. cit., str. 317, št. 380.

⁴⁾ Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

⁵⁾ Miklošič, op. cit., str. 277, št. 142. — Primerjaj grški imeni Ἀστουμίδης in Ἀστύνοος.

⁶⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁷⁾ Prim, Miklošič, op. cit.

⁸⁾ Pangerl, op. cit., str. 105.

⁹⁾ Pangerl, op. cit., str. 183.

¹⁰⁾ Prim, Miklošič, op. cit.

¹¹⁾ Juvavia, Anh., str. 178, št. 64.

¹²⁾ Rad, XLII., str. cit.

¹³⁾ Miklošič, op. cit. 2. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

¹⁴⁾ Karajan, op. cit.

¹⁵⁾ Karajan, op. cit., str. XI.

¹⁶⁾ Karajan, op. cit., 107, 9.

¹⁷⁾ Miklošič, op. cit., str. 277, št. 142.

¹⁸⁾ Karajan, op. cit., str. XII.

¹⁹⁾ Karajan, op. cit., 67, 22.

²⁰⁾ Prim, Miklošič, op. cit., str. 277, št. 142.

²¹⁾ Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 219.

²²⁾ Archiv f. Kunde österr. Gesch., V. str. 216, št. 239.

²³⁾ Miklošič, op. cit., str. 277, št. 142. — Primerjaj grško ime Ἀστουλάης.

leži kakih 5 kilometrov od Vrbskega jezera proti severu. Primerjaj tudi vaško ime „Cemzlawesdorf“ v neki listini od dné 4. septembra 1232. leta.¹⁾

346.) Zla („Zla“).²⁾ Tako je bilo ime neki štivanski romarici.³⁾

347.) Zlativenca („Slotiuenza“). Tako se je zvala neka žena, ki je obiskala štivanski samostan.⁴⁾

348.) Zlebor („Zelevator, Zelebo“).⁵⁾ Tako je bilo ime nekemu štivanskemu romarju.⁶⁾ Zlebor se je tudi zval neki mož, ki je postal okolu leta 930. podložnik freisinške cerkve.⁷⁾

349.) Zleslava („Zelislava, Zelesclava“).⁸⁾ Ime dveh štivanskih romaric.⁹⁾

250.) Zlodej („Zlidel“).¹⁰⁾ Ime neke priče, katera je omenjena na listini krškega škofa Walterja od 26. dné maja l. 1203.¹¹⁾

351.) Zoban („Zaban“).¹²⁾ Tako se je glasilo ime nekega štivanskega romarja.¹³⁾

352.) Zverko („Zuerco“).¹⁴⁾ Ime nekega človeka, ki je postal okolu leta 970. podložnik solnograške cerkve ter živel v okolici Wimpassinga v Labodski dolini na Koroškem.¹⁵⁾

353.) Železen („Zelesena“). Tako se je zval neki štivanski romar, ki je bil doma na Braslavovi zemlji med Savo in Dravo.¹⁶⁾

354.) Židana („Zidana“).¹⁷⁾ Tako je bilo ime neki štivanski romarici.¹⁸⁾

355.) Židislav („Zidizlav“).¹⁹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²⁰⁾

356.) Žilic („Siliz“).²¹⁾ Tako se je zval slovenski plemeni-taš, ki se je mudil dné 24. januarja 850. leta v paunonskem Bla-

1) Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 398, št. 296.

2) Prim. Miklošič, op. cit., str. 277, št. 147.

3) Rad, XLII., str. 203.

4) Rad, XLII., str. 203. — Ljublj. Zvon II., str. 474.

5) Prim. Miklošič, op. cit., str. 277, št. 147.

6) Rad, XLII., str. 201.

7) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 27, št. 28.

8) Prim. Miklošič, op. cit., str. 277, št. 147.

9) Rad, XLII., str. 201 in 203.

10) Prim. Miklošič, op. cit., str. 277, št. 147.

11) Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 104, št. 62.

12) Prim. Miklošič, op. cit., str. 277, št. 148.

13) Rad, XLII., str. 203.

14) Miklošič, op. cit., str. 276, št. 141.

15) Juvavia, Anh., str. 199, št. 24.

16) Rad, XLII., str. 201.

17) Prim. Miklošič, op. cit., str. 275, št. 133.

18) Rad, XLII., str. 203.

19) Miklošič, op. cit., str. 275, št. 133. — Gledé pomena tega imena primerjaj grški imeni Μεvezλαγς in Μεvezδερς.

20) Rad, XLII., str. 203.

21) Miklošič, op. cit., str. 275, št. 135.

togradu, kjer je solnograški nadškof posvetil Pribinovo cerkev.¹⁾ — Mogoče je, da je ravno ta mož obiskal štivanski samostan ter dal vpisati svoje ime na štivanski evangelij.²⁾

357.) Žitigoj („*Sitigoi*“).³⁾ Tako se je zval neki štivanski romar.⁴⁾

358.) Žitiljub („*Sitilieb*“).⁵⁾ Ime nekega duhovnika, ki je okolu leta 1125. podelil svoje posestvo v dolini reke Anize samostanu v Garstenu.⁶⁾

359.) Žitivit („*Situuit, Zidebit, Situuit, Situuuit*“).⁷⁾ Neki mož tega imena je živel okolu leta 975. v Belanski dolini na gorenjem Koroškem, kar je razvidno iz neke takratne listine.⁸⁾ Žitivit je bilo ime nekemu človeku, ki je prebival okolu leta 1030. v Lindu na gorenjem Štajerskem.⁹⁾ Dveh oseb tega imena omenja bratovščinska knjiga šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁰⁾

360.) Žitomir („*Zitemer*“).¹¹⁾ Ime nekega štivanskega romarja.¹²⁾

361.) Žitomisl („*Sitimuzil, Citamuscle*“).¹³⁾ Tako je bilo ime možu, ki je živel proti koncu devetega stoletja blizu Gospé Svete na Koroškem, kar dokazuje neka listina od dné 26. decembra 888. leta.¹⁴⁾ To ime se pa tudi nahaja med imeni štivanskih romarjev.¹⁵⁾

362.) Živina („*Siuina*“).¹⁶⁾ Tako se je zvala neka ženska, ki je živela okolu 975. leta v Belanski dolini na Koroškem.¹⁷⁾

363.) Života („*Siuuato*“).¹⁸⁾ To ime je omenjeno v bratovščinski knjigi šentpeterskega samostana v Solnogradu.¹⁹⁾

364.) Žizemir („*Zizemir*“).²⁰⁾ Ime nekega štivanskega romarja.²¹⁾

1) Conv. Bag. et Carant., c. 11. (p. 12.).

2) Rad, XLII., str. 202.

3) Prim. Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137.

4) Rad, XLII., str. 203. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

5) Prim. Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137 in str. 285, št. 207.

6) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 127, št. 112.

7) Prim. Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137 in str. 255, št. 39.

8) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

9) Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 56, št. 48.

10) Karajan, op. cit., 60, 4; 60, 19.

11) Prim. Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137.

12) Rad, XLII., str. 202.

13) Prim. Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137.

14) Juvavia, Anh., str. 108, št. 50.

15) Rad, XLII., str. 202.

16) Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137.

17) Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I., str. 39, št. 39.

18) Miklošič, op. cit., str. 276, št. 137.

19) Karajan, op. cit., 67, 24.

20) Miklošič, op. cit., str. 275, št. 134.

21) Rad, XLII., str. 202. — Ljublj. Zvon, II., str. 474.

365.) Žiznac („*Scisniz*“).¹⁾ Tako se je zval neki Slovenec, ki je živel okolu leta 1030. v Scheiflingu na gorenjem Štajerskem.²⁾

366.) Žoltin („*Soltin*“). Ime nekega štivanskega romarja.³⁾

367.) Žugoj („*Shugoy*“). Tako se je zval neki plemenitaš, ki je živel okolu 1235. leta v Flaschbergu na gorenjem Koroškem.⁴⁾

¹⁾ Prim. Miklošič, op. cit., str. 275, št. 134.

²⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., I. str. 57, št. 48.

³⁾ Rad, XLII., str. 203.

⁴⁾ Zahn, Urkb. f. Steierm., II., str. 437, št. 331.

Spomin.

Dušeslovna studija.

Spisal dr. Fr. Lampe.

Mi Slovenci se ne moremo ponašati, da imamo razvito znanstveno slovstvo. Imamo pa precej knjig in spisov skoro za vsako vedo v domačem jeziku, da je mogoče dandanes tudi v našem jeziku nabirati si znanosti. Kaj je pa krivo temu, da nimamo že bogatejšega znanstvenega slovstva? Nič drugega ne, kakor majhno število Slovencev. Vsakdo, ki se peča z vednostmi in pozna njih zgodovino, je lahko razvidel, da je vednost kolikor toliko splošna, občna, da si hoče pridobiti veliko tal, veliko ljudi. Zato se mi zdijo vednostna slovstva posameznih narodov kakor mali potoki, ki se združujejo v veliko reko: znanstvo. Marsikaj bi se dalo s tem pojasniti; nas zanima samo znanstveno prizadevanje Slovencev. Slovenski narod šteje veliko število svojih sinov, ki so delovali plodovito na znanstvenem polji, pa niso obogatili slovenskega slovstva. Vzrok ni bil ta, da je naš jezik premalo sposoben za vedo: veda si jezik vstvarja sama. Marveč jedini vzrok je bilo majhno število našega naroda in še manjše število slovenskega razumništva. „Komu pa naj pišem slovenski?“ prašal se je marsikateri učenjak in prijel se je tujega jezika. —

Dandanes so razmere drugačne. Slovenski narod ima, akodavno je majhen, vendar toliko omikancev, toliko razumništva, da zamore med njim živeti tudi znanstveno slovstvo. Glavni pogoj seveda je, da to razumništvo tudi hoče imeti domače znanstveno slovstvo in ne podpira tujega, kadar ni treba. Blago ima vrednost in ceno, ako se rabi. Čemu naj je mrtvo blago? Kadar bode slovenska znanstvena knjiga izpodrinila nemško, potem se ne bode bati za njen obstanek, njen vspeh.

V slovenskem znanstvenem slovstvu se je dosedaj storilo — ali vsaj tiskalo — primeroma najmanj iz modroslovne stroke. Priobčenih je nekaj modroslovnih sestavkov, ki so povsem le poskusi in ki kažejo, da je bilo pisateljem, vzgojenim v tujem

duhu, mnogo težav pri tem delu. A poskusi pripravljajo pot do dovršenih spisov, in zato se tudi ta modroslovni poskus (essay) o spominu drzne siliti v javnost. Izbral sem si za nalašč dušeslovno tvarino ne samo zato, ker taka tvarina, tak predmet najbolj zanima mene, ampak ker utegne med modroslovnimi vprašanji tudi čitatelje najbolj zanimati. Duševno delovanje, duševno življenje opazujemo najprej in največkrat. Ni vsakemu dano potovati v tuje dežele, tudi ne more vsakdo opazovati zvezd ali primerjati jezikov: vsakdo pa zamore in mora ogledati večkrat, kaj se godi v njegovi „notranjosti“, v njegovi duši.

Nekateri sicer pravijo, da človek nima v sebi nekega posebnega bitja, kateremu pravimo duša. Pa, dasitudi tako pravijo, vendar ne morejo tajiti, da človek misli, čuti, želi, hoče i. t. d. Take pojave, take notranje dogodke, čine, podobe i. t. d. imenujemo dušne (psihične) pojave in veda o takih pojavih se imenuje: dušeslovje (psihologija). Ta veda razgrinja tedaj pred našimi očmi „notranjega“ človeka, t. j. vse ono, kar opazujemo in spoznavamo, a ne z očmi, ušesi in drugimi čutili. Zato je pa ta veda ne samo zelo zanimiva, ampak tudi važna veda. Moj namen ni, da bi o dušeslovji obče obširneje govoril, kajti nadpis temu poskusu, ali ti studiji se glasi „spomin“. Postranski namen tega spisa je: pokazati čitateljem ob tem vzgledu, ob tem dušeslovnem predmetu (spominu), kako zanimivo, kakovažno je dušeslovje.

Vsak zvedenec v modroslovji mi mora pritrditi, ako pravim, da nam Slovencem — v modroslovji začetnikom — najbolj kaže sprva obdelovati dušeslovne tvarine. Da ničesa ne rečem o pravi metodi, o pravem načinu učiti modroslovje: samo znanstveni jezik, znanstveni slog nas mora voditi najprej do take tvarine, ki se da obravnavati najbolj jasno, najbolj razgledno in razumljivo. In taka tvarina, ki se da obravnavati razumljivo in v lahki pisavi, je dušeslovna tvarina. Morebiti so že poskušali čitatelji moji čitati ali razvozlavati kak modrosloven spis ali tudi spis iz druge znanstvene stroke. Kaj ne, koliko težav, koliko truda s tako pisavo, s takim jezikom! Mnogokrat je res tvarina sama kriva, da se ne da povedati bolj umljivo in jasno. Še večkrat pa je pisatelj tega kriv, ker se ni oziral na svoje čitatelje, ampak je predel in predel svoje čudne misli, kakor se zaprede gosjenica v klobčič, da je nikdo ne vidi.

Da bi se ognil ti nevarnosti, izbral sem si dušeslovno in sicer zelo porabljivo ali praktično tvarino. Glede pisave pa, ali sloga v modroslovji, imam jaz to načelo: Piši, kolikor moreš, umljivo, domače, lahko in gladko. Čudno bi vendar bilo, da bi ne mogel povedati jasno tega, kar vem! In najbolj spričuje pisatelj, da so njegovi nauki resnični, ako razlaga nauk razvidno in jasno. Čemu je treba resnico zavijati in skrivati v temoto za-

motanega, omotičnega sloga? V tem oziru se mi Slovenci ne smemo učiti pri Nemcih. Največjega nemškega modroslovca Kaanta jezik je tak, da bi ga skoro treba bilo prestaviti v jezik drugih nemških ljudi. Učiti se pa moremo modroslovskega sloga in modroslovne pisave pri Francozih in Angležih, ki pišejo po zdravi pameti in za vsakdanji razum. Bodisi sedaj, bodisi v prihodnje, vedno mi bode glavna skrb, da pišem ne samo zase, ampak za vse one, koji bi radi poznali svojega duha. Stopimo tedaj v delavnico, kjer se snujejo naše misli, naše želje, naši računi, naklepi, kjer se stvarja in lika naš značaj, in oglejmo si ob ti priliki samo jedno stran svojih dušnih zmožnostij: ono, ki sem jo imenoval spomin.

I.

1. Ko pravim, da bomo razgovarjali se o spominu, nisem še toliko določno naznanil svojega predmeta, da bi ga že vsi poznali. Beseda „spomin“ namreč v našem jeziku nima prav določenega pomena. Mi pravimo: „Dam ti za spomin“, ali: „dovolj je spomina — me pesmi pojó,“ ali: „v spomin mi je prišlo,“ ali: „imam slab — dober spomin,“ ali celó (ko je kdo umrl): „spomin se je prikazal“ i. t. d. Iz tega razvidimo, da je treba predmet natančneje določiti, ako hočemo razumeti drug drugega. V tem dušeslovnem poskusu se bomo pečali z neko dušno močjo ali zmožnostjo, ki obdržuje v duši vse vtise, podoba, predstave, čuvstva, da si jih zamoremo postavljati pred dušno oko, ako hočemo. Če za deset let prideš zopet domu in si ogleduješ znane prostore: razvije se ti vsa preteklost v „spominu“: kaj si tukaj delal, kaj videl, s kom se veselil in razgovarjal. Ti praviš: spominjam se, to je: dogodka in misel iz preteklih časov se je zopet v tvoji notranjosti prikazala. Vsekako je torej nekaj v duši, to je: v umu, moralo ostati, drugače ne bi mogel zopet imeti tega pred seboj. Potem pa je ono, kar je bilo ostalo, moralo oživeti, moralo pokazati se, da zamoreš ti reči: spominjam se. — Take in jednake pojave, ki so silno važni v našem dušnem življenji, bom obravnaval; take pojave imenujemo: spominjanje. Navadno si mislimo, da imamo posebno moč ali zmožnost za spominjanje. Kako je v resnici, bomo pozneje videli: za sedaj omenjam le to misel, ker se bomo tudi z njo pečali. Tedaj preudarjali bomo, kakšni da so oni pojavi ali prikazki v naši duši, katere imenujemo skupno: spominjanje, kake moči za spomin da ima naša duša, kako je razlagati in pojasnovati one pojave, po katerih zaknih se ravna, kakšen pomen da imajo za naš razum, kako se delijo, kako se izgublja zmožnost spomina in kako se krepí. Akoravno bi morali poznati nekaj dušeslovnih zakonov in načel že preje, nego se podamo v raziskavanje o spominu, vendar bomo skušali tako postopati, da bode tudi neveščim lahko raziskavati po svoje. Kot podlago si ne stavimo nikakih resnic,

ampak najprej si bomo ogledali pojave ali 1) opazovali jih bomo, potem jih 2) skušali razlagati. V zadnjem oddelku bomo razgovarjali se 3) o zakonih spominjanja in o praktičnih posledicah teh zakonov. Taka pot je vednostna (tudi naravoslovna) pot ali metoda. Morebiti se bode dalo mimogredé tudi kaj pojasniti prašanje: kaj je duša, je li posebno bitje, različno od telesa, ali samo nekako delovanje telesnih moči. — Tak poblizoma je načrt našemu raziskovanju.

2. Nikdo ne more povedati in razložiti, kaj je naše spoznavanje, kaj je mišljenje, kaj je sploh dušno življenje. To se ne da razložiti ravno tako ne, kakor je tudi nemogoče razložiti, kaj je premikanje, kaj bela barva, kaj sladek okus i. t. d. Pač pa je mogoče popisati in od drugih pojavov ločiti take prvinske pojave. Pojav imenujem vse to, kar se naši pameti ali našemu spoznanju javi ali kaže, za kar vem, česar se zavedam. Pojavi so fizični, ako jih opazujem s svojimi čutili (očmi, sluhom i. t. d.), ali pa psihični, ako se javijo v spoznanji, toda ne po čutilih. Čutila so telesna orodja, s katerimi vsprejemamo zunanje vtise ali mike. Čut se pa zove sploh moč, s katero se zavemo kake stvari, kakor koli. — Pojavi, katerih se zavedamo, so zelo različni. V nekaterih ločimo lahko več delov, n. pr. ako vidimo drevo; v nekterih pa ni mogoče ločiti delov, n. pr. v barvi, svetlobi, v bolečini i. t. d. Poslednje pojave imenujemo prvinske pojave ali prvine. Vse naše spoznanje je sestavljeno iz takih prvin ali elementov. Prvine se ne dajo razlagati. Kdor ni videl nikdar rudeče barve, njemu se ne da dopovedati, kakšna je. Vse prizadevanje, razlagati prvine, je bilo dosedaj neuspešno. Mnogokrat je tako prizadevanje znanstvu več škodilo, kakor koristilo. Prvine mora vsakdo sam poznati, ako hoče poznati in razlagati sestavljene pojave.

Taka prvina je najprej: spoznanje samo. Ni mogoče razložiti, kaj je spoznanje ali védenje. Ko imam v roci pero in ga ogledujem, zavem se tega in zgodi se v duši nekaj, čemur pravim spoznanje. Kdor bi hotel razlagati, kaj da je spoznanje, vrtel bi se v kolobaru. Mi vemo, da je spoznanje, pa ne vemo, kaj je. V spoznanji pa zamoremo ločiti več okoliščin in več predmetov. Ne spoznavamo vseh predmetov, vseh stvari jednako. Česar se zavemo v duši svoji, imenujemo zaznavo, ker mi zaznamo ali začnemo poznati. Ako zaznamo kako stvar, ki je zunaj naše duše in katere ni več pred našimi čutili, imenujemo zaznavo predstavo.*) V naši duši sami pa so čustva in takrat so, ko jih

*) Za nemško besedo Vorstellung rabim slov.: predstava. Cigale (Zn. term. p. 136) ima pomisel, misel ter jo priporoča v predgovoru (p. XII). A zdi se mi, da je bolje poprijeti se „po tujem ukrojene besede“, ker znači prav dobro dotični pojem; „pomisel“ pa je, — ako ne preveč nedoločna, — vsaj motilna.

zaznamo, n. pr. čustvo prijetno, neprijetno, sočutje, sovraštvo i. t. d. Prijetnost in neprijetnost ni zunaj duše, kakor je n. pr. ura, o kateri imam v duši predstavo.

Pa obširneje ne bom razkladal spoznanja samega, ampak le podlago sem si hotel postaviti z izrazi, da pojasnim spomin.

3. V našem spoznanji se vedno menjajo predmeti. Sedaj mi je na mislih prijatelj, potem kraj, kjer sva bila skupaj, na to najini razgovori, dokler mi oči ne prinesó v spoznanje mojega znanca, ki mi gre ravno naproti. Ko govoriva z znancem, mi je šlo iz misli vse, kar sem preudarjal o prijatelji, in kmalu potem, ko pridem domu in se vsedem k pisalni mizi, mi bode znanec ušel iz misli. Naše mišljenje je podobno reki, ki vali med bregovi — vedno istimi — vedno druge valove, ali pa vojaški četi, ki gre skozi sotesko. Kdor stoji ob soteski, ima vedno le nekaj malo môž pred očmi. Kadar pa iz naših misli kaj izgine, ne mine tako, da bi nikdar več ne moglo povrniti se, ampak ravno isti predmet se vrne, stopi pred naše dušno oko in v našem spoznanji se to-le zgodi: 1) mi se zavemo predmeta, n. pr. pred dušnimi očmi mojimi je neki stavek, nekaj besedi; 2) mi se zavemo, da je ta stavek bil že enkrat v našem umu, da smo ga čitali v neki knjigi; 3) vemo, da je ta stavek ravno tisti stavek, kakor oni prejšnji. Te tri momente ali strani lahko ločim v popisanem dušnem pojavu; ni pa s tem rečeno, da obstoji ta pojav iz teh delov. Pojav je jednovit, a dajo se ločiti te tri strani, kakor se tudi na kaki črti da ločiti dolžina, mer, konec i. t. d. Oni pojav imenujemo spominjanje. Oglejmo si ga še natančneje!

Ker nam pride kaka reč na misel, ki smo jo prej kedaj imeli v spoznanji, sklepamo iz tega, da je v duhu ostala, da ni popolnoma izginila. Tako sploh mislimo, da kar vidimo, slišimo, beremo, nam ostane, akoravno se tega ne zavedamo, to se pravi: oni predmet je nekako v naši oblasti, da si ga predočimo, kadar hočemo. Ohraniti v duši predmet, ki smo ga zaznali, pravi se pomniti. Vendar pa tudi ta glagolova oblika pomeni: zavedati se. Lahko je umeti, da za ono hranjenje ni posebne besede, ker o njem nikdo ne ve ničesa. Kadar se zavemo kake misli, ki smo jo že kdaj imeli, pravimo, da se spominimo. Mi se spominimo mahoma v trenutku, ko se dvigne dotična misel. Ako imamo ono misel večkrat ali dalj časa, pravimo, da se spominjamo. Ko si prilastimo kako misel s tem namenom, da bi se je mogli pozneje spomniti, pravimo, da si jo zapominimo. Kadar pomagamo drugemu, da se spomni, pravimo, da opominimo. Spomin pomeni največkrat ono moč ali zmožnost, ki zbuja nekdanje misli, n. pr.: dober spomin, spomin ga zapušča. V ravno tem pomenu rabimo tudi besedo: pamet in izvajamo iz nje glagol: pamtiti, to je: pomniti. Zadnja beseda nam kaže, da sta spomin in razum v tesni zvezi, da sta morebiti — po mislih ljudstva,

ki vstvarja jezik – jedna moč, jedna zmožnost. Ravno to kažejo tudi besede, ki rabijo drugim jezikom za „spomin“ in pa etimologija. V besedi spomin je korenina m-n, katero nahajamo v sanskrit. „man“ t. j. misliti. V grščini: mn-eme, v latinščini memoria, „mens“, nemško: „minnia“, v semitskih jezikih pomeni „mn“ šteti, določiti. Beseda misliti in misel se večkrat zamenjava z besedo spomniti: zmisliti = spomniti, pomisliti = v spominu iskati, na misel priti; domisliti = spomniti se i. t. d.

Take jezikovne preiskave so za modroslovca zelo važne, kajti one mu mnogokrat kažejo pot do resnice. Jezik ima za različne pojave različne izraze, in tako nam jezik najprej kaže one pojave, katere želimo preiskavati. Zraven pa naznanja tudi jezik, v kaki zvezi da so posamni duševni pojavi med seboj.

4. Že prej sem rekel, da je najboljša pot pri vsakem vednostnem raziskavanji, da se najprej naznanijo, določijo in razredijo pojavi, ki spadajo v jedno vrsto, n. pr. vsi magnetični pojavi; na to se morajo pojavi razkrojiti ali analizovati, po domače bi rekli: preiskovati in najti se morajo zakoni, ki vladajo v vseh pojavih, n. pr. magnetične pojave je treba natanko z mero in računanjem določiti in najti zakone, ki se kažejo v vseh pojavih. Napósled šele se pojavi, oziroma zakoni, razložijo, to se pravi: išče se razlog ali vzrok, iz katerega se pojasni, zakaj da so pojavi ravno taki in v ravno v te zakone vklenjeni, in ne drugačni. Jednako metodo smemo rabiti tudi pri dušnih pojavih; vsaj očitati nikdo ne more, da ni dovolj vednostna. Duševen pojav razkrojiti ni nič drugega, kakor poiskati mu prvine. Razlagali bomo spominske pojave, ako se nam posreči najti kako lastnost ali silo v našem spoznavanju, iz katere se bodo dali izvajati vsi pojavi našega spomina.

Vsako modroslovsko preiskavanje je podobno rudokopu, ki hoče v kakem kraju rudo najti. Najprej odmeri tla, na katerih bode kopal. Kopati začne na mnogih mestih, da vidi, kako kamenje se dobiva. In ko pride do kamenja, v katerem se rada nahaja ruda, razkopava on to kamenje ter išče, je li v njem ruda. Tudi ko raziskujemo spomin, ne moremo kar na prvi mah zadeti na resnico, ampak resnica, katero bomo povedali v nekaterih stavkih, bode šele naš vseh ob konci vsega obširnega dela. Šele ob konci se bode pokazalo, ali je spomin neka moč, katero ima tvarina ali materija, — da bi po tem takem vsaka telesna reč mogla pomniti, — ali pa moč dušnega bitja; pokazalo se bo, ali je to posebna moč našega uma, ali jo imajo vsa živa bitja; pokazalo se bo, ali je spomin ravno to, kar je naš razum, ali je kaj drugega. Na podlagi, katero smo prej postavili, ni težko najprej označiti in določiti pojavo v spomina našega.

5. Ako hočemo vse pojave spominske pregledati, moramo jih najprej razvrstiti. V jedno vrstô štejemo one, ki se prikazujejo

sami ob sebi, brez naše volje. V drugo one, katere provzroči ali naredi naša volja. V tretjo vrsto denimo pa zapletene pojave, t. j. take, ki so z drugimi fizičnimi in psihičnimi pojavi tako zapleteni, da je za preiskovanje najbolje, odločiti jih od prejšnjih vrst. S tem pa ni rečeno, da so med posameznimi vrstami bistveni razločki. To razvrstenje ima jedino le ta namen, da nam olajša raziskovanje.

Kdor pazi, kako se snujejo v njem njegove misli, spozna kmalu, da se časih pretakajo v njegovi notranjosti misli kar same ob sebi, časih pa jih vodi njegova volja, ki jih more ali zadrževati, ali pospeševati, izbirati, prenarejati in ustavljati. Kako in zakaj da se to godi, ne morem tukaj razkladati, ampak samo naznanjam, kar uči izkušnja. Zaprimo za malo časa svoja čutila, da ne bomo niti videli, niti slišali, in obrnimo svojo pozornost samo na misli svoje. Predstavi se nam kak predmet *A* in vánj se obrne pozornost. Mi pravimo, da smo si v svesti predmeta ali da se ga zavedamo. Zraven se pa zavedamo tudi sami sebe; imamo namreč h krati v svesti, da se dobro ali slabo počutimo, v svesti nam je naše telo, kakor koli že. Pri tem opazujem tudi nekak tok ali neko gibanje v svoji svesti in zavedam se, da je nekaj bilo prej in da je nekaj sedaj. Oni čin, s katerim se zavedam, imenujem sedanost, in ono, kar je bilo, pa je preteklo, imenujem preteklost. Ali je mogoče, da je preteklost v duši? kar je preteklo, tega ni več. — Kadar se predstavi kaka misel, ki je bila pred sedanjo že v svesti, in kadar me svest moja o tem podučí, imenujem ono mér mojega mišljenja, ki se ozira na prejšnje predstave in misli, preteklost. Ako pa cbrnem svoje mišljenje na nasprotno stran ter se zavem, da bodo za temi mislimi prišle druge, imenujem to mer prihodnost. Misli ti tedaj ni drugače mogoče, kakor v dejanji, sedaj; mer ali pot mojega mišljenja pa me vodi ali v preteklost, ali v sedanost, ali v prihodnost. Brez uspeha bi se trudil pokazati, kaj je preteklost, kaj sedanost in prihodnost: za naš namen je dosti, da le dušne pojave poznamo.

Vse naše notranje gibanje ali življenje je podobno gibanju kake stvari, ko se pomika v ravni črti ali naprej ali nazaj. Te dve meri ali strani mi prav dobro razločujemo; s tem spoznavamo, kaj je čas, po času se razvrsti vse naše mišljenje in tako imamo red v mišljenji. Kako bi bilo v naši duši, ko bi ona ne poznala tega reda! Kar smo doživeli komaj pred jedno uro, zdelo bi se nam prav tako, kakor dogodek pred dvajsetimi leti. V istini je tak red v našem mišljenji, kakor sem ga popisal in vsakdo ga pozna prav dobro iz svoje skušnje. Misli se vrstijo v naši svesti, t. j. one prihajajo in nastopajo pred našimi dušnimi očmi v gotovi vrsti. Ta vrsta je tako bistvena mislim samim, da bi se porušilo mišljenje, ako bi se porušila vrsta.

Ne da bi se kaj zato trudili, stopa vsaki hip pred nas kakšna misel, katero smo že kdaj imeli. Mi vemo, da smo jo imeli; tega smo si prav tako svesti, kakor misli same. Jedna misel sama zase se pa nikdar ne javi, ampak vselej se javijo hkrati bolj ali manj jasno in določno druge misli, ki so združene z glavno. Ali da drugače govorim: Vsaka misel, ki se nam javi, javi se v neki vrsti drugih misli, in te druge misli določujejo natančneje prvo glavno misel. Ako mi pride n. pr. nehoče v spomin podoba mojega prijatelja, vidim ga vselej ali v tem in tem kraji, v takem stanu i. t. d., nikdar pa mi ni prijatelj sam pred očmi. Druge misli ali druge predstave, ki so združene s predstavo mojega prijatelja, določujejo dobo, v katero stavim dogodek, določujejo sedanje moje stališče gledé moje dotične misli. N. pr. Ako sem si svest, da je od takrat, ko mi je dotična podoba prišla prvič pred oči, veliko misli potekalo po mojem spoznanji, potem pravim, da je že od davna ona podoba v meni, ali da poznam prijatelja že davno. One druge misli, ki so združene z glavno mislijo, pa tudi „vežejo“ tisto misel z mojim sedanjo zavestjo. Jaz se namreč zavedam, da me pelje vrsta mojih misli naravnost nazaj do one, ki se mi je poprej bila vrnila. Ako v imenujem svojo sedanjo zavest v tem trenutku Z , zavest v prejšnjem trenutku Y , v predprejšnjem trenutku X i. t. d.: gredo mi prav lahko moje misli pred dušnimi očmi v tem redu: $Z, Y, X, V, T, \dots$ dokler ne pridem do dotične misli A in spoznam, da je isto takó kdaj bila v moji svesti, kakor druge. Zato jo imenujem s v o j o m i s e l, imam jo kot del svoje „svesti“ ali del tega, česar se zavedam. Da rabim zopet navadno priliko: Ako stojimo na železnični progi in gledam, kako se vije nepretrgano v daljavo: zavedam se popolnoma, da je neka točka a na ti progi del ravno tiste proge, na kateri stojim jaz. Kakor pohajajo moje oči po ti progi tja in sem, tako pohaja tudi notranja oko po notranji progi mišljenja tja in sem. Zavedanje kake misli, ki nam je bila kadarkoli prej v svesti, imenujemo s p o m i n j a n j e m. V prvi vrsti sem popisal ono spominjanje, ki se vrši kar samo ob sebi. Sédimo na stol, podprimo ali naslonimo svojo glavo, in misli iz preteklih dni bodo nam začele vreti, kakor čebele iz odprtega panja. Vsako poznamo, vse so združene in urejene med seboj; vsaka ima na sebi znamenje, da je naša. — Kako bujno in razločno da je tako mišljenje, ni mi treba praviti, to ve vsakdo iz lastne izkušnje: naša naloga je le, da razne pojave spravimo v določene vrste ali razrede.

6. Druga vrsta pojavov, katere prištevamo spominu, razločuje se od prve samo po načinu, kako da se jih zavedamo. O pojavih prejšnje vrste smo rekli, da pridejo sami v našo zavest, druge vrste pojave pa naredimo sami, ali: sami jih pokličemo v zavest. Preje sem primerjal naše misli vojaški četji, ki gre skozi sotesko. Toda pri ti notranji četini naša oseba več oblasti,

kakor vojaški poveljnik. Mi storimo z mislimi kar hočemo: ustavimo, poženemo, zaviramo jih, kakor se nam ljubi. Tudi v vseh onih mislih, ki se „dvigajo iz spomina“, godi se ravno tako, tudi nad temi mislimi gospodujemo. Primeriti se namreč more, da imamo sicer celotno vrsto misli, toda ena predstava je nepopolna: vemo namreč, da smo nekdanj imeli določeno predstavo, toda sedaj je nimamo, nekaj nam manjka, in ne moremo tega zopet oživiti. Tako n. pr. vemo, da nam je znano to in to ime, kajti slišali smo ga že; ali predstava popolnega imena nam manjka, ne moremo se ga „spomniti“. V takem slučaju preiskujemo raznovrstne misli in stikamo po raznih kotih, prebiramo vse vrste in kličemo vse zveze na pomoč, ozke in tesne, da bi nam pomagale oživiti zaželeno predstavo. Časih se nam posreči, in takrat pravimo, da smo se „domislili ali spomnili.“ Ono trudenje, da bi obudili nekdanjo predstavo, imenujemo *p o m i š l j a n j e*, *p r e u d a r j a n j e*. Gotovo pozna vsak čitatelj oni dušni stan, ki mi je ravno v mislih. Natančno popisati ga je težko. Kar je najlože opazovati, to je notranje prizadevanje, notranji trud, da bi naša zavest prišla v določeni stan. Ta stan poznamo po nekaterih znakih, vendar ne toliko, da bi popolnoma mogli ga vzbuditi. Vemo pa tudi ali vsaj zanašamo se, da bode ta zaželeni notranji stan ravno tisti, kakor smo ga imeli nekdanj, o čimer so nam posamne okoliščine dobro znane. Toda naša duša se ne more — vsaj vselej ne — hitro postaviti v oni stan, in to je zelo mučno. V spomin nam pride kaka oseba, katero smo si dobro zapomnili po obrazu, toda ime njeno nam neče „pasti v glavo“. Zlasti imena oseb, mest, rek, gora i. t. d. nam delajo mnogokrat preglavico. Časih, kadar hočemo izgovoriti dotično ime, zdi se nam, da vemo, katero je, a ne pride nam v spomin: pravimo, da nam „je na jeziku“. Letne številke tudi radi nagajajo in se nečejo prikazati, kakor bi mi hoteli. Mnogokrat izostane kaka beseda za prav navadno in znano reč, še večkrat pa beseda iz tujega jezika. Zanimivo je, kako se je skušamo domisliti. Časih vemo začetno črko kake besede, ali pa vemo koliko samoglasnikov ima i. t. d., in takó skušamo z vsemi pripomočki oživiti spomin. Zdi se nam, kakor da nekaj v nas deluje in naše misli goni; pri tem občutimo nekako bolečino v glavi, ki precej poneha in se izpremeni v prijetno čustvo, kadar se domislimo. Dotični pojavi so zelo zanimivi. Vsak jih pozna mnogo. Vsi ti pojavi imajo to posebnost, da jih vzbudi naša notranja delavnost. Kadar se nam posreči domisliti se, takrat popolnoma gotovo in trdno vemo, da smo ravno tega želeli spomniti se: n. pr. ravno tega imena, ravno tega človeka. Mogoče nam je spomniti se ga zato, ker smo že poprej poznali ono predstavo, seveda le deloma, le po nekaterih znakih. Pri tem moram opomniti čitatelja na imenitno dušeslovno resnico, da so nekatere predstave v naši duši celote same záse

to se pravi, ne pokažejo se spoznanju samo v kosih, ampak kot celota, in ako nam časih česa manjka do celote, precej se zavedamo, česa in zakaj manjka. Ako pozovem svojega čitatelja, naj se spomni na domači zvonik, ne bode se zavedel samo visokega zida, ampak tudi šilaste strehe, jabolka in križa vrhu zvonika: vsa ta misel se nam vzbudi. Ne vemo sicer, zakaj ni drugače, zakaj n. pr. bi ne bila misel o zidu popolnoma ločena od strehe in od zvonov, zakaj so ti deli vedno skupaj: a taka je v istini. Seveda navadna pamet mora reči: zato imam to misel vedno célo, ker samega visokega zidu nikjer ne stavijo, ampak postavljajo nanj streho in pod njo devajo v zvoniku zvonove. Omenil sem ta značaj našega mišljenja zaradi tega, da lože umemo, zakaj pogrešamo hitro, kar manjka v kaki misli ali v celi vrsti naših misli. Kadar pogrešamo, potem hitro iščemo, dokler ne najdemo.

Reči smemo, da večidel se pri svojem premišljevanji pečamo s takim spominjanjem. Ako namreč kako stvar preudarjamo, zdi se nam vsaj nekoliko znana. Toda mi si jo hočemo popolnoma predstaviti in za ta namen iščemo v svojem spominu vseh potrebnih znakov. Vemo pa tudi, da tako premišljevanje prizadeva obilo truda, zlasti, ako je treba premišljevat prav raznovrstne stvari. Zdi se nam, kakor da bi glava postala težka, zato jo radi podpremo ali pa z roko potegnemo mimo čela. Še celo, ako gledamo kakega drugega človeka, kako se mu grbanči čelo in se žile na njem krčijo, nas neprijetno gane tak prizor. Iz tega se vidi, da je spominjanje neko notranje delo, — kakošno, to bomo preudarjali pozneje. Kdo pa ne ve, da je zelo prijetno pustiti mislim prosto pot, da se po nji sukajo in snujejo, kakor jim drago! Pri jedni, kakor pri drugi vrsti vidimo, da se zavedamo ne le kake misli same, ampak tudi tega, da smo jo nekdanj že imeli. V jedni vrsti nam ta zavest pomaga dotično misel najti, v drugi vrsti (po naši obravnavi: prvi) pa se nam zavest gledé preteklosti zbudi sama po sebi.

7. Poleg navedenih in popisanih spominskih pojavov so še drugi, ki so pa veliko bolj zamotani. Zato jih stavimo v posebno tretjo vrsto. Najprej si moramo ogledati nekatere pojave v sanjah. V sanjah se nam stavijo razne podobe pred duševno oko: nekatere so bolj določne in jasne, nekatere manj. Gotovo je in ni treba tega dokazovati, da v sanjah ne moremo imeti kake predstave, katere nismo nikdar imeli med čujenjem, ali ko nismo spali, to se pravi: take predstave ne moremo imeti, katere bi ne bili vsprejeli po svojih čutilih. Nikdo si ne more predstavljati kake barve, ktere nikdar videl ni, tudi v sanjah mu ne more priti na misel kaka nova barva. One predstave, ki se nam javijo v sanjah, smo tedaj že vse jedenkrat imeli. Ali je pa to predstavljanje podobno onemu, ki smo ga prej popisali? Popolnoma podobno nikakor ni, kajti sicer bi ne ločili sanj od svojih navadnih mislij. V sanjah se nam

zdi, kakor da je vse resnica, kar vidimo in slišimo, zdi se nam, da je z nami tako, kakor če bi čuli. Zato smo pa tudi v strahu, smo veseli in žalostni i. t. d. Kadar imamo zbujeni tudi še tako strašne misli, nimamo strahu pred njimi, ker vemo, da so same misli. V sanjah se nam zdé misli istinite, to se pravi: zdé se nam, da so pravi telesni občutki. V sanjah ne spoznamo, da te misli smo enkrat poprej imeli, in da jih imamo zdaj v novič. Kakšen je tedaj razloček med sanjami in navadnim mišljenjem? Razloček je ta, da imamo v sanjah same predstave iz prejšnjega časa, a nimamo spomina, da smo jih že imeli. Toda, kar sem tukaj trdil, moram razložiti in pojasniti.

„Nimamo spomina“ se pravi: ne zavedamo se, da smo jih kedaj imeli. Pa to ni popolnoma resnično, kajti v sanjah se včasih zavedamo, da smo imeli dotične predstave ali misli že preje. Osebe so nam popolnoma znane, kraji so tisti, kakor smo jih videli; navadno se nam ne zde predmeti v sanjah novi. Mnogokrat se naravnost spominjamo v sanjah, kakor da čujemo, mnogokrat se celo skušamo domisliti kake stvari, n. pr.: ako se nam sanja, da smo prašani, ali da kaj pripovedujemo. Tedaj ni mogoče splošno reči, da v sanjah nimamo spomina. Razumeti moramo tako: V sanjah se je pretrgala ona vrsta v naših mislih, o kateri sem poprej govoril. Ona vrsta veže naše sedanje misli z vsemi drugimi, katere bi zamogli imeti. Ta vrsta je v sanjah pretrgana, kajti sanjajoči ne ve, da je zadremal, da leži na postelji ali sedi na stolu, ne ve, da ima zaprte oči i. t. d. Tega se ne zaveda: sedanji njegov stan mu ni v zavesti, kakor je v zavesti bdečemu človeku. Človek, ki čuje, loči svoje misli prav lahko od sedanjega časa. Smemo torej trditi, in vsakdo zve lahko prav to po svoji skušnji: V sanjah nimamo zveze med sedanjim stanom, katerega se ne zavedamo, in med preteklostjo: zato se nam vsaka misel zdi, kakor da je od sedaj, ali da je pravi sedanji stan. Ni sedaj naš namen razkladati, kako da se to godi, in kako je mogoče to zavest izgubiti. Vprašati se pa moramo, ali smemo o kakem spominjanji v sanjah govoriti?

Ko govorimo o spominu, moramo dvoje dobro ločiti. Najprej imamo pred očmi neko predstavo, ali dušno podobo, katero smo imeli že poprej. Zato imenujemo tako obnovljeno predstavljanje: o b n o v o ali r e p r o d u k c i j o. Kakor je lahko iz dosedanjega razmišljanja povzeti, zamore naša duša obnoviti dušne podobe, sploh vse, karkoli nam pride v zavest. Pa obnova sama ni še spomin. Za spomin je potrebno, da vemo, odkod je kaka predstava, da vemo, kako in kdaj smo jo že imeli. Po tem vedenji ali zavedanji nastane šele spominjanje. Recimo, da bi padla komu v glavo kaka beseda, katero je enkrat bral, pa drugega bi ne vedel ničesa o nji, niti kaj da pomeni, in kdaj in kako jo je slišal:

tak bi se ne spominjal, vsaj popolnoma ne. Pravim: popolnoma, kajti nekoliko se pač spominja, ali vsaj sodi trdno, da jo je kdaj že slišal, sicer bi mu ne „bila v spominu“. Zato smemo tudi o takem pojavu reči, da je vrsta pretrgana med drugimi predstavami in ono predstavo besede. Brez reprodukcije ali obnove kake prejšnje predstave ni spominjanja. Ona je spominu podlaga. Spomin sam pa je še poseben čin, posebno dejanje duše naše, ki nam razkrije, kako so predstave med seboj združene. Opomniti moram, da v navadnem govorjenji ne delamo tega razložka, ampak imenujemo že samo reprodukcijo spomin. Ali po pravici, ali ne, to bomo videli pozneje.

V sanjah imamo take obnove nekdanjih občutkov, misli, želja, sploh vsega dušnega gibanja. To obnovenje pa se godi brez naše volje: mi ga ne zadržujemo in ne pospešujemo. Tudi se ne godi vselej popolnoma po logičnih zakonih in se ne vjema vselej se skušnja n. pr., da bi mogli po zraku letati, brez poškodovanja pasti z višave, da bi mogli imeti kako veliko rano brez bolečine i. t. d. V sanjah imamo torej same reprodukcije in se ne zavedamo — vsaj vselej ne — da je kaka predstava prav tista, katero smo imeli ob neki priliki.

Obnove v sanjah, t. j. predstave v sanjah, ki se nam zdijo živa istina, so tedaj predstave, ki niso zvezane z drugimi predstavami in sicer vsekako niso združene v svojem začetku ali ob začetni strani. Ko začnemo sanjati, je vez med temi predstavami in onimi, ki smo jih imeli pred spanjem, raztrgana. Ko bi se domišljali, da smo zaspali in da sedaj sanjamo, ne vem, kake sanje bi to bile. Skušnja ne kaže takih sanj. Drugače pa je mnogokrat s koncem naših sanj. Kadar se zbudimo, takrat se strinejo zadnje predstave ali misli naših sanj in pa prve misli v zavednosti ali čuječnosti, oboje se sklenejo in tako imamo celo nepretrgano vrsto misli, ki sega tudi v sanje nazaj in zato se domišljamo svojih sanj. Imenujmo vrsto mislij v sanjah $a, b, c \dots y, z$ in vrsto misli, ko se zbudimo $A, B, C \dots$: imamo vrsto $a, b, c \dots y, z, A, B, C \dots$. Misli z in A ste ravno tako sklenjeni, kakor a in b ali B in C . To je vzrok, da se sanj zavedamo in spominjamo. Mnogokrat se le toliko spominjamo, da smo jih imeli, ker sta namreč misli z in A le slabo sklenjeni; včasih se pa kar nič ne domislamo in vendar smemo trditi kot zelo verjetno, da skoro v vsakem spanji sanjamo, le domislamo se ne sanj, ko se zbudimo. Največkrat se spominjamo sanj, kadar so nas „sanje same zbudile“, n. pr. kak strah ali velika nesreča, o kateri smo sanjali. Dotična predstava v sanjah je tako močna, da nas zdrami in potem ostane v naši zavednosti še dalje. Pa več ne smemo govoriti o sanjah, ker pečamo se s spominom.*)

*) Prim. Wundt, Grundzüge der physiol. Psychol. 1874, p. 656 sq.; Ulrici, Gott u. d. Mensch 1866, p. 380 sq.

— Razvidno je iz našega preudarjanja, da je v sanjah nekaka posebna vrsta spominskih pojavov. Seveda, kakšno spominjanje da je v sanjah in zakaj da imenujemo navedene pojave spominske, to bomo šele pozneje sprevideli. Pisatelj se mora v razkladanji držati onega reda, po katerem se najkrajše in najjasneje razvidijo pojavi in dokazi.

V to vrsto stavim še nekatere druge pojave, akoravno ne trdim, da so njihovi vzroki prav tisti, kakoršni so v sanjah. Esser pripoveduje v svojem „dušeslovji“ *) o nekem vestfalskem učitelji, ki je po hudi mrzlici izgubil ves spomin. Ni poznal svojih znancev in prijateljev, ne bližnjih hiš in sosedov, tudi ne šolskih otrok. Ni vedel, kaj je bil ravnokar jedel, tudi ni poznal svojega stanu. A polagoma se je spomin povrnil.

Nenavaden slučaj pripoveduje Schubert **) o markizi Solari. V Benetkah rojena je govorila v mladosti francosko, ker je bila njena mati Francozinja; pozneje pa je pozabila popolnoma ta jezik. V mrzlici, ki jo je napadla, je pozabila laščino in zopet gladko govorila francoščino. Po bolezni pa se je povrnil spomin in govorila je laščino. V pozni svoji starosti je še jedenkrat izpremenila to jezikovno obleko in govorila le francoski, kakor v otročjih letih. — Teško je v takih poročilih določiti, koliko je resnice in koliko domišljije. — Tudi slavni Haller poroča o nekem človeku, ki je v mrzličnih napadih izgubil in zopet dobival svoj spomin, in o neki deklici, kateri se je vsaki mesec tako menjavanje ponavljalo.

Akoravno ne tako „čudne“, vendar nekoliko slične dogodke je vsakdo doživel. Ti pa so h krati bolj ali manj združeni s takimi pojavi, katere imenujemo zabljenje.

8. Kakor smo spomin preudarjali v mnogovrstnih pojavih, tako je tudi zabljenje različno. Pozabiti je ravno nasprotno spominjanju, tako mislimo navadno. Toda, kdor govori o pozabljenji, kaže, da se vsaj nekoliko spominja. Ko bi se prav nič ne spominjal, ne bi mogel reči, da je pozabil kako reč, to se pravi: da je nekaj imel jo v spominu, pa je zdaj nima več. Pozabiti se tedaj pravi: ne domisliti se popolnoma. Ni tedaj tako gotovo, da je kdo kaj pozabil, kakor on sam misli. Z nekoliko večjim trudom bi se morebiti domislil, ali pa se bode pozneje spomnil brez truda. Da je pozabljenje le nekaj dozdevnega in da velja samo za tisti trenotek, ko se hočemo česa zavedati, spoznamo lahko iz drugega pomena te besede. „Pozabil sem knjigo seboj vzeti, pozabil sem mu naročiti i. t. d.“, tako pravimo gostokrat in ne mislimo pri tem, da nam je stvar popolnoma izginila iz spomina, ampak samo, da se je takrat nismo zavedali. Prav za

*) Psychologie, Münster 1854, p. 174.

*) Gesch. der Seele, Stuttgart und Tüb. 1850, II. 307.

prav pozabljamo zmerom: v prihodnjem trenutku bode že nekoliko izginilo iz naše zavesti tega, na kar mislimo sedaj. V trdnem spanju pozabljamo popolnoma vse. V žalosti pozabimo veselje in v veselji pozabimo žalost. Ako ima kaka misel za nas kak poseben pomen, nam je vedno v zavesti, n. pr. smrt očetova, in ker nam napravlja žalost, bi se je radi iznebili, jo pozabili. Zdravo vino ogreje kri in poživi mišljenje: zato pozabimo lahko skrbi in bolečine pri kozarci ali v prijetni družini.

Pozabljalivost imenujemo slabost svojega spomina, zaradi katere nam ne pride ob pravem času potrebna misel v glavo. Pozabljalivost je za nekatera opravila lahko velika, a za druga opravila ima dotični veliko skrb.

Ako preudarjamo pozabljenje, ne zapazimo pojavov nove vrste, zato nam tudi ni treba razkladati vseh malenkosti.

Kaj težko je resnično opisati one pojave, katere vidimo pri blaznih. Opazovati je mogoče le vnanje vedenje: kaj pa se v duši godi, to se dá samo slutiti. Nekateri imajo kako posebno trdno misel (Fixe Idee) n. pr. da so kralji ali da so kaj storili, česar v resnici niso. Na vsak način je spomin pri takih moten, bodisi, da je vrsta njihovih misli pretrgana, bodisi, da jih domišljevanje goljufa. Morebiti je postala v njih misel, da bi zamogli kralji ali kaj drugega biti, tako živa in močna, da se jim zdi resnica. Spomin jim ne kaže dovolj, od kodi da je ona misel. V tem slučaju se kaže pozabljenje in pa zmoten spomin.

Pri popolnoma blaznih je pa mišljenje čisto raztrgano in razdjano. Prejšnjih dogodkov, prejšnjega življenja se ne spominjajo, morebiti je celo vse spominjanje ponehalo.

Pri onih, katere imenujemo besne (Tobende), je pa spominjevanje ali bolje: obnavljanje misli tako naglo in neredno, da je ravno zato pravi spomin razdrt, kajti besnim ni mogoče primerjati predstav med seboj, zato se podijo predstave in misli v divjem valu jedna za drugo in togotni jih ne vzdržuje, ker nima več oblasti nad njimi.

9. Akoravno so dosedaj popisani pojavi različni, vendar se vidi v vseh, da ostane vsaka predstava, vsaka misel, sploh vse, kar pride v zavest, tudi še dalje na nek neznani način v duši ter se more pozneje zopet vrniti v zavest ali obnoviti.

Kar se tiče jasnosti in jakosti, s katero se nam javi obnova ali spomin, nam pravi skušnja, da spomin skoro nikoli ni tako živ, jasen in močen, kakor je bila prvotna misel ali prvotna znanava. Naj se kdo še tako živo spominja nekdanih dogodkov in vtisov, ali tako živ vendar ni spomin, kakor je bilo opazovanje tujih dežel in mest, ko je prvič potoval. Spomin veselja nikdar ni tako prijeten, kakor je bilo veselje samo. Zdi se, kakor da so podobe v duši nekoliko zatemnele ali obledele. Vendar pa je ob raznih prilikah tudi jakost in jasnost spomina različna, kakor je tudi

različna v raznih osebah. Včasih pravimo: tako živo mi je ta človek v spominu, kakor da bi pred menoj stal. Nekateri nenavadni umetniki so imeli tudi tako živ spomin, kakor n. pr. neki slikar, ki je znal obraze (portrete) slikati po spominu.

Tako smo si ogledali vse pojave, ki bi utegnili spádati v vrsto spominjanja. Najprej je bilo treba dobiti pregled v tem, kar se godi v naši duši. Tudi pri dušeslovnem raziskovanju, kakor v prirodopisnem, treba je predmete staviti v posebne vrste; potem je mogoče jednotno jih ogledovati in — razlagati.

II.

10. Raziskovanje spomina ni toliko zanimivo zaradi posameznih pojavov, kateri so bolj ali manj vsakateremu znani, ampak zaradi tega, ker ima spomin toliko važnost v našem duševnem življenju, ker je podlaga umskemu delovanju, ker nam razodeva naravo ali bistvo našega uma in ker so modroslovci vseh časov pečali se s spominom in skušali razkriti nepoznane njegove sile. Vprašanje: Kaj je spomin? je zelo težavno in odgovori modroslovcov so zelo različni. Žalibog, da je večina modroslovcov razkladala spomin ne po pojavih, ampak po svojih posebnih razlih o duši.

Oni, ki je trdil, da duša je posebno, samostojno bitje, skušal je prepričati druge, da je spomin neka posebna moč, kakor n. pr. tudi razum ali volja. Oni pa, ki o kaki samostojni duši nečejo ničesa vedeti, trde, da se vsa tvarina spominja, in da ima človek le v nekoliko večji meri tisto zmožnost, katero imajo druga tvarinska bitja, zlasti še živali. Tako razlaganje ni pravo. Ti se ne brigajo za pojave, ampak hočejo opravičevati le svoje mnenje. Nekako táko je to razlaganje, kakor če bi kdo — ker se mu tako dozdeva — sklenil sodbo: to mesto je sprideno, in na to bi dalje sklepal: ta meščan in drugi in tretji itd. je spriden. Narobe bi moral on najprej prepričati se o posameznih meščanih in potem bi smel šele reči: to mesto je sprideno, — ako so res vsi meščanje sprideni. Kako napačno je trditi: „vsa tvarina ima spomin,“ ker sicer ni mogoče rešiti prepričanja materialistov, ki ne priznavajo duše! Marveč najprej je treba lotiti se pojavov samih, te je treba skrbno opazovati, potem pa na podlagi opazovanja nepristransko razlagati, in šele na poslednje sklepati, kaj je duša. Duše nihče ne vidi, kakor tudi nihče ne ve, kaj je tvarina. Poznamo pa dobro posamične pojave dušne in te moramo deti na tenko tehtnico: tako pridemo do resnice. Zato smo tudi mi v tem raziskovanju začeli s pojavi in šele sedaj se bomo lotili razlaganja.

V modroslovju, kakor v drugih vednostih, ne kaže, da bi vsak kar po svoje razlagal si in obravnaval kako vprašanje, temveč ozirati se mora na vse to, kar so pridobili, našli, spoznali že drugi pred njim ali pa h krati ž njim. Vsaka vednost zamore

le tedaj prav napredovati, ako se razvija stanovitno, ako naslednik popravi nazore prednikove in jih še dalje razvija. V razpravah je tedaj najbolje, da se jasno in določno razložé drugi nazori, da se potem presodijo in napósled se lahko poda primernejša razlaga. H krati se zamore tudi čitatelj prosto gibati in more samostojno misliti, ako ga pisatelj postavi na več stališč in mu razkrije več nazorov.

Mnogi, ki so pisali o spominu, niso ga razlagali, ampak samo z nekaterimi primerami ga pojasnovali. Tako n. pr. že Platon*) primerja spomin vtisu, katerega napravi prstan v pečatnem vosku. Ako je vosek trd, je težko kaj vtisniti; ako je mehak, se lože vtisne, toda vtis se hitreje izdrgne. Tako je tudi v spominu. Spomniti se zamoremo onega, kar se je vtisnilo v spomin. Kar se je že izdrgnilo ali se ni vtisnilo, tega ne vemo več. Duša si nabere veliko vtisov in ti vtisi so naše znanje. Pa to še ni pravi spomin, ampak samo pomnjenje. Spomin imamo, kadar opazimo v novič kak predmet, katerega smo spoznali že preje. Ako se zavemo, da je ta predmet ravno tisti, kakor oni, katerega vtis ali sled imamo v svoji duši, potem se spomnimo ali domislamo. Ko bi se primerilo, da bi vtise med seboj premenjavali, to je, ako bi pri kakem predmetu mislili na drugačen vtis, kakor na pravi, bi se motili, ako bi n. pr. videli pred seboj človeka *A*, in bi menili, da je to isti, od katerega smo prejeli vtis *b*, akoravno imamo vtis *b* od osebe *B*.

Platon pojasnuje prav obširno naš spomin z vtisom v vosek. Pri nekaterih, pravi on, je voska obilo in sicer gladkega in mehkega, pri drugih je ta vosek neizčiščen, ali premehek, ali pretrd, v nekaterih je namešan s prstjo ali s kamenjem itd., pri takih je seveda tudi spomin različen. Ako ima pa kdo prav majhno dušico, v kateri je prav malo prostora, potem ni mogoče spraviti vanj v pravem redu vtisov, ampak, jednega je treba deti na drugega in tako se med seboj lahko zamenjajo ali pa celo pokončajo,

Spomin primerja Platon tudi golobnjaku, v katerem so raznovrstni ptiči, ali lepo razredjeni, ali pa letajo vse preko po golobnjaku. Ko smo še otroci, je ta kletka skoro prazna. Polagoma si pridobivamo vedno več blaga in napolnimo kletko. Treba je paziti, da sežemo vselej po pravem ptiči; ako zagrabimo napačnega, se zmotimo.

11. Aristotel (384—322 pr. Kr.), ki je tako bistro opazoval dušo in naravo, obravnaval je vprašanje o spominu v posebnem delcu „o pomnjenji in spominu“ (peri mnémos kai anamnéseos), ki se je ohranilo. On loči, kakor Platon, pomnjenje in spominjanje. Pomnimo to, kar je preteklo, in zato spoznavamo s tem čas. Pomniti ne more, kdor časa ne more spoznati. Pom-

*) Theaet. 191 D. — 200 D.

njenje je nekak duševni stan, v katerem se vtrdijo v duši vtisi ali podobe (phantasma), kakor pečat; zato ostanejo vtisi, akoravno izgine tista reč, ki jih je vtisnila. — Vtisi in podobe v duši so jednake sliki, ki nam predstavlja kako stvar. Tako predstavljajo ali kažejo vtisi predmet sam; včasih pa ne mislimo na predmet, ampak ogledujemo le njegovo podobo v duši. Tedaj je taka podoba včasih to, kar so druge misli, včasih pa samo spominek, ki nas spominja stvari (mnemonevma).

Spomin ali domišljanje (anamnesis) ni nič drugega, kakor obnavljanje tega, kar je bilo v dušo sprejeto in sicer obnavljanje z lastno voljo in vednostjo. Kar je tedaj že kdaj v naši zavesti bilo, to se obnovi in sicer na razne načine. Včasih iščemo, včasih kar samo ob sebi pride, kar bi radi, ker v naši duši je neko gibanje ali hitenje. To gibanje se vzbudi ali začne in potem poteka po raznih vrstah, dokler ne naleti na pravi predmet. Tako n. pr. se pride od mleka do beline, od beline do zraka, od zraka do vlažnosti, od vlažnosti do jeseni itd.

Kadar se spominjamo ali domišljamo, tedaj deluje naša duša blizu tako, kakor v mišljenji, n. pr. kadar sklepamo. Tega iskanja ne nahajamo pri živalih, ki samo pomnijo; pomnjenje je neki stan, neka stalna moč, katero imajo tudi živali.

Tudi spomin je odvisen od telesnosti, je dušna zmožnost, a sklenjena s telesom. Telesni počuti ga poživijo ali pa poslabšajo (otroci in starčki).

Aristotel je tedaj nauk svojega učenika Platona dalje razvijal in tudi natančno opisal spominske pojave. Da po pravici loči pomnjenje in pa spominjanje, to ve vsakdo. Kake posebne razlage on ne podaja o spominu, ker se mu to ne zdi potrebno. Spomin mu je dušna moč in ni bistveno različna od naše samosvesti ali zavednosti. To se kaže v tem, da imenuje domišljanje ali spominjanje: gibanje; naša zavednost se giba od jednega kraja do drugega po neki vrsti, katero nam kaže naša narava. Živali pomnijo sicer, ali spomina nimajo. — Da je Aristotel skoro vse povedal kar se more gotovega reči o spominu, bomo videli pozneje. (Aristot. W. Einl. von F. K. Kreuz, p. 185.)

12. Omenjena dva največja modroslovca starega veka sta pa tudi jedina, ki sta kaj znamenitega o spominu pisala. Kajti, kar omenjata tu po tam Ciceron ali Kvintilijan, je samo za govorniško rabo. Pač bi bili nekateri modroslovci prilike dovolj imeli govoriti o spominu n. pr. atomisti, epikurejci, tudi skeptiki: jedni, da bi pojasnili, kako zamorejo sami atomi ohraniti vtise; drugi, ker je spomin za naše spoznavanje tako važen: toda globoka dušeslovna preiskavanja niso bila priljubljena starim, zato ne nahajamo pri njih mnogo napredovanja.

Stari krščanski cerkveni pisatelji govoré velikokrat o spominu. Ne razlagajo ga pa natančneje, ampak večinoma ga ime-

nujejo posebno duševno moč. — Srednjeveško skolastično modroslovje se je oprlo na Aristotela in po njegovem navodu tudi razločevalo pomnjenje in spomin (*memoria et reminiscentia*). Naj na mestu drugih skolastikov podam nazore prvaka izmed skolastikov, sv. Tomaža Akvinskega.

Tomaž Akvinski imenuje pomnjenje ali pamtenje (*memoria*) silo ali moč, in sicer je po njegovih mislih ta moč v čutnem delu duše, (*vis memorativa, memoria est potentia animae sensitivae, s. th. I. 77. 8. ob. 4.*) „Pamtenje hrani podobe (*species*) onih stvari, katerih ne zaznamo dejansko (*non apprehenduntur actu*)“ to je: s pamtenjem spoznavamo one stvari, katerih nimamo v istini pred seboj (*ib. 79. 6. concl.*). „Pamtenje je zaklad ali hranišče podob“ (*ib. 7. a.*) V pamtenji spoznavamo samo preteklost, spoznavamo pa tako, kakor živali (*sicut cetera animalia*) ko nam pade brez naše volje kaj v glavo. (To so tedaj oni pojavi, katere smo mi šteli v 1. vrsto.) — Pa človek nima samo te moči, ne samo pamtenja, kakor druge živali, da bi le na misel prihajalo mu brez njegove volje (*in subita recordatione*), ampak on ima tudi spomin (*reminiscentia*), po katerem on preiskuje podobe ali vtise iz preteklosti, kakor da bi kaj sklepal (*quasi syllogistice inquirendo s. th. I. 78. 4. c.*) Kadar se česa domišljamo, nas ne nese slučaj od jedne misli do druge, ampak mi imamo namen priti do gotove duševne podobe. Razume se samo po sebi, da je spominjanje po mislih sv. Tomaža duševna moč; seveda, sama zase ta moč ne more delovati, ampak deluje s senzitivno močjo pamtenja. Pamtenje hrani vtise ali podobe, spomin pa samostojno te podobe izbira, vreduje, prenareja.

Ako hočemo mali razloček povdarjati, kaže se nam nekak napredek pri skolastikih memo Aristotela v tem, da so ločili vsaj nekoliko čutno pamtenje in umsko pamtenje (*mem. sensitiva — intellectiva*). Umsko pamtenje hrani umske podobe (*species intelligibiles*). Količega pomena da je to razločevanje, bode razjasnila nadaljna razprava.

13. Ko se je modroslovje v 16. in 17. veku prenovilo in so jeli posamezniki iskati za to vednost drugačne podlage, nego je veljala dosedaj, pečali so se pogosteje z dušeslovnimi prasanji, pa ne s posebnim vspehom. Bakon Verulanski n. pr. razreduje vednosti po dušnih zmožnostih in tudi spomin ima imenitno ulogo v njegovi „*instauratio magna*“, toda pojasnil ga ni, kakor tudi ne Hobbes in Locke. Vendar ne smemo zadnjega prezreti, ker hoče nekako popraviti nazore dosedanjih modroslovcev.*) „Mi zamoremo zopet oživiti one ideje, ki so bile vtisnjene, a so izginile, ali so bile kakor na strani puščene. Spomin je zaloga naših idej.“ Tega si pa ni misliti tako, kakor da bi naše ideje bile kaka reč,

*) Locke, *Ess. conc. hum. underst. b. II. ch. 10.*

tudi kadar se jih ne zavedamo, ali kakor da bi v resnici ležale v zalogi: mariveč samo to, da ima naš um zmožnost oživiti, kar je kdaj sprejel in da se zaveda, od kod da je ideja.*) Ako se povrne kaka zaznava (perception), pa predmeta nismo prej čutili, se spominjamo (remembrance). Koliko da je spomin odvisen od telesnosti, tega neče preiskavati; ali nedvomno je, da ima telo veliko pomena v spominjanju.**)

Locke tedaj zavrača samo ono neukretno misel, kakor da je spomin neka resnična shramba za razne ideje, katerih se spominjamo. Pač na to tudi nihče ne misli, kdor govori o dušnih vtisih. Drugače pa je, ako kdo misli, da so možgani taka shramba, v kateri se hranijo vsi vtisi prihajajoči od vnanjih stvari in katere mora duša prav iskati in izbirati. Locke se tedaj ne sklicuje zelo na telesno podlago spomina, kar se mora skoro čudno zdeti, ker on velja sploh za očeta novejših senzualistov. Toliko čudneje se mora zdeti, da skuša tako odločni idealist Descartes (Cartesius 1596—1650) z gibanjem možganov razlagati spominjanje. „Ko se hoče duša spomniti kake reči, včini volja, da se pinelasta žleza***) premika sem in tja, goni duhove †) na razne strani možganov, dokler ne najdejo one strani, v kateri so naše sledi (vtisi) onega predmeta, kterega se hočemo domisliti. Te sledi namreč niso nič drugega, kakor možganske luknjice, skozi ktere so poprej letali duhovi: te luknjice se vsled predmetovega vtisa raje odpró, kakor druge, kadar pritisnejo nanje oni duhovi. ††) Da je ta razlaga zelo neukretna, in da so Aristoteles in za njim skolastiki govorili mnogo bolj trezno, to vsakdo vidi po tem, kar sem navedel. Kartezij ne taji, de se duh ne spominja z lastno močjo, toda podobe kake stvari ne more videti brez možganov. Tako je bil storjen prvi korak do drugačnega razlaganja. Kaj pa, tako so se jeli zlasti naravoslovci popraševati, ko bi se dalo shajati v razlaganju s samimi možgani?

14. Samo po sebi je umevno, da ni mogoče in tudi ne umestno razpravljati na široko raznih teorij, raznih nazorov o mišljenju in spominu posebej. Zato bode tudi pregled materijalistovskih razlag bolj kratek.

Ko se je naravoslovje poleg anatomije in fizijologije (nauk o delovanju in življenju človeškega telesa in njegovih delov) začetkom 18. stoletja krepko razvijalo, začela se je širiti misel, da bi se dalo vse duševno življenje razlagati iz same tvarine. Po tem takem bi „duševne“ moči bile neka vrsta telesnih, oziroma

*) Ib. §. 2.

**) Prim. tudi ib. ch. 19. § 1.

***) Po mislih Kartezijevih biva duša v ti pinelasti žlezi, ki je nekako sredi možganov.

†) Spiritus (Lebensgeister.)

††) De passionibus animae. P. I. c. XLII.

možganskih moči. Dotični učenjaki so se sklicevali na skušnjo, da je spomin v najožji zvezi s telesom. Spomin se krepi in pojema, kakor telo: v boleznih in drugih telesnih slučajih se spreminja tudi spomin. Tedaj, tako so sklepali, je spomin telesna moč. In da bi to svoje mnenje opravičevali, začeli so dokazovati z računanjem, da je lahko najti v človeškem telesu vse potrebne pogoje za spominjanje. „Takrat sta hotela Hook in Chladen memo drugih preračunati, da zamore človek v sto letih 9,467,280,000 sledi ali vtisov od raznih predstav nabrati v svojih možganih, češ, da je za jedno predstavo potreba samo 20 tercij*), ali vsaj tretjino onega števila, ako jemljemo v poštevanje spanje i. t. d., t. j. 3,155,760,000 ali v 50 letih polovica, t. j. 1,577,880,000. Dalje: ako računamo, da imajo možgani 4 funte teže, in ako odštejemo za kri in žile jeden funt in ravno toliko za skorjo, moralo bi v jednem grauu možganov biti 205,542 sledi (vtisov)**) Brez težave se zamore pokazati, da so taki računi silno negotovi in toliko bolj negotovi, kolikor večja so števila. Dokazano tudi še čisto nič ni, da so v možganih res taki vtisi, ako je preračunjeno, da je dovolj prostora zanje. Francoski in drugi materijalisti so imeli za dognano resnico, da je spomin samo v možganih, in ta se jim je zdela najmanja težava med drugimi.***) Brez vtisov v možganih celo Haller ni mogel razlagati spomina, akoravno pripoznava dušo in je nasprotnik materijalistom. „V telesnih možganih so sledi (vtisi), katere so napravili občutljeji; zlasti pa morajo biti v možganih vtisi znamenj, po katerih spoznava duša občutljeje. To je prvi vzrok, da zamore delovati telo na dušo v občutljijih in da mora duša vladati telo, ker ona vtiska znamenja v možgane“. — „Ne mislim, da napravi občutljij pravo brazdo ali nekake vrezke v možgane, ampak samo neko nepoznano operacijo, vsled katere je občutljij živeji in stalnej“. Sicer pa pripoznava, da se anatomijsko ne da razložiti spomin.†)

Tudi pravim materijalistom delajo nekatere težave mnogo preglavice, kader je treba razlagati spomin iz same materije. „Ali vendar,“ pravi Büchner, „ni kar nič dvomiti o tem, da je spomin proizvod tvarinskih kombinacij, akoravno se vam stvar še tako nerazumljiva zdi po njenem notranjem bistvu. Nobena druga dušna kakovost ne trpi toliko, ako so poškodovani možgani, kakor spomin“ i. t. d.††) Ker trpi spomin, ako trpe možgani, tedaj se možgani spominjajo — tako sklepajo materijalisti, akoravno ni

*) T. j. tretjina sekunde; 1 sekunda = 60 tercij.

**) J. Huber, das Gedächtnis p. 21.

***) Prim. Condillac, traité des sensations, Parme 1792: P. II. ch. X. Vendar pozna on velik razloček med živalskim in človeškim spominom: ess. sur l'origine des connaissances humaines. Parme 1792, p. 58 sq.

†) Elem. Physiol., prim. J. Huber, Ged. p. 22.

††) Kraft u. Stoff, 8. A. p. 132.

dotičnega logičnega pravila, da bi se tako sklepati smelo, nikjer najti. Ravno tako bi smel reči: ker trpi pesniška navdušenost, ako želodec kruli, tedaj je želodec „sedež“ pesniške navdušenosti.

Pa da bi ne tratili časa z neznatnimi pisatelji, oglejmo si modroslovca Aleks. Bain-a, prof. v Aberdeenu, ki je to prašanje temeljito obravnaval v: „Duh in telo. Teorije o njiju medsebojnih razmerah.“*) V poglavji, ki ima naslov: „mehanizem spomina“, piše: „Kadar se česa spomnimo, kadar izvršimo kako telesno delo, ali delamo kaj vsled navade ali spomina, kadar si kaj predstavljamo: vselej deluje posebna skupina (živčnih ali možganskih) stanic, ki so posebej združene za gotove občutke in gotova gibanja.“ Torej se izvrši vsaka naša misel, zlasti, kadar se česar spominjamo, v določenem kraji naših možganov in sicer vsled posebne zveze posameznih stanic ali možganskih elementov.***) To trditev dokazuje Bain, 1) ozirajoč se na sestavo ali uravnajo možganov, ki je podobna mreži, tako, da je mnogo vrst stanic in vlaknic med seboj zapletenih. 2) Ako je kak del možganov bolan, trpi spomin. 3) Znanja si zamoremo pridobiti le v neki méri, t. j. mi ne moremo čuvati brez števila predstav in podob v spominu. To število je odvisno od števila možganskih najmanjih delcev. 4) Mnogo pozabimo (ker zginejo ali se razdružijo dotične možganske skupine). 5) Nepopolno znanje nadomestujemo z boljšim. 6) Učenost sama ne hrani znanja, ona ga samo porablja, in 7) volja popravlja, ako smo kaj napačnega iskali ali našli. Spominjanje je zelo zapleteno delovanje možganskih delcev. Kajti jednostavna gibanja se združijo med seboj, in duševni pojavi postajajo vedno bolj raznovrstni in sestavljeni. — Ko je to sestavljanje pojasnil, primerja z računanjem predstave, ideje i. t. d. z možganskimi stanicami in vlakenci. Kak naravoslovec si utegne zapomniti kakih 2—3000 vrst. Možganov površina meri (po sivi skorji) 300□“, debelost 0.1“; 500 stanic zamore biti jedna poleg druge na ravni črti dolgi 1“: na 1□“ tedaj 1/4 milijona. Ako je debelost stanic 1/20“ in debelost vlakenc 1/20“, potem je vseh stanic 1200 milj., in vseh vlakenc 4800 milj. — Recimo, da ima kdo 50.000 predstav, pride na jedno živčno skupino 20.000 stanic in 100.000 vlakenc.***) A mogoče je tudi, da vodi jedno vlakence razne vtise in sicer zato, ker so stanice z raznimi vlakenci zvezane med seboj (prim. sliko). Živci delujejo vsled električnih tokov. Jeden tok lahko navodi drugega (inducira) in ta drugega (sekundarni, terciarni i. t. d.). Tako je v možganih nedopovedljivo preimkanje in prelivanje — in to je dušno delovanje.

*) Nemška izdava, Leipzig 1874.

***) L. c. p. 111.

****) L. c. p. 133.

16. Nisem brez vzroka in namena obširneje razkladal slovečega Angleža nazore. Zdi se, da ta množina stanic in vlakenc pač mora še tako trdovratnega človeka prisiliti do prepričanja, da možgani pomnijo in mislijo. Ali s temi številkami še ni čisto nič dokazano. Kaj pomaga sklicavati se na milijone, ako pa jedna sama stanica záse ne more sprejeti nikakega psihičnega vtisa in se ne more spominjati. Ako posamezni delci niso zmožni pomniti, niso tudi vsi skupaj ne. Zato trdijo dandanes senzualisti, da ima materija že sama po sebi zmožnost pomnjenja. In res, to je najložja pot pomagati si iz zadrege. Ako ima vsa materija moč, da pomni, koliko bolj šele možgani! Možgani so pravo čudo zaradi umetne sestave: zakaj bi tedaj možgani sami ne mogli biti jedini vzrok, jedini vir „dušnega“ življenja? Oglejmo si razloge onih fizijologov, ki menijo, da vsa materija pomni!

Vsakdo ve iz skušnje, da je mogoče napraviti v vsaki tvarini kak vtis, kateri tudi ostane. Sicer ne bi mogli pisati in risati, ne bi mogli dobsti in podobiti. Neživa tvarina gotovo sprejema vtise in jih obdržuje. Kaj pa organska, živa? Tu se zdi, da je ravno narobe: vedno preminjevanje, nestalnost. In vendar se kaže tudi v organski tvarini neko hranjevanje vtisov, ali recimo raje: sprejetih oblik. Človeška oblika ali postava ostane celo življenje precej jednaka. Tudi pri živalih je jednako. Spreminja se torej snov, ali oblika ostaja. Kjer opazujemo obliko na snovi, opazujemo tudi stalnost oblike, seveda ne popolno stalnost, vendar vsaj toliko, da se more govoriti o stalnosti,

Ta stalnost, katero imajo oblike, je pa vsaj podlaga, ako ne bistvo, spomina. Tudi spomin namreč je neka stalnost v mišljenji, stalnost v notranjih podobah, v dušnih pojavih. Zato so začeli fizijologi govoriti „o spominu materije.“ Seveda razumeti s to besedo ne morejo drugega, nego shranjevanje vtisov, kakoršnih koli. Tako n. pr. navajajo za vzgled, da se glasbena orodja privadijo nekaterim glasovom, in da se zato stare gosli in druga orodja čisteje glasé, kakor nova. Vzrok temu je, da delci lesa nekako obdržé dotične zvoke in tedaj najraj doné v nekaterih glasih. Prav tako se prime tudi živcev zmožnost, da se radi tudi vdrugeč gibljejo tako, kakor so se vprvič, ko jih je gibal kak predmet. Ako sem pogledal sliko, zagibali so se živci in vsled tega sem imel občut — sem videl. Živci pa napravijo tudi še potem, ko ni več slike pred očmi, oni občut, in to je spomin. Zato pravi odločni materijalist H. Maudsley: „Vsak živčni valček, vsak delček organskega telesa ima spomin. Ker ostanejo nekateri strupi, n. pr. kozavi strup i. t. d. v organizmu celo življenje, spričuje to, da se najmanjši delci telesni spominjajo takih vtisov ali sprememb. Obronek (zarastek) na otrokovem prstu rase tako, kakor drugo telo in to je priča, da telesni deli ne pozabijo vtisov. Vse, kar smo dosedaj povedali o raznih živčnih središčih, nam neo-

vrgljivo dokazuje, da je v živčnih stanicah spomin i. t. d. *) Maudsley trdi, da se vsako gibanje živčno nekako spremeni v živčni sostav ali bolje, da vtisi spremené živčni sostav, in da se v tem sostavu (strukturi) ohrani vtis. Zato je živec vedno pripravljen obnoviti oni vtis, kakor n. pr. otrok, ako je začel kake glasove dajati od sebe, vedno isto ponavlja. Seveda, Maudsley ne preudarja, da bi po njegovem razlaganju jeden vtis pokončati moral drugega ali ga izbrisati. Ako se pa sklicuje na to, da je možganskih in živčnih delcev neizmerno veliko in je tedaj dovolj tvarine tudi za veliko vtisov, moramo prašati: kdo pa razdeli vtise na tako tvarino, ki je še brez vtisa? In on sam pobija misel, da je duša kakor velik papir, kamor je mogoče mnogo predmetov naslikati.

17. Vtisi ali sledi v tvarini so še v novejem času morali pomagati pojasnovati spomin. Draper navaja v ta namen nekatere mamljive vzgledé. Ako položimo na mrzlo gladko kovinsko ploščo, n. pr. na britev, kako stvar, n. pr. košček papirja, in potem dihamo na ploščo, ni mogoče nobene sledi zapaziti na plošči, ko se je izhlapila vlažnost raz britev. Ako vržemo sedaj še papir strani, najti ni nikake podobe, nobenega znamenja. Dihajmo potem znova na britev, pokazala se bode neka podoba papirja in tako tudi tretjič in dalje. Celó po celem mescu je lahko ta poskus ponoviti, ako je britev bila dobro shranjena. Tako se ohranijo tudi fotografske prvotne slike in kdo ve, ali niso na stenah naših stanovanj naslikana naša najbolj skrita dejanja, katerim so bile priče samo one? Ako se pa vtisi že na mrtvi tvarini tako ohranijo, koliko bolj in koliko laže se ohranijo v živčnih skupinah, ki so za ta namen vrejene. Mogoče je pa dvojno: da spomin ogleduje one male slike v svojih možganih, ki so prave podobe stvari, ali pa da so mu te podobe same nekaka znamenja, (kakor so črke v knjigi), po katerih si dela predstave. Dokler so druge stvari pred našimi čutili, so one podobe neopažene; ko pa izginejo zunanji predmeti, kakor v spanji, ali kadar smo trudni: potem se prikažejo skrite podobe. **)

Fizijolog Hering je pa naravnost v ta namen lotil se dokazovanja, da je spomin občna „funkcija organske materije.“ ***) Ako prevdarimo, da delujejo vsakako tudi možgani, kadar se spominjamo, nam mora le zanimivo biti, kar pravi: „Predstave se redno vrstijo. Ali predstave so res predstave, le dokler se jih zavedamo. Kaj pa so, kadar se jih ne zavedamo? Da se ohranijo še dalje, to vemo, ker se jih lahko spomnimo. Predstave ne ostanejo predstave, ampak samo v živcih ostane neko nagenenje ali

*) Fizijologija in patologija duše. Nemška prestava v 2. izd. 1870 p. 190, 89.

**) Prim. Huber l. c.

***) Alm. kais. Akadem. d. Wiss. 1870, Wien.

teženje, da bi se ponovila ravno tista predstava, katero sem imel včeraj.“ To se pravi po domače: Živci in možgani so vedno pripravljene, da izvrše to, česar so se naučili: treba jih je samo gledati ali poslušati. Ako je včeraj del možganov napravil predstavo goreče hiše, hoče jo napravljati še vedno in kadar ti je drago, zamoreš te poslužne služabnike zaslišati.

18. Ne smemo misliti, da je dovolj navesti nekaj zgledov, ki so nekoliko podobni spominskim pojavom, in že je cela vrsta pojavov razložena. In naj bi ona kovinska plošča za sto let imela vtisneno v sebi natančno podobo kakega predmeta, človeški spomin še ni razložen. Kdo pa naj razloži, kako se zavedam podobe v spominu? In potem: Kako spoznam, da je ta podoba ravno tista, katero sem imel pred očmi nekdanj in sicer ob določeni priliki? Ali se morebiti ona spominska slika sama sebe spominja?

Da se prepričamo do dobrega, kako malo je spomin pojasnen z onimi materijalnimi primerami, moramo si prav do dobrega postaviti pred oči, kaj zamore materija ohraniti in kaj nam podaja spomin. Nikdo ne taji, da hrani materija vsakovrstne vtise; tudi gibanje tvarinsko je najraje stalno, ima najraje stalno obliko. To je zakon naravni, da se nič ne izpremeni brez vzroka. Dokler ni izpreminjajočega vzroka, ohrani se sila in tvarina v tistem stanu, kakor je bila dotlej. To in nič drugega nam kažejo omenjeni zgledi. Še več stanovitnosti smemo pridevati materiji, kakor jo pridevajo oni slučajji, ki naj bi dokazali tvarinski spomin.

Ali je pa spomin taka stalnost, kakoršno vidimo v tvarini? Prav narobe se godi v našem mišljenji. Predmeti dohajajo in odhajajo, kakor valovi v urnem potoku. Res je, da se tisti predmeti zopet in zopet povračajo. Toda ako se ohranijo, kakor vtisi v materiji, kako so mogli izginiti? Kje so med tem, ko zanje ne vemo in nanje ne mislimo? Ako mi kdo odgovarja, da so sicer ostali, ali da so bili v nezavesti, in da mi nismo nanje mislili, vprašam dalje: kakšne so pa one misli, katerih se ne zavedamo? Ali je kdo že kaj slišal o njih? Ali ni taka misel voda, ki ni mokra? Ako pa kdo pravi: „v materiji ostanejo vtisi, in ti vtisi postanejo spomin, kadar na vtise mislimo, kadar obračamo vanje svoje notranje oko“, potem mu odgovorjam, da s tem priznanjem samega sebe pobija. Če oni vtis še ni spomin, ampak samo pomoček za spomin, katerega vzbudi šele psihična delavnost, sploh: ako je treba še kaj drugega, kakor onega materijalnega vtisa, da nastane spomin, ako je treba, da se zavest obrne k onemu vtisu: tedaj ste priznali, da oni vtis ni spomin, ampak da je spomin prav za prav vse kaj drugega. In ravno to je punctum saliens v našem prašanji. V spominu se vidi sicer, da se je ohranila kaka predstava, toda zraven tega je za spomin treba zavedati se, da smo to predstavo že kdaj imeli; zavedati se moramo, da je ta pred-

stava sedaj naša sedanja predstava, iz česar se lahko spozna, da je za spomin treba še tega, kar vemo poleg predstave same. Fizijologijska razlaga tedaj ne razloži bistvenega dela ali momenta v spominu. Ali je pa prizadevanje fizijologov popolnoma nevspešno in nepotrebno?

Ne; mogoče je, da so tudi materialni vtisi podlaga ali pogoj za spomin; mogoče, da se res tako godi v možganih, kakor smo slišali od fizijologov, in tedaj so taka raziskovanja dobra in koristna. Samo da se fizijolog ne domišlja, da je že vse razložil. Razložiti spomina ne more fizijolog tako dolgo, dokler ne razloži, kako zamore sama tvarina ali materija misliti. Podučiti se pa damo radi, da ima materija moč obdržati kako obliko ali vtise; radi priznamo in tudi hvaležni smo za poduk, da se tvarinsko gibanje rado povrača v prvotni tir i. t. d. Tudi pojasnjevanje delovanja možganov nam vtegne koristiti. Vse to pa bode pokazala nadaljna razprava.

19. Nekateri novejši, kakor tudi že stari razlagalci spomina so trdili, da ima duša za spominjanje posebno moč ali zmožnost. Ker je prašanje o zmožnostih v dušeslovji precej težko, ne bomo se mudili pri tem nazoru. Sploh namreč ni posebnega pomena, ali si mislimo posebno moč za kako opravilo, ali ne, da le vemo, kako se opravilo izvršuje, in kdo je izvršuje.

Nekako v sredi med fizijologijsko razlago in strogo duševno je razlaga Herbartova in njegove šole. Herbart trdi, da je vsaka predstava nekaj samostojnega in posebnega, ki se v duši s svojo močjo (kakor da bi imela predstava lastno moč!) giblje, z drugimi predstavami združuje ali pa se jim ustavlja. Kadar ima jedna predstava večjo moč, nego druga, mora ta umekniti se in prva je v zavesti. Druga, ki se je umaknila, čaka, kdaj da pride prilika pokazati se zopet v zavesti, in kadar se povrne, takrat se človek spomni, ali bolje: obnovi si (reproducira) predstavo. Herbart je vse duševno življenje nekako mehanično razlagal in akoravno priznava netvarinsko dušo, vendar je taka duša prava revica in nič drugega, nego pozorišče, kjer se predstave snujejo, pehajo in združujejo. — Tudi tega nazora ne bom obširno zavračal, zavrnila ga je zgodovina novejšega modroslovja. V resnici nam spomin prav slabo pojasnuje.

20. Herbartu nasproti razlaga Ulrici prav temeljito in trezno spomin iz zavesti same (Bewusstsein). „Kar nam je bilo v zavesti, nam tudi ostane v zavesti in sicer zato, ker nam naša zavest ne kaže samo ene sedanje predstave, ampak zraven se zavedamo tudi zmerom, da smo jih mnogo že imeli. Vsako novo predstavo razločujemo namreč od one, ki se ravno izgublja ali odhaja, in tako nam poslednja deloma ostane še v zavednosti: mi se je zavedamo kot prošle ali bivše. Tako se zavedamo le splošno in temno onih prošlih predstav, dokler ostane v zavednosti kaka

sedanja predstava, dokler ni nobene zveze med sedanjo in prejšnjimi. Kjer take zveze ni, tam tudi zavednost ne more sklepati predmetov. Kadar pa je predmet ali vsebina sedanje zavesti tako zvezana s kako prejšnjo, takrat se izloči ta — prejšnja vsebina izmed druge in se združi v sedanjo, t. j. mi se spomnimo tega, česar smo se zavedali nekdanj. *) Naj mi bode dovoljeno pojasniti besede tega izvrstnega dušeslovca, katerega materialisti le preradi prezirajo. Ulrici trdi, da moramo imeti vsaj dva predmeta v svesti, da zamoremo kaj spoznati, n. pr. ako bi ne bilo druge barve, ko bela, ne bi spoznali tudi te ne. Zato nam je treba tudi pri vseh predstavah dvojne predstave, da zamoremo spoznati ono, ki nam je ravno v zavest prišla: spoznamo jo, ko jo ločimo od odhajajoče. Tako so same po sebi predstave med seboj združene in zato imamo nekako vse h krati v zavesti, seveda popolnoma jasno samo jedno, druge pa le nedoločeno, temno. Tako je mogoče, da se izmed onih zatemnelih predstav katera vzbudi ali oživi, ker jo vzbudi kaka druga slična predstava in ko se zavemo, da je ona prejšnja sedanji popolnoma jednaka, se spominjamo. — Po mnenji Ulricijevega ni spomin nič drugega, kakor posebno delovanje našega uma, naše zavesti. Tudi on loči obdržanje v pamtenji od spoznanja v spominu. Koliko da delujejo možgani, tega ne preiskuje, predno ni razkazal glavne moči in glavnega vzroka za spomin.

21. Ta pregled, v katerem smo spoznali nekaj razlag znamenitih dušeslovcev, nam kaže prizadevanje modroznančev, da bi pojasnili spomin, pokazali vir dotičnim dušnim pojavom, zlasti pa da bi pojasnili, kaj premore tvarina v spominu. Obširnejšega pregleda podati ne morem, ker sicer bi moral podati večji del zgodovine dušeslovja.

Nikakor pa ne moremo biti zadovoljni, da bi samo poznali te različne nazore, marveč tudi s a m i moramo z n a t i razlagati one pojave, ki smo jih v začetku te razprave navedli. Pri tem ne kaže pobijati še obširneje nekaterih misli, ki smo jih srečali na dosedanji poti, ampak pokaže naj se iz lastne razlage, kaj se nam zdi pravo, kaj napačno.

Najprej moramo določiti, k a j da je spominjanje, ako ga hočemo vvrstiti med druge pojave. To ni posebno težko spoznati, ako le sami sebe dobro opazujemo. Kadar pravimo, da kaj spoznavamo, nam je pred „dušnimi očmi“ neki predmet. H krati pa vemo, da mi spoznamo, mi mislimo i. t. d. V spoznavanji loči tedaj človek oni predmet od samega sebe. Zdi se, kakor da bi neka notranja svetloba plavala med dotičnim predmetom in pa med bitjem (notranjim), ki spoznava. Ono notranje bitje nazivlja vsakdo z „j a z“. Poleg tega „jaz“ obsega tedaj spoznanja vedno tudi kak predmet. Mi pravimo, ko ogledujemo oni predmet, da se g a z a v e d a m o (odtod zavednost) in ko se obračamo do

*) Gott und Mensch, I. p. 476.

onega „jaz“, da smo si svesti. Vsakdo lahko opazuje, kako da se to spoznavanje godi; obširneje pojasniti ravno tako ni mogoče, kakor tudi ne bele ali druge barve. Spoznavanje je neko notranje delovanje, ki ima popolno poseben značaj in je torej nekaj prvotnega ali elementarnega.

Kadar spoznavamo kak predmet, postane naša lastnina; tako se nam zdi, kakor da bi v roki imeli kako stvar, katero moremo po svoji volji premikati in sukati. Dokler spoznavamo še s čutili, tega ne moremo tako storiti: kar gledam ali poslušam, to moram tako sprejeti, kakoršno je. Ako pa zaprem oči ali ušesa, ostane v duhu neka podoba, ostane oni predmet: vendar spoznavam ga drugače, kakor preje s čutilom. Ta predmet imam v svoji oblasti in ko ga ogledujem, pravim, da si ga predstavljam. Lahko ga spravim strani, lahko ga nazaj pokličem, lahko ga primerjam z drugimi i. t. d. Ne smemo pa misliti, da je res kak predmet prišel v našo dušo, da imam res neko podobo pred očmi, ko zrem v duhu podobo svoje matere, ampak — to je samo delovanje našega spoznanja. To delovanje nam kaže kak predmet tako, kakor da bi z očmi gledali podobo, in zato rabimo izraze: „notranja podoba, predstava, dušne oči, v duhu gledati“ i. t. d. V resnici se nič takega v duši ne godi, in taki izrazi so samo čutni, da ž njimi naznanjamo, kar je nadčutno. Notranje spoznavanje pa je popolnoma nadčutno, je delovanje posebne vrste in ni ga mogoče vvrstiti med fizične pojave. To notranje — dušno ali spoznavalno — delovanje je podobno nekemu gibanju. Giblje se tudi naša notranjost, to se pravi: spreminja se, prehaja od jednega predmeta do drugega. In v tem notranjem gibanju se kažejo vedno druge predstave. Ni pa misliti, da se te predstave gibljejo, ali da se duša giblje pred predstavami, kakor n. pr. mi v galerijah hodimo od jedne slike do druge: marveč ono dušno gibanje ali delovanje je samo ob sebi — eo ipso — že predstavljaje in nič drugega, kakor predstavljaje in mišljenje. Duša ne more delovati drugače, kakor da misli ali hoče. Kaj je torej predstava v dušeslovnem pomenu? Nič drugega, nego čin ali dejanje naše duše, t. j. onega bitja, ki spoznava. Da bi predstave bile samostojne, kakor misli Herbart, to je ne samo težko umljivo, ampak tudi popolnoma proti naši skušnji. Kaj pa so predstave, ako so „samostojni elementi“? Ali so kake slike? Ali so kako étersko gibanje? Ali so tvarinski delci? Kaj pa je potem duša? Ali je kaka „camera obscura“, mimo katere se gnetó predstave, bojujejo, temnije in zopet v prijaznosti združujejo? Ravno tako pa duša tudi ni samo ogledovalka, kakor da bi ogledovala, kar se godi in kaže nekje zunaj duše. Saj vemo, da ima duša svoje predstave popolnoma v svoji oblasti in dela ž njimi samovoljno. To pa ne bi mogoče bilo, ako bi predstave ne bile prav v duši, ako bi ne bile delo ali čin naše duše.

22. Drobneje mi ni mogoče na tem mestu razložiti predstavljanja in mišljenja. Dušeslovje stoji prav na tem mestu še na precej slabih tleh. Razlagajo namreč razne pojave v predstavljanju večinoma s primerami, ki nekoliko pojasnujejo, a ničesa ne razložijo. Akoravno si ne domišljudem, da sem razložil, kaj je predstavljanje, vendar sem je označil po bistvenih znakih in pokazal, kaj da ni. Ker so se mnogi dali premotiti primeram — kakor, da je predstava podoba — so tudi v svojih razlagah marsikaj čudnega in napačnega trdili. — Nam je za spominske pojave. Spomin imamo o kakem predmetu, katerega nimamo več pred seboj. Zato si nekateri mislijo, da ostane v nas neka podoba, katera pa pride zopet na dan, ko se hočemo spomniti. V spominu bi po tem takem hranili celo zakladnico podob in bi izbirali med njimi, kakor Platonov gospodar lovi golobe po golobnjaku. Kaj smo si na boljem s tako razlago? Kdo pa naj hrani podobe? Možgani? Toda, naj še tako razkazujejo, kako da so možgani zmožni prejemati vtise in jih obdržati: priznati vendar ne morem, da bi vtis na možgane bila kaka spominska podoba. Prvič ne morem priznati, da bi se zamogel potreben vtis napraviti na možgane. V mojem spominu je podoba velikega mesta, katero sem iz višave mnogokrat ogledaval: kje se je neki vtisnila slika tega mesta, koliko možganov je za tako veliko sliko treba? Naj mi nikdo ne ugovarja, da si ni treba misliti tega vtisenja takega, kakoršen je pečatni vtis. Pač, po tvarinarskem nazoru si moram misliti oni vtis, kakor sem ga popisal. Saj na tem ni mnogo, ali si ga mislim bolj ali manj drobno in natančno napravljenega. Da je vtis tvarinski, so se morali posamezni delci tvarine nekoliko izpremeniti, torej se je moralo zgoditi v majhni in drobni meri ravno to, kar se godi v večji meri pri pečatnem vtisu. Tak vtis pa je nemogoč v možganih. Kajti v možganih in v živcih ni nikakega pritiskanja, ampak samo gibanje najmanjših delcev, ali pa, kar je bolj verjetno: pretakanje galvanskega toka. Potem, ko se je cela vrsta posameznih delcev zazibala, ali pa, ko se je končal galvanski tok, je vse tako, kakor je bilo preje. Ravno tako gibanje in pretakanje je tudi v živcih n. pr. v očesnih: na mrežnici (retina) se naredi slika zunanjega predmeta. Ta slika razdraži živec in sploh menimo, da se to razdraženje razširi do možganov in tukaj spremeni v dušno zaznavo: mi predmet vidimo. Ako pravi kdo, da ohranijo možgani vtis: zakaj pa ne bi ga raje mrežnica ohranila, t. j. tista kožica očesna, na kateri se je napravila slika zunanjega predmeta? Zakaj pa ni živec sam obdržal vtisa? Gotovo je, da ga niti mrežica, niti daljne živčne nitke niso obdržale, ker živec sprejema vedno nove vtise in mora jeden vtis izbrisati drugega. Ali je v možganih drugače? Kakšen razlog zamorejo navesti fiziologi, da se v možganih napravi vtis? Prav nobenega ne. Kar navajajo fiziologi, je samo to, da oslabi ali

neha spominjanje, ako se možgani deloma pokončajo in sicer na obeh polutih h krati. Kajti, ako trpi ob kakem poškodovanju samo jedna poluta, potem jo nadomestuje druga, in tudi spomin ne trpi. Ali se tedaj vtisnejo spominske podobe h krati v obe poluti? Ali imamo tedaj dvojni spomin? Skušnja dalje uči, da pozabijo stari ljudje prav hitro dogodke iz ravno minolega časa, med tem ko so jim dogodki iz mladih let prav živo v spominu. Naravno bi bilo, da bi se izbrisali najprej starejši vtisi in potem šele novejši. — Vrhu tega bilo bi popolnoma nerazumljivo, zakaj da se ne zavedamo vedno vseh spominskih vtisov, katere imamo v možganih, ako so ti vtisi že sami na sebi spomin.

Dovolj obširno sem zavračal hipoteze fizijologov ali misli, da je v možganskih vtisih spomin. Reči moram, da mi ta misel nikakor ne gre v glavo in si je ne morem strinjati z dušeslovnimi resnicami. Nič ne pomaga razkazati v teoriji in z računom, da bi to ali ono bilo mogoče, torej, da bi možgani spominjali se zamogli, ker so zadosti veliki i. t. d. Tudi zemlja je dosti velika, da bi zamogla iz svojih ognjenih gora nekaj gorečih kosov vreči na luno in ji pretresti suha, stara rebra, in vendar jih ne meče. V vednostnih vprašanjih nikdar ni dovolj v nekaterih površnih potezah pokazati, da bi kaj „tako vtegnilo biti“. Treba je preiskati pojave same, potem šele iskati jim vzrokov.

23. Ako tedaj možgani sami nikakor ne morejo spominjati se po onih vtisih, o katerih nikdo kaj pravega ne ve, potem se tudi ne smemo ozirati v razlaganji najprej na možgane, ampak na samosvest, t. j. na to, kar vidimo v notranjosti svoji. Kdor hoče razlagati spomin po možganih, je podoben človeku, ki hoče kamenje in rude kake gore spoznati s tem, da goro po visokosti in širokosti premeri in potem pravi: V ti gori je lahko toliko rude. To že verjamemo, da je lahko toliko rude, ali dokazano še ni, da je tako res. Treba je kopati, napraviti globoke rove, potem šele se izve, kakšna ruda in koliko je rude v gori. Ako hočemo vedeti, kaj je spomin, nam ne bode treba meriti možganov, ampak ogledati je treba notranje pojave same.

Razlagati tedaj moramo spominske pojave po njihovi lastni naravi. To se pravi: Ako hočemo pokazati, od kod da izvira spomin in zakaj da se ravno tako javi, kakor smo popisali, ne smemo klicati drugih moči ali sil na pomoč, kakor samo moči spoznava nja. Spomin — je neko predstavljanje, spoznavanje. Vse ono, kar sem nekoliko poprej rekel o spoznavanji, velja o spominu. Kaj je večina našega dušnega življenja družega, kakor spominjanje? Kadar mislimo, podaja nam spomin naš snovi za mišljenje — tako pravimo: in v resnici bi misliti ne bilo mogoče brez spominjanje. Ker se pa mišljenje ali spoznavanje sploh razlagati ne da, tedaj tudi o spominu ni mogoče kake popolne razlage podati. Pravega razloga, zakaj da se spominjati moramo,

ravno tako ni mogoče povedati, kakor, zakaj da si predstavljamo, želimo, hočemo. Pa skušajmo vendar v predstavljanji, v mišljenji in zavesti dobiti pojasnila za spominjanje.

Kadarkoli se spominjamo, zavedamo se, da smo tisto predstavo ali misel že imeli. Ako se tega ne zavedamo, ne moremo reči, da se spominjamo. Spomin je namreč, kakor smo že v začetku rekli, predstavljanje ali mišljenje kakega predmeta, katerega smo že prej imeli v svojem umu, v svoji zavesti. Ako želim, da bi se mogel za nekaj časa spominjati kake pesmi, kakega stavka, kake številke: moram sedaj dobro zavedati se, ali vedeti moram za tisto, česar se hočem spominjati. Ako je kdo govoril zraven mene dovolj glasno, da bi ga bil slišal, toda jaz ga nisem slišal, ker nisem čisto nič pazil na njegovo govorjenje: tega govorjenja se ne bodem spominjal nikdar, akoravno so besede prihajale na moja ušesa. Kako neki bi zamogel pozneje zavedati se kakega predmeta, ako se ga sedaj ne zavedam, ko bi ga lahko spoznal? Zato je popolnoma gotovo, da se spomniti zamorem le takih predstav, katerih sem se preje kdaj zavedal. Ako je pa taka, smemo trditi, da je zavedanje glavni pogoj, ali morebiti tudi vzrok spominjanja.

Kadar se zavedam, imam v svojem umu kak predmet in ta predmet ločim dobro, zato pravim, da ga razločujem. Kako pa in od česa ga ločim? Poleg onega predmeta imam v mislih še drugi predmet, in tisti predmet je misleča oseba sama. Med tem, ko se na pr. zavedam svetlega solnca, zavedam se tudi samega sebe, in zato pravim: jaz mislim na solnce. Kakor je luč, ki razsvetljuje sobo, tudi sama vidna zaradi svoje svetlobe, tako nekam spoznava tudi um druge stvari in h krati samega sebe. Kadar človek misli sam nase in ve, da sebe spoznava, ima samosvest. Ako se obrne misel kar naravnost sama nase, ali v lastno osebo, zaveda se sama sebe, n. pr. ako pravim: jaz vem, da jaz mislim; vem, da jaz sem i. t. d. Take stavke le razumem, ako imam samosvest. Ko se je razvil otrok do samosvesti, razume besedo: jaz. Kako da nastane in kako da se razvije oni pojem „jaz“, o tem ne morem tukaj govoriti. Dušeslovje loči oni „jaz“ v dvojnem pomenu: empirski (iz skušnje znani) jaz in pa goli ali čisti jaz.

Prvi obsega celotno misel, katero imam ob kaki priliki; vse, česar koli se sedaj zavedam, to je sedaj moj jaz. Goli jaz je pa samo misel, ki se ozira ne neko središče v človeku, na bitje samo, ki misli, hoče, dela. Empirski jaz se zmerom menja, kakor se menjavajo misli: goli jaz se pa ne menja, marveč je vedno taisti. Tudi tega ne bodem razkazoval, kajti vsakemu je to dovolj znano. Ako danes pravim, da „jaz mislim“ in jutri „da jaz hodim“, je obakrat oni „jaz“ ravno tisti. Nikdar pa ne mislim takó, da bi se h krati onega „jaz“ ne zavedal. Zato tudi pravijo, „da

ni objekta brez subjekta, ali, da ni mogoče česa misliti, ne da bi kdo mislil. Bolje bi bilo: zavedati se ni mogoče brez dveh predstav, t. j. kakega predmeta in pa predstave „jaz“-a. Kar imenujem „jaz“, je najprej samo predstava; ali je kaj več, tega ne morem vedeti brez preiskovanja. In ker je nam mari tudi le predstava, zato zamorem dalje reči, da je predstava „jaz“ vedno v mišljenji ali da je stalna, da se ne menja. Ta predstava je podobna ravni črti, potegnjeni pod drugo različno — krivo, zavijajočo se — črto, ki je podoba empirskega, menjajočega se jaza. Nekaj stalnega je tedaj nepretrgoma v našem mišljenji; tisto je nekako središče, okolo katerega se nabirajo druge predstave. Tako je dejansko v našem mišljenji, vednost in skušnja to potrjujeta.

24. Ne bode mi težko dokazati, da samosvest, ali bolje, ona stalna predstava, zvana „jaz“, je podlaga človeškemu spominu.

Kadar se spominjam, zavedam se, da sem dotično predstavo že imel. Kakor jo imenujem sedaj s svojo predstavo, tako je bila tudi nekdanja moja predstava. Svojo predstavo pa zamorem le tisto imenovati, poleg katere se zavedam samega sebe ali „jaza“. Zato je le tedaj mogoče, da je predstava dvakrat ravno ista (glede predmeta ali vsebine), ako je obakrat oni jaz, ali podmet (subjekt) predstave ravno isti. Tako je razvidno, da je le tedaj mogoče spominjati se, ako je samosvest stalna. Narobe pa smemo reči: Ker je samosvest stalna, ker se zavedam sebe ravno tako danes, kakor jutri in včeraj, zato se zamorem tudi spominjati. Zato se zamorem danes spomniti, da sem obraz kakega človeka videl pred dvajsetimi leti, ker se danes ravno tako zavedam samega sebe, kakor sem se pred dvajsetimi leti. Ker sem jaz ravno isti, spoznavam tudi, da so dušne podobe — predstave o onem človeku ravno iste. Brez samosvesti, brez zavedanja ni spominjanja. Opozoriti pa moram, da govorim o spominjanji v tesnem pomenu, t. j. ne samo o pamtenji, ampak o popolnem zavedanju, da se je kaka prejšnja predstava v misli povrnila.

Ker ima vsak človek zdravega uma samosvest, ima tudi vsakdo spomin. Oni, ki se zaveda samega sebe — in pa samo oni — zamore reči: spominjam se, domislil sem se. Ako je samosvest izginila, ali če se človek nikdar ni zavedel samega sebe, kakor znoreli, topoglavi, tedaj tudi spomina ni. Pa to bodem pozneje še bolje pojasnil. Ostanimo sedaj pri svojem razlaganju!

Predstave se sicer vedno menjavajo pred našim dušnim obzorom, vendar pa ne izginjevajo nagloma, marveč ostanejo deloma v zavesti tudi potem, ko je namesto jedne nastopila druga. Ako sem videl prijatelja mimo iti in zagledam potem svojega nekdanjega učenika, ni zaradi tega podoba prijateljeva popolnoma izginila, ampak ostane še deloma poleg druge predstave. Zlasti pa, ako jo obdržati hočem, jo imam v zavesti, kolikor časa se mi

zdi. Recimo, da sem na pol obdržal v zavesti podobo prijateljevo, potem ko je šel dalje in je prišel mimo učenik. Ko mi je učenik izpred oči, ni mi treba obnoviti v sebi podobe prijateljeve, kajti ostala je bila, tedaj jo samo dalje hranim, nadaljujem prejšnjo zavest. Samo to se je bilo izpremenilo, da sem nekoliko časa imel manj pozornosti na tisto podobo in da mi tedaj ni bila pred dušnimi očmi tako jasna in določna. Akoravno zamorem ob jednom in istem času samo na jeden predmet obračati svojo pozornost, zavedam se nepopolno h krati še drugih predstav. Ravno tako je tudi z gledanjem. Ob jednom času zamorem gledati le kaj malega, skoro samo jedno točko, jedno črko. Nepopolno in nejasno — nenaravnost — vidim pa tudi druge reči, kolikor jih obseže jeden pogled. Treba mi je pa samo obrniti oko, in kateri koli izmed onih predmetov mi je jasno pred očmi. Tako mi je tudi samo treba obrniti pozornost na to, kar mi je nepopolno v zavesti, in prizor v meni se izpremeni. Skušnja vsakega uči ravno to, kar sem razložil. Ko bi nam bilo dano, več predmetov pregledati h kratu, ko bi obzor našega spoznavanja bil širji, ne bi stopali predmeti tako v našo zavest in iz zavesti, ne bi se tako menjavali, ampak kar vse bi ob jednom videli, pregledali, spoznali. Toda v resnici tako ni, marveč pozornost naša zamore ob jednom času ozirati se samo na jeden predmet. Od tega prehaja na drugi predmet i. t. d. Navadno se obrne pozornost naša na kaj takega, kar je bilo poprej le deloma ali nepopolno v zavesti. Včasih pa nam v trenutku pride kaj na misel, kar se nam zdi popolnoma brez zveze s prejšnjo mislijo, ali pa, kakor da bi bilo nepričakovano vrinilo se. Da pa je vendar nekoliko bilo v naših mislih že prej, tudi to dokažem pozneje. Za sedaj pregledujemo še dalje mišljenje svoje! Ako imamo že kako predstavo v svoji svesti, zakaj pa vendar preidemo do druge? Kakšne sile pa gonijo mišljenje naše? Mi se zavedamo samo tega, da želimo kaj spoznati in zato hitimo vedno dalje, brez prestanka in prenehanja. Ta želja je neka moč, ki je vzrok onemu notranjemu gibanju, o katerem sem govoril prej. Ko je kak predmet le deloma nam v zavesti, zamore vzbuditi posebno željo, da si ga določno in jasno predstavimo. Vsled tega obrnemo nanj svojo pozornost. Mi pravimo, da nas zanima. Ker je letá poprej le v nekaki temoti, pride potem v svetlobo. A bilo je tisto v duši ali v spoznanji gotovo, kajti mi se jasno zavedamo, da smo imeli v sebi to znanje, to predstavo, le pozorni nismo bili nanjo. Po nekoliko — v neki meri — zavedamo se mi vsega, kar nam je kdaj prišlo v zavest. „Kako je to mogoče? me začudeno prašajo dušeslovci, to je čisto novo! Do sedaj smo se učili in druge učili, da je naša zavest ozka in ne obsega veliko misli. Ti pa trdiš, da obsega ta zavest vse znanje kakega človeka.“ — Opomniti moram gledé tega ugovora, da ne obsega naša zavest vsega znanja tako, da bi mi

dejansko (actu) imeli ga v svojem spoznanji, marveč le nenaravnost, po zmožnosti (potentia) se zavedamo vsega znanja. Vem da zamorem domisliti se tega, kar je v ti ali oni knjigi, kar sem tukaj ali tam slišal i. t. d. Tako se zavedam in vsled tega zavedanja zamorem prehajati od jedne misli do druge, od jedne predstave do druge. Navadno pravijo dušeslovci, da se nam prikaže v spominu kaka predstava, katera je bila dosedaj popolnoma izvan naše zavesti, popolnoma skrita ali zatemnjena. Po mojih mislih ni taka, ampak imam vse predstave takó v zavesti, da jih ne iščem v daljavi, ampak jih samo zbudim ali poživim. Da se tako zavedam vsega znanja svojega, je zato mogoče, ker je vse med seboj zvezano in združeno, kakor so točke kolobarjeve združene med seboj in s središčem. Središče vseh misli pa je predstava „jaz“. Pa tudi vse druge so na razne načine združene med seboj. Glavni način, ki je podlaga vsem drugim, sem že popisal. Ko pride kaka predstava za drugo v zavest, ne izgine prejšnja s cela, ampak zdi se, kakor bi samo nekoliko potisnena bila na stran. Prva tedaj ostane h kratu z drugo, in če se mi poljubi, potisnem na stran drugo in imam pred seboj prvo in zato sprejemem tretjo in menjam jedno za drugo. Vsak se zaveda, da mu to popolnoma izginiti ne more, kar je bilo jasno v zavesti, akoravno ne ve, zakaj ne more. Pravi vzrok je pač ta, da se zavedam deloma tega, kar je bilo jasno v zavednosti poprej, in zato lahko pravim, da ni izginito, da se ni izgubilo. Nedvomno je, da predstave, misli i. t. d. ostanejo tako, kakor sem popisal, in to je podlaga spominu. Po naši razlagi ni nikakor treba klicati možganskih vtisov na pomoč, ni treba pomagati si s Platonovimi primerami in ne z vsemi finimi razlagami fizijologov, ampak narava našega predstavljanja je taka, da predstave ostanejo. Če ne iščemo nikake razlage, zakaj da sedaj mislim svojo uro, potem kazalce in nazadnje številke: zakaj da bi bilo treba posebne razlage za spomin, ki nič družega ni, kakor mišljenje, za spomin, ki stoji na ravno tisti podlagi, kakor drugo mišljenje. Komur se razumljivo zdi, da morem sedaj gledati svojo uro, potem zapreti oči in gledati na drug način ravno isto podobo — uro, tako dolgo, dokler se mi poljubi in kolikorkrat se mi poljubi: temu se mora razumljiv zdeti tudi spomin.

25. Iz tega se vidi, da nimam svojega razkladanja za razlago v pravem pomenu. Kdor hoče prav razlagati mora „razloge“ povedati, zakaj je tako in ne drugače. A jaz rad obstanem, da mi zadnji razlog, zakaj da v našem spoznanji ostanejo predstave, ni znan in gotovo tudi nobenemu človeku ne. Ravno tako tudi nikomur ni znan razlog, zakaj, da mislimo, hočemo, čutimo. Ves razlog je: „tako je“. Moje razkladanje je imelo samo ta namen, da sem pokazal, kam da spada in kaj da je spominjanje. Vsakdo, ki prav pazljivo opazuje samega sebe, bode se ravno tako pre-

pričal, da za spomin nimamo nikake posebne moči ampak, da je moč spominjanja hkrati moč mišljenja, predstavljanja, sploh spoznavanja. Noveje dušeslovje tudi obče priznava, da nimamo za spomin kake posebne dušne moči ali zmožnosti, kajti ono sploh zametuje besedo in pojem „zmožnosti“, akoravno je ta pojem v nekem oziru opravičen ali resničen. Vendar tega ne bomo tukaj preiskovali.

Lahko mi bode pokazati, da se vsi naši poprej navedeni in popisani pojavi natančno vjemajo z dosedanjim razkladanjem. Tudi se je to razkladanje oziralo vedno na one pojave, akoravno nisem tega vselej in povsod naznanil. Pokazalo se bode, da je treba v spominjanji dve strani dobro ločiti, ako ga hočemo prav razumeti. Da bomo lažje umeli, oglejmo si najprej pojave druge naše vrste. V to vrsto smo déli ono spominjanje, v katerem iščemo kako predstavo v svojem umu n. pr. kako ime, kako število. Vemo, da smo kdaj tako predstavo imeli in upamo, da bomo popolnoma domislili se, kar želimo. — Da se vrsta teh pojavov vjema z našo razlago je očitno. Iskati zamoremo samo to, kar vsaj nekoliko poznamo in želeli tudi ne bi mogli, ako bi se vsaj malo ne zavedali. Zavedamo se, toda le deloma, le nenaravnost. Ker nas pa dotična predstava zanima, zato se je hočemo zavedati popolnoma. Tako domišljevanje tedaj ni drugega, kakor prizadevanje, da bi nam kaka nejasna in temna predstava prišla jasno in določno v zavest, ali tudi: domišljevanje, spominjanje je v tem, da obračamo pozornost svojo na nepopolne predstave. Pozornost obračamo z lastno voljo in ogledujemo po nekem redu razne predstave. Ona, katero ravno potrebujem, ostane bolj jasno v zavesti, med tem ko druge samo mimogredé pregledam. — Tako se vrši spominjanje, katero sem stavil v drugo vrsto.

26. Toda razlaganje to ima nekoliko težav. Najprej ni prav lahko umeti, zakaj se včasih ne moremo spomniti, akoravno bi se radi spomnili, in zakaj da nam je treba truditi se pri spominjanji. — Odgovor popolnoma jasen bom podal, ko bom govoril o pomenu živcev za spomin. Za sedaj le toliko: ako imamo kako predstavo deloma v zavesti, ni s tem rečeno, da bi nam vselej morala stopiti popolnoma pred oči. Zaradi kakega vzroka nam ni mogoče obrniti svoje pozornosti na dotično predstavo, kakor mnogokrat tudi prevdariti ne moremo do dobrega vsake stvari. Kolikrat vemo dovolj, da bi mogli narediti kak račun, toda ne naredimo ga, ker ne znamo zbrati ravno pravih stavkov ali resnic. Vzrok je tedaj v našem umu, ki je slab in ne more vsega izvršiti, akoravno ve, kaj mu je storiti. — Dalje bi se utegnila komu naša razlaga zato neverjetna zdeti, ker se nam v resnici zdi, kakor da se nam v spominu kažejo popolnoma neznane predstave, t. j. take, o katerih ravno poprej nismo kar nič mislili. — Res je, da sedaj, ko to pišem, ne mislim na svoja mladostna

leta, in da zamorem misliti nekoliko pozneje. Toda, da bi te misli o mladosti moji že sedaj ne bile nekoliko v zavesti, ni res; kajti sicer ne vem, kako bi zamogel že sedaj domisliti se jih. — Ako imamo slednjič v spominjanji nekoliko truda, temu se ne moremo čuditi, kajti jednak trud imamo, če hočemo kaj prevdariti, razne misli med seboj primerjati i. t. d.

27. Kaj pa je z onimi pojavi, katere smo deli v prvo vrsto in katerih glavni značaj je, da se javijo brez naše volje. Take pojave spominske opazujemo, kadar se nam misli kar samo ob sebi snujejo ter jih mi niti ne ustavljamo, niti preminjamo. Glede teh pojavov pa moram reči: Stavl sem jih v posebno vrsto, ker imajo „nekak“ poseben značaj. Vendar pa je gotovo, da bistvenega razločka med to in pa drugo vrsto ni. Kdor ne pazi prav na tanko, kaj in kako da se godi v njegovi duši, ne loči lahko obeh slučajev. Včasih namreč je tudi težko ločiti, ker vsaka moč deluje različno, sedaj krepkeje, sedaj slabeje. V spominjanji samem tedaj ne moremo bistvenega razločka iskati, ker predstava zaradi tega ni drugačna, ker jo jedenkrat vzbudi volja, drugokrat pa se pokaže tudi brez volje, ali morebiti celo proti volji, kakor se nam mnogokrat godi, ko se ne moremo znebiti nadležnih misli. Nebistveni razločki v spominjanji so pa ti-le: Kadar se spomniti hočemo, nam pomaga nepopolna predstava vzbuditi celotno, n. pr. s začetno besedo se hočemo spomniti celega verza, med tem, ko se v drugem slučaju predstavijo podobe spominske brez drugih pomočnih predstav. Zato se tudi združi v prvi vrsti jedna misel z drugo sama po sebi, a v drugi vrsti jih združujemo mi sami. V prvi vrsti ne zapazujemo pri mišljenji ali spominjanji nikakega truda, marveč še prijetno se nam zdi, ako se nam čvrsto motajo lahne misli.

Ker bistvenih razločkov med obema vrstama ni, tedaj moramo tudi prvo tako razlagati kakor drugo. Nepopolne in temne podobe, ki so bile nenaravnost, le delamo v zavesti, pridejo v polno zavest, ker se obrne na nje pozornost naša. Da se pa misli vrstijo jedna za drugo, za to ne vem drugega vzroka, kakor da je to gibanje našemu mišljenju prirojeno, kakor je tudi naravno, da se kri po žilah pretaka, da se s telesom gibljemo, da rastemo i. t. d. V pojavih prve vrste se kaže ono gibanje našega spoznavanja, o katerem sem govoril zgoraj, prav jasno in umevno. Notranje naše delovanje je — spoznavanje. Navadno pravimo, da „zajemamo snov“ za spoznavanje iz spomina. Pa pokazal sem, da je to samo v podobi rečeno. Kar se nam pokaže v spominu, to ni kaka posebna slika ali stvar, marveč je samo neki čin, neko dejanje našega uma. Pa utegnil bi še dalje kdo vprašati: zakaj pa naš um reвно tako deluje, kakor da bi imel pred seboj stvari same ali pa njihove podobe, zakaj ne kako drugače? Zakaj n. pr. ne morem drugače misliti, kadar se spominjam svojega

doma, kakor da imam določno podobo svojega doma pred dušnimi očmi? Zakaj se moje mišljenje ne razgubi po drugačnih predmetih, kakor onih, ktere imamo v spominu? — Odgovoriti na to važno prašanje ni težko. Vzrok pravi, zaradi katerega imamo v svoji pameti take predmete, katere smo kedaj videli ali slišali, kateri so tedaj resnični, vzrok zaradi katerega predstave v naši pameti ostanejo in naše spoznavanje določujejo — ta vzrok ni drugi, nego narava našega spoznavanja sama. Spoznavati se ne pravi imeti vsakovrstne misli, ki se snujejo v glavi brez reda in brez razloga, kakor se dim vali kvišku iz dimnika, ampak pravi se: v umu sprejemati in obdržati spoznanje tega, kar je v istini. Kakor je zunanji svet sicer izpremenljiv, vendar pa tudi h krati stalen in se ravná po stalnih zakonih: tako je tudi naše spoznavanje neko delovanje, ki se vrši po stalnih zakonih. Ne bi imeli spoznanja brez spomina in spomina ne bi imeli brez navidezno stalnih podob, ki se v nas ohranijo.

Tudi to preišljevanje nas prepričuje, da spominjanje je delo našega uma, naše poznavalne zmožnosti. Tedaj ne potrebujemo pri razlagi spominskih pojavov niti posebne dušne zmožnosti, niti možganskih vtisov. In ako tudi kdo pravi, da nisem razložil dovolj, ne oporekam: dosti je, ako sem razkazal, kam da spadajo ti pojavi, kateri da je njihov vir ali studenec.

28. V tretjo vrsto sem stavil one pojave, ki se zdijo nepravilni ali izjemni, n. pr. spominjanje v spanji ali v dušnih boleznih. Na prvi pogled se vidi, kako da bi ti pojavi, ako so res spominski, popolnoma vrgli našo teorijo. Ako se nam v sanjah javijo predstave, katere v spominu hranimo, pa se vendar ne zavedamo, da so same gole predstave in ne istiniti predmeti, potem moramo reči, ali, da te predstave niso spomini ali pa, da je prejšnja razlaga napačna. — No, kmalu bomo sprevideli, da ni nobene nevarnosti za prejšnjo razlago tudi v teh pojavih. V sanjah imamo predstave, katerih se zamoremo spominjati, kadar čujemo; a v sanjah se ne zavedamo, da smo te predstave ob nekem času preje imeli ali sprejemali, ne zavedamo, da so te predstave samo „v spominu“. Tedaj pravega spominjanja v sanjah ni — spominjanja v ožjem pomenu, pri katerem imamo svest ali zavest v sebi, kaj in kako da smo zdaj, zavest svojega „jaza“. Zavedati bi se sicer morali, da spimo, kako da smo zaspali, koliko časa da že spimo i. t. d. V sanjah nam manjka zavesti in zato je predstavljanje prejšnjih dogodkov samo obnavljanje (reprodukcija) in ne spominjanje (reminiscentia). Ves oni stan, v katerem smo bili ob neki priliki, povrne se nam pred duha ali pride pred pozornost bolj ali manj jasno. Toda ona vrsta, ki bi te predstave združevala s sedanostjo, je pretrgana. V sanjah samih se včasih prav tako spominjamo, kakor da bi vzbujeni bili, ali zavest je vendar le drugačna, „jaz“ v sanjah je le drugačen, nego med bdenjem.

Pojave te, ki se nam kažejo v sanjah, sem zato štel med spominske pojave, ker jih navadno tako štejejo in pa, ker se razlagajo po istem načinu. Ako hočemo tedaj bolj določne izraze rabiti, recimo, da se v sanjah javi pamtenje ali pomnjenje, ker se obnovijo zapomnjene predstave.

Popolnoma bi te pojave razložil, ako bi pokazal, kaj se godi s človekom v spanji. A to ne spada v našo obravnavo. Gotovo je, da v spanji nimamo zavednosti ali svesti, zato je tudi v sanjskih predstavah ni. Ravno tako je tudi v drugih slučajih, katere sem omenil, govoreč o pojavih tretje vrste. V spanji nam vzame zavest navadno menjavanje našega telesnega stanja. Zamore pa zavest vzeti tudi kak drug vzrok, n. pr. bolezen živčna ali posebej možganska: kadar je zavest pretrgana tudi ni več spominjanja. Dotični, ki ne spozna svojega sedanjega stanu, tudi ne more zavedati se, da je kaka sedanja predstava ravno tista, kakor jo je imel ob prejšnjem času. V takem človeku se predstave samo obnavljajo. Zato ni pravega spominjanje pri norcih, pri blaznih ali takih, katerim pravimo, da se jim meša. V dušnih boleznih je pa toliko raznih slučajev, da ne kaže dalje govoriti o njih: nam je dosti, da poznamo bistvo in vzroke pojavov.

29. V ravno tisto vrsto sem štel nekatere druge nenavadne pojave, katerim ni vzrok kaka dušna bolezen, ampak tele ne spremembe. N. pr.: ako kdo za nekaj časa pozabi jezik, ki ga je preje govoril in ga potem zna, ali ako mu izginejo dogodki neke dobe izpred oči, ali, če se mu v boleznih obnovi spomin takih predmetov, na katere se morebiti nikdar dotlej spomnil ni. — Zadnji slučaj si lahko razlagamo. Saj vemo, da se nekatere predstave večkrat povračajo in obnavljajo, kakor druge. Zakaj bi se tedaj ne zgodilo, da se ena le poredkoma ali pa nikoli ne obnovi? Da pa one pojave temeljito razložim, ki se zde zares čudni, — ako so resnično sporočeni, — da namreč kdo neki del svojega znanja pozabi in ga pozneje zopet pridobi, moramo odgovoriti na prašanje: kaj imajo v spominjanji opraviti možgani in živci sploh, ako tudi ne hranijo v sebi kakih vtisov?

Govoreč o fiziologijskih razlagah spomina sem se odločno uprl onemu nazoru, ki trdi, da so možgani organ za spominjanje v tem smislu, „da hranijo oni zunanje vtise“ in da je tedaj treba s temi vtisi spomin razlagati. Rekel sem, da ga je treba razlagati po tem, kakor se nam naravnost kaže, ne pa po drugih postranskih in negotovih potih. Spominjanje se javi v naši notranjosti, v spoznavanju, tedaj ga je treba tudi le iz spoznavanja razlagati. — S tem pa nismo še do cela odgovorili na prašanje, ali se spominja kaka samostojno bitje v nas, katero navadno imenujemo dušo, ali se spominjajo možgani, ali oboje skupaj. Kar a priori se ne more reči, da bi možgani ne mogli pomniti, to se pravi: absolutno nemogoče ni, da bi v njih ne razvijalo se neko de-

lovanje, ki je v svoji notranji strani — spominjanje. In sicer bi bilo to mogoče, akoravno bi bilo trdno dokazano, da kakih vtisov možgani ne sprejemajo. Spominjanje namreč ni prebiranje vtisov, ampak je celotno in jednotno delovanje, v katerem se ne more ločiti predstava v spominu od spominjanja samega. Vendar že kratko preišljevanje kaže, da tudi v zadnjem smislu se možgani ne spominjajo. V spominjanji našem se ozira mnogo predstav na jedno središče, ki veže vse v popolno jednoto. Možgansko delovanje se tudi nikdar ne more zavedeti samega sebe in vsi poskusi, ki naj bi bili razlagali samosvest v možgani samimi, so spodleteli*). Potem je naša samosvest vedno ista, zato pravimo, da ostanemo vedno isti, od prve mladosti do zadnjih let. Možgani se pa menjajo. Dalje: mi lahko mislimo po lastni volji in se spominjamo tako, kakor hočemo. Te samostojnosti v mišljenji ne bi mi imeli, ko bi mislili ali spominjali se možgani. Ti in pa nekateri drugi razlogi dokazujejo, da možgani sami se ne spominjajo, ampak spominja se neka druga moč, katere ne moremo obširno preiskovati, ki je v svoji naravi bolj stalna, nego telo: mi jo imenujemo dušo.***) Le ednotno bitje zamore zavedati se, zamore spoznati davne dogodke in vedeti, da je te dogodke doživelo. Za nas je dosti vedeti, da je poleg možganov posebno bitje, v katerem se vrši mišljenje in tedaj tudi spominjanje. Torej je tisto bitje vzrok, da se spominjamo, ono deluje, ono je vir, iz katerega izhaja tok ali vrelec misli. — A ono bitje ne deluje samo zase in samostalno, ampak tudi možgani delujejo h krati. Da res delujejo tudi možgani, to nam priča utrujenost, kadar smo morali pazljivo mnogih reči spominjati se, priča nam tudi lahkota, s katero se včasih spominjamo, kadar smo popolnoma zdravi ali se „dobro počutimo“, in nasproti pa težave pri spominjanji, kadar nas boli glava ali kaj drugega. Tudi nekatere operacije na človeških možganih in po poškodovanja so pokazala, da zamorejo možgani ne samo zavirati in pospeševati, ampak popolnoma ustaviti spominjanje, ako niso sami zdravi. S tem pa ni rečeno, da se možgani spominjajo, ravno tako ne, kakor ne moremo reči, da zunanja očesna kožica vidi, ker ne moremo več videti, če se ona z mreno zatemni. Velik razloček je, ali je kaka stvar samo pogoj in je le potrebna za kako opravilo, ali pa ona sama opravilo stori. Po živcih pridejo vtisi zunanjih stvari iz očesa, ušesa, kože i. t. d. v srednje dele živčne in nazadnje tudi v možgane. Vselej, kadar gledamo, slišimo, tipamo, delujejo možgani. Možgani pa ne občutijo sami, ampak samo delujejo tako, da nastane v duši občutek. Ko bi možgani bili poškodovani, ne bi mogli občutiti. Kaj da možgani delajo, kadar pripravljajo občutek, ne vemo. Verjetno je,

*) Prim. Czolbe: Entstehung d. Selbstbewusstseins, 1866.

**) Kaj da je duša, te prasanja razpravlja pisatelj obširno v znanstveni prilogi „Duhovnemu pastirju“.

da se pretakajo električni tokovi in da pri vsakem občutljivi deluje velik del možganov, ne samo nekaj stanic ali vlakenc. Čisto neopravičeno je misliti, da gre električni tok samo od jednega vlakenca do drugega: marveč, električni tok se razširi po svoji intenzivnosti, kolikor more, daleč in napravi mnogo drugih tokov, katere smo imenovali zgoraj sekundarne i. t. d. Možgani se mi zdijo kakor oni Helmholtzov aparat, v katerem razložijo resonatorji zvok v posamezne dele.*) Ako je bilo kako čutilo zdraženo, prišel je vtis po živcu do možganov in na to je nastal občutljaj. Občutljaj pa ne izgine, ampak za občutljajem ostane v duši predstava, to je neka podoba občutljeja. Predstavo samo obdrži gotovo duša, ker samó duša je naredila iz gibanja živcev in možganov občutljaj. Vendar pa moramo reči, da tudi predstave same nima duša brez možganov, ampak možgani delujejo tudi potem, ko je vtis nehal, n. pr. ko se je zaprlo oko. Ako si hočem sedaj predstavljati obraz svojega prijatelja, zamore samo duševna moja moč obnoviti dotično podobo. A ne mogel bi imeti take podobe pred dušnimi očmi, ako ne bi sodelovali možgani. Kako da se to sodelovanje vrši, nam ni znano. Verjetno je, da imajo možgani zelo tako ulogo nasproti duši, kakor nasproti živcem periferskim. Delovanje duše razdraži možgane in to medsebojno in popolnoma istočasno delovanje naredi predstavo. Pri tem ne sodelujejo možgani po kakih svojih vtisih, ampak to delovanje je za možgane popolnoma novo; le um, ki izvira iz duše, določuje in spoznava, kar delujejo možgani.

30. Rad priznavam, da vsestransko te zadeve nisem razkazal. Glavno vprašanje bi v razpravi o spominu že moralo biti rešeno, prašanje namreč, kako delujeta duh in pa telo v človeku. Ako bi hotel to prašanje razpravljati tukaj, bi ne bilo prave razmere z glavnim predmetom. Zato se po tem kratkem pregledu lahko oklenemo navadne in obče priznane trditve, da delujejo pri spominjanji tudi možgani, a ne sami po sebi, ampak samo poleg duše. Tudi moramo dostaviti, da pri nekaterem spominjanji bolj, nego pri drugem. Zlasti moramo pa misliti, da se naše mišljenje vrši skoro vedno v nekakem notranjem govorjenji. Ko mislimo, ne rabimo večinoma pravih predstav o predmetih, ampak samo besede. Tako si ne predstavljamo navadno celega vlaka, v katerem hočemo potovati, ne njegovega drdranja proti kakemu kraju i. t. d., kadar imamo namen potovati, ampak samo besede izrekamo sami pri sebi: „potoval bom po železnici i. t. d.“ To ve vsakdo iz lastne skušnje. In to je zelo pomenljivo, da razumemo sodelovanje možganov pri spominjanji. Ko si predstavljamo besede, ni to samo predstavljanje, ampak duša deluje h

*) Helmholtz, Tonempfindungen, II. A sq. Wüllner, Experim. Physik I. p. 621 sq. Natančnejše razkladanje bode prinašala omenjena priloga.

krati tako na možgane in na gibalne živce, da bi se gibanje potrebnih mišic in tedaj tudi govorjenje lahko takoj začelo. Pri onem notranjem govorjenji gotovo sodelujejo možgani, morebiti tudi še periferni živci, ki gibljejo mišice. Kdor opazuje samega sebe, more se o tem prepričati. Sicer pa vsakdo ve, da je vse kaj drugega spominjati se kake naučene pesni in v spominu ponoviti jo, kakor spomniti se velikanske podobe kakega mesta. Vsakdo tudi ve, kako utruji tako spominjanje, ko je treba besede ponoviti. Celi dan je mogoče premišljevati težavno modroslovno problemo in oni, ki ima za njo veselje, ni kaj zelo truden. Toda naj bi moral kdo kake štiri strani kake lahke pripovedke besedo za besedo povedati, gotovo bi se mnogokrat prejel z roko na čelo in čutil težko delo. Zakaj? Zato, ker v prvem slučaju ne sodelujejo možgani toliko, kolikor v drugem.

Ako imamo to pred očmi, ne more se nam več čudno zdeti, zakaj da utegne kdo kak jezik popolnoma pozabiti in se ga zopet spomniti ali se ga vsaj hitro priučiti. Sicer je pa pri učenju, spominjanju in govorjenju jezikov toliko zanimivih posebnosti, da bi se dala o tem cela knjiga pisati. Splošni zakon organskih bitij je, da se deli organizmi izurijo v svojih opravilih, ako se ta opravila večkrat izvršujejo. Ta splošni zakon — zakon privajanja — velja tudi v spominu glede možganov. Ako pa del možganov postane nezmožen za svoja opravila, potem se spominjanje ne more vršiti. Od tod pozabljenje v boleznih, slabost spomina, kadar smo utrujeni i. t. d.

31. Tako zamoremo razlagati vse spominske pojave po jednem načelu. Ako se kažejo med posameznimi pojavi razlike, so te nebitvene in lahko jih je pojasniti, ako se oziramo na razne okoliščine. Jedna razlika v navedenih slučajih pa ni nebitvena, namreč na eni strani zavednost, da smo predstavo že preje imeli in na drugi strani pretrgana ali razdrta samosvest. Kdor ima spomin, zaveda se in spoznava, da je sedanja predstava ista, kakor nekdanja. Ako se tega ne zavemo, imamo samo obnovo ali reprodukcijo. Oni, ki trdijo, da imamo za spomin posebno dušno zmožnost, stavijo reprodukcijo in pa spominjanje na isto podlago, na isto dušno zmožnost. Da pa oboje ni isto, to je vedel že Aristotel in za njim vsi dušeslovci. Razložek je nekako tak, kokoršen je med spanjem in bdenjem. Spomin je hkrati reprodukcija, toda reprodukcija ni še spomin. Mogoče je, da imamo kako reprodukcijo tudi, kadar bdimo, ako namreč nič ne pazimo.

32. Kdor je skušal razumeti, kako smo ločili spomin in obnovo (predstave), umeva tudi, da o spominu v pravem pomenu še misliti ni pri neorganskih bitjih. K večemu bi se dalo slutiti, da zamorejo obnavljati prejšnje vtise. Pa tako obnavljanje ni še nikako spoznavanje. Naj se tudi še tolikrat obnovi vtis na gladki kovinski plošči, ko nanjo dihnemo, prašam: ali

je v tem kako spoznanje? Nihče ne more resno govoriti o spoznanji stvarine, češ, da stvarina spoznava, vé, čuti i. t. d. Ako pa vrhu tega dotične pojave dobro prevdarimo, prepričamo se, da celó obnavljanja ne nahajamo v stvarini neorganskih bitij, ampak samo o b d r ž e v a n j e (retencijo). Ne tajim, da je to obdrževanje vtisov v stvarini, nekaj sličnega, kakor je hranjenje vtisov v duši. Kot podoba ali primeru smemo stvarinske vtise navesti, a ne za dokaz, ampak za pojasnilo.

33. Kaj pa, imajo li živali spomin? Spomina, kakor ga ima človek, živali nimajo. Ko bi ga imele, bi živali morale v svojem življenji in delovanji napredovati, ker bi vsaj svoje skušnje morale porabiti koristno. Spomina nimajo, ker se ne zavedajo, nimajo samosvesti, in to je bistven, pa tudi velikansk razloček med živalimi in človekom. Tudi žival spoznava, a ne spoznava sama sebe. Predstave v živalskem spoznanji so podobne podobam v ogledalu, ko so lahko natančne, a ogledalo ne spoznava teh podob. Tudi živalsko spoznavanje ne more prav nič samostojno ravnati z vtisi, katere sprejema po čutilih. Da ti vtisi v spoznanji ostanejo, nam priča obnašanje živali: zato navadno pravijo, da imajo živali spomin. S tem pa hočejo le reči, da zamorejo živali obdržati vtise; dostaviti smemo, da se vtisi v živalih tudi obnavljajo. Ko je bil pes tepen, boji se palice. Ako se je žival enkrat na kakem kraji dobro pogostila, gre tja tudi drugič. — hodi tako dolgo, dokler more. Izvanredne reči pripovedujejo, kako da zna žival pot najti, po kateri je prej šla, kako da spozna svojega gospodarja tudi po mnogo letih i. t. d. Naj si bodo taka poročila vsa resnična, ali ne, nedvomno je vendar le, da se ponové v živalih „čuti“, ako smemo strah, razpraženosti nagnjenost i. t. d. tako imenovati. Morebiti se ponavljajo tudi nekake predstave, n. pr. v sanjah, ko pes laja, cvili in se sploh tako obnaša, kakor bi bil na lovu. Tedaj recimo splošno: V živalih opazujemo o b n o v e prejšnjih vtisov, a nikakor ne spomina. — Dalje pa ne moremo seči v to prašanje, ker bi morali raziskovati pri tem tudi marsikaj drugega.

Kaj da so o b n o v e, razvidno je iz dosedanega razkladanja. Kadar se povrne ali ponovi zaradi katerega koli vzroka kak prejššen notranji stan v spoznanji, imenujemo to obnovo. Pri tem ni potreba, da bi se zbudilo zavedanje, da je ta predstava (obnovljena) ravno tista, kakor je bila nekdanja. Pri obnovi živalski ni jake zavesti in je ne more biti. Ako prašamo, kako da je razlagati obnavljanje, moramo obstati, da prave razlage ne vemo, ker je neka prvotna zmožnost ali moč v spoznavanji.

34. Postojmo tukaj! Naše premissljevanje je bilo nekoliko kratko, a vendar je skušalo pokazati glavne strani našega prašanja in podati tudi odgovor. Izvedencu ni treba praviti, da se

poljudna, lahko umevna razprava ne more spuščati v globočino popolnoma vednostnega, eksaktnega raziskovanja.

Prvo, kar nam je sedaj storiti, je, da določimo nekatere izraze in njihove pojme, kajti v začetku smo rabili besede le nekako za prvo potrebo in smo skušali opisovati, kaj da mislimo. Ločiti zamoremo te-le pojme: a) popolno zavest, da smo prav tisto predstavo, katero imamo sedaj, že imeli. Ta dušni čin imenujemo: spominjanje in spomin (Erinnerung, reminiscentia); zmožen spominjati se, je samo človek. b) V spoznanji ohraniti in potem obnoviti — bi smeli imenovati: pomniti; pomni tudi žival. Za pojem: reprodukcija nimamo navadne besede; „obnova“ se bo težko vdomačila. c) Ker navadno mislimo, da imamo za vsako dušno opravilo posebno zmožnost, imenujemo tudi zmožnost za spominjanje spomin (Gedächtnis). d) Za splošno zmožnost, pomniti kaj, nimamo izraza, navadno rabimo — seveda nenatančno — besedo spomin, morebiti bi bolje rabili besedo: pomnjivost (prim. Cigale, zn. term. p. 43). Rabiti bi smeli besedo pamet, ko bi ne imela drugega pomena. V tem smislu pravimo tudi: ima kratko pamet, t. j. ne obdrži dolgo v spominu. Ker navadni človek ne loči dobro raznih pojmov in ima zlasti beseda spomin več pojmov, moramo vselej paziti, kako da je beseda umeti. V onem nedoločnem pomenu, kateri se je šele polagoma razjasnil, rabil sem besedo spomin v nadpisu tej razpravi.

Mnogo postranskih prašanj bi si zamogli staviti, predno pridemo v dalje raziskovanje o spominu. Vsa je mogoče rešiti, ako imamo glavni in splošni nazor o spominu pred očmi: pomnjenje je v našem umu. Človek pomni, in se zaveda česa, žival se ne zaveda. Kakor se razločuje živalski „razum“ bistveno od človeškega razuma, tako tudi, in sicer ravno v tisti meri, živalsko pomnjenje od človeškega. Pamet človeška sodi in sklepa, t. j. misli: tudi v spominu nekako sklepa človeška pamet, kakor je spoznal že Aristotel in za njim trdi sv. Tomaž. Spoznavši kako predstavo, pravimo: ta je prav taka, kakor ona iz prejšnjega časa, tedaj sta obe jena in ista. Žival ne sklepa in ne spoznava tako, torej se tudi ne spominja: zanjo je vse novo in njeno spoznanje je določeno po fizičnih zakonih, med tem ko je človek v spoznavanju in tudi v spominjanju — svoboden.

III.

34. Akoravno je dušno življenje zelo mnogovrstno in se včasih zdi, da ni v naših mislih nikakega reda, vendar veljajo tudi v duševnih pojavih stalni zakoni in se ravná po teh zakonih notranje gibanje, notranje življenje. Že dosedanje premišljevanje nam je kazalo, da se spominjanje ne vrši brez reda, brez določnega načina, ampak, da ima to delovanje našega uma stalne zakone, po katerih se ravná. Naša naloga je, da spoznamo

zakone, ki veljajo v našem spominjanji: še le potem bomo opoznali spomin ob vseh straneh. Skoro mi ni treba posebej opomniti, da je velik razloček med fizičnimi zakoni in dušeslovnimi, kakoršne bomo mi prevdarjali. Dosedaj še ni mogoče s številkami izraziti, kako da je moč našega spomina odvisna od raznih pogojev; a mogoče je naznaniti približno, od katerih pogojev zavisi spominjanje, ker nas tega uči skušnja.

Treba je le malo paziti na spominske pojave in kmalu spoznamo, da se nam vse to rado skupaj povrača v spomin, kar smo nekdanj videli ali slišali, sploh opazili skupaj. Ta zakon zamoremo tako-le izreči: Kar je bilo nekdanj skupaj v našem spoznanji ali v naši zavesti, to je rado skupaj tudi v spominjanji. Še bolj resničen je ta izraz, ako rečemo, da se povrne v spomin rado vse ono skupaj, kar smo zaznali, — t. j. s čutili spoznali — skupaj. Kadar se spomnimo kakega kraja, spomimo se tudi vseh onih oseb, katere smo videli na onem kraji. Ko se domislimo svojega prijatelja, nam pride v spomin, kako je bil oblečen, kaj je govoril, kako se je obnašal. Ako smo ga videli bolnega na stolu, spomnimo se poleg prijatelja tudi stola in drugih okoliščin. Ta zakon ima toliko veljavo, da se vsled tega povračajo v spomin predstave tudi popolnoma različnih stvari, samo da smo jih kdaj opazili skupaj. Zato smemo tudi reči: česar se zavemo istodobno, tega se navadno tudi pozneje spominjamo istodobno. Lahko je umeti, da govorimo tukaj o več predstavah ali mislih, kajti le, ako sta dve ali so tri predstave in več h krati v samosvesti, zamoremo govoriti o skupnosti. Ta zakon o skupnosti se imenuje zakon sobivanja ali koeksistence. — Vsakdo ima gotovo dosti vzgledov iz svoje skušnje. Ko sem bral knjigo, sem slišal mnogokrat neki muzikalni prozvod igrati. Ko sem isto knjigo bral pozneje, mi je tudi ono igranje prišlo prav živo v spomin. Zato je tako prijetno hoditi po onih krajih, kjer smo dalj časa živeli in mnogo doživeli. Vsi oni dogodki se obnove v spominu. Noben kraj pa ne budi toliko in tako prijetnih spominov, kakor domači kraj, v katerem je pretekla in s katerim je tedaj združena naša mladost.

Najlepše se nam ta zakon kaže v onih predstavah, kjer se nam javi kak celotni predmet, n. pr. hiša z okni, streho in dimnikom. Rekel sem že, da se nam ne javijo posamezni deli kakega predmeta v spominu, ampak vsi deli, kateri spadajo k predmetu.

35. Kakor se vse to rado družijo v spominu, kar je bilo združeno v prvem spoznanji, tako se tudi rado v spominu vse vrsti v onem redu, kakor smo kaj spoznali. In ne samo, da se sploh spominjamo po onem redu, ampak tudi neko lahkoto občutimo v spominjanji: zdi se, kakor da sama po sebi pride jedna predstava za drugo. Ako se slučajno prva predstava izmed cele vrste po-

vrne, povračajo se tudi druge. Ako se pa povrne katera izmed srednjih, povračajo se vse naslednje, ne pa — vsaj ne same po sebi — prejšnje. Ta zakon imenujemo zakon vrstenja (successionis). — Ta zakon je silno imeniten v našem dušnem življenji in posebej še za učenje. Ono učenje, katero imenujemo „učenje na pamet“, opira se na ta zakon. Mi skušamo zapomniti si celo vrsto besedi, ali števil, ali imen in zapomnimo si prav zato, ker se tako spominjamo, kakor so se prvotno razvrstile naše predstave ali misli. Tako nam je mogoče zapomniti si kako pesmico, melodijo, molitev i. t. d.

Glede obeh zakonov velja še to-le: Dotične predstave so med seboj v nekaki zvezi, da jedna oživi drugo; prav čutno bi rekli: jedna potegne za seboj drugo. To se zgodi toliko gotoveje in lože, kolikor tesneja je ona zveza. Skušnja pa uči, da so predstave tem tesneje združene, čim pogosteje smo jih združevali, t. j. ponavljali v zavesti. Čim večkrat smo ponavljali kako vrsto besedi ali združevali med seboj več predstav, tem lože in gotoveje se ponovijo v spominu, bodisi, da hočemo ali nečemo. Vsakdo ve, da si pridobimo z vajo ne samo dušne, ampak tudi telesne spretnosti. Vsled vaje ima tedaj duša naša, pa tudi telo naše nagnjenje, neko vrsto dejanj izvrševati. Prav za prav ni namen naš, o telesnih spretnostih govoriti. A neki pomen imajo telesne spretnosti tudi v spominjanji. Ker sodeluje pri spominjanji tudi naše telo — po možganih —, kakor sem razkazal zgoraj (str. 189) zato je telesna vaja spominjanju zelo v prid. Naj opomnim samo učenja jezikov, spretnosti v glasbi, v igranju, v govorjenji i. t. d.

Ne morem si kaj, da ne bi se pri teh dveh zakonih ozrl tudi na svojo razlago spominskih pojavov. Ta zakona sta vsakemu znana, skušnja ju uči. Ta zakona pa potrjujeta, da je razlaga naša resnična. Ko se spominjamo, deluje naš um; njegovo delovanje je podobno gibanju. Po splošnem naravnem zakonu se pod enakimi pogoji (ako so pogoji isti) ponavlja jednako delovanje moči. Po tem takem bi naš zakon „vrstenja“ bil le oni splošni zakon, kolikor more veljati tudi o duševnih pojavih. Zakon istodobnosti pa nič drugega ni, nego kratek izraz naše razlage: zavest obsega nek določeni krog psihičnih predmetov; vendar je ta zavest popolnoma jednovito dušno dejanje, zato ne morejo predmeti raztrgani biti eden od drugega, ako so bili enkrat združeni v zavesti. — Kar sem s temi malimi besedami hotel razkazati, more se reči tudi o dveh drugih zakonih spominskih: zakonu podobnosti (jednakosti) in nasprotja.

36. Zakon jednakosti. Kadar si predstavljamo kak predmet, ki je podoben ali celo jednak drugemu, spomnimo se hitro in labko drugega. Zaradi podobnosti kaj mnogokrat preidemo v mislih od jednega predmeta do drugega. To je tako znano, da mi ni

treba navajati vzgledov. Vsakdo ve, kako nas spominjajo obrazi, hiše, zvonovi, drevesa, noše . . . na jednake ali podobne predmete, katere hranimo v spominu svojem. Kako bi nas mogle sicer fotografije ali slike spominjati istinitih oseb, krajev in dogodkov? —

Ta jednakost in podobnost je lahko večja ali manjša. Tudi zveza med podobnimi predmeti je v spominu večja ali manjša, kolikor večja ali manjša je podobnost. Najbolj podobne predstave se najlože med seboj vzbujajo. Ker ima vsaka predstava več znakov, je podobnost tem večja, čim več znakov je enakih, n. pr. med solncem in luno, med solncem in zvezdami. Ako je nejednakih znakov veliko, je težje zbuditi predstavo, ki je le deloma podobna. Mnogo je tudi na tem, kako da pazimo na jedne ali druge znake. Ako obračamo vso pozornost pri mleku samo na belo barvo, ni težko domisliti se tudi snega. Ako pa mislimo pri prvi predstavi le bolj na tekočino, utegnemo se spomniti celo vode.

Zdi se, kakor da se ne da strinjati s prejšnjim zakonom — zakon nasprotja (des Contrastes). Kaj je nasprotno? Prav to, kar ni podobno. In vendar nas uči skušnja, da se kaj rade vzbujajo popolnoma nasprotni predstave, na pr. prav lepo in prav grdo, veliko in majhno, glasno in tiho, debel človek in suh. Ali ta zakon ne taji tega, kar trdi zakon podobnosti? Da pojasnim ta zakon, moram opomniti, da nam ni mogoče predstavljati si kake reči same zase n. pr. bele barve ali visoke postave, ampak vselej imamo poleg jednega predmeta tudi drugega, in še le to naredi predstavo. Ko bi si poleg visokega ne mislili — akoravno le slabo in nedoločno — tudi nizkega, ne mogli bi imeti prvega pojma, tedaj ne bi si predstavljali visokega. Svetlega bi si ne mogli misliti, ako ne bi poznali temnega; bogastva ne, ako bi ne poznali uboštva. — Tako se vrši naše mišljenje in posebej predstavljanje, in to je vzrok, da se spomnimo poleg kake predstave kaj radi ravno nasprotni predstave. Obširneje ne moremo razložiti razlogov, ker bi sicer morali seči globočje v nauk o našem spoznanju.

Že nekateri pregovori nam naznanjajo isto resnico, na pr. francoski: *les extrêmes se touchent*, t. j.: skrajnosti se dotikajo; latinski: *contraria juxta se posita magis elucescunt*, t. j. ako postaviš nasprotni stvari jedno poleg druge, sta obe jasnejši in določnejši. Zlasti pa rabimo v umetnosti ta pripomoček. S tem, da se izberejo primerne podobne ali tudi nasprotni primere, postane pripovedovanje zanimivo. Dovtip obstoji v enakosti dveh znakov, s katerima je po združenih še več nejednakih znakov. N. pr.: *A*. Kdaj ima berač dobro uro? — *B*. Kadar iz Celja v Vojnik gre. — Dovtipen odgovor *B*-a se ozira na besedo: dobra ura; v besedi je enakost, ali nasprotje je v pomenu, kajti *B* odgovarja na prašanje: kdaj ima berač dobro uro hodá? — Za dobre dovtype moramo imeti poseben spomin, ki najde precej enakost in zadene

zanimivo nasprotje. Dobri dovtipi, ki so h krati bistroumni, so kaj redki. Toliko več pa se jih dobi praznih in publih. Kdor ima ta dar, naj ga rabi: za nalašč mučiti spomin za dovtipe je pa nespametno.

Tudi zadnja dva zakona potrjujeta, da smo prav razlagali spominske pojave. Ker je spominjanje neko delovanje našega uma, zamoremo si z jednim in istim delovanjem predstavljati več predmetov, namreč vse one, ki imajo podobne znake. Ako si predstavljam belo barvo, predstavljam si jeden del vseh onih predmetov, ki imajo belo barvo. Zato se hoče moja pozornost obrniti, bodisi na jednega, ali drugega izmed onih predmetov. Ako bi bile predstave po Herbartovih mislih neka samostojna bitja, ne vem, zakaj bi se podobne predstave oživljale med seboj. Vzroka zato bi ne bilo nobenega. Naj sta dva denarja med seboj popolnoma podobna in celo jednaka, vendar se zaradi tega kar nič ne zmenita jeden za drugega. Drugače pa je, ako je dvojno dejanje jednako. Kdo more reči, da je večrajšnje solnce vse kaj drugega delalo, kakor danes? Mišljenje moje se razvija in poteka dalje, in v jednem svojem činu obsega posredno več predmetov, ako ima več predmetov iste znake.

37. Štirje zakoni, katere smo obravnavali preje, se imenujejo: zakoni združevanja idej (idearum associationis). To ime naznanja, da se ideje in predstave morajo združevati v spominjanji tako, kakor zahtevajo zakoni. Ker pa nam spomin „podaja snovi“ za mišljenje in domišljevanje, tedaj veljajo ti zakoni tudi za mišljenje sploh in domišljijo (fantazijo). — Po našem razlaganji je pa treba delati med temi zakoni še nek bistven razloček. Ako ste namreč dve ideji združeni med seboj zaradi enakosti ali posebnega nasprotja, je to združenje vse drugačno, kakor združenje po istodobnosti in po vrstenji. V prvem slučaju sklepam dva predmeta, ker imata kaj skupnega, kakor sta tudi dve hiši sklenjeni, ako ni med njima nič praznega prostora, — ali dve sobi, ako sta pod jedno streho. Zato smemo imenovati to združevanje notranje. Ako sta pa dve ideji združeni zato, ker sta bili h krati v zavesti ali jedna za drugo, je to združevanje zunanje, rekli bi: slučajno. Zadnja dva zakona (sobivanja in vrstenja) se opirata prav za prav na moč spominsko, vsled katere se spomnimo, kar je bilo kdaj — kakor koli — v zavesti. Ker vzbudi izmed dveh predstav, ki niste jednake in niste drugače sklenjeni, jedna drugo, ako smo nekaj časa jedno z drugo strinjali: zato more to jedino le spominska moč storiti.

Na to razločevanje se opira tudi razdelitev spomina, ki se ravna po njegovih lastnostih. Če imamo pred očmi, kar smo rekli o vaji ali o ponavljanji cele vrste predstav, besedi, stavkov . . . , lahko umemo, zakaj da imenujemo neko spominjanje — mehansko (mechanisches Gedächtnis). Ta izraz se ne ozira

toliko na spominjanje samo, kolikor na zapominjanje, t. j. neko delovanje našega uma, ko si hočemo kaj vtisniti v spomin. Rekli smo, da se spominjati ne moremo nobene stvari, katere nismo sprejeli v zavest svojo. Ako smo jo pa sprejeli, zamoremo se — toda moramo ne — spominjati je. Ker je mnogokrat nam naravnost potrebno, da se spominjamo, ker bi brez spomina bila naša pamet prazna, zato sprejemamo s svojo voljo predstave, pojme, ideje v zavest in v spomin. Spominjanje se vrši po onih zakonih, katere smo zgoraj prevdarjali, po teh zakonih se „združujejo naše ideje“. Kdor si pa hoče kaj zapomniti, mora se ravnati tudi sam po onih zakonih, t. j. s svojo voljo mora družiti ideje med seboj. Kdor jih družiti po zakonu sobivanja in vrstenja, on si zapomnija mehansko. Ime je primerno, ker je tako zapominjanje podobno mehanskemu delu. Mehansko si zapomnimo, kadar večkrat zaporedoma ponavljamo, kadar si skušamo vtisniti bolj kako besedo, kakor njeni pomen, bolj posamezne oblike, dogodjaje, kakor pa njihove razloge in vzroke. Dijak, ki ima slab razum, zapomni si svoje naloge, tudi matematične, od besede do besede, razume pa tega ne, kar govori. On si tedaj zapomni, kako se vrstijo besede in stavki in kateri deli računa, dokazov i. t. d. spadajo skupaj. Na ta način si zapomnimo besede kakega jezika, zapomnimo letne številke, zapomnimo kraje, podobe, obraze, sploh vse, česar dosedaj nismo nikakor vedeli. Zato je lahko sprevideti, da je to zapominjanje podlaga spominu.

Zveza med posameznimi idejami zamore biti pa še drugačna, more biti notranja ali naravna, bodisi, da je jedna misel razlog za drugo — posledico, bodisi, da je jedna del druge, ali lastnost druge stvari: ako se oziram, zapominjaje si, na to naravno zvezo, imenujemo zapominjanje sodno ali umovito (judiciöses Gedächtnis). Recimo, da si hočemo zapomniti nekaj stavkov, izrekov, verzov. Po sodnem zapominjanji gledamo najprej na misli, na pomen, na logično zvezo, na naravno vrsto in potem še le skušamo tudi besede vtisniti si v spomin. Ni treba dokazovati mi, da moramo razumno zapomnjevati si, karkoli sprejemamo v spomin. Ako ne bi razumeli, bi nam še tako velikanska snov v spominu ne pomagala nič.

Ker je na jedni strani težko zapomniti si mehansko, in na drugi strani tudi ni tak spomin trden, zato rabimo včasih nekatere pomočke, ki nam olajšajo ali tudi vtrdijo zapominjevanje. Ako si ne morem lahko in tudi ne trdno zapomniti kakega letnega števila v zgodovini, zapomnim si posebne razmere posameznih števil; n. pr. Rim je bil zidan l. 753. pr. Kr.: posamezne številke te letnice so tako vredjene, da je vsaka za 2 manjša, kakor prejšnja. Ker je nekako bistroumno, dobivati take pomočke za spomin, bi smeli imenovati tako zapominjevanje bistroumno (ingeniöses

Gedächtnis). Skušnja uči, da so nam včasih taki pomočki potrebni in da jih rabi vsak človek. Ker pa so nekateri bistrournneži za rabo in pa v podporo spominu sestavili posebna pravila in iznašli neko „umetnost zapominjanja“, zato bom govoril o tem pozneje.

38. Ko sem našteval precej s prva vrste spominskih pojavov, sem omenjal, da nekateri se vršijo, ker mi hočemo, ker jih mi sami izzivljamo, drugi pa prihajajo sami po sebi. Na tem mestu moram reči, da imajo za nas največ pomena tisti, katere sami s svojo voljo izzovemo ali vzbudimo. Da zamoremo to storiti, imamo neko zmožnost, katero — kakor je bilo že rečeno — imenujemo navadno „spomin“, smeli bi pa imenovati jo tudi drugače, n. pr. pomnjevost, ako se oziramo na obdržavanje predmetov. Zmožnost, da se spomnimo, nam sicer ostane vedno, ako smo le kaj sprejeli v zavest: toda ta zmožnost se ne pokaže vselej v djanji. Mnogokrat nam ni mogoče spomniti se, akoravno bi hoteli, in to imenujemo za bljenje. Pozabiti in spomniti se nam zdite ravno nasprotni reči. Toliko je gotovo, da je zabljenje spominu v škodo, kajti nam koristi to, česar se spomnimo v resnici, in ne to, kar smo v pameti samo obdržali in česar se kdaj spomniti „zamoremo“. Tak spomin ki dobro vstreza našim potrebam, imenujemo splošno dober spomin. Da je spomin res dober, mora imeti te lastnosti: a) mora biti zvest ali natančen. Zvest ali natančen spomin ima tisti, ki se spominja dogodkov, učenja i. t. d. ravno tako, kakor je videl, slišal in se učil. Brez te lastnosti bi nam napravil spomin mnogo škode: natančen spomin je velika slabost našega uma; b) mora biti trpežen ali vstrajen, to se pravi, on mora obdržati spominske predmete dolgo. Nasprotno lastnost imenujemo včasih kratek ali tudi nenatanko: slab spomin. Obe imenovani dobri lastnosti se nahajati navadno skupaj. Natančen spomin je tudi vstrajen spomin; zavedamo se predmetov določno, podobe stopajo pred našo zavest v jasnih obrisih. — Poleg teh so želeti še dve druge lastnosti, ki niso tako bistveni: c) lahek spomin ima tisti, ki se zapomni, kar hoče, brez težave. Za one, ki se učijo, je ta lastnost zelo važna, kajti čim lažje si zapomnemo, tem manj časa porabimo za učenje, čas je pa zlato. Prepričamo se lahko sami, znamo li, ali ne, ako skušamo ponoviti in sicer natančno. d) Uren ali spreten spomin pa imamo, ako se brez težav in naglo spomnimo, česar se spomniti želimo, — ravno tako tudi, ako nam samo po sebi pride rado v misel to, kar potrebujemo. Kakor nič ne koristi denar, ki ga nimamo v roki, ravno tako tudi še tako bogat spomin ne koristi, ako se ne moremo hitro spomniti, ako nimamo predstav „pri roci“. Uren spomin podpira zlasti ono lastnost našega uma, katero imenujemo bistrost (bistrournnost). Poleg teh lastnosti smemo ime-

novati še e) obširnost ali obsežnost. Obširen spomin je tisti, ki obseza mnogo vsakovrstnih predmetov. Ta lastnost je posebna lastnost spomina, kajti veliko jih ima za nekatere predstave kaj natančen in lahek spomin, toda za druge predmete so kakor topi. Obširen spomin obsega večidel vse druge lastnosti v sebi in je najbolj potreben učenjaku. Lahek spomin in pa trpežen spomin skupaj se le redkoma dobi. Lahek spomin je večinoma tudi kratek, a počasen spomin je trpežen.

Večinoma imajo ljudje za nekatere predmete, za nekatere znanosti, za nekatera opravila boljši spomin, kakor za druga. Nekateri n. pr. si lahko zapomnijo imena, drugi števila, tretji kraje, četrti glasbene napeve i. t. d. Vsled tega tudi ločijo: imenski spomin, številni, krajni i. t. d. spomin. Seveda je kaj malo na tem, da tako ločimo, zakaj večidel je le rečeno, da se dotični samo s predmeti one vrsti peča in si jih zapomnjeva. Ako na pr. pravim, da imam slab spomin za obraze, moral bi dostaviti, da se v resnici za obraze malo brigam in se ne trudim zapomniti jih. Tak spomin je vselej odvisen od drugih dušnih zmožnosti. Ako ima kdo za eno stroko večja zmožnost, kakor za drugo, ima tudi spomin za dotično stroko bolji.

39. Dober spomin je velik božji dar. Mnogi imajo že po naravi ali rojstvu izvrsten spomin. Drugi si ga pridobijo. (Razumeti je lahko, da govorim o zmožnosti spominjanja ali o pomnjenosti). Zanimivo je, kar nam poroča zgodovina o osebah, ki so imele velikanski spomin — večinoma po naravi. O Temistokleju poročajo, da je poznal vse meščane Atenske in vedel ime vsakaterega: meščanov pa je bilo okoli 20 tisoč. Tudi J. Cezar je tako pozal svoje vojake. Kralj Mitridat je znal 22 jezikov (morebiti narečij). Starejši Seneka je neki zamogel ponoviti 3000 imen prav v tistem redu, kakor jih je slišal in zamogel povedati 200 verzov tudi od zadnjega do prvega. Izvrsten spomin je imel Hortenzij, kakor njegov občudovalec Ciceron pripoveduje. Velik spomin je imel sv. Hieronim. Izmed novejših bi se dalo navesti mnogo vzgledov: Hugon Donella je znal celi „corpus juris“ na pamet; kardinal Aleander si je zapomnil vse, kar je čital in zamogel dolgo časa vse povedati natančno. Izvanredni spomin je imel Jos. Scaliger, ki se je naučil v 21 dneh na pamet Homera in potem v štirih mesecih dela vseh grških pesnikov. Leibnitz, nemški polihistor, je imel čudovit spomin. Kar je bral, si je kratko zaznamoval in tudi opazke pridejal zaznamkom. Kar si je zapisal, ni več pozabil. Tudi kar je samo čital, je obdržal v spominu: še v starosti je znal na pamet Vergilija. — Pascal (Francoz) je bil pravi čudež v svoji dobi. Vrhu tega, da se je odlikoval po svoji bistrumnosti, je imel tolik spomin, da ničesa ni pozabil, kar je čital.

Skoro neverjetno je, kar pripovedujejo o knjižničarju Magliabecchi-ju iz Florence (1633—1714). Imel je tako obširen spomin, da je vedel imena pisateljev, njihovo domovino, njihove nazore, natanko tudi vse spise. Ljudje so hodili k njemu, kakor h kakemu preroku. Na vsako prašanje je znal dati tako temeljit odgovor, da je povedal sploh vse, kar se je nabajalo o tistem predmetu kje v kaki knjigi. Omenil je dotične knjige, poglavja iz njih in paragrafe ter navajal tudi dotična mesta v knjigi. Videlo se je, da je v njegovem spominu vse tako vtisnjeno, kakor v knjigi. Imel je veliko knjižnico, katero je deloma sam nabral in pozneje dal Florenčanom: večinoma je imel to knjižnico tudi v svoji glavi. Neki učenjak mu je dal prečitati svoj rokopis. Nekoliko potem pa se je oni učenjak za nalašč delal, kakor da je zgubil rokopis, ker je hotel poskusiti spomin Magliabecchijev. A ta je znal cel rokopis na pamet. Domačo knjižnico je poznal popolnoma po vseh malenkostih; pa tudi tuje knjižnice je poznal. Nekoč je povedal natančno sobo in tudi omaro, v kateri je bil najti nek rokopis v Carigradu. On je živel zelo zmerno: navadno je povžil opoldne tri trdo kuhana jajca in nekoliko vode. — Anglež Fox je znal celo sv. pismo na pamet; sicer pa on gotovo ni jedini te vrste. — Izmed sedanjih učenjakov je zaradi svojega spomina sloveč Ign. Döllinger. Imenovati smemo tudi Miklosicha. Več vzgledov navajati ne dopušča naš načrt, dobiti jih je takih in enakih v vsaki dušeslovni knjigi. *)

40. Večkrat pravijo, da ni najti razvite in jake pameti, kjer je močan spomin. Splošno trditi ne smemo tega, ker skušnja drugače uči. Resnično je samo to, da je mogoče imeti dober spomin, akoravno ni h krati razvite pameti. **) Razvito pamet imeti in ne h krati krepkega spomina, je nemogoče. Ako v spominu ničesa ni, nima razum kaj opraviti. — Gotovo se ne motimo, ako trdimo, da je dober naravni spomin neka dušno-telesna zmožnost, — sreča, ki doleti človeku pri rojstvu njegovem. Seveda le tedaj je sreča, ako jo hočem prav porabiti. Za vsak stan, za vsako opravilo pa ni treba imeti posebnega spomina. Potrebuje ga najbolj oni, ki zbira v svojem umu mnogo znanosti: učenjak in umetnik. Ne da se tajiti, da je glede duševnih zmožnosti med posameznimi ljudmi že po naravi ali rojstvu velik razloček. Vendar bi se drznil trditi, da še veliko več, kakor na prirojeni nadarjenosti, je ležeče na vaji, na prvi izreji. Ako ni prva izreja vzbudila in razvila dušne zmožnosti, ostane nerazvita celo življenje. Tako je tudi v spominu. Naravno zmožnost je treba razviti, je treba vaditi že zgodaj, ako hočemo, da je krepka in da vstreza potrebam. Ker ne pišem o odgoji, naj samo kratko razložim, kako je treba zapomnje-

*) Gl. Schubert, *Gesch. der Seele*, II. p. 301 sq.

**) Prim. Drobisch, *Emp. Psychol.* p. 95. — Tudi Kašpar Hauser znani najdenec, je kazal sprva močen spomin.

vati si, da je spomin dober, in potem, s katerimi pripomočki zamoremo spomin utrditi, razširiti, — s kratka: zboljšati.

Kar je prišlo v našo zavest, tega se zamoremo spomniti, to se pravi: možno je, da si spomnimo tega, akoravno se v istini ne spomnimo. To je prvi pogoj: da predmet spoznamo. Najbolj važno pa je, kakó da spoznamo kako reč ali kako da nam pride v zavest v prvič, kako se je hočemo spomniti. Kadar kak predmet opazujemo, zamore biti naša pozornost večja ali manjša. Čim pozornejši smo, tem močneje se nam vtisne predstava v spomin in tem dalje ostane v njem. Zato je najprej potrebno, da smo pozorni, ko opazujemo, poslušamo ali se učimo. Zraven tega je treba v resnici sprejeti v zavest ali spomin, to se pravi: ko se učimo, moramo določno, jasno in popolnoma zapomniti si in ne samo na pol, povrhoma. Oni vtis — da govorimo v primeri — mora biti določen in mora biti pravi vtis v naš um, da je naša lastnina. Zato je treba, da sprejmemo dotični predmet, stavek, nauk i. t. d. s toliko zavednostjo v svoj spomin, da ga zamoremo v prvem trenutku po učenji ali poslušanji lahko ponoviti.

Naravno in logično zvezo med posameznimi mislimi umemo najlože, najhitreje si jo zapomnimo: zato tudi najbolje pomnimo. Kadar si tedaj zapominjamo kako reč, sprejmimo jo v spomin v naravnem redu, ali: skušajmo jo poprej dobro razumeti! Sodni spomin je mnogo boljši, kakor mehanski: kar smo le mehansko združili v pameti, to bode hitro razpadlo in izgubilo se iz spomina. Vzrok temu je, ker je v sodnem spominu več — in sicer trdnih — vezi, torej tudi več pomočkov za spomin. Zato priporoča nek dušeslovec kot pravilo za spomin: *quantum scimus, tantum memoria tenemus* (kolikor vemo — razumemo, toliko pomnimo), t. j.: ako si hočemo dobro zapomniti, skušajmo najprej razumeti.

V našem spoznanji se vedno menjajo predmeti: jedna predstava pride za drugo, jedna spodrine drugo. One, katerih se ne zavedamo, so nekako otemnele, in čim dalje se jih ne zavedamo, tem bolj se nam odtegnejo: zdi se, kakor da so izginile. Ako se namreč kaka predstava ni obnovila jako dolgo, nam je zelo težko obnoviti jo. Ne tedaj, kakor da bi se predstava bila v resnici popolnoma izgubila, ampak le druge predstave se tako vrivajo v našo pozornost, da nam je zelo težko obnoviti staro in redko ali nikoli obnovljeno predstavo. Kdor pa želi lahko in urno spomniti se kake reči, mora večkrat obnoviti dotično predstavo ali — ponavljati. Pregovor pravi: *repetitio est mater studiorum* — ponavljanje je vir učenosti, bi rekli po domače. To pravila se vjema popolnoma s tem, kar smo rekli o vaji.

Ne smemo pa misliti, da moramo kar prepustiti vse dobri volji našega spomina, kadar hočemo česa domisliti se, češ, da

naša volja ne more nič pomagati, ako je spomin postal nezvest prijatelj: tudi kadar se domišljamo, premore zelo veliko naša volja in ako je močna, tudi doseže svoj namen. Mnogokrat „iščemo v spominu“ in pregledujemo razne podobe. To delo je pa ali krepko, ali pa nemarno. Kolikor bolj se potrudimo, toliko gotovejšo se domislimo. Včasih je treba velikega napora, da se spomnimo, in mnogokrat naš trud ni brez vspeha. Tedaj se ne smemo ustrašiti, ako nam precej kaka beseda ne pride na misel: imejmo trdno voljo, obrnimo vso pozornost na to, kar nam je o dotičnem predmetu znanega, in kmalu nas bode iznenadila pričakovana misel.

Kjer je zveza med posameznimi predstavami, katere bi radi obdržali v spominu, slaba in pomanjkljiva, tam jo moramo sami utrditi. To storimo s „pomočki“ vsled bistrournega spomina. Pomočki se imenujejo taki vmesni pojmi, katere vtaknemo med dve nepodobni in nezdruženi predstavi. Ako si hočemo n. pr. zapomniti, da žveplo kristalizuje v podobi rombovega oktaedra, in ako se ne zanesemo, da bode spomin zadosti močan, zamoremo si narediti to le pomoč: Beseda žveplo ima začetno črko ž in ta črka je precej podobna številki osmici, ki nam naznanja število rombov. Samo po sebi se umeva, da so take pomoči boljše ali slabše, primerne ali menj primerne, kakor nanese slučaj ali bistrournost vsakatega. Mnogi nečejo kar nič slišati o takih pomočkih ter pravijo, da se ž njimi spomin bolj obteži kakor pa polajša. Vendar pa se ozira ta njihova graja bolj na „spominsko umetnost“, o kateri bomo kmalu govorili, kakor pa na posamezne podpore ali pomočke našega spomina. Vsakdanja skušnija uči, da nam tako posredovalne podpore mnogo koristijo, in zato jih tudi ljudje rabijo. Tedaj tudi ni, da bi jih zametovali načelno.

Kakor je lahko razvideti, moramo gledati na več strani, da pomagamo svoji pomnjivosti. Ni vselej lahko tako napenjati svoje dušne moči, da smo pazljivi pri poslušanji ali učenji ali tudi dovolj energični, ko se domišljamo: opozori nas pa najbolj gotovo na vse te posamnosti — z a n i m a n j e. Ako se zanimamo za kak predmet, smo gotovo pazljivi in se potrudimo vtisniti ga v spomin, kakor tudi vzbuditi zopet v spominu predstavo, ko jo potrebujemo. Zato smemo reči, da je z a n i m a n j e — najboljša hrana za spomin.

41. Ko smo našteli pogoje, da se spominjanje lože in gotoveje, vrši, zamoremo lahko razumeti, s čim in kako si moč spomina ali pomnjivost izboljšamo — Ako želimo imeti krepke moči, bodisi dušne, bodisi telesne, moramo jih v a d i t i, t. j. mi si moramo v resnici po navedenih pravilih zapomnjevati. Vaja tako vtrdi spomin, da ono prekosi tudi veliko naravno nadarjenost. Mnogi vedo to iz svoje skušnje, pa tudi zgodovinski vzgledi isto

spričujejo Albert Veliki, učenjak prve vrste, učenik Tomaža Akvinskoga, je imel v svoji mladosti slab spomin, a pozneje se mu je tako okrepil, da je presegal svoje vrstnike. Tudi bogoslovec Suarez je bil slabo nadarjen. Pozneje pa se mu je naglo razvil razum in spomin, da je postal jeden izmed največjih bogoslovcov vseh časov.*) Zlasti je koristno vaditi mehanski spomin, ker ta dela največ težav. Mehanski spomin se mora vaditi zlasti pri otrocih, pa tudi v poznejši starosti se mora nadaljevati ta vaja. V srednjih šolah se ta stran dušnega napredovanja ne sme zanemarati, ampak gojiti. Napačno je vse samo na umsko stran zavračati, kakor da bi spomin ne imel ničesar opraviti. Marveč je prav v tem času, ko razum s parietjo krepkeje deluje, treba gledati, da se ne izgubi moč spomina. Ako dijak ne hrani v spominu obilo zgodovinskega, jezikovnega, naravoslovnega znanja, — kaj mu pomaga še tako razvita pamet? Tedaj krepke in neprestane vaje je treba tudi v mladeniški, da celo v moški dobi. — Poleg vaje je treba neprenehoma buditi v sebi zanimanje za to, kar smo si zapomnili. To nam spomin ohrani, da ostane trepežen in h krati uren. Seveda, ako dijak konec leta svoje knjige raztrga in zvezke sežge, ako otrese temeljito ves šolski prah s svojih čevljev in prezrači vse sobice svojih možganov, da ne bi ostalo v njih kaj sopara matematičnih formul in gramatičnih oblik, — potem ne more spomin delati orjaških korakov naprej, pač pa jih dela nazaj.

Kdor si hoče pridobiti dober spomin, on mora duševno delovati po redu. V posamnih predmetih mora držati se pametne vrste in ne pehati v spomin vse vprek, kar pride pred oči, ali v roke. Najhujša nevarnost za spomin je neredno učenje. K redu smemo tudi to šteti, da se ne učimo poprej novega, predno se nismo temeljito naučili, kar smo se namenili učiti se. Zidati se ne sme hitreje, nego se zid suši, in zidati se mora na vseh straneh jednako hitro. Taka je tudi v spominu. Treba je eno prebaviti, in po tem se smemo lotiti drugega. Najbolj se prepričamo, da smo kaj res duševno prebavili, ako smo v stanju v malo besedah zapisati prebrano ali priučeno. H krati so taki zapiski ali izpiski za nas bolj zanimivi, kakor knjiga ali predavanje, iz katerega se učimo.**) Ne smemo pozabiti, da ima tudi telo precej opraviti pri spominjanji. Ne samo, da je telo duši podlaga, podstav ali orodje, ker je bistveni del človekov, ampak telo tudi naravnost sodeluje v spominjanji, namreč po možganih. Zaradi tega ne moremo imeti dobrega spomina, ali vsaj dobro in urno se spominjati ne moremo, navzlic dobri zmožnosti, ako ni telo,

*) Tukaj namreč ne preiskujemo, koliko je nadnaravnega v takih napredkih.

***) Veliki učenjaki so delali in delajo izpiske iz knjig in zapiske o lastnem premišljevanji. To utrjuje zelo spomin.

zlasti živčevje zdravo. Zapominjanje in spominjanje je odvisno kaj zelo od telesnosti. Lože si zapomnimo zjutraj ali po sprehodu, kakor po delu ali po kosilu. Kadar smo trudni, se le težko spominjamo, lahko pa po počitku ali kadar se je našo čustvo nekoliko vzdramilo in naša kri razdražila, da se hitreje poteka. Kadar prevzame govornika navdušenost, ne manjka mu niti misli, idej, niti besedi: vsega mu ponuja spomin v obilici. Kadar se dobro počutimo in nam je zlasti „glava lahka“, je tudi spomin kaj pripraven. Narobe pa je, kadar smo bolni, ali kadar moré skrbí našega duha. O spominu posebej velja pregovor: mens sana in corpore sano: zdrava duša v zdravem telesu! Čisti zrak, gibanje, raztresanje, — to krepi tudi spomin. Nasproti pa ubije preveliko napenjanje dušnih in telesnih moči tudi spomin. — Kar pospešuje pretakanje krvi, kar krepi živce in sploh zdravje, to podpira tudi spomin. Kaj imenitno za spomin je tudi, da so čutila zdrava in močna. Kolikor jasneje nam kažejo čutila zunanje stvari, toliko bolje si jih zapomnimo. Nasproti pa oslabi spomin, ako oslabi čutilo. Kronkovidni imajo slab spomin za oblike, obrise, mero i. t. d. Pravijo, da je posebno močan spomin onih vtisov, ki jih imamo po duhanji ali vohanji.*)

Slab spomin zamoremo zboljšati po navedenih pravilih; a če ne pazimo na to zmožnost, jo zamoremo zapraviti. Dobre spomin se ukonča z nemarnostjo, nerednostjo, prenapetostjo in s telesnimi boleznimi. Nemarnost pa ni samo pri onih, ki nič ne delajo, ampak tudi pri onih, ki prav, v pravem redu, s pravim namenom, potrebnih reči ne delajo. Nerednost, ki ne pozna niti prave mere, niti pravega namena pri učenji, slabi zelo spomin. Zlasti pa je škodljivo za spomin preveč baviti se z zabavnim berilom, ki duha samo raztrese, a mu ne daje krepke hrane. Že Kant je trdil, da imajo oni slab spomin, ki radi romane beró. Skušnja potrjuje to.**)

Dobremu spominu nasproti je — pozabljivost. Kaj da je zabljenje, smo že slišali. Pozabljivost je neka slabost, in v to zaide človek sam po sebi kaj lahko. A slavni Temistoklej ni bil teh misli. Ko ga je hotel nekoč podučevati učen mož v umetelnosti zapomnjevanja, mu je slavni Atenčan odgovoril, da bi se raje navadil vse pozabiti. Pač marsikaj bi raje pozabili, kakor da se spominjamo. Saj pravi pesnik:

Najhujša vseh je bolečín
V nesreči srečnih dni spomin.“ (Dante.)

In drugi jednako:

„Ich besass es doch einmal,
Was so köstlich ist!
Dass man doch zu seiner Qual
Nimmer es vergisst!“ (Göthe.)

*) Ulrici, Gott u. d. Mensch, I. p. 245.

**) „Skušnja potrjuje to.“ Poznam marsikoga, ki je imel izvrsten spomin, predno se je lotil tega berila. Nobeden ne more tajiti, da mnogi dijaki na srednjih šolah zelo slabijo na spominu. Kaj je vzrok temu?

Mnogo manj britkosti bi vžili, ko bi mogli pozabiti prejšnje dneve. A prav to, kar želimo pozabiti, zabimo najteže. Jedino le dobrote zabijo ljudje zelo hitro in gotovo: a naša naloga ni preiskovati, zakaj?

42. Naša slabost nam vzbuja mnogokrat željo, da bi mnogo dosegli in pridobili, a le z majhnim trudom. Zato je vsak človek rojen „spekulant“. Dober spomin je dragocen božji dar in mnogi si želijo imeti ga. Pripomočke, s katerimi si moramo pridobiti, ali vsaj zboljšati spomin, smo že prevdarjali. Pa te pripomočke rabiti ni prav lahko. Zato so se mnogi že od davnih časov do sedanjih trudili, iznajti lahko pot do dobrega spomina. To lahko pot so mnogi tudi učili, in ta nauk navadno imenujemo umetnost zapomnjevanja (Gedächtniskunst), ali z grškim imenom: mnemoniko ali mnemotehniko. Pri starih pisateljih nahajamo precej poročil o ti umetnosti. Prvi jo je neki učil Simonid iz Keosa, ki je spoznal, da je red najboljši pripomoček za spomin. Kratek posnetek te umetnosti nam podajata Ciceron in Kvintilijan in tudi poznejši pisatelji jo poznajo. V srednjem veku so se bavili s to umetnostjo Roger Bakon, Rajmund Lullus, Jernej a S. Concordia, Konrad Celtes i. t. d. Slovel je ob svoji dōbi Lambert Tomaž Schenkel (r. 1547), ki je o tej umetnosti pisal in podučeval, pa tudi sam jo je rabil, kar se je ljudem tako čudno zdelo, da so ga imeli za čarodejnika.*) — Novejši dušeslovci niso nikakor prijatelji mnemoniki ter pravijo, da je ta umetnost popolnoma prazna, nepotrebna in da več škoduje, nego koristi. Kajti po tej umetnosti si je treba zapomniti več drugih reči poleg onih, katere si hočemo prav za prav zapomniti. — Ta sodba je pa gotovo preostra. Ker so jo stari iznašli in rabili in sicer ne samo učeniki v svojih šolah, ampak tudi možje v življenji, zlasti državni govorniki, tedaj je neumno, ako pravi Rosenkranz, da so jo iznašli leni menihi. In mnemonika tudi ne svetuje zapomniti si kar vse vprek samo po umetnih pravilih, ampak le ono, kar je drugače pomniti težko. In potem tudi ni treba po mnemotehničnih pravilih pomniti takih reči, ki naš spomin obtežijo, ampak le v nek red skušamo spraviti ono, kar hočemo pomniti. Da bo bralec lože razumel, kar pravim, in ker je zanimivo zvedeti kaj o ti „umetnosti“, naj mu podam prav kratko navod Ciceronov.**)

Za umetni spomin rabimo kraje in podobe. Kraje si naredimo v spominu, ako si predstavljamo kake prostore, n. pr. hišo, in v hiši sobe, in v sobah stene, ali druge prostore. Na te kraje denemo in na njih razredimo podobe, t. j. znamenja onih reči, katere si želimo zapomniti. Potem je v našem spominu blizo tako, kakor da bi na voščeno tablico bili kaj načrtali ali na

*) Huber, l. c. p. 85.

**) Ali navod neznanega pisatelja retorike od Herennium III. 16—24.

papir zapisali. V spominu gledamo na te prostore in na ona znamenja, kakor da bi čitali. Kolikor več si hočemo zapomniti, toliko več krajev si moramo napraviti. Najbolj je treba paziti na to, da prav razvrstimo podobe. Tudi posamezni kraji se morajo dobro razločevati jeden od drugega, potem ne smejo biti preveč svetli ali temni; podobe na njih morajo biti take, da nas stvari hitro spomnijo in morajo tudi biti prav sestavljene ali v jednoto združene. Ko bi morali zapomniti si n. pr. zatožbo zaradi otrovanja, katerega je zatoženec kriv, ker je hotel po ti poti priti do dedščine: naredili bi si podobo bolnika v postelji, zraven njega bi postavili zatoženca, ki ima v jedni roki kupico s strupom in v drugi testament. Teže je zapomniti si stavke in verze. V ta namen moramo napraviti si podobe oseb ali dejanj, ki nas zamorejo spomniti posameznih besedi stavka ali verza. Da nam ta umetnost res koristi, moramo se vaditi. — Tako nekako uči tudi Kvintilijan. Samo po sebi se razume, da se nam zdi malovredna ali celo škodljiva pretirana mnemotehnika, ki hoče za vsako pomnenje rabiti pomočke in sicer neprimerne. Ko bi si hoteli zapomniti kako tujo besedo ter bi rabili znamenja takih stvari, katerih imena imajo one začetne črke; n. pr. ime angleškega generala Monk-a (l. 1660) bi si zapomnili s temi znamenji: M: mačka, O: opica, N: netopir, K: kača. Seveda to bi bilo kaj nerodno in take mnemonike nikakor ne priporočam.

Pa naj imamo mnemoniko bolj ali menj v čišlih, nekaj lahko povzamemo iz navedenih pravil: to, kar je čutno, kar se da predstavljati v podobi, jasno in določno, to ostane dobro v spominu. Vsa mnemotehnika se da povedati z malo besedami: skušaj si predmete, ki si jih želiš zapomniti, predstavljati čutno. V ta namen je zelo dobro imeti za besede ali za pojme take predstave, katere smo dobili po svojem vidu. Kar moremo z dušnimi svojimi očmi — tako reči — gledati, to nam ostane najtrdnije; gotovo zategadelj, ker dobimo naj jasneje zaznave ravno po vidu svojem. In ta resnica je važna za vsakega. Ako želimo imeti dober spomin, moramo si čutno in jasno predstavljati. Tak čuten spomin je mnogo bolj trden, kakor spomin drugačne vrste. Ako le imamo kako čutno pomoč, je spominjati se mnogo lažje, kakor brez nje. Vsakemu je znano, da si je mnogo lažje zapomniti kako tvarino, kadar pazimo, kako je v knjigi tvarina razstavljena, na kateri strani in na katerem kraji strani se začinja to in neha ono, kakor če pazimo na samo tvarino. Vsaj za večino ljudi velja pravilo, da se smemo na krajevni spomin najbolj zanašati. Zato imamo tudi navado v knjigah podčrtati taka mesta in besede, katere si hočemo trdno zapomniti. Take črte nas bolj spominjajo kraja na listu in kraja med drugim berilom, nego še tako skrbno zapominjanje.

To pravilo je za one, ki se pečajo z učenjem, zelo važno. Kdor želi kaj znati in sicer temeljito in spretno vedeti, on se mora držati najprej jedne knjige in s tisto se tako dolgo pečati, da jo sprejme popolnoma v svoj spomin. Pregledovaje večkrat eno in isto knjigo, zapomni si vse posamnosti prav dobro in zlasti vé, na katerem kraji govori pisatelj o dotičnem predmetu. Zato pravi latinski pregovor: *lectorum unius libri timeo*, t. j. onega se bojim, ki se peča z je dno knjigo. Zato naj bi dijaki svoje učne knjige, iz katerih so se učili, ohranili za pozneje življenje. Kako hitro se zopet oživi znanje v spominu, ko pogledamo svojo nekdanjo učno knjigo! Prav tako je tudi v ta namen dobro, da ima dijak za važne predmete, zlasti za take, katere mora vtisniti si v spomin, svojo lastno, in ne izposojeno knjigo. Njegova lastna knjiga nekako zraste ali se združi z njegovim spominom, raje jo ima in zaradi tega zanimanja je tudi spomin trdneji.

43. Kar smo nazadnje slišali o čutnem predstavljanji posamnih predmetov, to zamoremo porabiti, da razlagoma še neko nenavadno spominsko zmožnost. Neki delavec, po imeni Buxton, je računal iz glave tudi v šumni družbi, ki ga ni kar nič motila in sicer računal dolge in zapletene račune. Drugi dan je nadaljeval račun, kjer ga je prenehal prejšnji dan in se ni pri tem kar nič motil. Dolge račune je izvrševal tako cele tedne in mesece. Ako je prenehal in si ni baval dolgo časa z računom, zamogel je potem zopet nadaljevati, kjer je bil prenehal. Zelo dolga števila je zamogel ponoviti, in povedati številke tudi narobe. Dva sta mu dala jeden za drugim različne naloge; on je obema odgovoril skupaj. Ako je slučajno naredil kak pogrešek, ga je potem sam dobil in popravil. — Angleški matematik Wallis je zapomnil si število iz 53 števil, pa izračunil je tudi kvadratni koren v 27 številkah. — V novejšem času je Hambržan Caharija Dahse kazal tako izvanredni spomin v številkah, da so ljudje, ki so bili pri njegovih računih in produkcijah, silno strmeli. L. 1845. je bil na Dunaji in kazal svojo umetnost tudi v drugih mestih. Če je bilo na tabli zapisanih tudi nad 500 števil, on jih je naštel v katerem redu koli, ko jih je le jedenkrat pogledal. Tudi je znal povedati n. pr. 25., 26. i. t. d. — vsako številko na prasanje: kako se imenuje v vrsti 25. številka? Povedal je, kolikokrat se kaka številka nahaja v vrsti. Zmotil se nikdar ni; včasih je pa moral vendar le pomisliti nekoliko. Ko so ga navzoči gledali računajočega, se je mnogim začelo vrtevi v glavi in so morali oditi, tako težavno in hudo se jim je zdelo to početje. Dahse pa je smehljaje zatrjeval, da ne občuti čisto nobenih težav. Sošteval je naglo pet vrst po 19 števil, množil dve števili, jedno z devet številkami in drugo imajočo sedem števil. Zadnji račun je napravil v pol minuti —: kaj takega res komaj razumemo. Razlagati si drugače ne moremo, kakor da so bili nenavadno jasni in

določni sprejeti vtisi. Ko je pogledal Dahse na tablo, vtisnila se je vrsta števil v njegov spomin tako, kakor da bi jih gledal s pravimi očmi, in čital jih je naprej in nazaj. — Drugi vzgledi, katere navajajo dušeslovci, so našim bolj ali manj podobni. Neki slepi Švicar, ki je imel tako zmožnost kakor Dahse, je trdil, da si je to zmožnost s prav navadno vajo pridobil, akoravno je imel poprej slab spomin.

Ti vzgledi nam dokazujejo, da je spomin zmožnost v človeku, ki je razvita ali nerazvita, popolna ali nepopolna, kakor tudi druge zmožnosti naše. Kako veliko raznih stopinj je v razumu človeškem od nagega divjaka do velikega učenjaka denašnjih dni! Zato se ni čuditi, da je tudi gledé spomina toliko razločka med ljudmi, n. pr. med težakom delavcem, ki zna in rabi kakih 300 besedi svojega materinega jezika, in med kardinalom Mezzofanti-jem, ki je znal 58 jezikov in jih govoril blizo 50 — da se je čudil tedanji svet (1774—1849). Pa čujmo, kaj piše J. J. Littrow! „Mi občudujemo po pravici nenavaden spomin nekaterih ljudi. Toda če pomislimo, kako veliko množino stvari da sprejema tudi navadnega človeka spomin, moramo strmeti, da mora toliko rečij biti v tako majhnem prostoru.“ Res, strmeti bi morali, ko bi ne poznali druge razlage za zanimive pojave spominske, kakor materijalistovsko. Da bi zamoglo v možganih biti prostora za 58 jezikov, ako bi vsak jezik ne imel več nego 1000 besedi, tedaj 58.000 besedi — poleg vsega družega znanja — — to je precej neverjetno. Toda v samem laškem jeziku je poznal Mezzofanti gotovo 10.000 raznih besedi, „v drugih modernih“ vsaj do 6.000, v starih kakih 5.000 („stari zakon“ ima 5.642 besedi) — — tedaj naj prevdari vsakdo, koliko gre v jedne možgane!? Pač mora tako prevdarjanje vsakega prepričati, da v možganih in živcih samih spomin ne more biti, marveč veliko bolj in najprej v nekem bitji, katerega delovanje ni vklenjeno v tesne sponе tvarinske, ampak povzdigneno nad obzor našega fizikalnega znanja: spominski pojavi so dušeslovnj.

* * *

Razvil sem pred blagovoljnim čitateljem slabo podobo dušnega življenja, in sicer ob strani one dušne zmožnosti, kateri se pravi „spomin“. Ta podoba ni hotela in tudi ni mogla biti natančna. Popolno temeljita in vsestranska razprava bi zavzemala mnogo dragega prostora in za navadne čitatelje, ki iščejo v čitanju tudi zabave, bila bi presuhoparna. Zato sem se ogibal globokega raziskovanja, razun v glavnem prašanji: kaj je spomin? Rad pripoznavam, da mi ni vse jedno, ali se zagrebe ta stran naše spoznalnosti v materijo, ali jo razlagamo — kakor se edino razlagati more in sme — dušeslovno. H krati sem se vendar trudil pokazati, kako obširno in bogato je polje dušeslovne vede

tudi v posamičnih prašanjih, pokazati, kako koristna je ta veda pravi olici, kako praktična.

Modrosloven spis take vrste je po svojem namenu in značaju — propedevtičen, t. j. pripravlja za modroslovno učenje in raziskovanje. Na ti podlagi in po ti pripravi bi zamogli poseči globočje v predmet svoj — o spominu. Dušeslovna veda je sicer hvalevredno napredovala tudi v tem vednostnem oddelku, a premnogo ima še storiti, dovršiti, določiti in pojasniti. Znanstvo se ne straši tega dela. Lotilo se je tudi nadrobno raziskovati posamične strani prašanja „o spominu“.*) Ker se zanimanje za modroslovje oživlja, upati je lepih vspehov. Zanimanje za modroslovje oživiti hotel je tudi ta sestavek med „Matičinimi“ udi. Ako si bode ta vednost pridobila kaj prijateljev, bode tudi slovensko modroslovno slovstvo hitreje pognalo.

*) Prim. H. Ebbinghaus: Ueber das Gedächtnis, Leipzig 1885.

Bibliografija slovenska.

Slovensko knjigarstvo od 1. januarja 1885. leta
do 1. januarja 1886. leta.

Sestavil Ivan Tomšič.

Štev. 1—147 glej v „Letopisu“ za 1869. leto od 268—281. strani; štev. 148—243 v „Letopisu“ za 1870. leto od 364—371. strani; štev. 244—351 v „Letopisu“ za 1871. leto od 346—354. strani; štev. 352—589 v „Letopisu“ za 1872. in 1873. leto od 280—301. strani; štev. 590—817 v „Letopisu“ za 1876. leto od 193—215 strani; štev. 818—925 v „Letopisu“ za 1877. leto od 324—335. strani; štev. 926—1124 v „Letopisu“ za 1878. leto od 192—213. strani; štev. 1125—1230 v „Letopisu“ za 1879. leto od 220—231. strani; štev. 1231—1362 v „Letopisu“ za 1880. leto od 326—341. strani; štev. 1363—1487 v „Letopisu“ za 1881. leto od 209—223. strani; štev. 1488—1612 v „Letopisu“ za 1882. in 1883. leto od 417—431. strani; štev. 1613—1758 v „Letopisu“ za 1884. leto od 287—303. strani; štev. 1759—1935. v „Letopisu“ za 1885. leto od 371—391. strani.

I. Časopisi.

1936. *Cerkveni Glasbenik*. Organ Cecilijanskega društva v Ljubljani. Letnik VIII. 1885. — Odgovorni urednik Janez Gnjezda; urednik glasbenih prilog Anton Förster; založila Cecilijino društvo, tiska R. Milic. V 8°.

Izhaja po jednokrat na mesec. Vsakemu listu je priložena glasbena priloga, obsežajoča po 4 strani v 8°. Velja za vse leto z muzikalno prilogo vred 2 gld.

1937. *Cvetje za vrtov sv. Frančiška*. Časopis za verno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška. S posebnim blagoslovom Njih svetosti papeža Leona XIII., Njih prezvišenosti kneza nadškofa goriškega in prečastitega generalnega ministra celega frančiškanskega reda vrejuje in izdaje P. Stanislav Škrabec, mašnik frančiškanskega reda na Kostanjevici. V Gorici. „Hilarijanska Tiskarnica.“ Letnik VI. 1885. V 8^{ki}.

Izhaja v nedoločenih obrokih in velja za vse leto (12 zvezkov) samó 70 kr.

1938. *Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko*. V Ljubljani 1885. (XXV. leto). Natisnila Klein in Kovač. V 4°. — S slovenskim in nemškim tekstom. Translator prof. Fr. Levec.

Deželni zakonik razglaša vse deželne zakone, razglasila c. kr. deželne vlade in drugih cesarskih in deželnih oblastev in ukaze c. kr. deželnega predsednika na Kranjskem.

1939. *Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko*. V Gradci, leto 1885. v 4°, s slovenskim in nemškim tekstom. Translator prof. Anton Kaspret. Tiskar „Leykam“ v Gradci.

Razglaša vse deželne zakone, razglasila c. kr. namestništva in drugih cesarskih in deželnih oblastev in ukaze c. kr. namestnika na Štajerskem.

1940. *Dolenjske Novice*. Leto I., 1885. — Odgovorni urednik, izdajatelj, založnik in tiskar J. Krajec v Novem Mestu.

Izhajajo v 1. in 15. dan vsakega meseca na celi poli. Cena je za vse leto 1 gld.

1941. *Državni zakonik* za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. Leto 1885. Urednika M. Cigale in Josip Stritar; založnik c. kr. dvorska in državna tiskarnica na Dunaji. XXXIV. leto v 4°.

Razglaša vse državne zakone, cesarske patente in najvažnejše ukaze in razpise c. kr. ministerstev. — Vseletna naročnina 2 gld. 50 kr.

1942. *Duhovni Pastir*. S sodelovanjem več duhovnov vredil Ant. Kržič. II. Letnik. 1885. — Založba in tisk „Katoliške Bukvarne“ v Ljubljani.

Izhaja v mesečnih zvezkih in velja vse leto 4 gld.

1943. *Edinost*. Glasilo „Slovenskega političnega društva za Primorsko“. Lastnik društvo „Edinost“. — Izdajatelj in odgovorni urednik Viktor Dolenc; tiska „Nova Tiskarna“ Viktorja Dolenca v Trstu. Tečaj X. 1885.

Izhaja po dvakrat na teden na celi poli v fol. ter stoji za vse leto po pošti 6 gld.

1944. *Gospodarski list*. Glasilo c. kr. kmetijskega društva v Gorici. Leto 1885. — Založnik c. kr. kmetijsko društvo; odgovorni urednik Ant. Klobučar, tiskar Paternolli.

Izhaja po jeden pot na mesec v 8°.

1945. *Jurij s pušo*. Dolgočasen list za lahone, nemškutarje, madjarone in druge nerodne ljudi. Lastnik, izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Dolinar; tisk C. Amatijevih sinov v Trstu. Tečaj II. 1885. fol.

Izhaja s podobami po dvakrat v mesecu in stoji za vse leto 3 gld.

1946. *Kmetovalec*. Glasilo c. kr. kmetijske družbe vojvodstva Kranjskega. — Urednik Gustav Pirc, tajnik c. kr. kmetijske družbe; tisk J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. Leto II. 1885. v 4°.

Izhaja s podobami po dvakrat na mesec in stoji za vse leto 2 gld.

1947. *Kmetški Prijatelj*. (Der Bauernfreund). IV. leto, 1885. Izdajatelj in odgovorni urednik dr. Edvard Glantschnigg, založnik in tiskar Janez Rakusch v Celji, v 8°.
Izhaja vsako drugo in četrto nedeljo v meseci in je pisan v slovenskem in nemškem jeziku.
1948. *Kres*. Leposloven in znanstven list. Sodelovanjem prof. dr. Gregorja Kreka in župnika Dav. Trstenjaka uredjuje dr. Jakob Šket, c. kr. gimn. prof. v Celovci. — Izdaje, zalaga in tiska tiskarna družba sv. Mohorja v Celovci. Leto V. 1885, v 8°.
Mesečnik vselej po 3—4 pôle. Stoji za vse leto 4 gld.
1949. *Ljubljanski list*. Večerna priloga deželnemu uradnemu časniku. Tečaj II. 1885. — Odgovorni urednik J. Naglič; tiskata in zalagata Ig. pl. Kleinmayer in Fed. Bamberg v Ljubljani.
Izhajal je vsaki dan razven nedelj in praznikov.
1950. *Ljudska knjižnica*. Izdajatelj in odgovorni urednik Lavoslav Kordeš, tiskar in založnik J. Leon (pozneje Lav. Kordeš) v Mariboru. I. leto, 1885.
Izhaja po dvakrat na mesec v snopičih po 6 kr.; za vse leto 1 gld. 70 kr.
1951. *Ljubljanski Zvon*. Leposloven in znanstven list. Lastniki in založniki: Janko Kersnik, Fr. Levec, Josip Stritar; izdajatelj in odgovorni urednik Fr. Levec, c. kr. realni profesor; tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. V. leto, 1885; v vel. 8°.
Izhaja vsakega meseca prvi dan v zvezkih po 4 tiskovne pôle in stoji za vse leto 4 gld. 60 kr.
1952. *Mir*. (Političen list za koroške Slovence). Izdajatelj in urednik Filip Haderlap; tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci. IV. leto, 1885.
Izhaja po dvakrat na mesec na celi pôle ter stoji za vse leto 1 gld.
1953. *Narodna biblioteka*. Izdajatelj, založnik in tiskar J. Kraječ v Novem Mestu. 17., 18., 19. in 20. snopič. Cena snopiču po 15 kr.
Obseg: 17. snopič: Senilia. Poezije v prozi. Prevel A. Hudovernik. — 18. snopič: Spisi Andrejčkovega Jožeta. (II. del). — 19. snopič: Berač. Poslovenil J. P. — Elizabeta, angleška kraljica. Zgodovinska črtica, posl. J. P. — 20. snopič: Spisi Andrejčkovega Jožeta. (III. del).
1954. *Novi Brencelj* v zbadljivi in šaljivi obleki. Odgovorni urednik Jakob Alešovec; izdajatelj M. Alešovec; tisk Blaznikov v Ljubljani. Letnik II. (XVII.). 1885. 4°.
Stoji za vse leto 3 gld.

1955. *Novice* gospodarske, obrtniške in narodne. V Ljubljani, XLIII. leto, 1885. — Odgovorni urednik Gustav Pirc; tiskarji in založniki J. Blaznikovi nasledniki.
Izhajajo vsako sredo na celi pöli v 4ki in stojé za vse leto 4 gld. 60 kr.
1956. *Popotnik*. List za šolo in dom. Izdajatelj in urednik Miha Nerat; tiskar J. Leon v Mariboru. VI. leto, 1885.
Izhaja po dvakrat na mesec v véliki 8°. ter stoji za vse leto 3 gld.
1957. *Resni glasovi*. Odgovorni urednik Vekoslav Jenič; založnik Karl Perjatelj i. dr.; tiskata lg. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani. Leto I., 1885.
Izhajali so po dvakrat na mesec na celi pöli.
1958. *Slovan*. Leposloven in političen list. Izdajateljja in lastnika Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar; urednik Anton Trstenjak; tisek „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani. — II. leto, 1885.
Izhaja s podobami po dvakrat na mesec in stoji za vse leto 4 gld. 60 kr.
1959. *Slovenec*. Političen list za slovenski narod. Letnik XIII., 1885. fol. Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Jerič; tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.
Izhaja vsak dan, izvzemši nedelje in praznike; vseletna naročnina 15 gld.
1960. *Slovenski čebelar in sadjerejec*. Glasnik čebelarskega in sadjerejskega društva za Kranjsko. — Izdajatelj Janez Modic, društveni predsednik; odgovorni urednik Ant. Klein; lastnina „Čebelarskega in sadjerejskega društva za Kranjsko“; tiskala Klein in Kovač v Ljubljani. Tečaj III, 1885; v vel. 8°.
Izhaja po jedenkrat na mesec.
1961. *Slovenski Gospodar*. List ljudstvu v poduk. Izdajatelj in založnik „Katoliško tiskovno društvo“; odgovorni urednik Lavoslav Kordeš. (pozneje A. Mikota); tiskar J. Leon (pozneje tiskarna sv. Cirila) v Mariboru. Tečaj XIX., 1885. v 4°.
Izhaja vsak četrtek in stoji za vse leto 3 gld.
„Slovenski Gospodar“ ima dve prilogi in sicer 1. „Cerkvena priloga“, priložena od kat. tiskovnega društva; — 2. „Gospodarstvena priloga“, priložena od štaj. kmetijske družbe.
1962. *Slovenski Narod*. (Politični dnevnik.) Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Železnikar; lastnina in tisk „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani. XVIII. leto v folio.
Izhaja vsak dan, izvzemši nedelje in praznike; vseletna naročnina 15 gld.

1963. *Soča*. (Politični tednik.) Izdajatelj in odgovorni urednik M. Koršič; tiska „Hilarijanska Tiskarna“ v Gorici. Tečaj XV. fol. 1885.
Izhaja po jedenkrat na teden in stoji za vse leto 4 gld. 40 kr.
1964. *Škrat*. Zabavno-zbadljiv in šaljiv list. Tečaj III. 1885. — Izdajatelj in lastnik Srečko Magolič in drugovi; odgovorni urednik Srečko Magolič; tiska „Nar. Tiskarna“ v Ljubljani. 4°.
1965. *Učiteljski Tovariš*. List za šolo in dom. Tečaj XXV., 1885. Odgovorni urednik Andrej Praprotnik; tiskar in založnik J. R. Milic. Vel. 8°.
Izhaja po dvakrat na mesec in stoji za vse leto 3 gld.
1966. *Vrtec*. Časopis s podobami za slovensko mladino. Izdajatelj, založnik in urednik Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vladnici v Ljubljani. — Tečaj XV., 1885. Tiskata Klein in Kovač v Ljubljani.
Izhaja po jedenkrat na mesec na celi pōli v vel. 8° ter stoji za vse leto 2. gld. 60 kr.
1967. *Zadruga*. List za razpravo národno-gospodarskih vprašanj. Glasilo zveze posojilnic. Izdajatelj in lastnik Mihael Vošnjak; odgovorni urednik Maks Vršec, tisk „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani. Tečaj II., 1885. v 4°.
Izhaja po jedenkrat na mesec.
1968. *Zakonik in ukaznik* za avstrijsko-ilirsko Primorje, ki obstoji iz poknežene grofije Goriške in Gradiške, mejne grofije Isterske in državno-neposrednega mesta Trsta z njegovim obmestjem. Tečaj XXV. 1885.
1969. *Zgodnja Danica*. Katolišk, cerkven list. Odgovorni urednik Luka Jeran; tiskarji in založniki Jožef Blaznikov in nasledniki v Ljubljani. — XXXVIII. leto, 1885; v 4°.
Izhaja vsak petek na celi pōli.
1970. *Laibacher Diözesanblatt*. Jahrgang 1885. 4°. Odgovorni urednik Martin Pogačar; tiskarja Klein in Kovač v Ljubljani.
List prinaša nemške, latinske in slovenske razprave.

II. Društvena dela.

Čitalnica národna v Ljubljani.

1971. *Letopis národne čitalnice* v Ljubljani začetkom leta 1885. — Založila čitalnica. Tisk J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. 8°. 28 strani.
Matica Slovenska.
1972. *Letopis Matice Slovenske* za leto 1885. Uredil Fr. Levec. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 1885. 8°, 495 strani.

Vsebina: 1. Socijalni problem in kmetški stan. Spisal dr. J. Vošnjak. — 2. Ženitvanjski običaji na Gorenjskem. Zapisal † Fr. Remec. — 3. Ženitvanjski običaji v tržaški okolici. Spisal D. M. Obalovič. — 4. Slovenske narodne vraže in prazne vére, primérijane drugim slovanskim in neslovanskim. Spisal J. Navratil. — 5. Topografski opis Ljubljane. Spisal Iv. Vrhovec. — 6. Znamenitosti v Tržiči na Gorenjskem iz francoske dóbe. Priobčil Ivan Tomšič. — 7. Pavel Dijakon. Spisal Sim. Rutar. — 8. Žiga Herberstein. Spisal Jos. Ápih. — 9. Bibliografija slovenska. Sestavil Iv. Tomšič. — 10. Letopis Matice Slovenske. Sestavil Evgen Lah.

1973. *Spomenica tisočletnice Metodove smrti*. Spisal dr. Fr. Kos. Založila in na svitlo dala „Matica Slovenska“; tisk „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani. 1885. v 8°. 174 str.

Družba sv. Mohora v Celovcu.

(29.590 udov.)

1974. *Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1886*. Na svitlo dala in založila družba sv. Mohora v Celovci. Z dovoljenjem visokočast. Krškega knezoškofijstva. 1885. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora. 8°, 176 + 79 strani.

Iz vsebine: Razgled po svetu. Spisal F. H. — Dneva ne pové nobena pratika. Povest, spis. P. P. — Ribica brez vode (pesen). S. M. B. — Proti žganju. Spisal dr. J. Vošnjak. — Kaj ljudje na našej zemlji jedó. Spisal Janko Pajk — Kako rastline zmrznejo in pozebejo. Spisal Janez Majciger. — Zakaj peša kmetški stan? Spisal dr. J. Vošnjak. — Lovske kvante. Nabral Fr. R. — O zavarovanji užitka ali pokojnin. Spisal J. Hr. — Pavola ali drevesna volna. Spisal A. K. — Torbica za poduk ali kratek čas. — Smešnice. — Zbirka gospodarskih, zdravniških in drugih skušenj.

1975. *Slovenski pravnik*. Poduk o najpotrebniših zakonih. Spisal Dr. Ivan Tavčar v Ljubljani. III. snopič. 1885. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovci. 8°. 305—400 str.
1976. *Sveta brata Ciril in Metod slovanska apostola*. Spisal Matija Majar Ziljski, duhoven Krške škofije. V tisočletni spomin smrti sv. Metoda izdala in založila „družba sv. Mohora v Celovcu“. Z dovoljenjem visokočast. krškega knezoškofijstva. 1885. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci. Vel. 8°. 80 str.
1977. *Življenje preblazene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa*. Popisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. IV. snopič. Z dovoljenjem visokočast. krškega knezoškofijstva. 1885. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu. Vel. 8°, 164 str.
1978. *Zgodovina svete katoliške cerkve za slovensko ljudstvo*. Spisal dr. Ivan Križanič, kanonik itd. v Mariboru.

II. zvezek. 1885. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu. 8°, 228 str.

1979. *Slovenske večernice* za poduk in kratek čas. 39. zvezek. Z dovoljenjem visokočast. krškega knezoškofijstva. 1885. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu. 8°, 112 str.

Katoliška družba za Kranjsko.

1980. *Glasi katoliške družbe*. Na svitlo dala in založila katoliška družba za Kranjsko. XIX. zvezek. V Ljubljani, 1885. Tisk „Katoliške Tiskarne.“ 8°. 187 str.

Slovensko učiteljsko društvo.

1981. *Imenik šolskih oblastev, ljudskih šol, učiteljev in učiteljic na Kranjskem*. Uredil Jakob Praedika, profesor na c. kr. učiteljišči. Založilo in izdalo „Slovensko učiteljsko društvo“ v Ljubljani. — V Ljubljani, 1885. Natisnil Jos. Rud. Milic. m. 8°. 100 str.

Marijna bratovščina.

1982. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani za leto 1884. — V Ljubljani. Založilo društvo Marijne bratovščine. — Natisnila Klein in Kovač (Eger). 1885. 8°. 16 strani.

Društvo v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani.

1983. *Letno poročilo* društva v pomoč bolnikov in za oskrbljevanje v Ljubljani za devetnajsto društveno leto 1884, 8°. — V Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač (Eger). Založilo društveno vodstvo.

III. Pravoznanska in državoznanska dela.

1984. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega* v Ljubljani od 25. novembra 1885. do 23. januarja 1886. l. (Po stenografskih zapisnikih.) 25. zvezek. V Ljubljani. Založil deželni odbor Kranjski. — Tisk Milicev. 4°. VIII., XLIX., LII., 426, 603, 189 strani.

IV. Jezikoslovje.

1985. *Jezičnik*. Knjiga Slovenska v XIX. veku. A. Spisal Jos. Mar n. XXIII. Leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Jos. Rudolf Milic. 1885. Vel. 8°. 94 str.

V. Zemljepisje in zgodovina.

1986. *Zgodovina farâ Ljubljanske škofije*. Izdaje A. Koblar. Drugi zvezek: Zgodovina Nâkelske, Dupljanske in Goriške fare. Založnik Anton Kobler. Natisnila Klein in Kovač (Eger). V Ljubljani, 1885. 8°. 190 str. (Cena 80 kr.

1987. *Kranjska mesta*. Po raznih virih sestavil P. Florentin Hrovat, vodja deške šole. Z nekaterimi podobami. Tiskal in založil J. Krajec. Novo Mesto 1885. 8°, 136 str.
1988. *Novomeško okrajno glavarstvo*. Zemljepisno-zgodovinski opis. Sodelovanjem učiteljev novomeškega okraja spisal O. Florentin Hrovat, šolski voditelj in načelnik okrajne učiteljske knjižnice v Novem mestu. Ponatis iz „Slovenca“. Založba okrajne učiteljske knjižnice novomeške. Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. 1885. m. 8°. 80 str.
1989. *Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polji*. Krajepisno-zgodovinska črtica. Spisal Matej Slekovec, kaplan pri sv. Lovrenci na Dravskem polji. Tiskal J. Leon v Mariboru. 1885. 8°. 135 str. (Cena 60 kr.)

VI. Lepoznanstvo.

1990. *Josipa Jurčiča zbrani spisi*. Založil in na svetlo dal „odbor za Jurčičev spomenik“. Uredil Fr. Levec. IV. zvezek: Pripovedni spisi. V Ljubljani, 1885. Natisnila „Narodna Tiskarna“. m. 8°. 292 str. (Cena 70 kr.)
Vsebina: 1. Tihotapec. — 2. Grad Rojinje. — 3. Klosterski žolnir. — 4. Dva brata.
1991. *Josipa Jurčiča zbrani spisi*. Založil in na svetlo dal „odbor za Jurčičev spomenik“. — Uredil Fr. Levec. V. zvezek: Pripovedni spisi. — V Ljubljani, 1885. Natisnila „Narodna Tiskarna“, m. 8°, 284 str. (Cena 70 kr.)
Vsebina: 1. Hči mestnega sodnika. — 2. Nemški valpet. — 3. Sin kmetškega cesarja. — 4. Lipe. — 5. Pipa tobaka. — 6. V vojni krajini.
1992. *Stavbinski slogi*, zlasti krščanski, njih razvoj in kratka zgodovina z dodatkom o zidani in popravljeni cerkvi. V tekstu 145 slik in 40 tabel s 303 slikami. Spisal J. Flis, spiritual v knezo-škofovem duhovenskem seminariju. V Ljubljani, 1885. Založba pisateljeva. Tisk „Katoliške Tiskarne“. Vel. 4°, 184 strani in 40 tabel. (Cena 6 gld. 50 kr.)
1993. *Poezije*. Zložil S. Gregorčič. I. Drugi pomnoženi natis. V Ljubljani. Založila in tiskala Kleinmayr et Bamberg. 1885. m. 8°, 160 str. — (Cena 1 gld. 25 kr.)
1994. *Lira in cvetje*. Poezije, zložil Franjo Zakrajšek. Od družih neodvisni I. del poezij. Založila in izdala J. Dolinar in Avg. Bremic; tiskarna Avgust Levi et comp. v Trstu 1885; m. 8°, 107 str. (Cena 60 kr.)
1995. *Za dragocenim korenom*. (Iz življenja kitajskih pogozdnikov.) Povest A. Ja. Maksimova. Poslovenil J. P. (Ponatisnjeni

- listki iz „Slovenskega Naroda.“ V Ljubljani, 1885. Natisnila in založila „Narodna Tiskarna“. mal. 8°, 141 str.
1996. *Pariz v Ameriki*. Francoski spisal René Lefebvre. Poslovenil * * * Stat n o m i n i s u m b r a. — V Ljubljani, 1885. Natisnila in založila „Narodna Tiskarna“; mal. 8°, 535 strani.
1997. *Indijska Talija*. Zbirka indijskih gledaliških iger. I. zvezek: Urvaši. Indijska drama Kálidásova. Na slovenski jezik preložil dr. Karol Glaser, c. kr. gimnazijski profesor. Založil pisatelj. Tiskarna V. Dolenc v Trstu. 1885. m. 8°, 105 str.
1998. *Antona Martina Slomškega zbrani spisi*. Četrta knjiga: Različno blago. Zbral, uredil in izdal Mih. Lendovšek, župnik Makolski. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovci. 1885. 8°, 428 str.
1999. *Oče naš*. Povest za krščansko mladost in krščansko ljudstvo. Po priporočeni častitljivega duhovna iz nemškega poslovenil Fr. Malavašič. Drugi pregledani natis. — V Ljubljani. Natisnil in založil J. R. Milic. 1885. 8°, 227 str. (Cena 60 kr.)
2000. *Izgledi bogoljubnih otrok* iz vseh časov krščanstva. Spisal in založil Anton Kržič. II. del. (Drugi natis.) — V Ljubljani, 1885. 8°, 160 str. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki. (Cena 30 kr.)
2001. *Domača čitalnica*. (II. zvezek.) 1. Cerkvica na skali, ali zveza s hudim. Pravljica. Za slovenski narod prosto predelal F. St. — V Ljubljani 1884. Založnik in prodajalec Janez Giontini. Natisnil M. Šeber v Postojni 8°, 22 str. — 2. Plačilo sveta ali žalostna usoda umetelnika. Resnična prigodba. Slovenskemu ljudstvu zapisal S. S. Brdski. — V Ljubljani 1885. Natisnil M. Šeber v Postojni. 8°, 16 str.
2002. *Slovstvena zgodovina* v slovenski ljudski šoli. Spisal Janko Leban (Gradimir), ljudski učitelj. Ponatis iz „Učiteljskega Tovariša“ 1884. in 1885. I. Natisnil in založil J. R. Milic. V Ljubljani, 1885. V vel. 8°, 50 str.
2003. *Tisočletnica Metodova*. — Spisal duhoven ljubljanske škofije. — Cena 10 kr. — V Ljubljani, 1885. — Izdal in založil odbor za priredbo vlaka na Velegrad in v Prago. Tisk „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani. 8°, 32 strani.
2004. *Mladini*. Spisal Miljenko Devojan. Tiskal in založil J. Krajec v Novem mestu. 1885. 8°, 90 str.

2005. *Nemški Pavliha* v slovenski obleki. Knjižica polna smešnih povesti za kratek čas. Nov popravljeni natis. Založil Janez Giontini v Ljubljani. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 8°, 78 str. (Cena 20 kr.)
2006. *Lažnjivi Kljukec*, kako se mu je na morji, na kôpnem in v vojski godilo. — Založil Jan. Giontini. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1885. 8°, 78 str. (Cena 20 kr.)
2007. *Rešitev o pravem času*. Povest. Nemški spisal Fr. Deutz. Prosto poslovenil Ignac Hladnik. V Mariboru 1885. Založil in prodaja Pavel Bizjak, bukvozev v Škofjiloki. — Tisk J. Leonove tiskarne. m. 8°. 59 str.

VII. Šolske knjige.

2008. *Latinska slovnica*. — Spisal V. Kermavner, c. kr. gymn. profesor. — V Ljubljani. Tiskala in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“. 1885. 8°, 241 str.
2009. *Latinske vadbe* za prvi gymnazijski razred. Sestavil Fr. Wiesthaler, c. kr. gymn. profesor. V Ljubljani. Tiskala in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“. 1885. v 8°, 160 str.
2010. *Avstrijsko-ogerska monarhija*. — Domovinoznanstvo za četrti razred srednjih šol. — Spisal in založil Janez Jesenko. — V Ljubljani. Natisnila „Národna tiskarna“. 1885. 8°, 88 str.
2011. *Aritmetika za učiteljišča*. Spisal Fr. vitez Močnik. Po drugem natisku poslovenil J. Celestina. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1885. 8°, 288 str. (Cena 1 gld. 10 kr.)
2012. *Četrto berilo* za občne ljudske in nadaljevalne šole. Sestavil Peter Končnik. (Tiskano brez premene kakor l. 1883.) Na Dunaji, 1885. V c. kr. zalogi šolskih knjig. Natisnil Karel Gorišek na Dunaji. 8°. 328 str.
2013. *Tretje berilo* za občne ljudske šole. (Tiskano brez premene kakor leta 1884.) Na Dunaji, 1885. V c. kr. zalogi šolskih knjig. Natisnil Karel Gorišek. 8°, 268 st.
2014. *Prvo berilo in slovnica* za slovenske ljudske šole. Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. V Ljubljani, 1885. Natisnila in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“. 8°, 96 str.
2015. *Abecednik* za slovenske ljudske šole. Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. IV. pregledani

- natis. V Ljubljani, 1885. Natisnila in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“. 8°, 80 str.
2016. *Veliki katekizem* za ljudske šole. (Tiskan brez premene kakor leta 1882.) Na Dunaji, 1885. V c. kr. zalogi šolskih Natisnil Karel Gorišek na Dunaji. 8°, 216 str.
2017. *Kerščanski katoliški nauk*. (Tiskan brez premene kakor leta 1883.) Na Dunaji, 1885. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 8°, 170 str.
2018. *Mali katekizem*. (Tiskan brez premene kakor l. 1884.) Na Dunaji, 1885. V ces. kr. založbi šolskih bukev. 8°, 44 str. Natisnil Karel Gorišek na Dunaji
2019. *Slavček*. Zbinka šolskih pesmi. Vglasbil Anton Nedvěd, c. kr. učitelj godbe. Druga stopnja. Drugi natis. V Ljubljani, 1885. V lastni zalogi. — Natisnil Rud. Milic. 8°, 40 str.

VIII. Šolska poročila.

2020. *Četrto letno poročilo* meščanske šole v Krškem. Priobčeno konec šolskega leta 1884/85. — Založilo vodstvo meščanske šole v Krškem. Natisnil Milic v Ljubljani. 8°, 35 str.
(Ima sestavek: Kako se črteži (plani) delajo? S podobami razložil J. B. (Jožef Bezljaj). — Poročilo je pisano v nemškem in slovenskem jeziku.)
2021. *Letno poročilo* čveterorazredne ljudske šole v Postojini 1885. — Založil krajni šolski svet v Postojini. Natisnil M. Šeber, 8°, 14 strani.
2022. *Poročilo* prve mestne peterorazredne deške ljudske šole v Ljubljani koncem šolskega leta 1884/5. — Založila I. mestna deška ljudska šola v Ljubljani. Tisk Milicev. V 8^{ki}, 11 strani.
2023. *Letno sporočilo* štirirazredne deške in dekliške šole v Krškem 1885. — Založil krajni šolski svet v Krškem. Tiskal J. Krajec v Rudolfovem. 8°.
2024. *Letno poročilo* dvorazredne dekliške šole s poldnevnikom v Kamniku o koncu šolskega leta 1884—1885. — Založil krajni šolski svet. Tiskala „Katoliška Tiskarna v Ljubljani. 8°, 7 strani.
2025. *Letno poročilo* trorazredne ljudske šole v Mengeši koncem šolskega leta 1884—1885. — Založila trorazredna ljudska šola v Mengeši. Natisnil Milic v Ljubljani, 8°, 12 strani.
2026. *Letno poročilo* štirirazredne ljudske šole v Vipavi 1884—85. Založil krajni šolski svet v Vipavi. Tiskal M. Šeber v Postojni. 8°, 9 strani.

2027. *Letno sporočilo štirirazredne deške in dvorazredne dekliske šole v Črnomlji 1885.* — Založil krajni šolski svet v Črnomlji. 8°.
Na čelu ima spis: Ali se dajo naša vina zboljšati. Črtice v prevdarek napisal Fr. Šetina.
2028. *Letno poročilo trirazredne ljudske šole v Radečah pri Zidanemmostu koncem šolskega leta 1884/5.* — Založili šolski prijatelji v Radečah pri Zidanemmostu. Natisnil Milic v Ljubljani, 8°, 11 strani.
2029. *Letno poročilo II. mestne peterorazredne deške ljudske šole v Ljubljani 1884/5.* Založila II. mestna deška ljudska šola v Ljubljani. — Tisk Milicev; v 8°, 16 strani.
2030. *Razredba učenk mestne peterorazredne dekliske šole v Ljubljani koncem šolskega leta 1884/5.* — Založila mestna peterorazredna dekliska ljudska šola. Natisnil Milic v Ljubljani. 8°, 8 strani.

IX. Molitevne in poučne knjige.

2031. *Duhovno pastirstvo.* Tretji del. Sveti zakramenti. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. V Ljubljani, 1885. Založil pisatelj. Natisnila „Katoliška Tiskarna“. Vel. 8°, 505—760 str. (Cena 1 gl. 5 kr.)
2032. *Duhovno pastirstvo.* Četrty del. Zakramentali, duhovno vladanje, pisarniška opravila. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. V Ljubljani, 1885. Založil pisatelj. Natisnila „Katoliška Tiskarna“. Vel. 8°, XII., 761—904 str. (Cena 60 kr.)
(Obe knjige ste nadaljevanje prvega dela.)
2033. *Sv. Marije Magdalene Paciške mladostna leta.* Spisal in založil Anton Kržič, katehet. — V Ljubljani 1885. Natisnili J. Blaznik-ovi nasledniki. 8°, 16 str. (Cena 5 kr.)
2034. *Lurška mati božja.* Za verno slovensko ljudstvo spisal dr. Ivan Križanič. Z dovoljenjem prečast. knezoškof. lav. ordinariata v Mariboru. — V Mariboru, 1884. Založili čč. oo. frančiškani. — Tisk J. Leona. 16°, 184 str.
2035. *Pot v nebesa ali življenje udov III. reda sv. Frančiška Serafinskega, ki med svetom živijo.* (Drugi natis.) Spisal O. Nikolaj Meznarič, frančiškan v Mariboru. 1885. Tiskal J. Leon v Mariboru. 12°, 584 str.
2036. *Officium parvum B. V. M.* ali svete dnevnice k časti presvete vsikdar čiste Device in Božje porodnice Marije, kakor

se v katoliški cerkvi molijo o raznih časih cerkvenega leta po naredbi papeža Pija V. Sestavil P. Adolf Mayr, mašnik iz reda sv. Frančiška. V Ljubljani, 1885. Tisk in založba J. Blaznikovih naslednikov. 12°, 405 strani.

2037. *Zvonček nebeški*, ali molitvene bukve z mašnimi, spovednimi, obhajilnimi molitvami, litanijami, sv. križevim potom itd. Vredil J. Parapat, duhoven ljubljanske škofije. Peti natis. V Ljubljani, 1885. Založil Henrik Ničman. Tiskala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 12°, 299 str.
2038. *Kruh angelski*. I. Molitvene bukvice. II. Pripravljavne bukvice na prvo sv. obhajilo. Po slovenski priravnal P. Hrisogon M. Z dovoljenjem visokoč. ljublj. knezoškofijstva. Drugi natis. V Ljubljani, 1885. Založil M. Gerber. 16°, 345 str. (Cena vse v usnji 42 kr.)
2039. *Mali duhovni zaklad*, ali molitve pri sveti maši in o drugih priložnostih. Sestavljen iz družih od visokočast. ljubljanskega knezoškofijstva dovoljenih molitvenikov. Priredil P. Hrisogon Majar. O. S. F. (Četrty natis.) V Ljubljani, 1885. Založil Jan. Giontini. Tiskala „Stirija“ v Gradci. 12°, 359 str.
2040. *Kruh nebeški* ali navod, pobožno moliti in častiti presveto Rešnje Telo s trojno mašo in drugimi navadnimi molitvami. Na svitlo dal Janez Zupančič. 3. natis. Založila družba sv. Vincencija. V Ljubljani, 1885. 16°, 440 str. (Cena vse v usnji 90 kr.)
2041. *Ave Marija!* Podučljivo razlaganje molitve „Češčena si Marija!“ Spisal Jožef Kerčon. V Ljubljani, 1885. Založila in tiskala „Katoliška Tiskarna“. 16°, XII. in 340 str. (Cena vse usnje 1 gld.)
2042. *Duhovni vodnik* pri domači in očitni službi božji. Molitvenik za učence in učenke, sploh za slovensko mladino. Sestavil duhovnik Lavantinske škofije. Z dovoljenjem preč. Lav. knezoškofijstva. V Mariboru, 1885. Tiskal in založil J. Leon. 124 str.
2043. *Mašne bukvice* to je: Molitve pri sveti maši, in druge vsakemu kristjanu potrebne molitve. Z dovoljenjem visokočast. ljubljanskega knezoškofijstva. 13. natis. — V Ljubljani, 1885. Založil J. Klemens, bukvovez. 24°, 320 str. (Cena vse v usnji 50 kr.)
2044. *Knjižica za ude tretjega reda sv. Frančiška*. Z dovoljenjem redovnega predstojništva Frančiškanske okrajine sv. Križa. — Samozaložba. Tiskal J. Krajec, Novomesto. 1885. 16°. 97 str. (Cena 25 kr.)

2045. *Rožni venec* za uboge duše v vicah. Samozaložba. V Ljubljani. Tisk Milicev. 4 strani.
2046. *Molitve pri očitni službi božji*. Z dovoljenjem preč. knezoškofijstva ljubljanskega. Drugega natisa. Založil in ima na prodaj Matija Gerber. Natisnil J. Rudolf Milic. V Ljubljani, 1885. 8°, 64 str.
2047. *Dejanje sv. Detinstva*. V pouk malim in odraslim. Zvezek V. Z dovoljenjem preč. škofijstva ljubljanskega. V Ljubljani, 1885. 16°, 64 str. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki.
2048. *Pridiga* o evangeljskih nasvetih. Pri novi sveti meši častitega P. Leopolda Napotnika R. S. B. dné 28. decembra 1884. v Konjicah govoril Mihael Napotnik. V Mariboru, 1885. 8°, 22 str. Založil pisatelj. Tiskal Jan. Leon v Mariboru.
2049. *Okrožnica* njih svetosti papeža Leona XIII. o krščanski uravnavi držav. V Ljubljani, 1885. Tisk in založba „Katoliške Tiskarne“. 16°, 72 strani. (Cena 6 kr.)
2550. *Pastirski list* avstrijskih škofov, govoreč o „znamenjih časa“. Vel. 4°. Tiskala „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.
2051. *Pastirski list* Jakoba, knezoškofa ljubljanskega. Natisnila „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani. 4°, 5 str.
2052. *Pastirski list* Jakoba Maksimilijana, knezoškofa Lavantinskega.
2053. *Pastirski list* Petra, knezoškofa Krškega. Založil kn.-škof. konzistorij. Tisk družbe sv. Mohora v Celovci.
2054. *Pastirski list* knezoškofa Lavantinskega o Ciril in Metodovi svečanosti.
2055. *Pastirski list* Jakoba, knezoškofa ljubljanskega o tisočnici sv. Metoda.
2056. *Bratovščina Božjega Srca Jezusovega*. Tisk „Katoliške Tiskarne“. V Ljubljani, 1885. 12°, 4 str. (Cena sto iztisov 1 gld. 50 kr.)
2057. *Apostolstvo molitve*. Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani, 1885. 12°, 4 str. (Cena 100 iztisov 1 gld. 50 kr.)
2058. *Spomin na prvo sv. obhajilo*. Založba in tisk „Katoliške Tiskarne“. V Ljubljani, 1885. (100 iztisov 4 gld. 50 kr.)

X. Različna dela.

2059. *Živinozdravništvo* ali nauk o spoznanji in ozdravljanji vnanjih in notranjih bolezni. Spisal dr. Simon Strupi.

Drugi pomnoženi natis; natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani. 1885, v 8°, 506 str.

2060. *Neposredni davki* za vse v dunajskem državnem zboru zastopane dežele avstrijsko-ogerske monarhije. Sestavil Rajko Šinek, c. kr. davkar v Malem Lošinji (Lussinpiccolo) v Istri. Založil pisatelj. Natisnila Hilarijanska tiskarna v Gorici. 1885. 8°, 144 str. (Cena 1 gld.)
2061. *Pouk o črtežih* (planih). — S podobami (28) razlaga Jos. Bezlaj, meščanski učitelj v Krškem. — V Ljubljani, 1885. Založil pisatelj. — Natisnil J. R. Milic. 1885. 8°, 23 str. (Cena 20 kr.)
2062. *Kmetom v pomoč*. Narodno-gospodarska razprava. Spisal Ivan Belec. V Ljubljani, 1885. Tisk „Katoliške Tiskarne“. 8°, 72 strani. (Cena 25 kr.)
2063. *Poročilo o društvu „Glasbena Matica“* v Ljubljani. Priobčil odbor leta 1885. — V Ljubljani. Založilo društvo „Glasbena Matica“. — Natisnila Klein in Kovač. 1885. 8°, 42 strani.
2064. *Šolski red „Glasbene Matice“* za gojence glasbene šole. — Založila „Glasbena Matica“. Natisnila Klein in Kovač (Eger) v Ljubljani. 8°, 3 strani.
2065. *Pravila „pisateljskega podpornega društva“*. — Založilo društvo. — Tiskala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 4 strani.
2066. *Pravila družbe sv. Cirila in Metoda*. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. — Založilo društvo. V 8°, 7 str.
2067. *Pravila podružnice . . . družbe sv. Cirila in Metoda*. — Založila podružnica; tiskala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 3 strani.
2068. *Deveto poročilo o računu Vincencijeve družbe* v Ljubljani za čas od 24. aprila 1884. do 24. aprila 1885. l. — Objavil družbeni predsednik dr. Anton Jarec. — V Ljubljani, 1885. Založila Vincencijeva družba. — Natisnil J. R. Milic. 8°, 20 strani.
2069. *Pravila za podružnice „Družbe sv. Cirila in Metoda“*. 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“. 8°, 4 str.
2070. *Pravila družbe sv. Cirila in Metoda*. 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 8 str.
2071. *Letno poročilo akademičnega društva „Slovenija“* na Dunaji. 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 16 str.

2072. *Pravila Savinjske posojilnice v Žavcu*. 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 16 str.
2073. *Pravila posojilnice v Črnomlji*. 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 4 str.
2074. *Pravila za „Narodni dom“*, 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 8°, 8 str.
2075. *Pravila prve gorenjske kmetске posojilnice v Podbrezji*. 1885. — Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 12 str.
2076. *Imenik molitvenih in drugih knjig „Katoliške Bukvarne“ v Ljubljani*. Tisk „Katoliške Tiskarne“. 1885. 8°, 12 str.
2077. *Računski sklep posojilnice v Celji, registrovane zadruge z neomejeno zavezo za četrto upravno leto 1884*. — Založilo društvo; tiskala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. 8°, 4 str.
2078. *Velika pratika za navadno leto 1886, ki ima 365 dni*. Na svitlo dala c. kr. kmetijska družba. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki. 16°. (Cena 15 kr.)
 Vsebina: Navadni kalendarij. — Sejmi na Kranjskem, slov. Štajerskem, Koroškem, Primorskem Hrvaškem, Ogerskem in Sedmograškem, Slavonskem. — Zabavno-poučno berilo: Friderik knez Schwarzenberg, kardinal in knezoškof Praški. — Velehrad in in ss. brata Ciril in Metod — Novi ljubljanski muzej Rudolfinum. — Dunajska mestna hiša in novo vseučilišče. — Mnogovrstne gospodarske skušnje. — Pogovor pod lipo. — Naznanila.
2079. *Mala pratika za navadno leto 1886, ki ima 365 dni*. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki. 16°. (Cena 13 kr.)
2080. *Slovenska Pratika za navadno leto 1886, ki ima 365 dni*. V Ljubljani. Natisnila in založila Kleinmayr & Bamberg. 16°. (Cena 13 kr.)
2081. *Jurjev Koledar za navadno leto 1886*. Uredoval: „Juri s pušo“ s pomočjo drugih velikih in malih Jurjev. — II. letnik. Natisnila tiskarna K. Amati-ja sinov v Trstu 1885, 8°, 112 str. (Cena 50 kr.)
2082. *Cenik lekarne Piccoli „pri angelu“ v Ljubljani*. Tiskal Blaznik v Ljubljani. 12°, 16 str.

XI. Muzikalije.

2083. *Glasbena Matica*. Zvezek XV. Njega ni! Besede Simon Gregorčičeve. Čveterospjev zložil Anton Foerster. Op.

35. Na svitlo dala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani. Tiskala Engelman et Mühlberg v Lipsiji. Vel. 8°, 5 str. (Cena 40 kr.)
2084. *Glasbena Matica*. Zvezek XVI. Zbirka slovenskih napevov ubranih za čvetero ali petero moških glasov. V Ljubljani, 1885. Na svitlo dala in založila „Glasbena Matica“. Natisnili Josip Eberle in dr. na Dunaji. Vel. 8°, 14 str.
- Obseg: 1. Slovenski svet ti si krasan (zbor), Hrabroslav Volarič; 2. Ti! (čveterospjev), Gjuro Eiserhut; 3. Planinska roža (zbor), Dr. Ben. Ipavec; 4. Pobratimija (zbor), Dan. Fajgelj; 5. Uspavanka (čveterospjev), Gjuro Eisenhut; 6. Opomin k petju (zbor), Dan. Fajgelj; 7. Za goro solnce mi zahaja (zb. in bar. solo), Ant. Razinger; 8. Kaj bi mi srcé ogrelo (zbor), Kam. Mašek; 9. Molitev za slovenski rod (zbor), Dan. Fajgelj; 10. Dievča, čo že to maš? (čveterospjev), Konsta Jahoda.
2085. *V domačem krogu*. Podpouri slovenskih narodnih pesni za klavir zložil in velečastitemu gospodu ravnatelju Francu Dominku udano poklonil Hrabroslav Volarič. Op. 4. Na svitlo dala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani. Tiskali Jos. Eberle in dr. na Dunaji. 4°, 7 str.
2086. *Predigre za orglje ali harmonijum* (tudi na klavirji izpeljivih) zložil in prečastitemu gospodu Janezu Kokošarju udano poklonil Danilo Fajgelj. Op. 15 (a). — Na svitlo dala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani. Blaznikova knjigotiskarna in kamnopolisalna. 16 str.
2087. *K tebi srca povzdignimo*. Štiri pole posamičnih glasov k Ant. Nedvédovi maši. Na svitlo dala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani.
2088. *Mi vstajamo!* Besede Gorazdove. Za moški zbor uglasbil in „Slovenskemu pevskemu društvu v Ptuj“ poklonil dr. B. Ipavec.
2089. *Pobožni vzdih*, latinska maša za sopran, alt, tenor in bas z dodanim spremljevanjem na orgljah. Uglasbil † Avg. Armin Leban, c. kr. učitelj na vadnici v Gorici. Delo I. Na svetlo dal in založil Janko Leban. — Natisnila Klein in Kovač (Eger). V Ljubljani, 1885.
2090. *Sveta maša* za mešani zbor s spremljavo orgel (ad lib.) postavil in prečastitemu gospodu, gospodu Blažu Šokliču, župniku in knezoškofijskemu svetovalcu, v vsi ponižnosti poklonil Janez Carli, organist mestne farne cerkve v Škofjiloki. Op. 2. 1885. Založil skladatelj. — Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. 4°, 8 str. (Cena 50 kr.)

2091. *Čvetero antiphon v slavo Mariji prečisti Devici in Ave Maria.* Za mešani zbor zložil in prečastitemu gospodu, gospodu Matevžu Kožuh-u, dekanu starološkemu in knezoškofijskemu duhovnemu svetovalcu ponižno poklonil Ig. Hladnik. Op. 1. V Ljubljani 1885. Lastnina skladatelja. — Tisk J. Blaznikovih naslednikov. 4°, 8 str.
2092. *Cerkvene pesni med slovenskim narodom.* Zvezek I. Izdalo in založilo cecilijansko društvo za goriško nadškofijo. 1885. Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. 4°, 32 str.
2093. *Te Deum.* Za mešani zbor zložil Ig. Hladnik. Op. 3. V Ljubljani, 1885. Lastnina skladateljeva. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. 4°, 8 str. (Cena 40 kr.)
2094. *Cerkveni Orglavec.* Izdal Karol Tribnik.

LETOPIS MATICE SLOVENSKE.

Sestavil **Evgen Lah**, društveni tajnik in knjižničar.

I.

Poročilo o delovanji „Matice Slovenske“

v dobi od 1/12 1885—1/11 1886.

71. odborova seja, dné 23. decembra 1885.

Navzočni: J. Marn (prvosednik); dr. A. Jarc, A. Kržič, dr. Fr. Lampe, Fr. Lecc, A. Praprotnik, L. Robič, I. Vavrù, I. Vilhar, M. Vodušek, Fr. Wiesthaler, A. Zupančič, dr. J. Zupanec in M. Zolgar. Skupaj 14.

Prvosednik naznanja, da sta pregledala in potrdila zapisnik o 70. odborovi seji odbornika Pleteršnik in Wiesthaler.

Prvosednik čestita v svojem in v odborovem imenu navzočnemu ravnatelju Wiesthalerju k njegovemu povišanju, se mu zahvaljuje za njegovo dosedanje marljivo delovanje in izreka trdno nadejo, da bo tudi kot unanji odbornik Matice krepko podpiral. Ravnatelj Wiesthaler se zahvaljuje za laskavo priznanje in obljubi tudi v prihodnje Matici na korist delovati, kolikor bo pri njegovih skromnih močéh mogoče. — Pri tej priliki sklene odbor tudi pridnim dijakom c. kr. nižje gimnazije kranjske darovati več primernih knjig iz društvene zaloge, za koje darilo se ravnatelj Wiesthaler v imenu dijakov zahvali.

Drugim ključarjem mestu ravnatelja Wiesthalerja imenuje odbor profesorja Antona Zupančiča, drugim poverovateljem odborovih zapisnikov mestu ravnatelja Senekoviča pa profesorja Pleteršnika.

Prof. Scheiniggu v Celovci se dovoli, da pregleda in po potrebi porabi Vrazovo literarno zapuščino, katero sedaj hrani tamošnji prof. dr. J. Sket.

Nagrade pisateljem in korektorjem društvenih knjig za leto 1885. se odobré z nekaterimi spremembami večinoma v zmislu dotičnih nasvetov književnega odseka.

Društvenim knjigam 1885. l., ki bi utegnile kot založne knjige ostati še v posameznih iztisih, se določijo kupne cene.

Poročilo o stanju tiska društvenih knjig se vzame na znanje z nekaterimi opomini za prihodnje postopanje nasproti tiskarnam.

Po daljšem posvetovanji o knjigah za prihodnje leto, kojih sklene odbor izdati troje, se odloči odbor konečno za to, da izda Matica: a) „Letopis“ za l. 1886. v obsegu kacic 20—22 tiskovnih pol (urednik mu bo prof. Levec; obliko naj ima isto, vsebino podobno; poziv do pisateljev s konečnim obrokom do 30. aprila je pridejan Letopisu za l. 1885); b) kot drugo knjigo, iz lep-slovja, Kraszevskega povest. „Koča za vasjo“, v umrlega Podgoriškega prestavi in J. Cimpermana jezikovni, nekoliko pa tudi stvarni preosnovi (knjiga ima obsezati kacic 12 tiskovnih pol); c) kot tretjo knjigo kak daljši spis znanstvenega sodržaja, v obsegu 10—12 tiskovnih pol; po katerem naj odbor še poizveduje.

Povodom tega razpravljanja je odbor nekaj spisov, ki jih ima Matica že manj ali več časa na razpolaganje, po zaslišanji dotičnih strokovnjaških ocen potrdil, nekaj jih je sklenil pisateljem vrniti, ker iz različnih vzrokov ne ustrezajo društvenim zahtevam, zopet druge je sklenil pospeševati.

Društvena hiša na Bregu št. 8. se ponudi v nakup pod nekoliko zljajšanimi pogoji.

Poročilo o dosedanjem delovanji odseka za Kopitarjevo zadevo vzame odbor na znanje in se zjedini v tem, kako ravnati nadalje.

Matica je darovala nekaterim ljudskim šolam več založnih knjig za njih knjižnice in odbor je sklenil jednake prošnje družih ugodno rešiti.

O vseh Svetih je položila Matica v imenu društva českih arhitektov in inženierjev v Pragi na tukajšnji Resslerovi grob venec in obljubila, ako od društva v ta namen naprošena, mu tudi v prihodnje ustrezati.

Ukaz mestnega magistrata gledé naznanila občnih zborov in sprememb v odboru se vzame na znanje.

Posestnik J. Kralj v Ilijaševcih pri Ljutomeru je jedno svojo delnico od banke Slovenije, v znesku 7 gld., daroval Matici, drugo, v istem znesku, za oltar ss. Cirila in Metoda. Odbor mu je poslal za to darilo zahvalno pismo.

Nekemu knjigotržcu, ki želi dobivati matičine založne knjige v komisijo, odbor prošnjo odbije z ozirom na dotični sklep 66. odborove seje.

Za 1885. leto je plačalo 1096 letnikov, tedaj 17 več kot lani. Od zadnje seje je društvu na novo pristopilo 21 udov (1 ustanovnik in 20 letnikov). Vsega skupaj šteje Matica letos 162 novih udov, izmed teh 5 ustanovnikov. Vsi oni, ki niso plačali niti za letos, niti za lani, so v imeniku opuščeni. Več poverje-

nikov je bilo treba zaradi zaostalih udnin njih poverjeništvu ponavljaje opominjati; isto velja o nekaterih posameznikih. Kdor udnine ne plača, ne dobi knjig. V imeniku so le oni, ki so plačali, ali pa k večjemu peščica onih, od katerih ima odbor jamstvo, da skoro poravnajo udnino.

Knjižnica se je pomnožila od zadnje seje za 28 knjig, zvezkov in časopisov; dobila je pa Matica le-te vse od društev, s katerimi stoji v književni zvezi. (Družba sv. Mohorja (6), Slov. dobrodelni komitet (8), C. akademija v St. Petersburgu (1), Matica Srpska v Novem Sadu (3), Imp. univ. v Kijevu (4), Spolek gabelsb. stenografov (2), Češki muzej (2).

Gledé nekaterih poverjeništev, ki so izpraznjena vsled smrti ali premeščenja bivših poverjenikov, se stavijo in sprejmó primerni nasveti; pri družih se vzemó že izvršene spremembe na znanje.

72. odborova seja dné 17. marcija 1886.

Narzočni: J. Marn (prvosednik); dr. A. Jare, A. Kržič, dr. Fr. Lampe, Fr. Levec, M. Pleteršnik, A. Praprotnik, L. Robič, F. Stegnar, J. Šuman, I. Tomšič, I. Vavrů, I. Vilhar, A. Zupančič, V. Zupančič in dr. J. Zupaneč (odborniki). Skupaj 16.

Prvosednik naznanja, da sta pregledala in potrdila zapisnik zadnje odborove seje odbornika Kržič in Vavrů, ter pozove poverovatelja današnjega zapisnika odbornika Kržiča in Pleteršnika.

Potem omenja smrti nekaterih gospodov, ki so bili z Matico, bodisi kot pisatelji, bodisi kot člani v ožji zvezi. Dalje naznanja tudi, da je Matica poslala več pisem iz Kopitarjeve korespondence do J. Zupana in še nekaj družih pisem prof. dr. Jagiću, da jih vsled lastne želje primerno porabi in o svojem času društvu vrne. Prof. Jagić pa je društvu daroval več dragocenih knjig iz svojega peresa.

Matica je poslala A. Batjuškovo v St. Petersburg zahvalno pismo za dragoceno književno darilo (2 obsežna zvezka starinskih publikacij s krasnim albumom).

Nekatera društva in zavodi se zahvaljujejo za podarjene jim knjige, drugim jih sklene odbor na njih prošnje podariti, zopet drugim pod olajšanimi pogoji prodati. Poudarja se, da se je treba pri tacih in jednacijh prilikah ozirati posebno na one knjige, katerih ima društvo še zelo dosti (Krsnikova „Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije“ in Rossmassler-Tuškovci „Štirje letni časi“) na razpolaganje, posebno nasproti šolskim zavodom, ker utegneta imenovani knjigi prijati dijakom vrhu koristnega berila še pri šolskem pouku samem.

Odbor sklene z dovoljenjem g. darovalca veliko zbirko (176) čeških šolskih knjig, ki jo je častni član Lego poslal Matici in namenil v prvi vrsti profesorjem srednjih šol, odstopiti učiteljskima knjižnicama, gimnazijeki in realski, v Ljubljani.

S „Hrvatsko Matico“ se ponovi književna zveza.

Poročilo o ptujem premoženju v društveni oskrbi in njega prirastek v zadnjem letu (gl. računsko poročilo) se vzame na znanje.

Poročilo o treh društvenih knjigah za letošnje leto (oblika, obseg, vsebina, papir in število iztisov) se odobri. Tisk se ima med tri tiskarne, ki so napravile dotične ponudbe, tako razdeliti, da prevzame vsaka tiskarna jedno knjigo, in odbor določi pri tej priliki, kateri tiskarni se ima vsaka posamezna knjiga izročiti v delo. Tiskati se ima po 1700 iztisov. Oblika knjigam bodi razven leposlovne ista, kot lanskim; leposlovna pa izide v mali osmerki, ker je le-ta leposlovnim knjigam primernejša. Z vsako tiskarno se ima skleniti natančna pogodba, da ne bode končno nikakešnih zamud in zadržkov.

Nameri zaradi nakupa pisateljskega lastništva (umrlega M. Vilharja in prof. Stritarja spisi) se pri glasovanju po dolgej in vsestranski debati odbijeta z veliko večino, bodisi zaradi previsoke cene z ozirom na resni materialni položaj društva, bodisi zaradi pretežavnega razbiranja tvarine, bodisi zaradi vsebine spisov.

Nekatere rokopise sklene odbor po zaslišanju dotičnih ocen vrniti pisateljem kot neporabljive; druge vrača pisateljem v prenosno, zopet drugi se imajo po moči pospeševati.

Matica je poslala v zmyslu dotične novejšje naredbe mestnemu magistratu zahtevano poročilo o društvenem delovanju pretečenega leta.

Gledé nakupa društvene hiše na Bregu št. 8. sklene odbor ostati pri dosedanjih pogojih in odbiti prenizko ponudbo novega ponudnika.

Odbor vzame z odobravanjem na znanje, da je deželni zbor, oziroma deželni odbor, ugodno rešil prošnjo zaradi denarne podpore gledé izdavanja šolskih knjig in naklonil Matici podporo 500 forintov, in pritrđi temu, da se mu primerna zahvala izreče v občnem zboru.

Več zaostalih poverjenikov je Matica povprašala, hoté li ostati še poverjeniki? Nadalje je pozvala 100 bivših društvenikov, naj pristopijo društvu vnovič, in povabila 200 družih gospodov, naj ji pristopijo na novo.

Na znanje se vzemó spremembe v poverjeništvih. Nekateri novi poverjeniki se potrdé; drugod se stavijo za poverjeništvu dotični nasveti; zopet drugod se sklene še nekoliko časa počakati.

Za lansko leto je plačalo 1123 letnikov, za letos 228; od zadnje seje je pristopilo društvu na novo 12 letnikov, jeden letnik (prof. dr. Kos v Gorici) je pa postal ustanovnik.

Poročilo o knjižničnem prirastku (66 knjig, zvezkov in časopisov; 3 slovenskih, 13 hrvatskih, 4 srbske, 2 bolgarski, 7 čeških,

34 ruskih in rusinskih, 2 nemški in 1 latinska; 16 vsled daril, 50 po zamenji) se vzame na znanje.

Odbor pozdravi s posebno radostjo naznanilo, da hoče odličen ustanovnik zalagati staroslovenske spomenike, ki naj bi jih sprti s novoslovenskimi prevodi na svetlo dajala „Matica Slovenska“. Razgovor o tem predmetu se preloži na prihodnjo sejo.

Letošnji redni veliki zbor bo v sredo 28. aprila. Nasveti društvenikov (§§. 4. lit. a. in 8. društvenih pravil) se imajo odboru naznaniti in predložiti najpozneje do 7. aprila.

Konečno se še odobrita račun za 1885. in proračun za 1887. leto z vsemi postranskimi računi.

XXI. redni veliki zbor, dne 28. aprila 1886.

Navzočnih nad 60 društvenikov; predseduje prof. Jos. Marn.

Predsednik se spominja prejšnjih predsednikov in pové, kako je prišlo do tega, da vodi društvo na notranje in današnji zbor on; omenja malo veselih zborovanj v preteklih letih in izreka vsled tega nekako bojazen tudi o današnjem. Prosi, naj imajo gospodje z njim potrpljenje. Brani odbor, da stori vse, kar naredi, le iz dobre volje, iz rodoljubja; njegovo delovanje naj se sodi drugače, kakor na pr. v državnem zboru; primerja matičin zbor z gosposko zbornico, kjer naj se razprave vršijo bolj akademiško. Prosi slovensko časopisje, naj mu bode pred očmi dobra, sveta slovenska stvar, katera naj se javno nikar ne smeši in ne sumniči. Govornik spodbuja poverjenike, naj odboru radi postrežejo ter udom točno razpošiljajo knjige, da bi ne bilo treba po preteku treh mesecev po njihovem razposlanji slišati pritožeb posameznih društvenikov, da še nimajo knjig. S pohvalnimi besedami omenja tajnikovega delovanja. Povdarja, da se je odbor strogo ravnal po zborovih naročilih in imel posebno pred očmi varčno ravnanje s premoženjem. Konečno s kratkimi besedami naznani vrsto razpravam zborovim.

Računski sklep za l. 1885. se odobri brez debate po stvarnem tajnikovem pojasnilu, iz katerega je razvidno, da se je dolg glavnici zmanjšal lani za 788 for. 30 $\frac{1}{2}$ kr., da tedaj znaša le 9540 for. 28 $\frac{1}{2}$ kr., ker so se pasivni zastanki bili znižali iz 3093 for. 22 $\frac{1}{2}$ kr. na 1494 for. 32 kr. in je Matica tekom lanskega leta izplačala pisateljske nagrade dveh let in tiskarske račune poldruega leta. (Gl. rač. poročilo.)

Presojevalci društvenih računov o novčem gospodarstvu, katerih sodbe naj bi se po prof. Raičevi želji na kakov način objavljale zboru, volijo se po nasvetu odb. Kluna per acclamationem člani: A. Raič, dr. J. Staré in Drag. Žagar.

Proračun za l. 1887. se odobri po kratki stvarni debati, v kateri priporoča član Trstenjak, naj se štedi v poročilu in imeniku z drobnim tiskom, s kraticami itd. Odgovarja se mu, da bi

tako dosežena svota bila neznatna in da odbor že sam dela na to, kar bode razvidno iz poročila tajnikovega.

Pri računu o ptujem premoženji v društvenega odbora oskrbovanji pojasnuje tajnik, da je narastlo za 1186 for. 24 kr., in sicer za 332 for. 25 kr. v obrestih, za 853 for. 99 kr. pa vsled Jurčičeve ustanove Notranjcev, katero je odbor lani prevzel v svoje varstvo in s Tomšičevo spojil v jedno. O tem želi član Hribar nekega pojasniti, katero pa se mu po predsednikovem obetanju da tudi v poročilu.

Potem vzame zbor na znanje tajnikovo poročilo o zgodovini društvene hiše na Bregu šte. 8., o pogajanji zaradi prodaje in kako se je pogajanje konečno razbilo. Hišo je kupila Matica za 9700 for., vsled dvakratnih večjih poprav je skočila njena cena na 11.400 for. Hiši naj se, ako je Matica ne proda, zviša najemščina, kar je odbor nekako že sklenil, ker je dosedaj prenizka.

Pri dopolnilni volitvi, za katero so bili prevzeli skrutinij člani: F. Stegnar, I. Šubic in A. Mikuš, so dobili: S. Gregorčič 288, dr. J. Poklukar 224, dr. I. Tavčar 185, A. Raič 182, I. Hribar 179, V. Kermavner 169, I. Murnik 158, dr. H. Dolenc 145, A. Kaspert 141 in J. Kersnik 136 glasov ter so tedaj izvoljeni za odbornike v zmislu §. 12. društvenih pravil na štiri leta. Dobili so pa razven teh še: Fr. Povše 129, dr. J. Pajek 120, I. Tomšič 119, dr. L. Požar 117, J. Flis 112, K. Klun 111, dr. J. Sterbenc 103, dr. J. vitez Tonkli 100, A. Trstenjak 64, M. Cilenšek 15. A. Fekonja in Fr. Hauptmann, po 14, dr. Fr. Kos 5, J. Celestina in dr. J. Vošnjak po 4, V. Boštner, L. Pintar in I. Vrhovec po 3, in nekateri po 2 in po 1 glas.

Tajnik prebere letno poročilo o odborovem delovanji v dobi od 1. aprila 1885. do 31. marca 1886. leta. Poročilo govori najpoprej o sejah, katerih je bilo 5 odborovih, tri so bile gospodarske in tri književne in o njih najvažnejših razpravah. Poročilo razpravlja lanske in letošnje društvene knjige (število, obliko, obseg in vsebino), dalj časa hranjene, nedogotovljene, pospeševane in vrnene rokopise. Oménja, da je odbor izrazil svoje stališče nasproti željam, nasvetom in resolucijam zborovim, da se je strogo ravnal po sklepih zadnjega rednega velicega zbora (leposlovni odsek, prošnja na deželni zbor zaradi podpore gledé izdavanja šolskih knjig itd.). Poročilo govori dalje o nekaterih spremembah, katere je odbor vkrenil zaradi notranje osnove Letopisa, o književni zamenji, književnih darilih, o zalogi in o razmerah s knjigotržci, o pregledu društvenih denarnih knjig po računskih presojevalcih, o škontriranji društvene blagajne. Poročilo našteva slovanske slavnosti, katerih se je Matica udeležila, katerih ne in zakaj; dalje govori o tem, kaj je odbor zaradi prenosa Kopitarjevih kostij vkrenil in kaj bode v tej zadevi še storiti. Tem podatkom sledi obširnejše poročilo o društvenikih (napredek in nazadovanje po

posameznih dekanijah v primeri med lanskim in predlanskim letom; kaj da je odbor storil, da si Matica stare ude ohrani in novih pridobi) in o poverjenjskih spremembah vsled smrti, odpovedi ali pa preselitve prejšnjih poverjenikov. Konečno se spominja poročilo še umrlih letnih in ustanovnih članov (zadnje našteva imenoma) in društvenih sotrudnikov.

Med poročilom pri točki, da je deželni zbor poklonil Matici 500 gold., pozove predsednik pričujoče, naj vstavši „per acclamationem“ mu votirajo pristojno zahvalo. Po prebranem poročilu povabi istotako prvosednik zbor, naj umrlim članom in sodelovalcem istim načinom izkaže svoje iskreno sožalje.

Na to se prične o letnem poročilu razprava. Oglasi se član Hribar o Jurčič-Tomšičevi ustanovi, želeč nekega pojasniti. Potem spregovori o českich knjigah, ki jih je Matici poslal častni član g. Lego in jih je po odborovem sklepanji namenila nekaj knjižnici gimnazijski, nekaj realski, češ da ne odobrava tega sklepa. Matica naj si ustanovi polagoma veliko narodno knjižnico. Kdor si knjig želi, naj si jih išče pri Matici, tako utegnejo privabiti se novi člani. Razven tega priporoča, naj se novo pristopivšim članom darujejo po njih želji dosedanje društvene knjige, in da se njih velika zaloga zmanjša, naj se jim cena še bolj zniža. — Prvosednik omenja, da se je gledé Jurčič-Tomšičeve ustanove odbor že doslej ravnal po izrečenih željah, da bode tudi v prihodnje čakal, da dotična svota naraste, in razodeva prošnjo, naj se nakloni še več tacih ustanov Matici, ki bode potem mogla toliko več knjig dajati na svetlo. O českich knjigah pravi, da je odbor poprašal darovalca, kateri je rad privolil v ta namen, da knjige več koristijo. Knjige, ki se imajo darovati, so le šolske. Sicer pa odbor sklepa doslej še ni izvršil. O društvenih knjigah kaže, da jih odbor vsigdar rad daje novim udom; o ceni vendar meni, da bi bilo že sramotno, jo še bolj zniževati. Zbor se zadovolji s tem pojasnilom.

Na to se letno poročilo odobri.

Nasvet, ki ga stavi v odborovem imenu prof. Pleteršnik, naj voli zbor dr. V. Jagića, naslednika dr. Miklošičevega na dunajski slovanski stolici, društvenim častnim članom, se soglasno in z odobravanjem sprejme.

Zbor vzame na znanje poročilo, katero iz odbora daje prof. Levac o prenosu Kopitarjevih kostij. Ker po pravilih odbor v take namene ne sme izdajati svot, naznanja, da bi nekaj stroškov prevzelo mesto, nekaj Kopitarjevi čestilci s prostovoljnimi darovi, in kolikor bi primanjkovalo, naj bi dodala Matica. Zbor v to privoli, sprejemši nasvet člana Hribarja, da se najpoprej v ta namen napravi subskripcija po časopisih slovenskih. Predsednik mu na to omenja, da se bode itak volil odsek ad hoc iz odbornikov mestnih in matičinih, kateremu bode ta naloga, in da se popro-

sijo že sedaj naši državni poslanci, da tudi pri železnici s svojim vplivom pridobé kacic olajšav, in tako je rešena prva interpelacija člana Trstenjaka.

Druga interpelacija člana Trstenjaka došla je književnemu odseku, zakaj je odbil nakup lastništva Stritarjevih spisov, in odboru predlog, naj občni zbor vnovič poprime se te stvari ter pridobi si omenjeno lastništvo. — Na drugo interpelacijo je odgovoril tajnik v odborovem imenu: a) Zaradi previsoke cene 2000 gld.; b) zaradi duba, ki veje v spisih in ki ne bi ugajal večini matičinih družbenikov; c) zaradi težave, izbrati iz spisov le tvarino primerno. — Tem razlogom pristavi predsednik še tudi, da so spisi Stritarjevi vsi še novi — stari nekako 16 let — in da se nahajajo v rokah učenjakov, po knjižnicah itd., in se toraj lahko še dobijo. Tudi prečita iz pisma Stritarjevega, da naj ravna vsakdo po svojem prepričanju brez zamere. Ker se je prvosedniku zdelo, da je dejanje odborovo posebej in novi predlog za se obravnati, dal je na glasovanje sklep odborov. Na opomin člana Hribarja, naj predlagatelj poprej utemelji svoj predlog, da tudi njega sliši veliki zbor, pusti se mu beseda. Član Trstenjak utemeljuje svoj predlog v dolgem govoru, v katerem zahteva, naj se Matica ozira bolj na srednji stan, na meščanstvo, na ženstvo, kojemu naj pomaga do slovenske omike z „lepo knjigo“. Govori veliko o Stritarji in njegovih zaslugah, o matičinega odbora manjšini pa o občinstvu slovenskem; zatrjuje, da govori za ta predlog v imenu mnogih učiteljev in duhovnov, obrtnikov in meščanov, katere ponosen zastopa itd. (Poprej že in vzlasti med govorom Trstenjakovim odide več zbornikov.) — Na to poprime prvosednik besedo v odborovem in lastnem imenu, da mu je do tega, da se občni zbor izreče, je li odbor v tej stvari prav ravnal ali ne. Ker so nekateri hoteli kaj še odgovarjati, pravi, da se to zgodi lahko po tem glasovanju, kadar bo še prosto povedati vsakateremu svoje mnenje, da glasovati, in občni zbor pritrđi odborovemu ravnanju s 34 proti 13 glasovom.

Potem spregovori še odbornik Klun rekši, da je zelo čudno, kako more predlagatelj priporočati štediti na eni strani pri črkah, v imeniku itd., kar bi znašalo največ 10 gld., na drugi strani pa zahteva, naj Matica takoj žrtvuje 2000 gld. za spise Stritarjeve. Ko bi se bilo dokazalo, da je njihova izdaja potrebna, glasoval bi za-njo, al ta potreba se ni dokazala, spisi se še dobivajo itd. Tudi je sklicoval se predlagatelj na srednji stan, na meščane, obrtnike, pové naj nam na katere, morda na take, ki še niso udje „Slov. Matice“. Temu nasproti brani član Trstenjak svoje stališče in, ko izpregovori še član prof. Raič, da so spisi Stritarjevi velike vrednosti, da bi Matici zalegli za pet in več let, da je Matica dolžna sploh skrbeti Slovincem za omiko, pristavi — ko se nikdo več ne oglasi — prvosednik to, da je zelo

dvomljivo, bi li prof. Stritar po vseh teh razpravah hotel še spuščati se v kak' dogovor, in sklene tri četrt na sedem zvečer zbor „Maticе Slovenske“.

73. odborova seja, dne 12. maja 1886.

Narzočni: J. Marn (predsednik); dr. H. Dolenc, I. Hribar, dr. A. Jarc, A. Kaspret, V. Kermavner, J. Kersnik, A. Kržič, dr. Fr. Lampe, M. Pleteršnik, A. Praprotnik, L. Robič, F. Stegnar, L. Svetec, J. Šuman, dr. I. Tavčar, I. Vavrù, I. Vilhar, A. Zupančič, V. Zupančič in dr. J. Zupanec (odborniki). Skupaj 21.

Predsednik naznanja, da sta zapisnika o LXXII. odborovi seji in o XXI. rednem velikem zboru pregledala in potrdila poverovatelja Kržič in Pleteršnik, kar brez ugovora obvelja.

Potem poroča, da odbornik Murnik izročeneга odborništva ni sprejel vsled preobitega družega posla, da bode toraj treba na njegovo mesto pozvati družega.

Odbor sklene častnemu članu, dr. Vatroslavu Jagiću, poleg navadnega pisma, kadar se preseli na Dunaj, poslati častno diplomu.

Potem se vrše volitve in so voljeni: Josip Marn (z 19 glasovi izmed 21) prvosednik; Franc Levec (s 16 glasovi) prvi in dr. Josip Poklukar v ožji volitvi (s 13 glasovi) drugi podpredsednik. Z vsklikom se potem izvoli: Ivan Vilhar blagajnik; Luka Robič pregledovalec društvenih računov; Andr. Praprotnik in Anton Zupančič ključarja; Ant. Kaspret in Anton Kržič poverovatelja sejnih zapisnikov.

Predsednik se zahvaljuje za izkazano mu čast; pravi, da se je te časti doslej branil zaradi svoje bolehnosti, da pa letos izvolitev sprejme, ker se mu zdravje nekoliko boljša, ker mu tajnik delovanje bistveno olajšuje in ker si je v svesti, da ga bodo vsi — kakor dosedanji tako tudi novi — odborniki krepko podpirali. Pravi, da je ravno včeraj minulo od prvega občnega zbora 21 let, v katerem je bil voljen prvi stalni odbor, iz katerega nas je domačih danes tukaj še petorica (starosta dr. Zupanec, blagajnik Vilhar, profesor Vavrù, ravnatelj Praprotnik in govornik sam) — stara garda, kakor pravi naš Davorin. Pozdravlja novoizvoljene odbornike in čestita društvu k njegovemu pomlajenju, spominjaje se besed ranjkega Slomšeka, naj se premenitev godi, da se družba z novoizvoljenimi pomladi, po starih pa v lepem redu hrani. Povdarja složno delovanje na korist jedinemu višjemu namenu, ki ga ima društvo. Prosi odbor naj gleda vedno na to, de se oseba nikdar ne žali; naj odborniki, če so že kterikrat „inimici rei“, vedno ostanejo „amici personae“. Naj se spoštujejo vsi stanovi, ker so vsi potrebni; naj se posebej ne prezira duhovniški stan, ki se je že od nekdanj dejansko zanimal za slovensko slovstvo in je tudi Matici velika zaslomba. Konečno izraža govornik željo, da se varuje potrebna tajnost sejnih razprav.

Predno se vrši volitev v odborove odseke, sprejme se predsednikov nasvet, naj bi se odsekoma število članov primerno skrčilo, ker bi se s tem delovanje močno olajšalo in ker pridejo vse obravnave odsekov tako ali tako v konečno rešitev pred odbor, in naj bi imel gospodarski odsek v prihodnje le po tri, književni odsek pa kot važnejši, ker se peča z izdavanjem knjig, kot z najmenitnejšim društvenim namenom, po sedem ljubljanskih odbornikov, ki naj bi bili zopet zastopniki kolikor mogoče raznih stanov ali šolskih vrst. Unanji tako ne morejo prihajati k posvetovanju; kadar pa bode kazalo, naj se vsakteri odsek pomnoži s strokovnjaki ali z odborniki, kateri so mu ravno potrebni. Z vsklikom se potem izvolijo: a) v gospodarski odsek: L. Robič, dr. I. Tavčar in I. Vilhar; b) v književni odsek pa: A. Kržič, Fr. Levec, M. Pleteršnik, A. Raič, F. Stegnar, Ant. Zupančič in Vil. Zupančič.

Vse potrebne priprave za Kopitarjevo slavnost se popolnoma prepusté posebnemu odseku ad hoc, kateremu bodi skrb za to, da se slavnost za društvo častno izvrši. Matico bodo v tem odseku zastopali prof. Levec, dr. Tavčar in dr. Zupanec.

Gledé ponudbe odličnega matičinega ustanovnika, društvo naj bi dajalo staroslovenske spominke v izvirniku in v noslovenski prestavi s kratko razlago na svetlo, da je on potem založi, sklene odbor delo izročiti posebnemu odseku, da v ta namen napravi osnovo, ki se ima ponudniku potem predložiti v prevdarek in konečno odobrenje.

Na mesto gospoda, ki odborništva ni sprejel, se odloči odbor, naj predsedništvo pozove onega gospoda, ki je za izvoljenimi dobil največje število glasov; če bi ta ne hotel odborništva sprejeti, naj povabi njegovega naslednika, itd. — Ker sta se na dotično povabilo za g. Murnikom odpovedala tudi gg. Fr. Povše in dr. Jos. Pajek, naprosi se g. Ivan Tomšič, da vstopi zopet v odbor, na čast in na korist Matici, ki odborništvo tudi sprejme.

Na predsednikovo vprašanje, kaj naj se stori s českimi šolskimi knjigami, ki so darilo g. Lega, sklene odbor po novem razgovoru, naj se ne dadó učiteljskima knjižnicama tukajšnjih srednjih šol, marveč ostanejo naj v društveni knjižnici.

Odbor vzame na znanje poročilo o nekaterih denarnih zadevah (računi, tirjatve, ki se tičejo Matice).

Poročilo o letošnjih društvenih knjigah se odobri. Vse konečno sklepanje o došlih in obljubljenih rokopisih, kakor sploh o vseh jednacijah književnih zadevah, se prepušča književnemu odseku.

Nekateri šolski zavodi se zahvaljujejo za podarjene jim knjige iz društvene zaloge, drugi zopet prosijo zanje, kar jim odbor po možnosti dovoli.

Več novih poverjenikov se soglasno odobri; zaradi nekaterih mest, manj ali dalj časa izpraznjenih, se stavijo dotični primerni nasveti,

Za lansko leto je plačalo 1126 letnikov, za letošnje pa 377. Od zadnje odborove seje ($17/3$) je pristopilo Matici na novo 25 letnikov.

Književni prirastek znaša od zadnje seje 41 knjig, zvezkov in časopisov (26 po zamenji, 15 vsled daril; 19 českih, 17 ruskih, 4 sorbske in 1 srbska).

Gospodarskemu odseku se prepusti, da primerno uravná najemščino v hiši na Bregu št. 8.

Zastopnikom v upravnem odboru „Narodnega Doma“ se potrdi dosedanjí zastopnik g. Robič.

Odbor dovoli, da se vezati da nekaj slovenskih knjig iz društvene knjižnice.

Ker se nihče več ne oglasi k besedi, zaključí predsednik sejo ob 7 $\frac{1}{2}$ uri na večer.

74. odborova seja dné 9. oktobra 1886.

Nazočni: Gg. J. Marn (predsednik); dr. H. Dolenc, dr. A. Jarc, A. Kaspret, A. Kržič, dr. Fr. Lampé, M. Pleteršnik, A. Praprotnik, A. Raič, F. Stegnar, L. Svetec, J. Šuman, dr. I. Tavčar, I. Tomšič, I. Vilhar, M. Vodusek, V. Zupančič in dr. J. Zupanec (odborniki). Skupaj 18.

Ker sta zapisnik 73. odborove seje potrdila poverjenika, gg. Kaspret in Kržič, ga vzame odbor brez ugovora na znanje.

Za poverovatelja današnjega zapisnika poprosi predsednik gg. Raiča in Tomšiča.

Najprej se predsednik hvalno spominja umrlega Božidara Raiča, pisatelja in odbornika matičinega od začetka njenega obstanka, ter pové, da je Matica poklonila mu dostojen venec s trakom ter o pogrebu razobesila zastavo, kar odbor blagovoljno odobri. Potem omenja odpovedi g. Murnika, po katerem bi bila imela stopiti po odborovem sklepu v odbor najprej g. Povše in za njim g. dr. Pajek. Ker sta pa ta dva pismeno se odpovedala, povabil se je na nju mesto g. Tomšič, katerega v imenu odbora pozdravlja, izrazujoč željo, naj bi društvo tako krepko podpiral tudi v prihodnje kakor doslej. Dalje naznanja, da se je g. Hribar odpovedal matičinemu odborništvu; mesto njegovo naj se popolni o prihodnjem velikem zboru.

Predsednik o priliki pozdravlja g. dr. Tavčarja za prijazno uslugo, da hoče „Matico Slovensko“ zastopati v vseh njenih pravnih zadevah, in narod slovenski bode mu zato hvaležen.

Dalje osvetljuje razmere pri „Hrvatski Matici“, o katerih je imel osebno priliko prepričati se pri njenem tajniku gospodu Kostrenčiču, pojasnuje, zakaj da „Slovenska Matica“ doslej še ni dobila knjig „Matice Hrvatske“, in dostavi, da ima „Hrvatska

Matica" s poverjeniki in člani pogostokrat iste sitnosti, kakor slovenska. Ker je „Slov.-hrvatska slovnica“ popolnoma pošla in se po njej močno povprašuje, omenja posebne knjige, po kateri bi se morebiti obe Matici zjedini in vzajemno delo na skupne stroške izdali na korist Slovincem in Hrvatom. Dalje pravi, da je „Hrvatska Matica“ izdala pred nedavnim časom knjige za 1885. leto; „Slov. Matica“ jih izdá najpozneje v dveh mesecih za 1886. leto. Ž ozirom na životopis o ranjem Cafu v „Letopisu“ 1878. l. in na poročilo o smrti njegovi v „Novicah“ l. 1874. zatrjuje predsednik, da „Akademija jugoslovanska“ njegove literarne zapuščine ni dobila nobene, „Slovenska Matica“ pa le ono, katera je v „Letopisu“ l. 1875. str. 17 omenjena. Spominja se posvetovanja odseka za izdavanje staroslovenskih spomenikov in dosedanje usode njegovih nasvetov.

Odbor pritrди temu, da gratissempларov društvenih knjig ni treba pošiljati političnim listom, ki jih le naznanjajo; pošiljajo naj se, kakor doslej, nekaterim večjim lepoznavskim časopisom slovanskim.

Odboru se naznani dopis iz odbora pisateljskega društva, naj bi se porabil za Vodnikov spomenik fond, ki ga oskrbljuje Matica, v ta namen, da se s skupnimi močmi Vodniku postavi res primeren spominek na kakem javnem prostoru v Ljubljani, morebiti pred gimnazijo, in poprošen voli za ta odsek tri odbornike, in sicer: gg. A. Praprotnika, J. Šumana in dr. J. Zupanca.

Določijo se nagrade pisateljem, kojih rokopisi so že popolnoma ali pa vsaj večinoma tiskani; o družih nagrade določiti prepustí se književnemu odseku.

Obširnejše poročilo tajnikovo o letošnjih knjigah, o njih natisavanji, o času, kedaj imajo iziti itd., se vzame brez ugovora na znanje. Isto tako poročilo o došlih ali o obljubljenih rokopisih za prihodnje leto, o katerih naj se še posvetuje in poročá književni odsek.

Poročila o nekaterih gospodarskih zadevah (tiskovne pogodbe, Bambergov račun, stanje o prodaji društvene hiše na Bregu št. 8., itd.) se brez ugovora odobré.

Na znanje se vzame poročilo o delovanji pomnoženega Kopitarjevega odseka ter o vseh njegovih sklepov iz seje 14. julija t. l. Odsek ima sedaj 7 članov: tri zastopnike „Matice“ (gg. Levec, Praprotnik in dr. Zupanec), tri iz mestnega (gg. Gogala, Petričič in Zupan) ter jednega iz deželnega odbora (g. Murnik).

Pri knjigah za prihodnje leto odbor pritrди književnemu odseku, naj se iz obresti „Tomšič-Jurčičeve“ ustanove razpišeta dve svoti a) 100 in b) 200 for. kot častni darili za najboljše izvorni povesti iz zgodovine ali življenja naroda slovenskega.

Nove poverjenike so dobili: Žalec, Beljak, Krško, Lašiče, Št. Peter in Mozirje; izpraznjene so: Cirknica, Jarenina, Škale, Zavrč, Zgornji Rož in Reka.

Nekateri se zahvaljujejo za podarjene jim knjige; drugim jih sklene odbor na njih prošnjo darovati. Pri podaritvi založnih knjig je gledati na to, da so ali da imajo postati prošnjiki udje društva.

Skoro polovico poverjenikov je zaradi društvenine ob času, ki je v pravilih za to odločen, bilo treba opomniti, 14 poverjenikov je z odgovori na dolgu. Plačalo je doslej 960 letnikov; od kacij 250 bivših društvenikov je društvenina še pričakovati. Konečni rezultat kaže s precejšnjo gotovostjo na prirastek 70—80 udov v primeri s pretečenim letom. Od zadnje seje je pristopilo na novo 65 letnikov.

Povabljena od „American philosophical society“ v Philadelphiji, sklene Matica stopiti z omenjenim društvom v književno zvezo in na prošnjo odbornika g. Raiča dovoli, da se nekaj društvenih knjig daruje marljivim dijakom realke ljubljanske.

Knjižničin prirastek znaša od zadnje seje 266 knjig, zvezkov in časopisov; 207 po darilih, 59 po zamenji; dalje: 185 českich, 53 ruskih in rusinskih, 10 slovenskih, 9 hrvatskih, po 2 poljski, nemški in latinski, po jedna srbska, bolgarska in angleška.

II. Računsko

a) **Sklep**

vseh dohodkov in stroškov „Matice Slovenske“

Tek. št. ev.	D o h o d k i	V gotovini				V obli- cijah	O p o m b e
		posebej		skupaj			
		gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	
1	Imetek 31. decembra 1884. leta	—	—	1028	—	9600	K št. 4.
2	Plačila društvenikov:						ki jih ima v hiši na Kongresnem
	a) ustanovnikov	435	—	—	—	—	trgu društvo v
	b) letnikov	2265	—	2700	—	—	lastni rabi, bi
3	Obresti:						se dobilo najem-
	a) od obligacij	346	30	—	—	—	ščine 186 gld.
	b) od gotovine	43	25	389	55	—	K št. 5.
4	Dohodki dveh hiš brez društvenih prostorov in sicer:						V smislu §. 16. lit. b) društvenih
	a) hiše na Kongresnem trgu	2308	16	—	—	—	pravil mora od
	b) hiše na Bregu	907	80	3210	96	—	te svote 500 gld. (volilo g. Potočina) pripasti
5	Darila	—	—	507	—	—	glavnici.
6	Za prodane knjige	—	—	276	44	—	K št. 12. a.
7	Za prodane obligacije (gl. št. 6 pri stroških)	—	—	2117	41	—	Čista vrednost hiše na Kongresnem trgu je znašala lani
8	Razni dohodki	—	—	35	40	—	25.069 gld.; letos' je pa Matice poravnala
9	Skupaj	—	—	10264	76	9600	polovico na njej vknjiženega
10	Če se odštejejo stroški	—	—	8994	95	2500	dolga v znesku 2000 gld., tedaj je njena sedanja vrednost
11	ostane imetka	—	—	1269	81	7100	27.069 gld.
12	in če se k temu imetku prišteje vrednost hiš:						K št. 13.
	a) hiše na Kongresnem trgu št. 7	27069	—	—	—	—	Ta znesek se razdeljuje v vrednost inventarja . . . 600 gld. in v vrednost književne zaloge . . . 3700 „
	b) hiše na Bregu št. 8	11400	—	38469	—	—	Skupaj 4300 gld.
13	potem vrednost inventarja in zaloge knjig v skupnem znesku okroglih	—	—	4300	—	—	
14	se kaže stan končnega premoženja	—	—	44038	81	7100	
				51138	81	—	

poročilo.

računa

za XXI. društveno leto od 1. jan. do 31. dec. 1885. leta.

Tek. št.	S t r o š k i	V gotovini		V obli-		Opombe
		posebej		cijah		
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Upravni stroški:					
	a) tajniku	600	—	—	—	
	b) pisarni	113	64	713	64	
2	Izdavanje knjig:					
	a) spisi (nagrade in ko-	2145	25	—	—	
	rekture)	2046	77	4192	02	
	b) tisek	—	—	209	85	
3	Vežanje in razpošiljanje .	—	—	—	—	
4	Hišni stroški:					
	a) davki	1223	62	—	—	
	b) poprave in druge hišne	513	15	1736	77	
	potrebe	—	—	—	—	
5	Obresti od dolga na hiši na	—	—	50	—	
	Kongresnem trgu, to je	—	—	—	—	
	od 2000 gld., za pol leta	—	—	—	—	
6	Prodane obligacije	—	—	—	—	2500
7	Povrnena polovica dolga na	—	—	2000	—	
	hiši na Kongresnem trgu	—	—	92	67	
	št. 7.	—	—	8994	95	
8	Razni izdatki	—	—	—	—	2500
9	Skupaj	—	—	—	—	

K tek. št. 7:
Ta znesek se ne sme potrošiti, ker spada k glavnici (gl. št. 7. pri dohodkih).

Potrošiti se je smelo:

gld.

K 2b) . . . . . 2365.—
k 3 . . . . . 389.55
k 4 . . . . . 3210.96
k 5. (glej opazko) 7.—
k 6. . . . . 276.44
k 8. . . . . 35.40

Skupaj 6184.35

potrošilo se je pa gledé na opombo pod št. 7. 6994.95

toraj več 810.60

V Ljubljani dné 31. decembra 1885.

Ivan Vilhar,
blagajnik.

b) **Pro-**

„Maticе Slovenske“ za XXIII. društveno leto od

Redno štev.	D o h o d k i	V gotovini				V obli-		Opombe
		posebej		skupaj		gacijah no-		
		gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Obresti, in sicer:							
	a) od drž. rente v srebru.	294	—	—	—	7000	—	K št. 1. a & b. Ker je Matica morala prodati obligacij v znesku 2500 gl. nom. vrednosti, da je poravnala polovico na hiši vknjiženega dolga (2000 gl.), se je dotični znesek v proračunu toliko nižje nastvil.
	b) iz drž. posojila leta 1860. serija 18.312, št. 16. . . .	4	—	—	—	100	—	
	c) od gotovine	20	—	318	—	—	—	
2	Dohodki od Maticinih hiš	—	—	3210	96	—	—	K št. 2. V tej svoti je zapopadena najemščina obeh društvenih hiš z gostaščino vred.
3	Doneski letnikov	—	—	2300	—	—	—	
4	Darila	—	—	10	—	—	—	
5	Za knjige, ki se utegnejo prodati	—	—	270	—	—	—	
6	Skupaj	—	—	6108	96	7100	—	
7	Po odbitku izdatkov	—	—	5989	62	—	—	
8	Ostaja tedaj še	—	—	119	34	7100	—	

račun

1. januarija do vštetea 31. decembra 1887. leta.

Redno štev.	Stroški	V gotovini				V obligacijah nominalne vrednosti		Opombe
		posebej		skupaj		gld.	kr.	
		gld.	kr.	gld.	kr.			
1	Upravni stroški.							
	a) tajniku	600	—					K št. 1. c. Med stroški pisarne je zapopadeno tudi plačilo postrežnice.
	b) blagajniku	60	—					
	c) pisarni	120	—	780	—			
2	Hišni stroški:							K št. 2. b. Povprečna svota zadnjih treh let.
	a) Davki z gostaščino in pristojbinskim ekvivalentom vred	1223	62	—	—			
	b) Za poprave in druge potrebe	400	—	1623	62			
3	Najemščina od prostorov v lastni rabi društva . .	—	—	—	186	—		
4	Obresti od dolga 2000 gld.	—	—	—	100	—		
5	Za izdavanje knjig (nagrade, korekture, stavek, papir, tisek in vezanje) .	—	—	—	3200	—		
6	Razni izdatki	—	—	—	100	—		
7	Skupaj	—	—	—	5989	62		

V Ljubljani dné 18. marcija 1886.

Ivan Vilhar,
blagajnik

c) Poročilo o dolgu glavnici.

(Gl. Let. za l. 1885. str. 441.)

Vrsta	Predmet	Gotovina				Opombe
		posebej		skupaj		
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Dolg glavnici koncem l. 1884 :					K št. 1. b): gl. Let. za l. 1884. str. 441. pri opombah k št. 24.
	a) Preveč potrošena svota	7235	36 ¹ / ₂			
	b) Pasivni zastanki . . .	3093	22 ¹ / ₂	10328	59	
2	Dolg glavnici koncem l. 1885 :					K št. 2. b): gl. opombo pri računskem sklepu za l. 1885.
	a) Primanjkljaj od 31/12 1884	7235	36 ¹ / ₂			
	b) Preveč potrošena svota iz l. 1885.	810	60			K št. 2. c): Pasivni zastanki so ti: nagrade . . . 41.00 knjigovez . . . 210.24 obresti od dolga na hiši . . . 50.00 tiskarnam . . 1193.08 Skupaj 1494.32
	c) Pasivni zastanki . . .	1494	32	9540	28 ¹ / ₂	
3	Tekom 1885. l. se je tedaj dolg zmanjšal za . . .			788	30 ¹ / ₂	

V Ljubljani 31. decembra 1885.

Ivan Vilhar,
blagajnik.

d) **B a č u n**

o ptujem premoženji v društvenega odbora oskrbi za l. 1885.

Redno števil.	Ime zakladu	Znesek konec leta 1885.	I z k a z p r e m o ž e n j a		Znesek		Opombe:
		gld. kr.	gld. kr.	posamezni gld. kr.	skupni gld. kr.		
1	Valentina Vodnika spominek	5196 11	Knjižica obrtno-podpornega društva v Ljubljani št. 145	—	—	5196 11	K št. 3. Iz obrestij te ustanove se
2	Miroslava Vilharja spominek	301 75	Knjižica kranjske hranilnice v Ljubljani št. 101023	—	—	301 75	imajo razpisavati nagrade za naj
3	Jurčič - Tomšičeva ustanova za literarne namene	2268 46	Knjižica posojilnice v Šoštajnu št. 145 mariborske hranilnice št. 16593 Ljubljani. hranilnice št. 136491 obrtno-podp. društva v Ljubljani št. 231	977 32 96 23 340 92	—	—	boljše pri-povedne spise.
4	Dr. E. H. Coste spominek	1068 80	Ljubljani. hranilnice št. 84.037	853 99	—	2268 46	
	Skupaj	8835 12	Skupaj	—	—	1068 80	
				—	—	8835 12	

V Ljubljani dne 31. decembra 1885.

Ivan Vilhar,
blagajnik.

III.

Poročilo o društveni knjižnici.

A) Slovenska knjižnica.

- R. P. Marcus*: Tu malu besedishe treh jesikov. V Ljubljani. 1781.
- R. P. Marcus*: Kmetam sa potrebo inu pomozh ali uka polne, vesele in shalostne pergodbe te vasy Mildhajm. (Prevod.) Na Dunaju. 1789.
- J. Wolfstajn*: Bukve od kug inu bolesen goveje shivine, tih ovaz inu švin. V' Lublani. 1792.
- Nova kranjska pratika na tu lejtü 1795. V' Lublani.
- V. Vodnik*: Pefme sa pokúfhino. V' Lublani. 1806.
- V. Vodnik*: Pifmenoft ali gramatika sa perve fhole. V' Lublani. 1811.
- Kershanski navuk sa ilirske deshele. V' Lublani. 1812.
- Pomozhki v' šili. 1817.
- J. Salokar*: Tomáša Kempzhána hója sa Kristušam. V' Ljubláni. 1820.
- Perftavik nekterih zerkvenih in drugih pefem, h' molitvam in permifhlovanjam sa sveto leto 1826. V' Vidmu. 1826.
- V. St. K.*: Zesar ino prelat. (Prevod.) 1828.
- Wtevilstvo sa slovenske wóle. Vž Lublanž. 1830.
- P. Dainko*: Čelarstvo. Vž Gradci. 1831.
- J. Burger*: Помочъ въ силѣ. Vž Lublanž. 1832.
- J. Burger*: Nedolacnost preganana in povelivana. Vž Lublanž. 1832.
- J. Burger*: Evstahi. Vž Lublanž. 1832.
- Prijetne perpovedi sa otróke. V' Zelovzi. 1832.
- A. Šerf*: Pad no zdig Človeka. V' Radgoni. 1832.
- A. J. Murko*: Šlovénsko-némfhki in némfhko-šlovénfhki rôzhni befédnik. V' Gradzi. 1832.
- E. Hofmann*: Naredbe od izvoda svile. U Bescu. 1833.
- M. Kasteliz*: Krajnska zhbheliza. I.—V. bukvice. V Ljubljani 1833 do 1849.
- J. Burger*: Svete Terezije premičlevana. Vž Lublanž. 1834.
- J. Burger*: Raslagane dopoldane ovitne službe bočje. Vž Lublanž. 1834.
- Fr. Pirz*: Podvzhene kako se morejo te shkodlive gosenze konzhati. Ljublana. 1834.

- V. St. S.: Pešme sa kmete ino mlade ljudi. V Gorici. 1838.
- E. Korytko: Slovénške pésmi krajnfkiga národa I.—V. svésik. V Ljubljani. 1839—1844.
- Pésme Valentina Vodnika. V Ljubljani. 1840.
- A. Linhart: Veséli dan ali Matiček se ženi. V Ljubljani. 1840.
- A. P.: Kratek poduk švilopréjke ali shidne gošenize in murve prav in s velikim pridam rediti. V Ljubljani. 1840.
- dr. J. Bleiweis: Kmetijske in rokodelske Novice. I.—VI. tečaj. V Ljubljani. 1843—1848.
- dr. J. Bleiweis: Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči. VII.—XIII. tečaj. V Ljubljani. 1849—1855.
- dr. J. Bleiweis i. dr.: Novice gospodarske, obrtniške in národne. XIV.—XLIII. tečaj. V Ljubljani. 1856—1885.
- Némshka písomenost sa slovénko-némshke škole. Na Dunaji. 1845.
- A. Krempf: Dogodivšine štajerske zemle. V Grádci. 1845.
- Fr. Pirz: Krajnški vertnar. V Ljubljani. 1845.
- Berilo sa male škole na kmétih. Na Dunaji. 1845.
- Berilo za drugi klas malih škol na kmetih. V Tersti. 1846.
- F. Gl. . . . : Čujte, čujte, kaj žganje dela! V Celovci. 1847.
- Kerfhanfki katolfhki nauk sa male škole na kmétih. Na Dunaji. 1847.
- Napeljevanje is glave poštevati sa prvi klaf ljudfkih škol. Na Dunaji. 1847.
- Napeljevanje v razhunstvo sa drugi in tretji klaf farnih in glavnih škol. Na Dunaji. 1847.
- M. Vertovc: Kmetijska kemija. V Ljubljani. 1847.
- dr. Fr. Prešérn: Poezije. V Ljubljani. 1847.
- Načert poduka za oskerbníštvo lastniga občinskiga premoženja. V Trstu. 1847.
- Fr. Malavašič: Zlata Vas. V Ljubljani. 1848.
- Postave „Slovenskiga Društva“. V Ljubljani. 1848.
- P. Placid Javornik: Sveto pismo stariga zakona. V Ljubljani. 1848.
- Schiller-Koseski: Divica Orleanska. V Ljubljani. 1848.
- M. Majar: Pravila kako izobraževati ilirsko narečje. V Ljubljani. 1848.
- B. Pachner od Eggenstorf: Bukve sa uzhénke porodnizharstva. V Ljubljani. 1848.
- M. Cigale: Slovenija. I.—III. tečaj. V Ljubljani. 1848—50.
- M. Majar: Predpisi latinsko- in cirilsko-slovenski. Praga. 1849.
- K. Robida: Naravoslovje alj Fizika. V Ljubljani. 1849.
- Oroslav Cafov: Robinson mlajši. V Celi. 1849.
- Lovre Toman: Glasi domorodni. V Ljubljani. 1849.
- Letopis slovenskiga društva na Kranjskim, I. zvezek. V Ljubljani. 1849.

- Drobtince. Učitelam ino učencam, starišam ino otrokam v podučenje ino za kratek čas:
- M. Vodušek*: IV. Leto. V Celovci. 1849.
- J. Rozman*: VI. in IX. Leto. V Celovcu. 1851 in 1854.
- M. Stojan*: XI.—XIII. Leto. V Celovcu. 1856—1858.
- Ravnateljstvo lav. semenišča*: XVI. Letnik. V Marburgu. 1862.
- Dr. J. Knoblechter*—*dr. V. F. Klun*: Potovanje po Béli reki. V Ljubljani. 1850.
- Fr. Malavašič*: Štefan, srečni kmet. V Ljubljani. 1850.
- Dr. J. Bleiweis* — *dr. S. Strupi*: Živinozdravništvo — (S pod.) V Ljubljani. 1850.
- J. Drobnič*: Slovenska Čbela. U Celju. 1850.
- I. Macun*: Cvetje slovenskiga pesništva. U Terstu. 1850.
- Zgodbe svetiga pisma stariga in noviga zakona. V Terstu. 1850.
- M. Vilhar*: Jamska Ivanka. V Ljubljani. 1850.
- Slovensk rodoljub*: Dve igri za slovensko gledišče. — (I. Juran in Sofija, ali Turki pri Sisku. II. Štepan Šubic, ali Bela IV. na Horvaškim.) V Ljubljani. 1850.
- „Dvoboj“ in „Raztrešenca“, dve veseli igri za gledišče. Celje. 1850.
- M. Majar*: Spisovnik za Slovence. U Celovcu. 1850.
- M. Majar*: Slovnicca za Slovence. V Ljubljani léta 1850.
- Dr. J. Bleiweis*: Slovensko berilo:
- za I. gimn. razred. V Ljubljani. 1850;
  - za II. gimn. razred. V Ljubljani. 1852;
  - za III. gimn. razred. V Ljubljani. 1854;
  - za IV. gimn. razred. V Ljubljani. 1855.
- M. Vertovc*: Shodni ogovori. V Ljubljani. 1850.
- Hirlanda bretanjska vojvodnja. (Prevod iz nemškega.) V Ljubljani. 1851.
- M. Vilhar*: Slovenski Koledar. V Ljubljani. 1851.
- L. J.*: Sveti Juri serčni vojšak. V Ljubljani. 1851.
- Uredba „besede“ od slavjanskih rodoljubov napravljene u Gradcu 15. jun. 1851.
- Dr. Melcer*: Ljubljanski časnik. V Ljubljani 1851.
- A. Janežič*: Cvetje slovanskega naroda. V Celovcu. 1852.
- Dr. J. Bleiweis*: Koledarčik slovenski za l. 1852—1856. V Ljubljani. 1852—1856.
- P. Hicinger*: Popis svéta s kratko povéstnico vsih časov in narodov. V Ljubljani 1852.
- „Peter in Pavl“ ali „Bóg ubózih sirót najboljši oče“. V Celovcu. 1852.
- J. B.*: „Stric Tomaž“ ali „Življenje zamorcov v Ameriki“. V Celovcu. 1853.

- Bog nikomur dolžen ne ostane. (Povest po nemškem.) V Celovci. 1853.
- „Keršanski mladeneč“ ali „Ogledalo pobožnega življenja“. V Celovcu. 1853.
- Slavjani v Tërstu*: Koledarček za navadno leto 1853.
- Divji Hunci pred mestom Meziborom. (Po nemškem.) V Celovcu. 1853.
- Gofina razlaganje cerkvenega leta. I. del. V Celovcu. 1853.
- Blagomir puščavnik. (Povest po nemškem.) Celovec. 1853.
- Fr. Blažič*: Kratka povestnica goriške nadškofije. Celovec. 1853.
- F. J. Kaffol*: Domači ogovori po nedeljskih evangeljih. I.—II. del. Celovec. 1853.
- J. Ciringar*: Zgodovina svete vere v podobah starega zakona. V Celovcu. 1853.
- Goriški bogoslovci*: „Stari Urban“ ali „Zimski večeri dobrih kmetov“. V Celovcu. 1853.
- A. Einspieler*: Šolski prijatelj. II. in III. tečaj. V Celovcu 1853 do 1854.
- L. Cvek*: Šestdeset pesem z napevi za cerkev, šolo in kratek čas. V Celovcu. 1854.
- Fr. Malavašič*: Oče naš; povest. V Ljubljani. 1854.
- A. Janežič*: Glasnik slovenskega slovstva. I. zvezek. V Celovcu. 1854.
- P. Kozler*: Kratek slovenski zemljopis. Na Dunaju. 1854.
- A. Janežič*: Slovenska slovnica za Slovence. V Celovcu. 1854.
- A. Zamejc—L. Jeran*: Zgodnja Danica. VII.—XXI. tečaj. V Ljubljani. 1854—1868.
- Fr. Levstik*: Pesmi. V Ljubljani. 1854.
- M. Kračmanov Valjavec*: Pesmi. V Ljubljani. 1855.
- D. Pijelik*: Roza Jelodvorska; pripoved. V Ljubljani. 1855.
- J. Ulaga*: Zgodovina svete vere v podobah novega zakona. V Celovcu. 1855.
- A. Einspieler*: Prijatelj. Časopis za šolo in za dom. IV. tečaj. V Celovcu. 1855.
- Dr. J. Bleiweis*: Zlati klasi. V Ljubljani. 1856.
- Fr. Levstik*: Rokopis Kraljedvorski. (Prevod iz staročeškega.) V Celovcu. 1856.
- Ogledalo keršanskih čednosti v poduk in posnemanje. V Celovcu. 1856.
- Domače živinozdravstvo. (Prevod iz nemškega.) V Celovcu. 1856.
- A. Einspieler*: Slovenski prijatelj. Časopis za šolo, dom in cerkev. V. tečaj. V Celovcu. 1856.
- „Elizabeta“ ali „Pregnanci v Sibirii“. Povest. V Celovcu. 1857.
- Beseda na čast 100 letnega rojstnega dne Valentina Vodnika v stanovnem gledišču ljubljanskem 5. svečana 1858.

- A. Praprotnik*: Koledar slovenski. V Ljubljani. 1858.
- J. Drobnič*: Slovensko-nemško-talijanski in Talijansko-nemško-slovenski besednjak. V Ljubljani. 1858.
- A. Janežič*: Slovenska Koleda. V Celovcu. 1858—1859.
- A. Janežič*: Glasnik slovenski. List za literaturo in umetnost. V Celovcu. 1858 i. dr.
- Venec gledišnih iger. V Gradcu. 1859.
- P. Hitzinger*: Domač koledar slovenski. V Ljubljani. 1859.
- P. Cizej*: Najpoglavitniše resnice svete vere. V Celovcu. 1859
- Rožice za mlade in odraščene ljudi. V Celovcu 1859.
- Dr. E. Costa*: Vodnikov spomenik. V Ljubljani. 1859.
- M. Vilhar*: Pesmi. V Ljubljani. 1860.
- Koledarček „Družbe svetega Mohora“. V Celovcu 1860, 1866—1868, 1870—1871.
- A. Praprotnik* — *M. Močnik*: Učiteljski Tovariš. List za šolo in dom. I.—XXIV. tečaj. V Ljubljani. 1861—1884.
- J. Marn*: Slovnice slovenskega jezika. V Ljubljani. 1861.
- Stenografični zapisi o sejah deželnega zbora. V Ljubljani. 1861.
- A. Lesar*: Glasoslovje slovenskega jezika. V Ljubljani. 1861.
- J. P. Vijanski*: Nanos; slovenski zabavnik. V Ljubljani. 1862.
- Servantes mlajši*: Don Quixotte della Blatna Vas. V Zagrebu. 1862.
- Dr. J. Bleiweis*: „Slovenski jezik“ pa „Kranjska špraha“. V Ljubljani. 1862.
- Venec. (Poklonili gimn. učenci Janezu Nečaseku, c. kr. vodju ljublj. gimnazije, pri odhodu v zlato Prago.) V Ljubljani. 1862.
- Dr. J. R. Razlag*: Slovenski Pravniki. Zvezek I. V Gradcu. 1862.
- A. Janežič*: Cvetje iz domačih in tujih logov. (V 7 delih.) V Celovcu. 1862 i. sl.
- Gr. Krek*: Poezije. V Ljubljani. 1862.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. VIII.—IX, XI—XIV. zvezek. V Celovcu. 1863—66.
- Fr. Levstik*: Govor poslanca g. Hermana v št. dež. zb. 16/3 1863. (Prevod.) V Ljubljani. 1863.
- L. Jeran*: Svete pesmi. IV. bukvice. V Ljubljani. 1863.
- Dr. E. Costa*: Postojnska jama. V Ljubljani. 1863.
- A. Likar*: Cerknica in njena okolica. V Ljubljani 1863.
- Veliko berilo za slovensko-nemške šole. Na Dunaju. 1863.
- A. Lesar*: Zgodbe svete katoliške cerkve. V Celovcu. 1863.
- A. Umek-Okiški*: Abuna Soliman. V Ljubljani. 1863.
- J. Marn*: Kratka staroslovenska slovnica. V Celovcu. 1863.
- Torbica jugoslavenske mladosti. V Zagrebu. 1863.
- Vertovec-Verne*: Občna povestnica. V Ljubljani. 1863.
- J. Pajk*: O slovenskih narodnih pesmih. V Gorici 1863.

Dr. Cebašek — *L. Jeran* — *A. Lesar* — *J. Marn* — *dr. L. Vončina*: Zlati vek. V Ljubljani. 1863.

J. Marn: Jezičnik:

Pomenki o slovenskem pisanji. I—VIII. Leto. V Ljubljani. 1863—1870.

Metelko v slovenskem slovstvu. IX—XI. Leto. V Ljubljani. 1871—1873.

Hitzinger v slovenskem slovstvu. XII. Leto. V Ljubljani. 1874.

J. N. Nečasek in A. Umek Okiški. XIII. Leto. V Ljubljani 1875.

M. Pohlin in V. Vodnik. XIV. Leto. V Ljubljani. 1876. Različni. XV—XVII. Leto. V Ljubljani. 1877—1879.

Kopitar—Čop—dr. Prešern. XVIII. Leto. V Ljubljani. 1880. Različni. XIX. Leto. V Ljubljani. 1881.

Novice in dr. J. Bleiweis. XX. Leto. V Ljubljani 1882. Knjiga Slovenska v dobah XVI. in XVII. veka. XXI. Leto. V Ljubljani. 1883.

Knjiga Slovenska v XVIII. veku. XXII. Leto. V Ljubljani. 1884.

Knjiga Slovenska v XIX. veku. A. XXIII. Leto. V Ljubljani. 1885.

Dr. J. Bilý — *dr. J. Majciger*: Zgodovina sv. ap. slov. Cirila in Metoda. V Pragi 1863.

M. Vilhar: Naprej. Tečaj I. V Ljubljani. 1863.

Različni: Županova Micika — Strup — Domači prepir — Svitoslav Zajček — Bob iz Kranja. V Ljubljani. 1864—1865.

Schiller-Cegnar: Valenštajnov ostrog. V Ljubljani. 1864.

J. V. Zadravski: Lada. Almanah za leto 1864. V Ljubljani. 1864.

B. Tomšič: Lahkoverni. V Zagrebu. 1864.

P. Kozler: Imenik mest, trgov in krajev. Na Dunaju 1864.

Dr. M. Prelog: Makrobiotika. V Mariboru 1864.

Pokorny—Erjavec: Prirodopis živalstva. I.—III. natis. V Celovcu 1864. V Pragi 1872 in 1881.

Pokorny—Tušek: Prirodopis rastlinstva. I.—II. natis. V Celovcu 1864 in v Pragi 1872.

J. Marn: Vzajemnost slovenskega z drugimi slovanskimi jeziki. V Ljubljani. 1864.

A. Lesar: Ribniška dolina na Kranjskem. V Ljubljani. 1864.

Napredek učencev v mestni glavni deški šoli pri sv. Jakobu v Ljubljani l. 1864.

Letno poročilo c. k. očitne glavne šole postojnske. V Postojni. 1864.

Vilharjeve igre. I.—VI. V Ljubljani 1865—66.

A. Einspieler: Političen katekizem za Slovence. V Celovcu. 1865.

- A. Janežič*: Cvetnik. I. del. V Celovcu. 1865.
 Koledar slovenski. V Ljubljani. 1865.
- J. E. Božič*: Slovenec (časopis). Tečaj I. V Celovcu. 1865.
- M. Vilhar*: Žabjanke. V Zagrebu. 1865.
- S. Jenko*: Pesmi. V Ljubljani. 1865.
- Slovenska Vila. I. zvezek. V Ljubljani. 1865.
- Dr. M. Prelog*: Črni Peter. V Mariboru. 1866.
- J. Čigler*: Kortonica, koroška deklica. V Celovcu. 1866.
- A. Lesar*: Prilike patra Bonaventure. (Prevod). V Celovcu. 1866.
- Letno poročilo mestne glavne deške šole pri sv. Jakobu v Ljubljani. 1866—70.
- J. Trdina*: Zgodovina slovenskega národa. V Ljubljani. 1866.
- Erben-Rebec*: Vojvodstvo Kranjsko. V Ljubljani. 1866.
- Erben-Rebec*: Vojvodstvo Koroško. V Ljubljani. 1866.
- Narodni koledar in letopis za l. 1867.—68. V Ljubljani. 1866 do 1867.
- E. Pour*: Pridelovanje sladkorne pese po skušnjah. V Ljubljani. 1866.
- J. Piano*: Ilirski Primorjan. V Trstu. 1866.
- Dr. M. Prelog*: Zakonska sol. V Mariboru. 1867.
- „Južnega Sokola“ sporočilo za leto 1866. V Ljubljani 1867.
- A. Marušič*: Domovina. I. tečaj. V Gorici. 1867.
- Sporočilo o triletnem (1864—1867) oskrbovanji mestnih opravil V Ljubljani. 1867.
- Fr. Remec*: Samo, prvi slovenski kralj. V Mariboru 1867.
- Deželni red in volilni red dež. zbora za vojvodino kranjsko. V Ljubljani. 1867.
- Dr. F. Ripšl*: Kratki nauki za sadjorejo. Dunaj. 1867.
- I. Tomšič*: Pobljšani sosedje ali sadjereja v pogovorih. V Celovcu. 1867.
- Wiseman-Zupančič*: Fabiola ali cerkev v katakombah. V Celovcu. 1867.
- M. Ravnikar Poženčan*: Utopljeni ali potovanje na Ostrovid. V Celovcu. 1867.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. XV. zvezek. V Celovcu. 1867.
- Fr. Jančar*: Umni vinorejec. V Celovcu. 1867.
- Nauk o telovadbi. I.—II. del. V Ljubljani. 1867.—69.
- Fr. Marn*: Slovnica českega jezika z berilom. V Pragi. 1867.
- M. Majar*: Slovnica ruska za Slovence. Na Dunaji. 1867.
- Felloecker-Erjavec*: Rudninoslovje ali Mineralogija. V Ljubljani. 1867.
- Rossmasster-Tušek*: Štirje letni časi. V Ljubljani. 1867.

- Dr. J. Vošnjak*: Slovenci, kaj čemo? V Ljubljani 1867.
Zgodovinske črtice c. kr. kmetijske družbe na Kranjskem. V Ljubljani. 1867.
- J. Rogač-M. Torkar*: Življenje svetnikov in svetnic Božjih. V Celovcu. 1867—74.
Slovenska Talija. (Zbirka dramatiških iger.) V Ljubljani. 1868 do 1879.
- Tabor pri Šempasu 18. okt. 1868. V Gorici. 1868.
- Byron-Koseski*: Mazepa Jovan. V Ljubljani. 1868.
- Mariin spominek na šentjakopskem tergu. V Ljubljani. 1868.
- Fr. Erjavec*: Domače in tuje živali v podobah. (5 zv.) V Celovcu. 1868—73.
- Mati Božja dobrega sveta ali bratovska ljubezen. V Celovcu. 1868.
- Kristusovo življenje in smert v premišljevanjih in molitvah. (V dveh delih in 9 snopičih.) V Celovcu 1868—1877.
- J. Vesel*: Olikani Slovenec. V Ljubljani. 1868.
- Rodoljubi*: Slovenski Štajer; dežela in ljudstvo. I. in III. snopič. V Ljubljani 1868 in 1870.
- Narodni Koledar, Sporočilo in Letopis „Matice Slovenske“ za leto 1869. V Ljubljani. 1868.
- Letopis narodne čitalnice v Ljubljani za l. 1868—71, 73—75, 77—78, 83—86.
- J. Šolar*: Besedoslovje, kako se je začelo in kak napredek je do sedaj storilo. V Ljubljani. 1868.
- A. Tmšič—J. Jurčič*: Slovenski Narod. I.—VIII. tečaj. V Mariboru. 1868—1872. in v Ljubljani 1872—1875.
- Fr. Levstik*: Vodnikove pesni. V Ljubljani. 1869.
- J. Cimperman*: Pesmi. V Ljubljani. 1869.
- Fr. Jamčar*: Umni gospodar ali gospodarsko berilo. V Ljubljani. 1869.
- Dr. L. Vončina*: Friderik Baraga. V Ljubljani. 1869.
- A. Lesar*: Perpetua ali afrikanski mučenci. V Ljubljani. 1869.
- Dr. E. H. Costa*: Statistični pregled vseh čitalnic. V Ljubljani. 1869.
- Opravljeni red dež. zbornu vojvodstva Kranjskega. V Ljubljani. 1869.
- Izpisek iz pravil „Slavije“. V Pragi. 1869.
- „Slavija“, vzajemno zav. banka za istine in dohodke. III. odd. V Pragi. 1869.
- J. Zalokar*: Kmetijske Table. (Sadje, vinoreja, kletarstvo, nauk od gnoja, drenaža, pomaka travnikov, čbeloreja, opresnina, hmelj, svila, riboreja, gozdoreja, raba gozda, poljedelstvo, živinoreja in raba živine.) (Prevod iz nemškega.) Na Dunaji. 1869.

Letopis „Slovenije“, društva za brambo národnih pravic. V Ljubljani. 1869.

Osnovne državljanske pravice (razgl. 21/12 1867.) Nekaj besedi za slovensko ljudstvo. V Ljubljani. 1869.

Kratko in lahkoumevno pojasnilo nove vojne postave. V Ljubljani. 1869.

Knjiga prirode:

Schoedler-Tušek: Fizika. V Ljubljani. 1869.

Schoedler-Ogrinec-Erjavec: Astronomija in Kemija. V Ljubljani. 1870.

Schoedler-Zajec: Mineralogija in Geognozija. V Ljubljani. 1871.

Schoedler-Tušek-Erjavec: Botanika in Zoologija. V Ljubljani. 1875.

J. Alešovec: Brencelj v lažnjivi obleki. Letnik I—VI., IX—XV. V Ljubljani 1869—1874, 1877—1883.

Letopis „Matice Slovenske“ za l. 1869—1885. V Ljubljani. 1869 do 1885.

Imenik ljudskih učiteljev na Kranjskem. V Ljubljani. 1870.

Szvéta kri'sna pot ali bridko terplejnye ino szmrt nasega goszpodna Jesusa Krisztusa. V Pešti. 1870.

I. Tomšič: Poljedelstvo s posebnim ozirom na domače pridelke. V Ljubljani. 1870.

Andrejčkov Jože: Žalost in veselje. V Ljubljani. 1870.

Janežičeve večernice za poduk in kratek čas. XXIII. zv. V Celovcu. 1870.

Dr. J. R. Razlag: Pravniki slovenski. Leto I.—III. V Ljubljani. 1870—1872.

J. Vesel-Koseski: Razne dela, pesniške in igrokazne. V Ljubljani. 1870.

J. Vesel-Koseski: Raznim delom pesniškim in igrokaznim dodatek. V Ljubljani. 1879.

D. Trstenjak: Triglav, mythologično raziskavanje. V Ljubljani. 1870. Naznanila c. kr. kmetijske družbe na Kranjskem. I. zvezek. V Ljubljani. 1870.

J. Lapajne: Kranjsko ljudsko šolstvo. V Ljubljani 1871.

V. Raič: Pomladansko cvetje. V Trstu. 1871.

Dr. J. Serbec: Nauk o gospodinjstvu. V Ljubljani. 1871.

J. Sumpser: Slovenski bučelarček. V Ljubljani. 1871.

Slovenske večernice za poduk in kratek čas. XXIV. zvezek. V Ljubljani. 1871.

Letnik c. kr. realne gimnazije v Kranji. V Ljubljani 1871.

F. Kočvar: Kupčija in obrtnija, denar in blago. V Celovcu. 1872.

Fr. Govekar: Umni živinorejec. V Celovcu. 1872.

Slovenske večernice za poduk in kratek čas. XXVIII. zvezek. V Celovcu. 1872.

- Koledar „Družbe sv. Mohora“ za l. 1873—1887. V Celovcu. 1872—1886.
- Rapoc-Jelovšek-Pajk*: Zora. Časopis za zabavo in pouk, znanost in umetnost. I.—VI. tečaj. V Mariboru 1872—1877.
- F. V. Slemenik*: Izdajavec. (Zgodovinska povest.) V Celovcu. 1873.
- Dr. J. Vošnjak*: Umno kletarstvo. V Celovcu. 1873.
- Političen katekizem za Slovence. II. natis. V Celovcu. 1873.
- Dr. J. Kundrat*: Anatomske table. Na Dunaji. 1873.
- J. Majciger-M. Pleteršnik-B. Raič*: Slovanstvo. I. del. V Ljubljani. 1873.
- Letno poročilo „Dramatičnega društva“ za 7. in 8. leto. V Ljubljani. 1873—1874.
- Slovenec. Političen list za slovenski narod. Letnik I.—XII. V Ljubljani. 1873—1884.
- J. Volčič*: Domači zdravnik. V Celovcu. 1874.
- V. Podlaz*: Zlate bukve slovenskega vedeža. V Celovcu. 1874.
- J. Staré*: Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. I.—XI. snopič. V Celovcu. 1874—1886.
- Podšavniški*: Slovenske pripovedke iz Motnika. V Celovcu. 1874.
- J. Furlani-Trnogorski*: Človeško življenje v štirih podobah. V Gorici. 1874.
- Mladoslovinci in državni zbor 1873. in 1874. l. V Ljubljani. 1874.
- J. Jesenko*: Prirodnoznanstveni zemljepis. V Ljubljani. 1874.
- Letno sporočilo čveterorazredne ljudske šole c. kr. rudnika v Idriji. V Ljubljani. 1874.
- Robas-Comel*: Službeni pravilnik za c. kr. vojsko. I.—II. del. V Celovcu. 1875—1876.
- A. Arko*: Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani. V Ljubljani. 1875.
- Fr. Kosar*: Nebeška hrana. I. in II. del. V Ljubljani. 1875 in 1877.
- Fr. Povše*: Umni kmetovalec. I.—III. snopič. V Celovcu. 1875 do 1877.
- Pr. Ogrinec*: Setev in žetev. V Celovcu. 1875.
- Andrejčkov Jože*: Srečen. V Celovcu. 1875.
- Dr. S. Šubic*: Telegrafija. V Ljubljani. 1875.
- Krajna imena v tržaški okolici. V Trstu. 1876.
- F. M. Štiftar*: Pavel Mihajlovič Leontjev. V Ljubljani. 1876.
- A. Urbas*: Magnetizem, elektrika, toplota in svetloba. V Ljubljani. 1876.
- Prva učna razstava v Gorici 1875. V Gorici. 1876.
- A. Praprotnik*: Dr. Lovro Toman. V Ljubljani. 1876.
- V. Slemenik*: Križem sveta. (Zgodovinska povest.) V Celovcu. 1877.
- V. Urbas*: Dr. E. H. Costa. V Ljubljani. 1877.

- J. Krsnik*: Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije. II. popr. natis. V Ljubljani. 1877.
- A. Komel pl. Sočebanski*: Službovnik za c. kr. vojsko. I.—III. del. V Celovcu. 1877—1880.
- Fr. Kuralt*: Umni sadjerejec. V Celovcu. 1878.
- J. Gomilšak*: Potovanje v Rim. V Celovcu. 1878.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. 34. zvezek. V Celovcu. 1878.
- L. Ferčnik*: „Slovenski Goffine“ ali „Razlaganje cerkvenega“ leta. I.—IV. snopič. V Celovcu. 1878—1881.
- D. Terstenjak*: Slovanščina v romanščini. V Celovcu. 1878.
- J. Verne-D. Hostnik*: Potovanje okolo svetá v 80 dneh. V Ljubljani. 1878.
- A. Comel*: Garnizonska i stražna služba. V Celovcu. 1879.
- J. Ciperle*: Cesar Franc Jožef I. (V spomin 25. letnice sreberne póroke Njiju Veličanstev.) V Ljubljani. 1879.
- Fr. Zmazek*: Fara sv. Petra pri Mariboru. V Mariboru. 1879.
- A. Praprotnik*: Slovenski spisovnik, svetovalec v vseh pisarskih opravilih. V Celovcu. 1879.
- Fr. Marn*: Hrvatska slovnica za Slovence. V Zagrebu. 1879.
- J. V.*: Grmanstvo in njega upliv na Slovanstvo v srednjem veku. V Ljubljani. 1879.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. 35. zvezek. V Celovcu. 1880.
- Fr. Rup*: Filotea ali navod k pobožnemu življenju. (Prevod.) V Celovcu. 1880.
- Fr. Erjavec*: Naše škodljive živali v podobi in besedi. I.—III. snopič. V Celovcu. 1880—1882.
- Dr. M. Samec*: Vpliv vpijančljivih pijač. V Ljubljani. 1880.
- M. Cigale*: Znanstvena terminologija. V Ljubljani. 1880.
- J. Žnidaršič*: Oko in vid. V Ljubljani. 1880.
- J. Marn*: Kopitarjeva spomenica. V Ljubljani. 1880.
- I. Tomšič*: Slovenska bibliografija. V Ljubljani. 1881.
- Zajler-Bartol*: Hoja za Marijo Devico. V Celovcu. 1881.
- Fr. Jaroslav*: dr. Ignacij Knoblehar ap. vikar v osrednji Afriki. V Celovcu. 1881.
- Dr. J. Woldrich-Fr. Erjavec*: Somatologija ali nauk o človeškem telesu. V Ljubljani. 1881.
- J. Lendovšek*: Kratko poročilo o delovanji in stanji „podpiralne zaloge slovanskih vseučilišnikov v Gradci“ od l. 1872 do 1881. V Gradci. 1881.
- J. Voh*: Truplo sv. Agapita mučenika v Novicerkvi. V Mariboru. 1882.

- Venec pobožnih molitev in svetih pesmi. IV. pomn. natis. V Mariboru. 1882.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. 36. zvezek. V Celovcu. 1882.
- Dr. A. Stolz-H. Majar*: Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete. V Celovcu. 1882.
- Pravila društva „Narodni Dom“. V Ljubljani. 1882.
- J. Šuman*: Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni. V Ljubljani. 1882.
- L. Lavtar*: Geometrija za učiteljsišča. V Ljubljani. 1882.
- J. Volčič*: Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa. I.—V. snopič. V Celovcu. 1882.—1886.
- A. Comel pl. Sočebanski*: Werndlova puška. V Celovcu. 1883.
- A. Foerster*: Cecilija, cerkvena pesmarica. I.—II. del. V Celovcu. 1883.—1884.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. 37. zvezek. V Celovcu. 1883.
- Dr. I. Tavčar*: Slovenski pravnik, poduk o najpotrebnejših zakonih. I. - III. snopič. V Celovcu. 1883. - 1886.
- Dr. J. Križanič*: Zgodovina svete katoliške cerkve. I.—II. zvezek. V Celovcu. 1883. in 1885.
- J. S. Turgenjev-Fr. Remec*: Lovčevi zapiski. Dva dela. V Ljubljani. 1883 - 1884.
- Spomenik o 600letnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem. V Ljubljani. 1883.
- A. Comel pl. Sočebanski*: Kratek pouk o zemljišči. V Celovcu. 1883.
- A. Comel pl. Sočebanski*: Osnova vojstva. V Kroměříži. 1884.
- Dr. J. Sket*: Miklova Zala, povest iz turških časov. V Celovcu. 1884.
- Dr. J. Pajek*: Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev. V Ljubljani. 1884.
- Notranje naredbe in pravila „Tržaškega podpornega in bralnega društva“. V Trstu. 1885.
- Pravila slovanske čitalnice v Trstu. V Trstu. 1885.
- Slovenske večernice za poduk in kratek čas. 39. zvezek. V Celovcu. 1885.
- Dr. Fr. Kos*: Spomenica tisočletnice Metodove smrti. V Ljubljani. 1885.
- M. Majar Ziljski*: Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola. V Celovcu. 1885.
- Poročilo o „Družbi sv. Vincenca Pavljanskega“ v Gorici za l. 1885. V Gorici. 1886.

Dr. A. Valenta: Kratek navod o prvi pomoči pri nezgodah. V Ljubljani. 1886.

Dr. A. Valenta: Učna knjiga za babice o porodostvju. V Ljubljani. 1886.

Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Krškem za leto 1885/1886. Krško. 1886.

Slovenske večernice za poduk in kratek čas. 40. zvezek. V Celovci. 1886.

L. Škofca: Šmarnice ali: Romanje v nebeško kraljestvo v Marijinem mesecu. V Celovci. 1886.

Opomba: Slovenski oddelek matičine knjižice ima tedaj 329 knjig v 628 delih, oziroma zvezkih, snopičih in letnikih. Razven tega ima matičina knjižnica tudi 20 slovenskih zemljevidov, kateri so izšli v društveni zalogi v različnih letih ob jednem z običajnimi društvenimi knjigami.

IV.

Opravništvo „Matice Slovenske“

za leto 1886.

Predsednik: Marn Josip.

Predsednikova namestnika: I. Levec Franc,
II. dr. Poklukar Josip.

Blagajnik: Vilhar Ivan.

Tajnik in knjižničar: Lah Evgen.

Pregledovalec društvenih računov: Robič Luka.

Ključarja: Praprotnik Andrej,
Zupančič Anton.

Poverovatelja sejnih zapisnikov: Kaspret Anton,
Kržič Anton.

Odbor.

a) Ljubljanski odborniki:

1. dr. Dolenc Hinko, (1886)*	13. Raič Anton, (1886)
2. Grasselli Peter, (1885)	14. Robič Luka, (1882)
3. dr. Jarc Anton, (1882)	15. Stegnar Feliks, (1883)
4. Kaspret Anton, (1886)	16. Šuman Josip, (1883)
5. Kermavner Valentin, (1886)	17. dr. Tavčar Ivan, (1886)
6. Kržič Anton, (1882)	18. Tomšič Ivan, (1886)
7. dr. Lampe Franc, (1885)	19. Vavrù Ivan, (1883),
8. Levec Franc, (1885)	20. Vilhar Ivan, (1882)
9. Marn Josip, (1885)	21. Vodušek Matej, (1885)
10. Pleteršnik Maks, (1882)	22. Zupančič Anton, (1883)
11. dr. Poklukar Josip, (1886)	23. Zupančič Vilibald, (1882)
12. Praprotnik Andrej, (1885)	24. dr. Zupanec Jernej, (1882).

b) Unanji odborniki:

1. Cigale Matej, (1885)	4. Gregorčič Simon, (1886)
2. Einspieler Andrej, (1885)	5. Hubad Franc, (1882)
3. Erjavec Franc, (1882)	6. Kersnik Janko, (1886)

*) Letnica kaže, katerega leta je bil kdo za odbornika izvoljen.

7. Majciger Ivan, (1882)	11. Šuklje Franc, (1882)
8. Marušič Andrej, (1882)	12. dr. Šust Ivan, (1885)
9. Senekovič Andrej, (1882)	13. Wiesthaler Franc, (1882)
10. Svetec Luka, (1883)	14. Žolgar Mihael (1882).

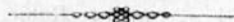
Odseka:

a) Gospodarski odsek :

1. Robič Luka (načelnik),
2. dr. Tavčar Ivan,
3. Vilhar Ivan.

b) Književni odsek :

1. Kržič Anton,	5. Stegnar Feliks,
2. Levec Franc (načelnik),	6. Zupančič Anton,
3. Pleteršnik Maks,	7. Zupančič Vilibald.
4. Raič Anton,	

V.

Imenik

udov „Maticе Slovenske“ leta 1886.*)

A. Častni člani.

1. grof HARRACH IVAN, graščak, posestnik, itd. v Pragi. (1883)**)
2. JAGIĆ VATROSLAV, c. kr. vseučiliški profesor, itd. na Dunaji. (1886)
3. dr. KVIČALA IVAN, c. kr. vseučiliški profesor, itd. v Pragi. (1882)
4. LEGO JAN, uradnik českega muzeja, itd. v Pragi. (1885)
5. dr. vit. MIKLOŠIČ FRANC, c. kr. vseučiliški profesor v p., dvorni svetnik, itd. na Dunaji. (1872)
6. dr. RAČKI FRANC, predsednik jugoslavenske akademije, itd. v Zagrebu. (1869)
7. dr. RIEGER FRANC LADISLAV, državni in deželni poslanec, itd. v Pragi. (1869)
8. TRSTENJAK DAVORIN, župnik, itd. v Starem Trgu na Štajerskem. (1878.)

B. Ustanovniki in letniki.

I. Ljubljanska škofija.

1. Dekanija Ljubljana. Poverjenik: Lah Evgen.

a) Mesto:

*Arcé Rajko, c. kr. poštni oficijal in hišni posestnik.	*Bučar Franc, zasebnik.
*Auer Jurij, pivovar in hišni posestnik.	*Buerger Ljudevit, trgovec, hišni posestnik, itd.
*Blaznik Frančiška, posestnica in solastnica tiskarne.	*Bušič Josip, posestnik.
*dr. vitez Bleiweis-Trsteniški Karol, primarij, dež. poslanec, mestni odbornik in hišni posestnik.	*dr. Čebašek Andrej, kanonik, sem. profesor, itd.
	*Čitalnica ljubljanska.
	*Detela Oton, graščak, dež. posl. in odbornik, itd.

*) Kdor vsled odboru nenaznanjene spremembe svojega imena ne najde natisnenega v kraji, kjer biva sedaj, naj išče svoje knjige pri onem poverjeniku, kateremu je plačal društenino. Za take spremembe ne moremo biti odgovorni.

**) Letnica pomeni, kedaj je bil dotični izvoljen za častnega člana društva.

- *dr. Dolenc Hinko, c. kr. sodn. pristav, dež. posl. in mestni odbornik.
- *Dolenc Oroslov, svečar, trg. zborn. svētnik in posestnik.
- *Dreo Aleksander, trgovec, hišni posestnik itd.
- *Fabian Ivan, trgovec in hišni posestnik.
- *Fabiani o. Placid, gvardijan.
- *Frančiškanska knjižnica.
- *vitez Gariboldi Anton, zasebnik.
- *Globočnik Anton, c. kr. vladni svētnik itd.
- *Grasselli Peter, župan, dež. poslanec, posestnik, itd.
- *Heidrich Karol, redovnik.
- *Hranilnica kranjska.
- *Hren Franc, veletržec, trg. zborn. svētnik in hišni posestnik.
- *Jamšek Ivan, trgovec in hišni posestnik.
- *dr. Jarc Anton, prošt, c. kr. dež. šol. nadz. v. p., itd.
- *Jeraj Ivana, zasebnica.
- *Jeran Luka, kanonik in urednik „Zg. Danici.“
- *Jereb Josip, župnik v p.
- *Kadilnik Franc, trg. denarničar.
- *Klemenčič Josip, c. kr. prof. in katehet.
- *Klun Karol, kanonik, drž. in dež. poslanec.
- *Knjižnica c. kr. učiteljišča.
- *Kosler Ivan, tovarnar in graščak.
- *dr. Kosler Josip, tovarnar in posestnik.
- *Kreč Matej, dež. tajnik.
- *Križnar Miroslav, kanonik.
- *Kušar Josip, trgovec, posestnik, trg. zborn. predsednik itd.
- *Lukman Jakob, c. kr. rač. svētnik v p.
- *Mahkot Jakob, c. kr. okr. glavar.
- *Marn Josip, c. kr. gimn. profesor.
- *Millitz Rudolf, lastnik tiskarne in hišni posestnik.
- *dr. Missia Jakob, knezoškof itd.
- *Močnik Matej, mestni učitelj v p.
- *dr. Munda Franc, odvetnik in hišni posestnik.
- *Murnik Ivan, ces. svētnik, trg. zborn. tajnik, dež. poslanec itd.
- *Petričič Vaso, trgovec, podžupan, trg. zbornice svētnik in hišni posestnik.
- *Pfeifer Franc, c. kr. rač. revident.
- *Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. prof.
- *Pogačar Martin, č. kanonik in knezoškofijski kancelar.
- *dr. Poklukar Josip, drž. in dež. poslanec, posestnik, solastnik tiskarne itd.
- *dr. Pongraz Oskar, posestnik.
- *Ravnihar Franc, dež. knjigovodja, mestni odbornik in posestnik.
- *Robič Luka, c. kr. davk. nadz. v p. in dež. poslanec.
- *Rohrman Zmagoslav, milar in posestnik.
- *Rozman Ivan, mestni župnik in duh. svētnik.
- *Skubic Anton, c. kr. gimn. prof. „Sokol“, telovadno društvo.
- *Souvan Ferdinand, veletržec in graščak.
- *Souvan Franc Ks., veletržec, posestnik in trg. zborn. svētnik.
- *dr. Staré Josip, c. kr. fin. prok. pristav, mestni odbornik in hišni posestnik.
- *dr. Suppan Josip, odvetnik in hran. ravnatelj.
- *dr. Suppantschitsch Franc, odvetnik, odv. zborn. predsednik in hišni posestnik.
- *Sušnik Gašpar, c. kr. stotnik-auditor v. p.
- *Šuman Josip, c. kr. gimn. ravnatelj.
- *Tavčar Ivan, hišn. posest. sin.

- *dr. Valenta Alojzij, c. kr. vladni svetnik, profesor, vodja dež. bolnici in hišni posestnik.
- *Vavrū Ivan, c. kr. gimn. prof.
- *Vilhar Ivan, trgovec in hišni posestnik.
- *dr. Vošnjak Josip, primarij, dež. poslanec, hišni posestnik, mestni in deželni odbornik.
- *baron Winkler Andrej, c. kr. dež. predsednik itd.
- *Zamejic Andrej, kanonik itd.
- *dr. Zarnik Valentin, odvetnik, mestni odbornik in h. posestnik.
- *Zupan Tomo, c. kr. gimn. prof., konz. svetnik, vodja „Alojzije-višču“ in mestni odbornik.
- *dr. Zupanec Jernej, c. kr. notar, not. zborn. predsednik in hišni posestnik.
- *Žagar Karol, deželni blagajnik, mestni odbornik in posestnik.
- *Žlogar Anton, mestni kaplan.
- dr. Ahazhizh Karol, odvetnik in graščak.
- Ahčin Jera, hišna posestnica.
- Alojzijevišče, knezoškofijski dij. zavod za srednje šole.
- dr. Ambrožič Fr., mestni zdravnik.
- Bartel Anton, c. kr. gimn. prof.
- Bedenek Jakob, sourednik „Slovenca“.
- Belar Leopold, vodja II. mestni ljudski šoli.
- Bizavičar o. Josip, frančiškan.
- Bohinec Žiga, sem. podvodja in ekonom.
- Bonač Ivan, knjigovez.
- Borštner Vincenc, c. kr. gimn. profesor.
- Bradaška Ferdinand, mestni blag. uradnik.
- Bregar Vilibald, c. kr. rač. oficijal.
- † Brus Andrej, tajn. pristav c. kr. kmetijske družbe.
- Celestina Josip, c. kr. pripr. prof.
- Dežman Franc, knjigovez.
- D. G., priv. uradnik.
- Dimiz Avgust, c. kr. fin. ravnatelj, itd.
- Dralka Josip, c. kr. vladni svetnik.
- Drašler Pavl, trg. vodja.
- dr. Drč Josip, c. kr. tov. zdravnik.
- Drenik Franc, gl. zast. zavarovalnice „Fonçiere“.
- Društvo kranjskih tiskarjev.
- Družba rokodelskih pomočnikov.
- Endlicher Rudolf, c. kr. okrajni tajnik pri dež. vladi.
- Eppich Ivan, c. kr. vadn. učitelj.
- Flis Ivan, sem. spiritual.
- dr. Fux Franc, primarij in hišni posestnik.
- Furlan Jakob, mestni učitelj.
- Gnjezda Ivan, c. kr. realski profesor in katehet.
- Gogala Ivan, c. kr. notar in mestni odbornik.
- Goričnik Franc, trgovec.
- Goršič o. Pavlin, frančiškan.
- Grkman Franc, c. kr. vadn. učitelj in okr. šol. nadzornik.
- dr. Gross Franc, c. kr. sodnijski pristav.
- Guttman Emilij, c. kr. fin. prok. pristav.
- Hafner Jakob, vodja priv. učilišča.
- Hofbauer Ana, deželnega tajnika vdova.
- Hohn Hugon, c. kr. poštni kontrolor in hišni posestnik.
- Hribar Dragotin, tipograf.
- Hribar Ivan, gl. zastopnik „Slovije“ in mestni odbornik.
- Hrovath Blaž, c. kr. vodja pripravnice in okr. šol. nadzornik.
- Izobraževališče za učiteljice.
- Jentl Anton, trgovec.
- Jerič Josip, župnik v p. in urednik „Slovenca“.
- Juvančič Ivan, trgovec in posestnik.
- Juvanec Ivan, not. koncipijent.

- Kalan Ivan, (naročnik).
 Karlin Andrej, mestni kaplan.
 Karun Franc, župnik itd.
 Kaspret Anton, c. kr. gimn. prof.
 Katoliško društvo.
 Kaučič Jakob, c. kr. zemlj. knjigovodja v p.
 Kermavner Valentin, c. kr. gimn. profesor.
 Kirbisch Rudolf, konditor in hišni posestnik.
 Klein Anton, solastnik tiskarne, mestni in trg. zborn. svetnik itd.
 dr. Klofutar Leonhard, č. kanonik in sem. profesor.
 Knjižnica bogoslovska.
 Knjižnica c. kr. višje gimnazije.
 Knjižnica c. kr. višje realke.
 Knjižnica učiteljska ljubljanske okolice.
 Kolar Matija, stolni vikar.
 Kolman Franc, trgovec, hišni posestnik itd.
 Kotnik Ignac, drd. jur. in hišni posestnik.
 Kovač Ivan, solastnik tiskarne.
 Kozhevar Franc, c. kr. dež. sodnije predsednik.
 Kremžar Andrej, oskrbnik dež. bolnice.
 Kržič Anton, nunski kaplan in katehet.
 dr. Kulavie Ivan, kan. in sem. ravnatelj.
 Lah Evgen, tajnik „Matici Slovenski“.
 dr. Lampe Franc, vodja Marijanišču in sem. profesor.
 Lassnik Peter, trgovec in pos.
 Lavrič Mihael, trg. poslovodja.
 dr. Leben Matija, č. kanonik in sem. profesor.
 Ledenik Alfred, trgovec in trg. zborn. svetnik.
 dr. Lesar Josip, knezošk. tajnik.
- Levec Franc, c. kr. real. profesor, c. kr. okrajni šol. nadz. in urednik „Zvonu“.
 Levstik Franc, skriptor v c. kr. lyc. knjižnici.
 Lozar Josip, trgovec in trg. zborn. svetnik.
 Macák Ivan, c. kr. nadzornik katastralnih uradov.
 Mahr Ferdinand, ces. svetnik, vodja in lastnik priv. trg. zavodu in hišni posestnik.
 Maier Josip, mestni učitelj.
 Majntinger Ivan, c. kr. vodja sodn. pom. uradov.
 Medič o. Kallist, vikar in župnik.
 Mikuš Anton, cand. prof.
 dr. Mosché Alfonz, odvetnik, dež. posl. in mestni odbornik.
 Mulej Andrej, c. kr. rač. revident v p.
 „Narodna Tiskarna“, delniško društvo za tiskarska dela.
 Nedeljko Franc, priv. uradnik.
 Novak Franc, aprob. gimn. supl.
 Obreza Anton, tapetnik.
 Pakič Mihael, trgovec, hišni pos., mestni in trg. zborn. svetnik.
 dr. Papež Franc, odvetnik in dež. poslanec.
 dr. pl. Pauker-Glanfeld Henrik, kanonik in stolni dekan.
 Pavlin Alfonz, c. kr. gimn. prof.
 Petelin Martin, aprob. cand. prof.
 Pfeifer Josip, dež. tajnik.
 Pichler Josip, aprob. gimn. supl.
 Pintar Luka, aprob. gimn. supl.
 Pirc Gustav, c. kr. kmet. družbe tajnik in popotni učitelj.
 Pirc Ivan, žel. uradnik v p.
 Pleško Karol, c. kr. sodn. svetnik.
 Poljanec Alojzij, oskrbnik dež. pos. delavnice.
 Potočnik Franc, c. kr. stavbeni svetnik v p. in mestni odbornik.

- Potočnik Mihael, konz. svêtnik in nunski spovednik.
- Povše Franc, veleposestnik, mestni odbornik itd.
- dr. Požar Lovro, aprob. gimn. suplent.
- Prædica Jakob, c. kr. priprav. profesor.
- Praprotnik Andrej, vodja I. mestni lj. šoli itd.
- Premk Anton, c. kr. poštni kontrolor in hišni posestnik.
- Pucher Karol, hišni posestnik.
- Raič Anton, c. kr. višje realke profesor.
- Ravnihar Alojzij, priv. uradnik.
- Rihar Franc, kaplan.
- Rodé Ivan, solastnik trgovine.
- Rožnik Anton, c. kr. sod. pristav v p.
- Safran Franc, mestni cerkovnik.
- Smolej Jakob, c. kr. dež. šolski nadzornik.
- Smrekar Josip, sem. profesor.
- Staudacher Ferdinand, c. kr. gimn. prof. v p. in č. kanonik.
- Stegnar Feliks, c. kr. kazn. učitelj in dež. poslanec.
- Sterbenc Josip, duhoven v p.
- Suhač Matej, aprob. gimn. suplent.
- Svetek Anton, c. kr. rač. oficijal.
- dr. Svetina Ivan, c. kr. gimn. prof. in alojz. prefekt.
- Šarabon Mavrilij, stolni vikar.
- Šašel Feliks, c. kr. okr. glavar.
- Šega Karol, aprob. gimn. suplent.
- Šesek Ivan, odv. koncipijent.
- Šiška Josip, dvorni kaplan.
- Škofic Josip, c. kr. avskultant.
- Škofic Lovro, c. kr. vodja dež. plač. urada.
- Škrabec o. Stanko, frančiškan.
- Šubic Ivan, aprob. gimn. suplent.
- Šumi Franc, konditor in arheograf.
- Schuendelen Božidar, poslovodja, (2. izt.)
- Tavčar Al., aprob. gimn. suplent.
- dr. Tavčar Ivan, odvetnik in mestni odbornik.
- Tavčar Karol, trgovec in hišni posestnik.
- Toman Helena, posestnica.
- Tomažič Ferdinand, c. kr. poštni oficijal.
- Tomec Jakob, prvi mestni komisar.
- Tomšič Ivan, c. kr. vadm. učitelj, itd.
- Tratnik Antonija, c. kr. fin. kom. soproga.
- Trstenjak Anton, urednik „Slovanu“.
- Tschurn Karol, hran. uradnik.
- Turk Hugon, trgovec.
- Učiteljsko društvo slovensko.
- Valenta Vojteh, mestne blag. kontrolor.
- Valentinčič Ignacij, hišni posestnik, mestni odbornik itd.
- † Več Ivan, trgovec in posestnik.
- Vičič Ivan, trgovec.
- Vodušek Matej, c. kr. gimn. prof.
- Vončina Ivan, prvi mag. svêtnik.
- Wascher Rajko, hran. knjigovodja.
- baron Wolkensperg Avgust, graščak.
- Zagorjan Anton, not. koncipijent.
- Zagorjan Ivan, benef. in kaplan.
- Zamida Matija, mag. tajnik.
- Ziherl o. Leonhard, frančiškan.
- dr. Zupanc Franc, c. kr. vladni koncip. in priv. zdravnik.
- Zupančič Anton, sem. profesor.
- Zupančič Vilibald, c. kr. priprav. profesor.
- Žakelj Miroslav, c. kr. gimn. prof.
- Železnikar Ivan, urednik „Slov. Narodu“.
- Žumer Andrej, mestni učitelj in c. kr. okrajni šol. nadzornik.

b) *Okolica*:

- Babnik Jernej, župnik na Dobrovi. Čitalnica v Spodnji Šiški.
 Derčar Martin, župnik v Preski.
 Dolenc Jakob, župnik na Igu.
 Fine Anton, župnik v Sostrem.
 Gams Ivan, posest. v Loki pri Igu.
 Govekar Franc, nadučitelj v Spodnji Šiški.
 Klinar Franc, učitelj v Spodnji Hrušici.
 Knez Anton, trgovec v Sp. Šiški.
 Kobilca Ivan, župnik v Črnučah.
 Laznik Josip, kaplan na Dobrovi.
 Marešič Franc, kaplan v Sostrem.
- Mekinec Franc, kaplan pri D. M. v Polji.
 Porenta Franc, župnik v Sori.
 Potočnik Ivan, župnik na Brezovici.
 Povše Franc, župnik na Ježici.
 Praprotnik Franc, učitelj v Preski.
 Sterlè Franc, nač. postaje v Zalogu.
 Šola národna v St. Vidu.
 Tomec Miroslav, slikar in posestnik v St. Vidu.
 Vadnol Đavorin, priv. uradnik v Sp. Šiški. Št. 21.

2. Dekanija **Bistrica Ilirska**. a) Poverjenik: Vesel Ivan.

- *Brinšek Ivan, trgovec v Trnovem.
 *Jenko Aleksander, trgovec v Trnovem.
 *Ličan Aleksander, trgovec v Trnovem.
 *Štrucelj Jurij, c. kr. okr. sodnik v Ilir. Bistrici.
 *Vesel Ivan, dekan v Trnovem.
 Bile Ivan, duhoven v p. v Ilir. Bistrici.
- Gogala Franc, priv. uradnik v Ilir. Bistrici.
 Križaj Nikolaj, župnik v Premu.
 Škerjanec Ivan, kurat v Harijah.
 Tomšič Ivan, posestnik v Ilir. Bistrici.
 Zarnik Martin, nadučitelj v Trnovem. Št. 5 + 6 = 11.

b) Poverjenik: Pavlič Damijan.

- *Česnik Jurij, trgovec v Knežaku.
 *Domicelj Alojzij, trgovec v Zagorji.
 Kacin Anton, kaplan v Šmihelu.
 Pavlič Damijan, vikar v Zagorji.
- Ponikvar Anton, župnik v Knežaku.
 Torkar Matija, župnik v Košani. Št. 2 + 4 = 6.

3. Dekanija **Cirknica**. a) Poverjenik: —

- Čibašek Ivan, župnik pri Sv. Vidu.
 Čitalnica národna v Cirknici.
 Jan Simon, župnik pri sv. Trojici.
 Kljun Matej, ekspozit v Begunjah.
 Lavrenčič Andrej, trgovec na Raketu.
- †Porenta Ivan, dekan v Cirknici.
 Rott Gothard, kaplan v Cirknici.
 Šerko Franc, župan in posestnik v Cirknici.
 Žirovnik Josip, učitelj v Begunjah. Št. 9.

b) Poverjenik: Lah Gregor.

- *Kaplnek Ivan, župnik na Blokah.
 Kovač Franc, trgovec v Loži.
- Lah Gregor, župan, poštar in posestnik v Loži.

- Lenček Blaž, župnik v Starem Trgu
 Planinec Ivan, trg. pom. v Starem Trgu.
 Rozina Julij, not. uradnik in posestnik v Poddobu.
- Volčič Jurij, c. kr. sodn. pristav v Loži.
 Žerjov Gregor, c. kr. okr. sodnik v Loži.
- Št. 1 + 7 = 8.

4. Dekanija **Idrija**. a) Poverjenik: Treven Valentin.

- *Občina mestna v Idriji.
 *Vidmar Josip, župnik v Žiréh.
 Čitalnica v Idriji.
 Delavsko bralno društvo v Idriji.
 Goli Franc, trgovec v Idriji.
 Kogej Josip, dekan v Idriji.
 Kos Franc, trgovec v Idriji.
 Koser Maks, c. kr. notar v Idriji.
 Lapajne Franc, trgovec v Idriji.
 Lapajne Štefan, trgovec in župan v Idriji.
- Lapajne Valentin, trgovec v Idriji.
 Leskovic Sebastijan, zasebnik v Sp. Idriji.
 Treven Valentin, trgovec v Idriji.
 Urbas Leopold, c. kr. rudn. uradnik v p. v Idriji.
 Vončina Franc, pom. uradnik v Idriji.
- Št. 2 + 13 = 15.

b) Poverjenik: Domicelj Anton.

- Ambrož Ivan, kaplan na Črnem Vrhu.
 Čitalnica na Črnem Vrhu.
 Domicelj Anton, vikar na Črnem Vrhu.
- Majnik Mihael, posestnik v Mrzlem Logu.
 Rudolf Gašpar, posestnik v Lomih.
- Št. 5.

5. Dekanija **Kamnik**. a) Poverjenik: dr. Samec Maks.

- *Kokalj o. Rajnerij, franč. redovnik v Kamniku.
 *Starè Alojzij, farni administrator na Rovi.
 *Stranjska fara.
 Benkovič Josip, dijak v Kamniku.
 Čenčič Jernej, nadušitelj in ravnatelj v Kamniku.
 Čitalnica národna v Kamniku.
 dr. Janežič Ivan, kaplan v Komendi.
 Knjižnica učiteljska kamniškega okraja.
 Kobljar Anton, kaplan v Mengiši.
 Mejač Andrej ml., posestnikov sin v Komendi.
- Murnik Ivan, trgovec in posestnik v Kamniku.
 Novak Martin, c. kr. poštar v Kamniku.
 Oblak Ivan, dekan v Kamniku.
 Paternost Henrik, učitelj v Mengiši.
 Pečnik Valentin, farni administrator na Vranji Peči.
 dr. Samec Maks, dež. poslanec, zdravnik in posestnik v Kamniku.
 Stanič Josip, not. koncipijent v Kamniku.
 dr. Šmidinger Karol, c. kr. notar v Kamniku.
- Št. 3 + 15 = 18.

b) Poverjenik: Kersnik Janko.

*Jarc Jernej, župnik v Dolu.	Polec Julij, c. kr. okr. sodnik na Brdu.
*Rožič Alojzij, župnik v Krašnji.	Škofic Jurij, župan in posestnik v Št. Vidu.
Detelja Karol, trgovec in posestnik na Dobu.	Vrhovnik Ivan, kaplan na Dobu.
Dolžan Ivan, župnik v Ihanu.	Zorko Matija, c. kr. cestni mojster v Lukovici.
Iglič Ivan, trgovec v Lukovici.	Št. 2 + 8 = 10.
Kersnik Janko, c. kr. notar, veleposestnik in dež. poslanec na Brdu.	

c) Poverjenik: Kajdiž Tomaž.

Kajdiž Tomaž, župnik v Vodicach.	Štrukelj Franc, duhoven na Šmarni Gori.
Kukelj Anton, kaplan v Vodicach.	Št. 4.
Svetlin Andrej, župan in posestnik v Komendi.	

6. Dekanija Kočevje. Poverjenik: Komljanec Ivan.

*Lampe Josip, c. kr. zemlj. knjigovodja v Kočevji.	Komljanec Ivan, c. kr. gimn. prof. in okr. šol. nadz. v Kočevji.
*Lovšin Simon, župnik v Fari pri Kostelu.	Kragelj Andrej, c. kr. gimn. prof. v Kočevji.
Berčič Peter, administrator v Starem Logu.	Krese Josip, dekan v Kočevji.
Gerzin Matija, administrator v Banji Loki.	Zbašnik Franc, administrator v Topli Rebri.
Knjižnica učiteljska kočevskega okraja.	Št. 2 + 7 = 9.

7. Dekanija Kranj. Poverjenik: Šavnik Karol.

*Bartol Baltazar, župnik v p. v Cerkljah.	*Pleiweiss Ivana, posestnica v Kranji.
*Debeljak Ivan, župnik v Predvoru.	*Prevec Valentin, zasebnik v Kranji.
*Globočnik Edvard, zdravnik v Cerkljah.	*Ros Matej, trgovec v Kranji.
*Majdič Vinko, vodja umetnih mlinov v Kranji.	*Sajovic Ferdinand, trgovec in trg. zbor. svetnik v Kranji.
*dr. Mally Ignac, c. kr. okr. zdravnik v Kranji.	*Šavnik Karol, župan, lekar in posestnik v Kranji.
*Mežnarec Anton, dekan v Kranji.	*Urbančič Alojzija, graščakinja na Turnu.
*Omersa Franc, trgovec, posestnik in trg. zbornice svetnik v Kranji.	*Zarnik Anton, župnik, duh. svetnik in zlatomašnik v Naklem.
*Pirc Matej, trgovec in posestnik v Kranji.	Aljančič Valentin, kaplan v Šmartnem.

- Bohinč Ivan, zas. uradnik v Kranji.
 Čitalnica národna v Kranji.
 Dolenz Franc, trgovec in posestnik v Kranji.
 Erjavec Ivan, duhoven v p. v Kranji.
 Florijan Karol, zasebnik v Kranji.
 Globočnik Viktor, c. kr. notar v Kranji.
 Gregorič Ignac, župnik v Trsteniku.
 Hubad Josip, c. kr. gimn. prof. v Kranji.
 Kalan Andrej, kaplan v Cerkljah.
 Karlin Martin, c. kr. gimn. prof. v Kranji.
 Kljun Ivan, kaplan v Št. Jurji.
 Knjižnica gimnazijska v Kranji.
 Knjižnica učiteljska kranjskega okraja.
 Kos Mihael, učitelj v Velesovem.
 Krčon Josip, župnik v Predosljih.
 Krisper Rajmund, trgovec v Kranji.
 Kržič Josip, posestnik v Trbojah.
- Lazar Mihael, c. kr. gimn. prof. in katehet v Kranji.
 Mayr Peter ml., krčmar in posestnik v Kranji.
 Mervec Ivan, kaplan v Kranji.
 Novak Ivan, župnik v Smedniku.
 Oblak Lovro, kaplan v Cerkljah.
 Povše Martin, župnik v Št. Jurji.
 Preželj Matej, župnik v Mavčičah.
 Robič Simon, administrator na Šenturški Gori.
 dr. Šavnik Edvard, zdravnik v Kranji.
 Špental Franc, farni administrator v Tržiči.
 dr. Štampilhar Valentin, odvetnik v Kranji.
 Tavčar Franc, ekspozit pri sv. Joštu.
 Wiesthaler Franc, c. kr. gimn. ravnatelj v Kranji.
 Žužek Franc, c. kr. ingénieur v Kranji.

Št. 15 + 32 = 47.

8. Dekanija **Krško**. a) Poverjenik: dr. Šterbenc Jurij.

- *Grivic Franc, kaplan v Leskovci.
 *Knjižnica učiteljska krškega šolskega okraja.
 *Šola v Št. Jerneji.
 *dr. Šterbenc Jurij, dekan in dež. poslanec v Leskovci.
 *Štrobelj Franc, v Št. Jerneji.
 Ahčin Rudolf, c. kr. davk. pristav v Krškem.
 Bezljaj Josip, mešč. učitelj v Krškem.
 Brulec Franc, župnik v Dolini.
 Cepuder Jakob, učitelj v Leskovci.
 Dolinar Ivan, župnik na Raki.
 Gabršek Franc, ravnatelj lj. šole v Krškem.
 Gregorič Franc, posestnik v Krškem.
- Gregorin Alojzij, c. kr. okr. sodnik v Krškem.
 Janež Alojzij, posestnik v Krškem.
 Knavs Ivan, vikar v Krškem.
 Lapajne Ivan, mešč. šoli ravnatelj in c. kr. okr. š. nadz. v Krškem.
 Lapajne Ivan, župnik na Studenci.
 Lebar Jakob, kaplan na Križevem.
 Maurer Gašpar, posestnik na Raki.
 dr. Mencinger Ivan, odvetnik in posestnik v Krškem.
 Nagodé Ivan, kaplan v Št. Jerneji.
 Pfeifer Viljem, drž. in dež. poslanec, župan in posestnik v Krškem.
 Ravnikar Jernej, mestni učitelj v Krškem.

Sajé Ivan, nadučitelj v Št. Jerneji.
Seidl Ferdinand, aprob. cand. prof.
in meščanski učitelj v Krškem.
Šusteršič Matija, posestnik v Krškem.

Tavčar Ignacij, župnik na Križevem.

Varl Tomaž, kaplan na Raki.
Vovk Ivan, župnik v Št. Jerneji.
Zadnik Simon, župnik v Čateži.
Št. 5 + 25 = 30.

b) Poverjenik: Lesjak Ivan.

*dr. Gestrin Karol, c. kr. ok. sodnik v Kostanjevici.

Abram Lavoslav, nadučitelj v Kostanjevici.

*Lesjak Ivan, župnik in duh. svetnik v Kostanjevici.

Št. 2 + 1 = 3.

9. Dekanija Litija. Poverjenik: Svetec Luka.

*Krisper Valentin, tovarnar in posestnik v Radečah.

Levec Ivan, učitelj v Radečah.

*Kuralt Ivan, c. kr. sodn. pristav v Radečah.

Merčun Rok, kaplan v Šmartnem.

*Nabernik Ivan, c. kr. ok. sodnik v Litiji.

Molek Martin, kaplan v Šmartnem.
dr. Pavlič Ignacij, c. kr. ok. zdravnik v Litiji.

*Sajé Mihael, župnik v Štangi.

Podkrajšek Franc, načelnik postaji na Savi.

*Svetec Luka, c. kr. notar, dež. poslanec in posestnik v Litiji.

Ramovš Andrej, župnik v Svibnem.

Brezovar Jernej, profesor na Ruskem (knjige Pavlu Brezovarju v Šmartnem).

Rihar Josip, c. kr. vladni koncipist v Litiji.

Grill Matija, c. kr. ok. glavar v Litiji.

Rus Jakob, dekan v Šmartnem.

Iber Ivan, trgovec v Radečah.

Vidergar Ivan, župnik v Št. Jurji pod Kumom.

Jeločnik Anton, knjigovodja in posestnik v Litiji.

Vončina Valentin, c. kr. sodn. kancelist v Litiji.

Jeretin Martin, c. kr. ok. tajnik v Litiji.

Zdražba Ivan, župnik na Prežganji.

Kunstelj Franc, župnik na Jančah.

Št. 5 + 17 = 22.

10. Dekanija Loka. Poverjenik: Kožuh Matej.

*Debeljakova hiša v Poljanah.

dr. Arko Anton, ok. zdravnik v Škofji Loki.

*Dolinar Ivan, župnik v p. na Trati.

Bralno društvo v Selcih.

*Kožuh Matej, dekan v Stari Loki.

Bralno društvo v Železnikih.

*Šranc Stanko, župnik v Retečah.

dr. Dolencec Josip, kaplan v Stari Loki.

*Tušek Gregor, posestnik na Martinjem Vrhu.

Dolinar Anton, administrator v Lučini.

Elbert Sebastijan, kaplan v Loki.
 Jamnik Anton, župnik v Sorici.
 Kušar Franc, kaplan na Trati.
 Mrak Jakob, župnik v Železnikih.
 Peterlin Primož, administrator pri
 sv. Lenartu.
 Rožman Lovro, ekspozit v Žab-
 nici.

Sušnik Ivan, kaplan v Selcih.
 dr. Škofic Franc, c. kr. okr. sod-
 nik v Loki.
 Šoklič Blaž, župnik v Loki.
 Vavpotič Ivan, kaplan v Selcih.

Št. 5 + 15 = 20.

11. Dekanija **Metlika**. a) Poverjenik: Kupljen Anton.

Dobida Josip, c. kr. davk. nadzor-
 nik v Črnomlji.
 †Gorenjec Lavoslav, župnik v Adle-
 šičih.
 Kunc Avgust, posestnik v Čr-
 nomlji.
 Kupljen Anton, c. kr. notar v Čr-
 nomlji.
 Okrajna učiteljska knjižnica v Čr-
 nomlji.

Režek Peter, župnik v Starem
 Trgu.
 Schweiger Ivan, posestnik v Čr-
 nomlji.
 Šašelj Ivan, kaplan v Adlešičih.
 Šola farna v Starem Trgu (pla-
 čuje g. dr. J. Šterbenc).
 Trček Mihael, kaplan v Starem
 Trgu.

Št. 10.

b) Poverjenik: Navratil Anton.

Aleš Anton, dekan v Semiči.
 Bulovec Mihael, kaplan v Semiči.
 Dovgan Franc, župnik v Pod-
 zemlji.
 Guštin Franc, posestnik v Met-
 liki.
 Hayne Edvard, c. kr. davkar v
 Metliki.
 Hranilovič Jovan, župnik sv. Ne-
 deljski.
 Kapelle Ivan, um. oskrbnik nem.
 reda v Metliki.

Navratil Anton, zasebnik v Met-
 liki.
 Premer Anton, zasebnik v Metliki.
 Prosenik Anton, trgovec v Metliki.
 Stajer Franc, c. kr. notar v Met-
 liki.
 Šola mestna v Metliki.
 Šola národna v Radovici.
 Schweiger Franc, župnik v Ra-
 dovici.

Št. 14.

12. Dekanija **Moravče**. Poverjenik: Toman Ivan.

*Preša Josip, župnik v Pečeh.
 Gros Peter, nadučitelj v Zagorji.
 Kepec Franc, adm. v Češnjicah.
 Knjižnica učiteljska litijskega
 okraja.
 Koprivnikar Franc, župnik na Savi.

Poklukar Josip, kaplan na Vačem.
 Romé Franc, župnik v Čemšeniku.
 Toman Ivan, dekan, č. kanonik
 in zlatomašnik v Moravčah.

Št. 1 + 7 = 8.

13. Dekanija **Novo Mesto**. Poverjenik: Poljanec Ivan.

*Babnik Ivan, župnik v Toplicah.
 *Krčon Anton, župnik v Vavti Vasi.

*Martinak Josip, c. kr. sodn. svēt-
 nik v Novem Mestu.

- *dr. Rázpet Martin, c. kr. okrajni zdravnik v Novem Mestu.
- *Romè Ivan, župnik v Št. Petru.
- *dr. Vojska Andrej, c. kr. sodn. svètnik v Novem Mestu.
- *Volčič Ivan, župnik v Šmarjeti.
- *Vrhovec Ivan, c. kr. gimn. prof. v Novem Mestu.
- Bergant Valentin, župnik v Brusnicah.
- Brežnik Franc, c. kr. gimn. prof. v Novem Mestu.
- Čitalnica novomeška.
- Dev Edvard, c. kr. sodn. svètnik in dež. posl. v Novem Mestu.
- Dovič Ivan, župnik v Mirni Peči.
- Fajdiga Ignacij, c. kr. gimn. prof. v Novem Mestu.
- Františkanski samostan novomeški.
- Frank Rihard, kanonik v Novem Mestu.
- Hočevnar Josip, kanonik v Novem Mestu.
- Hrovat o. Florentin, frančiškan in vodja m. lj. šoli v Novem Mestu.
- Kastelic Franc, posestnik v Novem Mestu.
- Kastelic Franc, trgovec v Novem Mestu.
- Knjižnica gimnazijska v Novem Mestu.
- Knjižnica učiteljska v Novem Mestu.
- Krajec Ivan, lastnik tiskarne v Novem Mestu.
- dr. Marinko Josip, c. kr. gimn. prof. in katehet v Novem Mestu.
- Mohar Martin, c. kr. vodja pom. sodn. uradov v Novem Mestu.
- Oblak Valentin, trgovec v Novem Mestu.
- Pec Viljelmína, nadučiteljica v Novem Mestu.
- Perušek Rajmund, c. kr. gimn. prof. v Novem Mestu.
- Poljanec Ivan, c. kr. gimn. prof. v Novem Mestu.
- dr. Poznik Albin, c. kr. notar in župan v Novem Mestu.
- Rizolli Dominik, lekar v Novem Mestu.
- Senekovič Andrej, c. kr. gimn. ravnatelj v Novem Mestu.
- Skalè Otmar, c. kr. okr. živinozdravnik v Novem Mestu.
- Šinkovec Avgust, kaplan v Prečini.
- Urh Peter, prošt v Novem Mestu.
- Vindišar Viljem, frančiškan v Novem Mestu.
- Virant Ivan, župnik v Podgradu.

Št. 8 + 29 = 37.

14. Dekanija Postojina. a) Poverjenik: Hofstetter Ivan.

- *Bolè Martin, profesor na Ruskem (knjige šoli v Slavini).
- *Sajovic Ivan, župnik v Slavini.
- Arko Mihael, kaplan v Hrenovicah.
- Bezeljak Pavl, c. kr. notar v Postojini.
- Bukvarna učiteljska postojinskega okraja.
- Čitalnica postojinska.
- Ditrih Anton, trgovec v Postojini.
- Einspieler Tomaž, c. kr. sodn. pristav v Postojini.
- Gaspari Ferdinand, c. kr. okr. živinozdravnik v Postojini.
- Grossmann Gustav, učitelj pri sv. Ivanu.
- Hofstetter Ivan, dekan itd. v Postojini.
- Jurca Franc, trgovec v Postojini.
- Kajbič Franc, c. kr. uradnik v p. v Studenem.

- Korošec Ivan, posestnik v Št. Petru.
 Kraigher Alojzij, trgovec v Postojini.
 Kraigher Peter, trgovec v Postojini.
 Kraigher Peter, posestnik v Hrašah.
 Kuttin Franc, trgovec v Postojini.
 Lavrenčič Josip, posestnik v Postojini.
 Lavrenčič Ivan, kaplan v Postojini.
 Lavrenčič Maks, trgovec v Hrenovicah.
 Lavrenčič Matija, posestnik v Postojini.
 Lončarič Anton, podjetnik v Selcih.
- dr. Pitamic Ivan, odvetnik v Postojini.
 Podboj Ivan, kurat v Št. Petru.
 Puc Alojzij, župnik v Hrenovicah.
 Šola v Hrenovicah.
 Vernik Peter, mesar in posestnik v Postojini.
 Vičič Miroslav, nadžupan in posestnik v Postojini.
 Vodopivec Anton, c. kr. poštar v Postojini.
 Vrančič Ivan, žel. uradnik v Postojini.
 Zakotnik Andrej, krčmar v Postojini.
 dr. Zbašnik Franc, c. kr. vladni koncipist v Postojini.
 Žužek Lavoslav, c. kr. okr. sodnik v Postojini.

Št. 2 + 32 = 34.

b) Poverjenik: Okorn Ignacij.

- *Kržič Gregor, c. kr. okr. sodnik v Senožečah.
 *Občina na Razdrtem.
 Fettich-Frankheim Anton, župnik v Vremah.
 Kavčič Hinko, posestnik na Razdrtem.
 Legan Franc, duhoven na Ubeljskem.
- Okorn Ignacij, župnik v Senožečah.
 Senčar Josip, c. kr. sodn. pristav v Senožečah.
 Suša Franc, posestnik v Senožečah.
 Šola v Senožečah.
 Zelen Josip, posestnik v Senožečah.

Št. 2 + 8 = 10.

15. Dekanija Radovljica. a) Poverjenik: Roblek Aleks.

- Andolšek Franc, c. kr. sodn. pristav v Radovljici.
 Bizjan Ivan, kazn. kurat v Begunjah.
 Bric Ivan, c. kr. okr. sodnik v Radovljici.
 Bulovec Ivan, trgovec in posestnik v Radovljici.
 Čarman Franc, c. kr. voj. duh. v p. itd. v Mošnjah.
- Eržen Valentin, kaplan v Radovljici.
 Hofman Hubert, c. kr. notar v Radovljici.
 Homann Oton, trgovec v Radovljici.
 dr. Jelovšek Ignac, c. kr. okrajni zdravnik v Radovljici.
 Klinar Matija, krčmar in posestnik v Radovljici.
 Olifčič Josip, strojar in posestnik v Žapužah.

Roblek Aleks, lekar in posestnik v Radovljici.	Sittig Theodor, civ. geometer in posestnik v Radovljici.
	Teran Ivan, župnik v Ljubnem. Št. 14.

b) Poverjenik: Trojar Ivan.

Bralno društvo v Gorijah.	Strlè Rezika, učiteljica v Gorijah.
Bukvarna učiteljska radovljiškega okraja.	Trojar Ivan, c. kr. poštar, nadučitelj in posestnik na Bledu.
Golmajer Josip, kaplan na Boh. Bistrici.	Zarnik Matija, župnik v Srednji Vasi.
Mesar Ivan, župnik in duh. svetnik na Boh. Bistrici.	Žirovnik Janko, nadučitelj v Gorijah.
Pretnar Jakob, nadučitelj v Srednji Vasi.	Žumer Jakob, župan in posestnik v Gorijah.
Razboršek Josip, dekan na Bledu.	Št. 11.

c) Poverjenik: Keršič Ivan.

Ažman Ivan, župnik na Dovjem.	Keršič Ivan, župnik v Jesenicah.
Belec Ivan, župnik v zač. p. v Beli Peči.	Robič Matija, rudn. uradnik v Jesenicah. Št. 4.

d) Poverjenik: Bernik Lovro.

*Bernik Lovro, župnik v Kamni Gorici.	Pesjak Mihael, župan in posestnik v Kamni Gorici.
Aljaž Jakob, župnik na Dobravi.	Soršak Ignac, posestnikov sin v Kropi.
Berlic Ivan, benef. in kaplan v Kropi.	Št. 1 + 4 = 5.

16. Dekanija Ribnica. a) Poverjenik: Skubic Martin.

*Kljun Marija, posestnica v Slatniku.	Merhar Josip, trgovec v Dolenji Vasi.
*Lesar Ivan, posestnik v Hrovačah.	Prijatelj Matija, župnik v Strugah.
*Lesar Martin, posestnik v Sušji.	Rotner Josip, c. kr. sodn. pristav v Ribnici.
*Lovšin Marija, posestnica v Jurjevici.	Višnikar Franc, c. kr. okr. sodnik v Ribnici.
*Skubic Martin, dekan v Ribnici.	Voglar Josip, župnik v Sodražici.
Jaklič Josip, župnik v Dolenji Vasi.	Žgur Anton, župnik v Loškem Potoku.
Kadunec Franc, administrator v Dragi.	Št. 5 + 8 = 13.

b) Poverjenik: Šuflaj Daniel.

Brencé Ivan, župnik pri sv. Gregorji.	Gruden Jakob, župnik v p. pod Turjakom.
---------------------------------------	---

- Hočevar Matija, c. kr. poštar v Velikih Laščah. Murgelj Julij, c. kr. sodn. pristav v Velikih Laščah.
- Kočevar Matija, trgovec pod Turjakom. Šufflaj Daniel, c. kr. okr. sodnik v Velikih Laščah.
- Kosec Jernej, župnik v Škocijanu. Tramté Anton, kaplan v Dobropoljah.

Št. 9.

17. Dekanija Šmarije. Poverjenik: Drobnič Andrej.

- Aljančič Ivan, kaplan v Šmariji. Kregar Franc, kaplan v Št. Vidu.
- Borštnik Ivan, nadučitelj v Šmariji. Kurent Karol, kaplan na Krki.
- Drobnič Andrej, dekan v Šmariji. Lukan Jakob, zdravnik v Št. Vidu.
- Jenčič Alojzij, c. kr. okr. sodnik v Zatičini. Pipan Andrej, župnik na Polici.
- Jenko Ljudevit, kaplan v Višnji Urbanija Lovro, župnik v Žalini.
- Gori. Vrančič Ignac, župnik v Zagradi. Št. 11.

18. Dekanija Trebnje. Poverjenik: Freljih Matej.

- grofica Barbo-Waxenstein Valeska, veleposestnica v Rakovniku. Košir Alojzij, župnik v Št. Rupertu.
- Blagné Anton, oskrbnik v Rakovniku. Marolt Jakob, župnik pri sv. Križi.
- Bralno društvo v Žužemperku. Mikuš Franc, c. kr. sod. pristav v Mokronogu.
- Brodnik Anton, kaplan pri sv. Križi. Nemeč Anton, kaplan v Trebnjem.
- Freljih Matej, dekan v Trebnjem. Pfefferer Adolf, c. kr. okr. sodnik v Mokronogu.
- Golia Ljudevit, c. kr. okr. sodnik v Trebnjem. Šmidovnik Anton, kaplan v Žužemperku.
- Grčar Josip, župnik pri sv. Trojici. Tavčar Mihael, župnik v Žužemperku.
- Hočevar Anton, župnik pri sv. Lovrenci. dr. Vašič Ljudevit, zdravnik v Trebnjem.
- Hofer Karol, župnik v Čateži. Zorc Anton, župnik v Mokronogu. Št. 20.
- Jarc Franc, župnik na Mirni.
- Karlin Ivan, župnik v Dobrničah.

19. Dekanija Vipava. Poverjenik: Erjavec Matija.

- *Erjavec Matija, dekan v Vipavi. Dejak Hinko, župnik v Vrhpolji.
- *Kavčič Franc, poštar in posestnik v Št. Vidu. Ditrih Andrej, trgovec v Vipavi.
- *Koder Matej, župnik na Slapu. Habé Josip, posestnik na Gočah.
- *Nakus Josip, župnik itd. na Planini. Hladnik Ivan, župnik na Gočah.
- Bukvarna učiteljska vipavskega okraja. dr. Kenda Josip, zdravnik v Vipavi.
- Čitalnica kmetijska v Podragi. Kotzbeck Josip, c. kr. notar v Vipavi.
- Čitalnica narodna v Vipavi. grof Lanthieri Karol, graščak itd. v Vipavi.

Lavrenčič Matej, dež. poslanec in posestnik na Vrhpolji.

Lenasi Anton, župnik na Colu.

Lukanec Josip, beneficijant na Lozicah.

Mavrič Ivan, župnik na Ustiji.

Mayer Karolina, posestnica itd. v Vipavi.

Primožič Jernej, župnik na Vrabčah.

Rudolf Ivan, učitelj na Vrabčah.

Silvester Franc, trgovec v Vipavi.

Skvarča Ivan, župnik v Budanjah.

Šapla Daniel, posestnik v Šturiji.

Šola vino- in sadjerejska na Slapu.

Zarnik Josip, v Vipavi.

Žužek Alojzij, bogoslovec na Pladini.

Št. 4 + 23 = 27.

20. Dekanija **Vrhnika**. a) Poverjenik: Šlibar Martin.

*Kotnik Franc, tovarnar in posestnik na Vrhniki.

*Šlibar Martin, dekan itd. na Vrhniki.

*Zupan Mihael, župnik v Polhovem Gradcu.

Belar Josip, um. župnik v Hotedersčici.

Čitalnica na Vrhniki.

Dolinar Franc, župnik v Horjulu.

dr. Fraidl Josip, c. kr. sodn. pristav na Vrhniki.

Gruden Ivan, c. kr. davkar na Vrhniki.

Hočevnar Anton, župnik pri sv. Joštu.

Jaklič Anton, kaplan na Vrhniki.

Jelovšek Gabriel, trgovec na Vrhniki.

Justin Blaž, administrator v Črnem Vrhu.

Lenarčič Josip, posestnik na Vrhniki.

Levstik Vinko, nadučitelj in c. kr. okr. šol. nadzornik na Vrhniki.

Potočnik Tomaž, kaplan na Vrhniki.

Vonča Anton, ekspozit v Bevkah.

Weiss Gabriel, administrator v Zaplani.

Št. 3 + 14 = 17.

b) Poverjenik: Oblak Ivan.

*Oblak Ivan, župnik v Borovnici.

Borštnik Franc, c. kr. profesor v Raguzi (knjige v Borovnico št. 8.)

Borštnik Ivan, posestnik v Dolah.

Dolinar Franc, kaplan v Borovnici.

Papler Franc, nadučitelj v Borovnici.

Podobnik Ignac, župnik v Preserji.

Rozman Jurij, župnik v Rakitni.

Št. 1 + 6 = 7.

c) Poverjenik: Gruntar Ignacij.

Arko Franc, krčmar in posestnik v Dol. Logatci.

Bergant Lovro, župnik v Gor. Logatci.

Bralno društvo v Dol. Logatci.

Bralno društvo v Gor. Logatci.

Čuk Julij, kaplan v Gor. Logatci.

Ferjančič Jakob, kaplan v Rovtjih.

Gerdadolnik Franc, posestnik v Dol. Logatci.

de Gleria Anton, trgovec v Dol. Logatci.

Gostiša Mihael, posestnik v Gor. Logatci.

Gruntar Ignacij, c. kr. notar v Gor. Logatci.

- Hladnik Ivan, trgovec in posestnik v Dol. Logatci.
 Hladnik Matija, posestnik v Gor. Logatci.
 Jeglič Josip, c. kr. davkar v Gor. Logatci.
 Kavčič Gašpar, posestnik v Rovtih.
 Kerne Ivan, ravnatelj lj. šole v Gor. Logatci.
 Kogoj Marija, posestnica v Gorenjem Logatci.
 Kranner Andrej, c. kr. okr. tajnik v Gor. Logatci.
 Levičnik Valentin, c. kr. davk. nadzornik v Gor. Logatci.
 Marguč Josip, trgovec v Dol. Logatci.
 Mulley Adolf, župan, poštar in posestnik v Dol. Logatci.
 Nagodé Josip, črevljar v Gor. Logatci.
 grof Pace Anton, c. kr. okr. glav. var v Gor. Logatci.
- Petrič Martin, posestnik v Dol. Logatci.
 Puppis Karol, trgovec v Gor. Logatci.
 Ribnikar Vojteh, ravnatelj lj. šole v Dol. Logatci.
 Rihar Ivan, krčmar in posestnik v Gor. Logatci.
 Siherl Ivan, posestnik v Dol. Logatci.
 Smolé Josip, posestnik v Dol. Logatci.
 dr. Stergar Stanko, c. kr. okr. zdravnik v Gor. Logatci.
 Tollazzi Tomaž, trgovec v Dol. Logatci.
 Učiteljska knjižnica logaškega okraja.
 Zajec Franc, c. kr. gozdni uradnik v Gor. Logatci.

Št. 32.

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija Bistrica Slovenska. a) Poverjenik: Ratej Franc.
- *Hajšek Anton, dekan in duh. svêtnik v Slov. Bistrici. Stepišnik Lovro, posestnik v Slov. Bistrici.
 *Ratej Franc, c. kr. notar v Slov. Bistrici. Št. 2 + 1 = 3.
- b) Poverjenik: Lendovšek Mihael.
- Bizjak Vinko, župnik v Laporji. Lasbaher Josip, učit. v Črešnovecu.
 Brezovšek Davorin, župnik pri sv. Martinu. Lenart Janko, župnik v Tinjah.
 Georg Josip, drd. jur. v Makolah. Lendovšek Mihael, župnik v Makolah.
 Heržič Josip, župnik v Sp. Polskavi. Mahor Feliks, učitelj v Makolah.
 Hitrek Adolf, spiritual v Studenicah. Petan Franc, župnik pri sv. Venclji.
 Juri Benedikt, župnik v Poličanah. Pihljari Simon, kaplan v Makolah.
 Košar Jakob, župnik v Zgornji Polskavi. Presečnik Gregor, kaplan v Poličanah.
 Sotljari Davorin, župnik v Manjšbregu.

Škerjanec Rok, nadučitelj v Makolah.
Vrunkar Radoslav, učitelj v Makolah.

Žnidar Mihael, vikar v Slov. Ristri.

Št. 18.

2. Dekanija Braslovče. Poverjenik: Balon Anton.

*Balon Anton, župnik in duh. svetnik na Vranskem.

Križnik Gašpar, posestnik v Motniku.

*Bohinc Jakob, dekan in duh. svetnik v Braslovčah.

Prislan Franc, posestnik v Parizlah.

*Šentak Franc, posestnik na Vranskem.

Šorn Franc, nadučitelj v Št. Jurji.
Šorn Gašpar, župan v Grajski Vasi.

Čitalnica narodna na Vranskem.
Fekonja Andrej, kaplan pri sv. Pavlu.

Št. 3 + 6 = 9.

3. Dekanija Brežice. a) Poverjenik: dr. Firbas Franc.

*dr. Firbas Franc, c. kr. notar v Brežicah.

*dr. Srebré Gvidon, odvetnik v Brežicah.

*Gomilšek Josip, žel. uradnik v Vidmu.

Črnoša Simon, župnik v Pišecah.
Kokot Anton, nadučitelj v Pišecah.

*Knjižnica učiteljska v Brežicah.

Šetine Josip, odv. koncipijent v Brežicah.

*Repič Andrej, župnik v Kapelah.

*Ripšl Karol, župnik v Vidmu.

Št. 6 + 3 = 9.

b) Poverjenik: Veršec Franc.

*Slomšek Ivan, župnik pri sv. Lenartu.

Prešern Ivan, kaplan v Sevnici.
Starkl Mio, c. kr. kancelist v Sevnici.

Bratuša Alojzij, kaplan v Rajhenburgu.

Tanšek Ivan, zasebnik v Sevnici.

Kunstič Ivan, učitelj v Sevnici.
Lenček Franc, veleposestnik na Blanci.

Veršec Franc, c. kr. notar itd v Sevnici.

Levec Anton, c. kr. sodn. pristav v Sevnici.

Št. 1 + 8 = 9.

4. Dekanija Celje. a) Poverjenik: Žolgar Mihael.

*Čitalnica v Celji.

*Teharska občina.

*Krušič Ivan, c. kr. gimn. prof. v Celji.

*Topljak Josip, posestnik v Celji.

*Lipold Franc, odv. koncipijent v Celji.

*Valenčak Martin, c. kr. gimn. profesor v p. v Celji.

*Podružnica kmetijska v Celji.

*Vošnjak Mihael, ingénieur, posestnik, drž. in dež. p. v Celji.

*dr. Sernee Josip, odvetnik v Celji.

*dr. Vrečko Andrej, c. kr. gimn. profesor v Celji.

- *Žuža Ivan, posestnik v Grižah. Knjižnica gimnazijska v Celji.
 Ambrožič Blaž, c. kr. okr. šolski Perné Anton, dijak v Celji (na-
 nadzornik v Celji. ročnik).
 Baš Lovro, c. kr. notar v Celji. Žičkar Josip, mestni vikar v Celji.
 dr. Dečko Ivan, odv. koncipijent Žolgar Mihael, c. kr. gimn. prof.
 v Celji.
 dr. Filipič Ludovik, odvetnik v Celji. Št. 11 + 8 = 19.

b) Poverjenik; Kocbek Franc.

- *Arzenšek Matija, župnik v Grižah. Matek Matej, kaplan v Žalci.
 *Janežič Jakob, posestnik v Grižah. Nendl Franc, kaplan v Grižah.
 *Jeraj Josip, župnik v Žalci. Petriček Anton, učitelj v Žalci.
 Hausenbichler Ivan, posestnik v Roblek Franc, posestnik v Žalci.
 Žalci. Supanek Josip, nadučitelj v Grižah.
 Klemenčič Josip, učitelj v Širca Ernst, posestnik v Grižah.
 Kocbek Franc, učitelj v Žalci. Št. 3. + 9 = 12.

5. Dekanija Dravsko polje. Poverjenik: Rath Franc.

- *Stranjšak Martin, dekan in č. Slanc Franc, učitelj pri sv. Lov-
 kanonik v Hočah. renci.
 Antolič Ivan, župnik na Ptujski Slekovec Matej, kaplan pri sv.
 Gori. Lovrenci.
 Hren Anton, nadučitelj pri sv. Janži. Št. 1 + 5 = 6.
 Rath Franc, župnik pri sv. Lov-
 renci.

6. Dekanija Gornji Grad. Poverjenik: Potočnik Lovro.

- *Potočnik Lovro, dekan in duh. Presečnik Anton, posestnik v Gor-
 svētnik v Gornjem Gradu. njem Gradu.
 *Strnad Matija, župnik v Ljubnem. dr. Vovšek Franc, c. kr. okr.
 Dedič Matej, učitelj v Bočni. sodnik v Gornjem Gradu.
 Pajmon Anton, župnik pri Novi Št. 2 + 5 = 7.
 Štifti.

b) Poverjenik: Lipold Josip.

- *Lipold Josip, posestnik v Mozirji. Št. 1.

7. Dekanija Jarenina. Poverjenik: —

- *Lajh o. Korbinijan, vikar pri Merčnik Anton, župnik v Št. Iu.
 sv. Jurji. Slekovec Josip, naduč. v Jarenini.
 †Čuček Josip, dekan v Jarenini. Stuhec Marko, kaplan v Jarenini.
 Jančič Franc, posestnikov sin v Št. 1 + 5 = 6.
 Jarenini.

8. Dekanija Št. Jurij na Ščavnici. a) Poverjenik: Horvat Josip.
- *Skuhala Ivan, župnik itd. v Ljutomeru. Kukovec Ivan, posestnik in dež. poslanec v Ljutomeru.
- Božič Anton, posestnik pri Mali Nedelji. dr. Lebar Josip, zdravnik pri sv. Križi.
- Cvahte Simon, učitelj pri Mali Nedelji. Mlasko Josip, kaplan pri sv. Miklavži.
- Čitalnica v Ljutomeru. dr. Mravljak Anton, odvetnik v Ljutomeru.
- Freuensfeld Josip, učitelj v Ljutomeru. Osenjak Martin, kaplan v Ljutomeru.
- Fridav Peter, oskrbnik v Norščevcih. Pušenjak Tomaž, učitelj na Cvenu.
- Gomilšak Josip, uradnik v Ljutomeru. Schneider Franc, učitelj na Cvenu.
- Horvat Josip, nadučitelj v Ljutomeru. Sršen Franc, trgovec v Ljutomeru.
- Ivančič Josip, c. kr. davk. pristav v Ljutomeru. Šlamberger Anton, c. kr. notar v Ljutomeru.
- Karba Ivan, učitelj pri sv. Križi. Šoštarčič Ferdinand, kaplan v Ljutomeru.
- Kralj Ivan, posestnik v Iljaševcih. Vedernjak Franc, c. kr. sodn. pristav v Ljutomeru.
- Št. 1 + 21 = 22.

b) Poverjenik: Belšak Anton.

- *Simonič Ivan Al., kaplan pri sv. Jurji. Hecl Franc, mestni kaplan v Radgoni.
- Belšak Anton, župnik pri sv. Petru. Inkret Anton, kapl. pri sv. Jurji.
- Št. 1 + 3 = 4.

9. Dekanija Konjice. Poverjenik: Mikuš Franc.

- *Bezenšek Jurij, župnik v Čadramu. *Škerbec Martin, vikar v Konjicah.
- *Knjižnica nadžupnijska v Konjicah. *Verlič Franc, župn. v Stranicah.
- *Kovač Josip, posestnik v Žrečah. Novak Mihael, c. kr. sodn. pristav v Konjicah.
- *Mikuš Franc, dekan in duhovni svetnik v Konjicah. dr. Prus Karol, zdravnik v Konjicah.
- *Modic Ivan, župnik na Prihovi. Štabuc Jernej, kaplan v Konjicah.
- Št. 7 + 3 = 10.

10. Dekanija Kozje. Poverjenik: Bosina Ivan.

- *Knjižnica učiteljska v Kozjem. dr. Gelingsheim Karol, c. kr. sodn. pristav v Kozjem.
- Bosina Ivan, dekan in duhovni svetnik v Kozjem. Gršak Vinko, župn. v Podčetrtku.
- Dvoršek Ant., župn. pri sv. Vidu. Rakošé Mihael, župnik na Bučah.
- Št. 1 + 5 = 6.

11. Dekanija Laško. Poverjenik: Žuža Ivan.

- *Sorglechner Josip, župnik v Loki.
 *Vrečko Matej, kurat v Jurij-
 kloštru.
 Elsbacher Andrej, trgovec na La-
 škem.
 Fischer Anton, kaplan na Laškem.
 Hrastelj Franc, kaplan na Laškem.

- Khern Rudolf, c. kr. okr. sodnik
 na Laškem.
 Kolarič Josip, župnik na Razborji.
 Raktelj Rudolf, kaplan v Dolu.
 Žuža Ivan Ev., dr. c. p., konz.
 svétnik, dekan in nadžupnik
 na Laškem.

Št. 2 + 7 = 9.

12. Dekanija Št. Lenart. Poverjenik. Čolnik Dominik.

- *Čolnik Dominik, živinozdravnik
 pri sv. Benediktu.
 *Lapuh Martin, župnik pri sv.
 Barbari.
 Čeh Karol, učitelj pri sv. Trojici.
 Farkaš Ivan, učitelj v p. v Ne-
 govih.
 Jamnik Josip, gostilničar pri sv.
 Benediktu.
 Jaunik Gabriel, nadučitelj pri sv.
 Antonu.
 Ješovnik Simon, nadučitelj pri
 sv. Rupertu.
 Jurkovič Martin, kaplan pri sv.
 Ani.
 Krajnc Simon, zdravnik pri sv.
 Vrbanu.
 Lašpajer Ivan, žel. sin v Negovi.
 Mlinarič Ivan, gost. sin pri sv.
 Trojici.
 †Ornik Anton, nadučitelj pri sv.
 Ani.

- Petrovič Ivan, c. kr. sodn. pri-
 stav pri sv. Lenartu.
 Polič Božidar, gostilničar in po-
 sestnik pri sv. Lenartu.
 Repič Franc, trgovec pri sv. An-
 draži.
 Rop Josip, posestnik pri sv. Le-
 nartu.
 Sedminek Josip, trgovec pri sv.
 Lenartu.
 dr. Suhač Anton, župnik pri sv. Ani.
 dr. Schaefflein Herman, c. kr.
 sodn. pristav pri sv. Lenartu.
 Šturm Alojzij, pos. sin v Ivanjih.
 Vreča Milan, učitelj v Negovi.
 Wenger Karol, c. kr. okr. sodnik
 pri sv. Lenartu.
 Zadavec Štefan, c. kr. poštar pri
 sv. Lenartu.
 Zorko Miroslav, orgljar pri sv.
 Vrbanu.

Št. 2 + 22 = 24.

13. Dekanija Maribor pri Dravi.

- *Čitalnica mariborska.
 *dr. Dominkuš Ferdinand, odvet-
 nik in dež. poslanec v Mariboru.
 *Ferk Feliks, zdravnik in posest-
 nik v Mariboru.
 *Knjižnica c. kr. višje gimnazije
 v Mariboru.
 *Knjižnica semeniška v Mariboru.
 *Kosar Franc, kanonik in konz.
 svétnik v Mariboru.

Poverjenik: Majciger Ivan.

- *Majciger Ivan, c. kr. gimn. prof
 v Mariboru.
 *Ogradi Franc, kanonik, itd. v
 Mariboru.
 *Orožen Ignacij, stolni dekan, itd.
 v Mariboru.
 *dr. Pajek Josip, c. kr. gimn. prof.
 in duh. svétnik v Mariboru.
 *dr. Radaj Franc, c. kr. notar in
 dež. poslanec v Mariboru.

- *dr. Sernek Janko, odvetnik v Mariboru.
- *Šinko Božidar, župnik pri sv. Kungoti.
- *Zorčič Franc, inf. prošt v Mariboru.
- Berdajs Davorin, trg. v Mariboru.
- Borzečnik Anton, mestni vikar v Mariboru.
- Caf Jakob, kaplan pri sv. Magdaleni.
- Černko Josip, kaplan v Lembahu.
- dr. Feuš Franc, sem. prof. v Mariboru.
- dr. Glančnik Jernej, odvetnik v Mariboru.
- Haubenreich Alojzij, duhovnik v Mariboru.
- Hebar Franc, stolni kaplan v Mariboru.
- Herg Lovro, kanonik v Mariboru.
- Janžekovič Vid, bogoslovec v Mariboru.
- Koprivnik Ivan, c. kr. vadm. učitelj v Mariboru.
- dr. Križanič Ivan, kanonik v Mariboru.
- dr. Kukovič Avgust, sem. podvodja in duh. svetnik v Mariboru.
- Lavtar Luka, c. kr. priprav. prof. v Mariboru.
- Majcen Gabriel, učitelj v Mariboru.
- Meško Alojzij, mestni kaplan v Mariboru.
- Miklošič Ivan, c. kr. priprav. učitelj v Mariboru.
- dr. Mlakar Ivan, sem. profesor in duh. svetnik v Mariboru.
- Morič Maks, trgovec v Mariboru.
- Nerat Mihael, nadučitelj v Mariboru.
- dr. Orozelj Ivan, odvetnik v Mariboru.
- Pavlič Franc, c. kr. poštni uradnik v Mariboru.
- dr. Pekolj Ivan, c. kr. sodn. pristav v Mariboru.
- Rakovec Alojzij, žel. uradnik v Mariboru.
- Ribar Anton, mestni kaplan v Mariboru.
- Rošker Franc, nadučitelj v Lembahu.
- dr. Rudolf Ivan, odv. kandidat v Mariboru.
- Št. 14 + 27 = 41.

14. Dekanija **Maribor za Dravo**. a) Poverjenik: Wurzer Matija.

- Bralno društvo v Rušah.
- Kapler Ivan, kaplan v Rušah.
- Koren Matija, župnik v Selnici.
- Tominc Blaž, učitelj v Rušah.
- Wurzer Matija, župnik v Rušah.
- Št. 5.

b) Poverjenik: Praprotnik Franc.

- Glaser Ivan, pravnik pri D. M. v Puščavi.
- Kralj Josip, župnik pri D. M. v Puščavi.
- Pajtlar Ivan, kaplan pri sv. Lovrenci.
- Pavelšek Ivan, učitelj v Račjem.
- Praprotnik Franc, nadučitelj pri D. M. v Puščavi.
- Schatz Josip, učitelj pri D. M. v Puščavi.
- Št. 6.

15. Dekanija **Marnberg**. Poverjenik: Jazbec Anton.

- Jazbec Anton, dekan v Marnbergu.
- Munda Jakob, c. kr. okr. sodnik v Marnbergu.
- Ostrožnik Anton, župnik na Pernicah.
- Št. 3.

16. Dekanija Nova Cerkev. Poverjenik: dr. Gregorèc Lavoslav.

- *Gajšek Karol, dekan, itd. na Do- Šijanec Alojzij, kaplan pri Novi
berni. Cerkv.
*dr. Gregorèc Lavoslav, kanonik, Voh Jernej, župnik pri sv. Mar-
drž. poslanec, itd. pri Novi tinu.
Cerкви.
*Kos Alojzij, župnik na Čreš- Št. 3 + 2 = 5.
njicah.

17. Dekanija Ptuj. Poverjenik: Kunstek Luka.

- *Hrtiš o. Benko, min. župnik v Hirti Franc, beneficijat v Ptuji.
Ptuji. Jerman Franc, c. svetnik in dež.
*Kukovec Josip, župnik pri sv. poslanec v Ptuji.
Andraži. Jug Franc, vikar v Ptuji.
*Meško Jakob, župnik pri sv. dr. Jurtela Franc, odv. koncipijent
Lovrenci. in dež. poslanec v Ptuji.
*Modrinjak Matija, inf. prošitd. Klobučar Anton, c. kr. sodn. pri-
v Ptuji. stav v Ptuji.
*Trstenjak Jakob, župnik pri sv. Kunstek Luka, d. gimn. profesor
Marjeti. v Ptuji.
*Zmazek Franc, župnik pri sv. Planinšek Mihael, meščan v Ptuji.
Urbanu. dr. Ploj Jakob, odvetnik v Ptuji.
Aleksič o. Fidelij, em. gvardijan Prus o. Stanko, min. kaplan v
v Ptuji. Ptuji.
Brenčič Alojzij, odv. koncipijent Romih Tomaž, učitelj v Ptuji.
v Ptuji. dr. Schiffrer Ivan, c. kr. polk.
Cilenšek Martin, d. gimn. profesor zdravnik v Ptuji.
v Ptuji. Strelec Ivan, učitelj pri sv. Marku.
Čiček o. Bonaventura, min. prok. Suhar Franc, učitelj v Ptuji.
v Ptuji. Šijanec Franc, nadučitelj pri sv.
dr. Čuček Josip, odvetnik v Ptuji. Lovrenci.
Gregorič Anton, posest. v Ptuji. Železinger Franc, d. gimn. prof.
Herič Božidar, učitelj v Cirkov- v Ptuji.
cah. Št. 6 + 22 = 28.

18. Dekanija Rogatec. Poverjenika: a) Sovič Josip;
b) Vraz Ivan.

- *Okrajna učiteljska knjižnica v Merkuš Anton, župnik v Žitalah.
Rogatec. Sparhakl Ivan, župnik na Medv.
*Sovič Josip, župnik v Stopercah. Selu.
*Vraz Ivan, kaplan v Rogatec. Strašek Matija, poštar v Rogatec.
†Cvetko Ivan, kaplan v Žitalah. Vezjak Franc, učitelj v Slatini.
Dekortij Josip, kaplan pri sv. Križi.
Katoliško društvo v Slatini. Št. 3 + 8 = 11.
Kozinc Ivan, kaplan pri sv. Križi.

19. Dekanija Šaleška Dolina. Poverjenik: —

- *dr. Lipold Ivan, župnik pri sv. Mikuš Rafael, c. kr. davk. kontrolor v Šoštajnu.
 Martinu.
 Govedič Ivan, župnik v Šoštajnu. Sever Josip, župnik v Zavodnjah.
 Kačič Ivan, c. kr. notar v Šoštajnu. Št. 1 + 4 = 5.

20. Dekanija Šmarije. a) Poverjenik: Ivanc Martin.

- *Arnuš Franc, kaplan v Št. Vidu. Ivanc Martin, dekan, konz. svetnik in č. kanonik v Šmariji.
 *Ulaga Josip, župnik in duh. svetnik v Št. Vidu. Učiteljsko društvo v Šmariji.
 Čitalnica v Šmariji. Št. 2 + 3 = 5.

b) Poverjenik: dr. Ipavic Gustav.

- *dr. Ipavic Gustav, zdravnik itd. Jenko Ivan, žel. uradnik v Št. Jurji.
 v Št. Jurji. Jurji.
 Bralno društvo v Št. Jurji. Št. 1 + 2 = 3.

21. Dekanija Šmartin. Poverjenik: dr. Šuc Josip.

- *dr. Šuc Josip, dekan, nadžupnik in dež. poslanec v Šmartinu. dr. Hrašovec Jurij, odvetnik v Slov. Gradci.
 *Trstenjak Davorin, župnik, itd. v Starem Trgu. Št. 2 + 1 = 3

22. Dekanija Velika Nedelja. Poverjenik: Jesih Anton.

- *Knjižnica učiteljska ormoškega okraja. Mikl Vekoslav, trgovec v Ormoži
 Rakuša Franc, nadučitelj pri sv. Bolfenku.
 *dr. Petovar Ivan, odvetnik v Ormoži. Skuhala Peter, župnik pri Vel. Nedelji.
 *Pirnat Andrej, uradnik v Ormoži. Švinger Albin, dekan pri sv. Nikolaji.
 Čitalnica v Ormoži. dr. Geršak Ivan, c. kr. notar v Ormoži. Toplak Franc, župnik pri sv. Lenartu.
 Jesih Anton, not. koncipijent v Ormoži. Vrtnik Ivan, not. koncipijent v Ormoži.
 Jezovšek Mihael, odv. koncipijent v Ormoži. dr. Žižek Anton, zdravnik v Ormoži.
 Kosi Ivan, učitelj pri sv. Lenartu. Št. 3 + 13 = 16.
 Kranjc Vekoslav, not. koncipijent v Ormoži.

23. Dekanija Vozenica. Poverjenik: Mraz Tomaž.

- *Držečnik Luka, župan v Ribnici. *Mraz Tomaž, dekan in duh. svetnik v Vozenici. Št. 2.

24. Dekanija Zavrč. Poverjenik: —

- *Meško Martin, kaplan pri sv. Barbari.
 *Rajsinger Franc, trgovec in posestnik v Dobravi.
 *Sovič o. Aleks, župnik pri sv. Trojici.
 *Šuta Ropert, kaplan v Zavrči. Št. 4.

III. Goriška nadškofija.

1. Dekanija Bolec. Poverjenik: Sorč Alojzij.

- Božič Peter, župnik v Trenti.
 Gregorčič Simon ml., vikar v Logu.
 Kranjec Franc, provizor v Soči.
 Kurinčič Ivan, vikar na Srpenici.
 Mlekuž Tomaž, c. kr. okr. cestni nadz. v Bolci.
 Sorč Alojzij, c. kr. poštar v Bolci.
 Širca Ivan, nadučitelj in vodja v Bolci.
 Štrukelj Mihael, vikar v Čez-Soči.
 Žagar Ferdinand, posestnik na Žagi. Št. 9.

2. Dekanija Črniče. Poverjenik: Cibič Anton.

- *Čitalnica v Ajdovščini.
 Bralno društvo v Šempasu.
 Cibič Anton, dekan v Črničah.
 Dugulin Ivan, župnik v Ajdovščini.
 Frfolja Andrej, kaplan v Kamenjah.
 Klobovs Ivan, kaplan v Šempasu.
 Kodré Ivan, vikar v Oseku.
 Kodrič Franc, kaplan v Črničah.
 Krkoč Štefan, vikar v Lokavci.
 Mesar Andrej, kaplan v Križi.
 Poljšak Alfonz, vikar pri sv. Tomaži.
 Šimuc Ivan, vikar v Velikih Žabljah.
 Valentincič Štefan, vikar v Trnovem. Št. 1 + 12 = 13.

3. Dekanija Gorica. Poverjenik: Marušič Andrej.

- *Bensa Štefan, kanonik, itd. v Gorici.
 *Budal Bernard, ingénieur v Bosni.
 *Čitalnica v Solkanu.
 *Grča Blaž, vikar v Čepovanu.
 *Knjižnica bogosl. semenišča v Gorici.
 *Knjižnica c. kr. studijska v Gorici.
 *dr. Kos Franc, c. kr. priprav. profesor v Gorici.
 *Marušič Andrej, c. kr. gimn. prof. in č. kanonik v Gorici.
 *dr. vitez Tonkli Josip, odvetnik, državni in deželni poslanec v Gorici.
 *Vales Marko, vikar v p. v Gorici.
 *Wolf Ivan, mestni župnik v Gorici.
 Berbuč Ivan, c. kr. real. prof. v Gorici.
 Čerin Tomaž, sem. prof. v Gorici.
 Erjavec Franc, c. kr. real. prof. v Gorici.
 Faganelj Štefan, kaplan v Renčah.
 dr. Gabrijelčič Josip, sem. ravnatelj v Gorici.

- Gerbec Ivan, knezonadškofijski tajnik v Gorici.
 Godnič Josip, kaplan v Solkanu.
 Goljevšček Franc, kaplan v Gorici.
 dr. Gregorčič Anton, sem. prof. in dež. poslanec v Gorici.
 Gregorčič Anton, vikar v Št. Ferjanu.
 Izobraževališče učiteljsko v Gorici.
 Kafol Štefan, kanonik itd. v Gorici.
 Knjižnica gimnazijska v Gorici.
 Knjižnica realna v Gorici.
 Knjižnica učiteljska goriške okolice.
 Kumar Valentin, c. kr. vadm. učitelj v Gorici.
 Leban Henrik, učitelj v Plavéh.
 dr. Mahnič Anton, sem. profesor v Gorici.
 Mercina Ivan, c. kr. vadm. učitelj v Gorici.
- Pavletič Gothard, kaplan v Kojskem.
 Pavletič Josip, vikar v Cerovem.
 Pezdič Mihael, c. kr. poštar v Solkanu.
 Podgornik Franc, zasebnik v Gorici.
 dr. Rojic Aleks. R., zdravnik v Gorici.
 Rudež Anton, učitelj v dež. zavodu gluhomemih v Gorici.
 Rutar Lovro, ravnatelj na sv. Gori.
 Semenišče nadškofijsko v Gorici.
 Skubin Anton, c. kr. vadm. učitelj v Gorici.
 Toman Ema Albina, c. kr. vadm. učiteljica v Gorici.
 Vodopivec Franc, c. kr. okr. šol. nadzornik v Gorici.
- Št. 11 + 30 = 41.

4. Dekanija Kanal. Poverjenik: Vidic Franc.

- *Vidic Franc, dekan, itd. v Kanalu. Št. 1.

5. Dekanija Koborid. Poverjenik: Dominko Franc.

- Dominko Franc, ravnatelj v Koboridu.
 Pipan Anton, kaplan v Koboridu.
 Murovec Ivan, vikar v Lozéh.
 Smrekar Franc, vikar na Libušnjem.
 Pavša Anton, duhovnik v Prosnidu. Št. 5.

6. Dekanija Komen. Poverjenik: Kavčič Josip.

- *Kavčič Josip, c. kr. notar v Komnu.
 Kramer Filip, župnik v Dornbergu.
 Kodrič Ivan, kaplan v Komnu. Št. 1 + 2 = 3.

7. Dekanija Št. Peter. Poverjenik: Poljšak Josip.

- Gregorčič Simon st., vikar na Gra-dišči.
 Poljšak Josip, župnik na Prvačini. Št. 2.

8. Dekanija Tolmin. Poverjenik: Kragelj Josip.

*Čitalnica v Tolminu.	Kovačič Ignacij, veleposestnik pri sv. Luciji.
*Knjižnica učiteljska tolminskega okraja.	Kragelj Josip, dekan v Tolminu.
Bratina Kristijan, šolski ravnatelj pri sv. Luciji na Mostu.	Kumar Ivan, kaplan pri sv. Luciji.
Carli Alojzij, župnik pri sv. Luciji.	dr. pl. Premerstein Ivan, c. kr. notar v Tolminu.
Grželj Ivan, ravnatelj v Tolminu.	Rokodelsko bralno društvo v Tolminu.
Ivančič Josip, c. kr. notar v Tolminu.	

Št. 2 + 9 = 11.

9. Ostala Goriška.

Rešič Prostoslav, žel. uradnik v Korminu.	Št. 1.
---	--------

IV. Tržaško-koperska škofija.

1. Dekanija Buzet. Poverjenik: Kalac Anton.

Bekar Bernard, učitelj na Roščini.	Kalac Anton, dekan in nadžupnik v Buzetu.
Blažič Franc, župnik v Dolenji Vasi.	

Št. 3.

2. Dekanija Dolina. a) Poverjenik: Jan Jurij.

*Jan Jurij, dekan, č. kanonik itd. v Dolini.	Pavli Alojzij, kaplan v Borštu.
*Notar Anton, kaplan v Dragi.	Učiteljsko društvo koperskega okraja.
Bekar Josip, kaplan v Dolini.	

Št. 2 + 3 = 5.

b) Poverjenik: Benedik Ivan.

Benedik Ivan, župnik v Brezovici.	Zupan Josip, župnik v Rodiku.
-----------------------------------	-------------------------------

Št. 2.

3. Dekanija Jelšane. Poverjenik: Jenko Slavoj.

Jenko Slavoj, trgovec in dež. poslanec v Podgradu.	Vajšelj Franc, učitelj v Hrušici.
Rogač Anton, dekan v Hrušici.	Zajec Anzelm, kaplan v Hrušici.

Št. 4.

4. Dekanija Kastav. Poverjenik: Jelušič Rajmund.

Čitalnica hrvatska v Kastvu.	Kotarska učiteljska knjižnica v Kastvu.
Dolžan Jurij, kaplan v Moščenicah.	Rebek Anton, c. kr. davk. nadzornik v Voloski.
Janc Josip, kaplan v Rukavcu.	Šorli Ivan, c. kr. okr. komisar v Krku.
Jelušič Kazimir, obč. blagajnik v Kastvu.	
Jelušič Rajm., župnik v Beršecu.	

Št. 8.

5. Dekanija Koper. Poverjenik: Glavina Blaž.

Glavina Blaž, c. kr. kazn. kurat v Kopru.	Ravnateljstvo c. kr. učiteljska v Kopru.
Knjižnica okr. šol. sveta v Kopru.	Spinčič Alojzij, c. kr. okr. šolski nadzornik v Kopru.
Kožuh Josip, c. kr. priprav. prof. v Kopru.	
Poniž Benedikt, c. kr. vadm. učitelj v Kopru.	Št. 6.

6. Dekanija Pazin. Poverjenik: Križman Josip.

Kos Ivan, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.	Zavadlal Mihael, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.
Križman Josip, c. kr. gimn. prof. in katehet v Pazinu.	Št. 3.

7. Dekanija Pičana. Poverjenik: Stariha Jakob.

*Stariha Jakob, dekan, č. kanonik in konz. svêtnik v Pičanu.	Grašič Josip, kaplan v Grašiči.
*Volčič Jakob, župnik v p. v Cerovlji.	Sajovec Jakob, administrator v Kerbunah.
	Št. 2 + 2 = 4.

8. Dekanija Tomaj. Poverjenik: Leban Franc.

*Črne Anton, veleposestnik v Tomaji.	Leban Franc, c. kr. vodja zemljišnice v Sežani.
Cazafura Břetislav, c. kr. sodn. pristav v Sežani.	Mahorčič Evfemija, c. kr. poštarica v Sežani.
Črné Franc, c. kr. stotnik v. p. v Tomaji.	Narobe Ivan, župnik v Divači.
Delak Jakob, trgovec v Štorjanih.	Podgornik Krešemir, trgovec v Sežani.
Dettoni Josip, posestnik v Sežani.	Stanič Jakob, c. kr. sodn. kancelist v Sežani.
Gregorin Gustav, odv. koncipijent v Sežani.	Suša Josip, župan v Štorjih.
Gulič Franja, posestnica v Sežani.	Škrl Josip, kaplan v Sežani.
Kanté Matej, učitelj v Sežani.	Teran Ivan, duhovnik v Štorjih.
Knjižnica učiteljska sežanskega okraja.	Tomšič Josip, učitelj v Skopem.
Koželj Anton, duh. oskrbnik v Skopem.	Trnovc Bogdan, c. kr. okr. sodnik v Sežani.
	Živec Josip, velepos. v Skopem.
	Št. 1 + 20 = 21.

9. Dekanija Trst z okolico. Poverjenik Jereb Gregorij.

*Cegnar Fr., c. kr. višji poštni kontrolor v Trstu.	*dr. Glavina Ivan, vladika tržkoperski itd. v Trstu.
*Černe Ivan, kurat v Barkovljah.	*Gorup Josip, veletržec v Trstu

- *Kastelic Franc, trgovec v Trstu.
- *Kenda Anton, uradnik pri „Assicurazione Generali“ v Trstu.
- *vitez Klodič-Sabladoški Anton, c. kr. dež. šolski nadzornik v Trstu.
- *Komar Vekoslav, uradnik gl. dež. blagajnice v Trstu.
- *Lautmann Ivan, trgovec v Trstu.
- *Semenišče mladeniško v Trstu.
- *Vovk Ivan, kurat v Bazovici.
- Bartelj Srečko, knjigovodja v Trstu.
- Bunc Ivan, učitelj v Trstu.
- Cvetnič Lav., c. kr. poštni oficijal v Trstu.
- Čitalnica slovanska v Trstu.
- Čok Andrej, učitelj na Proseku.
- Debeljak Mihael, kanonik v Trstu.
- Dekleva Franc, trgovec v Trstu.
- Delavsko društvo v Trstu.
- † Dolinar Ivan, c. kr. meščanski učitelj v Trstu.
- Dovgan Anton, uradnik južne železnice v Trstu.
- Ferluga Štefan, učitelj na Opčinah.
- Flego Peter, škofijski kaplan v Trstu.
- Furlan Vekoslav, c. kr. računski uradnik v Trstu.
- dr. Glaser Karol, c. kr. gimn. prof. v Trstu.
- Gomilšak Jakob, nemški propovednik v Trstu.
- Hrovatin Anton, duhovnik pri sv. Antonu v Trstu.
- Huth Karol, vojni kurat v Trstu.
- Jagodec Mihael, katehet v Trstu.
- Jančar Josip, učitelj na Katinari.
- Jereb Gregorij, c. kr. poštni oficijal v Trstu.
- Jošt Ljudevit, c. kr. poštni asistent v Trstu.
- Kjuder Anton, duhovnik pri sv. Justu v Trstu.
- Klemenčič Ivan, c. kr. poštni uradnik v Trstu.
- Kompare Josip, duh. v Škednji.
- Koren Josip, učitelj na Proseku.
- Korenčan Franc, c. kr. rač. uradnik v Trstu.
- Lavrič Ivan, c. kr. rač. revident v Trstu.
- Legat Edvard, c. kr. kaplan v Lipici.
- Legat Ivan Nep., c. kr. gimn. prof. v Trstu.
- Mahkovec Anton, c. kr. koncipist v Trstu.
- Mankoč Josip, trgovec v Trstu.
- Masten Matej, učitelj pri sv. Ivanu.
- Mubej Josip, c. kr. namorski uradnik v Trstu.
- Muha Josip, v Trstu.
- Mušič Andrej, zasebni uradnik v Trstu.
- Nabergoj Ivan, posestnik, deželni in državni poslanec na Proseku.
- Okretič Ivan, c. kr. avskultant v Trstu.
- dr. Pertot Simon, zdravnik v Trstu.
- Pfeifer Jurij, v Trstu.
- Piskar Franc, železniški uradnik v Trstu.
- Piščanec Just, uradnik delavskega društva v Trstu.
- Pogorelec Ivan, c. kr. poštni oficijal v Trstu.
- Sinkovič Dav., c. kr. okrajni šolski nadzornik v Trstu.
- „Sokol“, telov. društvo v Trstu.
- Stefič Josip, finančni nadzornik na Opčinah.
- Šabec Ivan, vlastelin in zasebnik v Trstu.
- Šilec Ivan, trgovec v Trstu.
- dr. Šust Ivan, stolni prošt v Trstu.
- Tosti Ivan, zaseb. uradnik v Trstu.
- Truden Mihael, trgovec v Trstu.
- Tržaško podp. društvo v Trstu.
- Urbas Viljem, c. kr. prof. v Trstu.
- Valenčič Ivan, trgovec v Trstu.
- Valentič Anton, učitelj na Opčinah.

Vičič Ana, meščanska učiteljica v Trstu.	Žbona Andrej, železniški uradnik v Trstu.
Viličič Hinko, c. kr. carinski uradnik v Trstu.	Živec M. V., ingénieur in predsednik „Slovanske Čitalnice“ v Trstu.
Vračko Oskar, c. kr. koncipijent v Trstu.	Žvab Lovro, učitelj jezikov v Trstu.
Weisel Franc, c. kr. računski revident v Trstu.	
Zavnik Leopold, šolski vodja na Proseku.	Št. 11 + 62 = 73.

10. Posamezniki.

Kosec Franc, župnik v Truškah.	Sancin Josip, župnik v Predloki.
Mikuš Josip, župnik v Kubedu.	

V. Krška škofija.

1. Dekanija Beljak. Poverjenik: Lendovšek Josip.

Artel Anton, c. kr. gimn. prof. v Beljaku.	Oschgan Simon, c. kr. notar v Beljaku.
Jerman Jurij, župnik v Štabnji.	Pavločič Andrej, nač. postaje v Beljaku.
Knaflič Jakob, župnik v Ločah.	Pihač Franc, trgovec v Beljaku.
Katnik Franc, provizor v Brnci.	Podboj Anton, c. kr. poštni uradnik v Beljaku.
Kraut Valentin, mestni kaplan v Beljaku.	Schiffner Ivan, c. kr. poštni uradnik v Beljaku.
Lendovšek Josip, c. kr. gimn. prof. v Beljaku.	Št. 12.
Oblak Franc, c. kr. poštni oficijal v Beljaku.	

2. Dekanija Celovec. Poverjenik: Janežič Simon.

*Čitalnica slovanska v Celovci.	Hutter Ivan, c. kr. realski katehet v Celovci.
*Einspieler Andrej, c. kr. real. prof. v p. in dež. posl. v Celovci.	Janežič Josip, posestnik v Lešah.
*Janežič Evgen, (sin † g. prof. A. Janežiča) v Celovci.	Janežič Simon, c. kr. nadporočnik v p. v Celovci.
Einspieler Gregor, mestni kaplan v Celovci.	dr. Janežič Valentin, c. kr. štabni zdravnik v. p. v Celovci.
Einspieler Lambert, kanonik in knezoškofijski kancelar v Celovci.	Ozbič Franc, cem. tehnik v Celovci.
Hren Jakob, c. kr. sodn. svetnik, drž. in dež. posl. v Celovci.	Rosbacher Bernard, trgovec v Celovci.
	dr. Sket Jakob, c. kr. prof. in urednik „Kresu“ v Celovci.

Urnik Kolumban, benediktinec v Celovci.	Zadnikar Franc, trgovec v Celovci.
Wieser Ivan, župnik in nunski spovednik v Celovci.	Zupan Josip, pooblastnik grof Eggerjev v Celovci.

Št. 3 + 14 = 17.

3. Dekanija **Doberla Ves**. a) Poverjenik: Muden Simon.

Muden Simon, župnik v Železni Kaplji.	Muri Anzelm, posestnik in dež. poslanec na Jezeru.
---------------------------------------	--

Št. 2.

b) Poverjenik: Šervicelj Matej.

*Šervicelj Matej, župnik in konz. svetnik v Škocijanu.	Peterman Josip, župnik in dek. svetnik v Št. Vidu.
Mihl Franc, kaplan v Doberli Vesi.	Škerbinec Josip, župnik v Kamnu.
Mikuluš Anton, oskrbnik v Zgor-njem Plesu.	Št. 1 + 4 = 5.

4. Dekanija **Kanalska Dolina**. Poverjenik: Ferčnik Lambert.

Amšl Ivan, administr. v Trebnji.	Klemenčič Anton, provizor v Bo-rovljah.
Boštjančič Ivan, ekspozit v Rablu.	Selnik Luka, župnik v Ovčji Vesi.
Ferčnik Lambert, dekan v Žab-nicah.	Št. 6.
Globočnik Ivan, župnik na Pon-tablu.	

5. Dekanija **Pliberk**. Poverjenik: Petek Franc.

Gradišnik Lenart, posestnik v Prevalji.	Pogačnik Josip, župnik v Kotljah.
Korman Franc, župnik v Mežici.	Randl Matija, župnik v Švabeku.
Krištof Franc, c. kr. sodn. pri-stav v Pliberku.	Reš Franc, posestnik na Rudi.
dr. Müller Anton, župnik pri Fari.	Sevsak Vinko, kaplan v Črni.
Petek Franc, mestni kaplan v Pliberku.	dr. Sommer Josip, župnik v Št. Mihelu.

Št. 10.

6. Dekanija **Rož spodnji**. Poverjenik: Ambrož Matija.

Ambrož Matija, dekan v Kaplji.	Gradičnik Sebastijan, župnik v Bilčovsi.
--------------------------------	--

Št. 2.

7. Dekanija Tinje. Poverjenik: Bizer Andrej.

Bizer Andrej, dekan in župnik v Miklav Urban, provizor v Št. Grabštanji. Mihelu.
Karpf Valentin, administrator v Štibere Ivan, župnik v Timenici. Tinjah. Št. 4.

8. Dekanija Velikovec. Poverjenik: Hočevar Jakob.

Hočevar Jakob, mag. pharm. in Volavčnik Ivan, kanonik v Velikovec. Velikovci.
dr. Kulterer Jurij, odvetnik v Velikovci. Št. 3.

9. Ostala krška škofija.

*Hrašovec Franc, c. kr. okrajni Bergman Franc, administrator pri sodnik v Špitalu. sv. Jakobu.
*Pirc Franc, prefekt v Št. Pavlu. Žerjav Matej, župnik v Labodu. Št. 2 + 2 = 4.

VI. Sekovska škofija.

1. Dekanija Admont. Poverjenik: Pivec o. Maksimilijan.

*Matevžič o. Eginhard, gimn. prof. Rešek o. Henrik, redovnik v Admontu.
*Pivec o. Maksimilijan, redovnik Trček o. Egid, redovnik v Admontu.
*Vagaja o. Rudolf, redovnik v Admontu. Št. 3 + 2 = 5.

2. Dekanija Cmurek. Poverjenik: Pavalec Jurij.

Lopič Ivan, kaplan v Cmureku. Pavalec Jurij, kaplan v Cmureku. Niedorfer Marko, kaplan v Apačah. Št. 3.

3. Dekanija Gradec. Poverjenik: Hauptmann Franc.

*Bradaška Franc, kr. gimn. ravnatelj v p. v Gradci. *Švajgar Gabriel, min. gvardijan v Gradci.
*Dovnik Franc, duhovnik v pos. dr. Čamer Anton, vseuč. docent delavnici v Messendorfu. v Gradci.
*dr. Ipavc Benjamin, zdravnik v Čitalnica slovanska v Gradci.
*dr. Krek Gregor, c. kr. vseuč. Dolenc Franc, c. kr. poštni oficijal v Gradci.
prof. itd. v Gradci. Goršič Ivan, učitelj v Karlovi.
*dr. Muršec Josip, c. kr. real. dr. Gregl Josip, zobozdravnik v Gradci.
prof. v p. itd. v Gradci.

Hauptmann Franc, c. kr. profesor v Gradci.	dr. Purgaj Jakob, c. kr. gimn. prof. v Gradci.
dr. Hoffer Edvard, d. real. prof. v Gradci.	Reich Anton, c. kr. fin. oficijal v Gradci.
Hubad Franc, c. kr. gimn. prof. Gradci.	dr. Senior Karol, mestni zdravnik v Gradci.
dr. Klemenčič Ignac, vseuč. docent v Gradci.	„Triglav“, akad. društvo v Gradci.
Kokalj Anton, mešč. učitelj v Voitsbergu.	Turkuš Anfon, d. real. prof. v Gradci.
Komel pl. Sočebranski Andrej, c. kr. major v p. v Gradci.	Verbošek Josip, zast. uradnik v Gradci.
Lavrič Josip, mestni učitelj v Gradci.	Wallner Peter, ces. svētnik in priprav. katehet v Gradci.
Novotny Emanuel, c. kr. okrajni sodnik v p. v Gradci.	Št. 6. + 20 = 26.

4. Ostala sekovska škofija.

Glovacki Julij, d. gimn. prof. v Ljubnem.	Sedej Andrej, strojevodja v Seegrabnu.
dr. Miglič Peter, c. kr. polk. zdravnik v Štrasu.	Wendler Sigmunda, c. kr. okr. sodniku soproga v Friedbergu.
Saiver o. S., benediktinec v Št. Lambrehtu.	Št. 5.

VII. Razne druge pokrajine.

1. Avstrijski.

Dunaj. Poverjenik: Navratil Ivan.

*dr. Babnik Miroslav, odvetnik.	*dr. Simonič Franc, c. kr. uradnik v vseuč. knjižnici.
*Cigale Matej, c. kr. vladni svētnik.	*baron Schwegel Josip, c. kr. sekc. nač. v min. un. zadev v p. itd.
*baron Conrad - Eybesfeld Žiga, bivši minister itd. itd.	*Zelenik Josip, odgojitelj.
*Kandernal Franc, c. kr. gimn. profesor.	Jančar Franc, duhovnik n. reda.
*dr. vitez Miklošič Franc, c. kr. vseučiliški profesor v p. itd. itd.	dr. Jelenc Josip, odgojitelj.
*Napret Theodor, c. kr. dvorni svētnik, itd.	Levičnik Albert, c. kr. min. tajnik.
*Novak Peter, terezijaniški prefekt.	Lukančič Ivan, c. kr. nadingenieur.
*dr. Pogačnik Ferdinand, odvetnik.	dr. Murko Matija, prof. kandidat itd.
*Sežun Žiga, c. kr. blag. uradnik.	dr. Napotnik Mihael, c. kr. dvorni kaplan itd.
	Navratil Ivan, c. kr. ravn. predstojnik pri najv. sodišči.

Polak o. Alojzij, min. provincijal.	Stritar Josip, c. kr. gimn. profesor.
Pukl Radoslav, odv. koncipijent.	dr. Štrekelj Karol, vseuč. docent.
Rybař Otokar, stud. jur.	Šuklje Franc, c. kr. gimn. prof.,
„Slovenija“, akad. društvo.	drž - in dež. poslanec.

Dunajsko Novo Mesto. Poverjenik: Poznik Radivoj.

*Poznik Radivoj, c. kr. ingénieur. dr. Detela Franc, c. kr. gimn. prof.

Hallstatt: Križnicka Karol, c. kr. sol. blagajnik.

Št. 13 + 16 = 29.

2. Ostala Primorska.

Čitalnica slovanska v Pulji.

Šinek Rajko, c. kr. davkar v Lošinji.

Št. 2.

3. Tirolska s Predarlško.

Bolcan: Schreiner Henrik, c. kr. pripr. profesor.

Št. 1.

4. Češka.

Praga: Poverjenik: Lego Jan.

Lego Jan, uradnik češkega mu- Občina mestna v Melniku.
zeja, itd. dr. Volkar Andrej, c. kr. okrajni

Mašek Ignacij, c. kr. gimn. prof. komisar v Karlinu.

Jindrichov Hradec: Lego Franc, mešč. učitelj.

Klatovo: dr. Zupančič Franc, c. kr. polk. zdravnik.

Št. 6.

5. Moravska.

Iglava: dr. Primožič A., c. kr. gimn. profesor.

Novi Jičín: Apih Josip, d. realski profesor.

Št. 2.

6. Šlezija.

Belsk: *Makuc Ivan, c. kr. obrt. profesor.

Št. 1.

7. Galicija.

Tarnopol: Kopytzak Bazil, c. kr. gimn. profesor.

Št. 1.

8. Dalmacija.

Benkovac: Namar Franc, c. kr. žand. stražmešter.

Dubrovnik: Pavlica Andrej, c. kr. nam. profesor.

Orebič: dr. Čuček Lovro, c. kr. polk zdravnik v p.
Spljet: Rutar Simon, c. kr. gimn. profesor in okr. šol. nadzornik.
 Št. 4.

9. Ogerska.

Budapešta: *dr. Turner Pavl, zasebnik.
Holicz: Arh Ivan, c. kr. gozd. uradnik.
Košice: *Krajnc V. J., c. kr. žen. major.

Št. 2 + 1 = 3.

10. Hrvatska s Slavonijo.

Karlovec. Poverjenik: Steklasa Ivan.

*Steklasa Ivan, kr. gimn. profesor v Karlovcu.	Podgoršek Josip, kr. gimn. prof. v Rakovci.
Lipež Viktor, kr. gimn. ravnatelj v Rakovci.	Vamberger Mihael, kr. gimn. učitelj v Rakovci.

Varaždin. Poverjenik: dr. Križan Josip.

*Francelj Jernej, kr. real. prof. v p. dr. Erhartič Franc, odvetnik. dr. Križan Josip, kr. gimn. prof.	Raič o. Ivan Kap., kap. vikar. Rozman Robert, frančiškan.
--	--

Zagreb. Poverjenik: dr. Celestin Franc.

*Kastelic Franc, c. kr. stotnik v p.	dr. Musić Avgust, kr. gimn. profesor.
*dr. Kopač Josip, odvetnik.	
*Mažuranić Anton, kr. gimn. ravnatelj v p.	Penko Lovro, umetni vrtlar. †Sevnik Vinko, kr. svētnik banskega stola.
*Staré Josip, kr. real. profesor.	Stožir Ivan, kr. realski profesor.
*Veber Adolf, kanonik.	Šrepel Milivoj, kr. gimn. profesor.
Benigar Ivan, kr. gimn. profesor.	Valjavec Matija, kr. gimn. profesor.
dr. Celestin Franc, kr. prof. in vseuč. docent.	
dr. Fon Josip, primarij itd.	Veršec Anton, kr. fin. tajnik.
Knjižnica gimnazijska.	dr. Vidrić Lovro, odvetnik in posestnik.
Kuralt Franc, tajnik gosp. društva.	
Magdić Franc, kr. realski profesor.	dr. Weingerl Josip, primarij.
Marn Franc, kr. gimn. profesor.	Zupan Ivan, kr. gimn. profesor v p.

Ostala Hrvatska s Slavonijo.

Bednja: Vojska Lavoslav, župnik.
Djakovo: *Strossmajer Josip Jurij, škof bosenski in sremski itd. itd.
Jaska: Majár o. Hrizogon, frančiškan.

Konščina: *Košiček Ubaldo, župnik.

Križevci: Lenarčič Andrej, d. gozd. profesor.

Novi Marof: Koželj Anton.

Osjek: *Jelovšek Martin, kr. gimn. ravnatelj.

Požega: *Kos Anton, viečnik sodb. stola.

Slunj: *Zor Lovro, okr. zdravnik. Št. 12 + 28 = 40.

11. Bosna in Hercegovina.

Sarajevo. Poverjenik: dr. Jeglič Anton.

dr. Jeglič Anton, kanonik.

Žnidaršič Jakob, c. kr. r. gimn.

Nemanič Davorin, c. kr. r. gimn.
ravnatelj.

profesor.

Dolnja Tuzla: Masej Franc, c. kr. rač. častnik. Št. 4.

12. Rusija.

*Slavjanski dobrodelni komité v St. Peterburgu. Št. 1.

13. Angleška.

Morfill W. R., vseuč. prof. v Oxfordu. Št. 1.

14. Amerika.

*Jeram Peter, duhovnik v Wabashi (Minesotta). Št. 1.

Pregled vseh društvenikov.

Imena škofijam	Število društvenikov			
	častnih	ustanovnih	letnih	skupno
I. ljubljanska	—	151	611	762
II. lavantinska	1	85	225	311
III. goriška	—	16	70	86
IV. tržaško-koperska	—	16	116	132
V. krška	—	6	59	65
VI. sekovska	—	9	30	39
VII. druge razne	7	29	65	101
Skupaj .	8	312	1176	1496

VI.

Z „Matico Slovensko“ zamenjujejo knjige:

1. Matica srbska v Novem Sadu. (1864)
2. Matica gališko ruska v Lvovu. (1865)
3. Akademija cesarska v St. Peterburgu. (1866)
4. Matica česka v Pragi. (1866)
5. Beseda umetniška v Pragi. (1866)
6. Družba sv. Mohorja v Celovci. (1866)
7. Društvo pravniško v Pragi. (1866)
8. Srbsko učeno društvo v Belem Gradu. (1868)
9. Društvo sv. Jeronima v Zagrebu. (1869)
10. Matica moravska v Brnu. (1869)
11. Prvo društvo gabelsb. stenografov v Pragi. (1870)
12. Universiteta imperatorska v Varšavi. (1872)
13. Universiteta imperatorska v Moskvi. (1872)
14. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu. (1874)
15. Knjižnica slavj. komiteta v Moskvi. (1877)
16. Hrvatski pedagoški književni shor v Zagrebu. (1878)
17. „Smithsonian Institution“ v Washingtonu. (1879)
18. Bolgarsko književno društvo v Sredci. (1882)
19. Matica srbska v Budišinu. (1882)
20. Universiteta imperatorska v Kijevu. (1882)
21. Jednota českých matematiků v Pragi. (1884)
22. Kr. česká společnost náuk v Pragi. (1884)
23. Spolek architektů in inženýrů v Pragi. (1884)
24. Spolek českých filologů v Pragi. (1884)
25. Matica hrvatska v Zagrebu. (vnovič 1886)
26. „American philosophical society“ v Philadelphiji. (1886).

VII.

Zaznamek književne zaloge „Matice Slovenske“ in
kupna cena posameznim iztisom.

1. Narodni „Koledar in Letopis“ za l. 1867	—	gld.	20	kr.
2. Narodni „Koledar in Letopis“ za l. 1868	—	”	50	”
3. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1871. Uredil dr. E. H. Costa.	—	”	50	”
4. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1872—1873. Uredil dr. E. H. Costa	—	”	50	”
5. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1874. Uredil dr. E. H. Costa	—	”	50	”
6. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1875. Uredila J. Tušek in M. Pleteršnik	—	”	50	”
7. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1876. Uredil M. Pleteršnik . .	—	”	50	”
8. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1877. Uredil dr. J. Bleiweis	—	”	50	”
9. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1878. I. in II. del. Uredil dr. J. Bleiweis	—	”	25	”
10. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1878. III. in IV. del. Uredil dr. J. Bleiweis	—	”	25	”
11. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1879. Uredil dr. J. Bleiweis	—	”	50	”
12. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1880. Uredil dr. J. Bleiweis	—	”	50	”
13. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1881. Uredil dr. J. vitez Blei- weis-Trsteniški	—	”	50	”
14. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1884. Uredil E. Lah	1	”	30	”
15. Letopis „Mat. Slov.“ za l. 1885. Uredil Fr. Levec	1	”	80	”
16. J. Trdina: Zgodovina slovenskega naroda	—	”	60	”
17. J. Krsnik: Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije. (II. popravljeni natis)	—	”	20	”
18. Erben-Rebec: Vojvodstvo Kranjsko	—	”	20	”
19. Erben-Rebec: Vojvodstvo Koroško	—	”	20	”
20. Slovenski Štajer. Spisali rodoljubi. I. snopič	—	”	25	”
21. Dr. Ivan Gršak: Slovenski Štajer. III. snopič	—	”	30	”
22. Majciger-Pleteršnik-Raič: Slovanstvo. I. del.	—	”	50	”
23. J. V.: Grmanstvo in njega vpliv na Slovanstvo v sred- njem veku	—	”	10	”
24. J. Jesenko: Prirodnozanski zemljepis	1	”	—	”
25. Rossmassler-Tušek: Štirje letni časi	—	”	40	”
26. Felloecker-Erjavec: Rudnoslovje	—	”	40	”
27. Pokorny-Tušek: Prirodopis rastlinstva s podobami	—	”	85	”
28. Pokorny-Erjavec: Prirodopis živalstva s podoba- bami	1	”	16	”
Knjiga prirode:				
29. I. snopič — Schoedler-Tušek: Fizika	—	”	40	”
30. II. snopič — Schoedler-Ogrinec-Erja- vec: Astronomija in Kemija	—	”	40	”
31. III. snopič — Schoedler-Zajec: Mineralo- gija in Geognozija	—	”	40	”
32. IV. snopič — Schoedler-Tušek-Erja- vec: Botanika in Zoologija	—	”	50	”
33. J. Žnidaršič: Oko in vid	—	”	25	”
34. J. Vesel: Olikani Slovenec	—	”	40	”

35. Nauk o telovadbi. II. del. (S podobami)	—	gld. 40	kr.
36. Jules Verne-Hostnik: Potovanje okolo sveta v 80. dneh	—	„ 40	„
37. dr. M. S a m e c: Vpliv vpijančljivih pijač.	—	„ 10	„
38. Fr. Levstik: Vodnikove pesni	—	„ 50	„
39. J. Vesel-Koseski: Raznim delom dodatek	—	„ 20	„
40. A. Praprotnik: Dr. Lovro Toman (s podobo)	—	„ 40	„
41. V. Urbas: Dr. Etb. H. Costa (s podobo)	—	„ 40	„
42. J. Marn: Kopitarjeva spomenica	—	„ 40	„
43. M. Cigale: Znanstvena terminologija	1	„ —	„
44. Fr. Marn: Slovnica českega jezika	—	„ 60	„
45. J. Š u m a n: Slovenska slovnica po Miklošičevi primer- jalni	1	„ 50	„
46. Woldřich-Erjavec: Somatologija	—	„ 75	„
47. L. Lavtar: Geometrija za učiteljska	1	„ 20	„
48. Dr. S. Š ub i c: Telegrafija	—	„ 30	„
49. I. T o m š i č: Slovenska bibliografija (Let. za l. 1881)	—	„ 20	„
50. F. M. Š t i f t a r: Pavel M. Leontijev	—	„ 10	„
51. P. K o s l e r: Imenik mest, trgov in krajev	—	„ 20	„
52. Turgenjev-† Remec: Lovčevi zapiski II del	—	„ 50	„
53. Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade	3	„ —	„
54. dr. Fr. K o s: Spomenica tisočletnice Metodove smrti	—	„ 80	„
55. dr. E. H. C o s t a: Statistični pregled vseh čitalnic	—	„ 10	„
56. dr. J. P a j e k: Črtice duševnega žitka štajerskih Slovencev	1	„ 20	„
57. P. K o s l e r: Zemljevid slovenskih dežel in pokrajin	—	„ 80	„
58. Z e m l j e v i d i: Azija, Amerika Severna in Južna, Afrika, Avstralija, Rusija, Turčija, Britanija z Irsko, Skan- dinavija, Svica, Španija s Portugalsko, Nizozemska z Belgijo, Italija in Nemško cesarstvo	—	„ 10	„
59. Narodopisni zemljevid slovenske in hrvaško-srbske zemlje	—	„ 5	„

VIII.

Gg. poverjenikom in udom „Matice Slovenske“ na znanje in ravnanje.

Ud „Matice Slovenske“ postane, kogar sprejme društveni odbor, a) ako se kot ustanovnik zaveže plačati 50 gld. a. v. ali takoj, ali pa v petih letnih obrokih; b) ako kot letnik plačuje po 2 gld. udnine na leto. (§. 2. dr. pravil). Člane, ki ne plačujejo redno v prvi polovici vsacega leta doneskov, katere so se zavezali plačevati, sme odbor iz društva izbrisati. (§. 3. dr. pravil). Vsak društvenik ima pravico podajati društvu po odboru nasvete, udeleževati se letnih velicih zborov in njih razgovorov, glasovati, odbornike voliti in sam voljen biti, prejeti poročilo o društvenem delovanji in gospodarstvu z novci, in dobiti imenik vseh društvenikov. (§. 4. dr. pravil). Društvo ima namen slovenskemu narodu pripomoči do prave omike s tem, da primerne knjige v slovenskem jeziku na svetlo daje ali vsaj podpira, da se izdadô. (§. 1. dr. pravil). Le častni in ustanovni društveniki imajo brezpogojno pravico do vseh knjig, ki jih društvo da na svetlo. Običajno daje Matica vse knjige tudi letnikom, akoravno odboru pristoja pravica jim dajati le nekaj teh knjig. Vendar mora njih vrednost vsaj polovico toliko znašati, kolikor bi znašala prodajalna cena vseh ob društvenih stroških istega leta na svetlo danih knjig. (§. 5. dr. pravil). Stroške za razpošiljanje knjig mora plačati vsak društvenik sam. (§. 7. dr. pravil).

Razpis častnih daril.

Da bi pospešila razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje „Matica Slovenska“ po določilih Jurčič-Tomšičeve ustanove

300 goldinarjev

častnega darila dvema povestima slovenskima, in to :

- a) 200 gld. povesti, obsezajoči najmenj 10 tiskovnih pól, in
- b) 100 gld. povesti, obsezajoči najmenj 5 tiskovnih pól.

Snov obema povestima bódi zajeta iz zgodovine, ali sploh iz življenja naroda slovenskega. Obe povesti morata biti pisani takó, da po obliki in vsebini svoji ustrezeta umetniškim zakonom pripovedne književnosti, ter poleg tega ugodita literarnim namenom „Matice Slovenske“.

Pisatelj, kateremu se prisodi častno darilo iz novcev Jurčič-Tomšičeve ustanove, prejme vrhu tega za svojo povest še navadno pisateljsko nagrado, katere plačuje „Matica Slovenska“ po §. 15. svojega opravnega reda po 25—40 gld. za tiskovno póló.

Rokopisi naj se brez pisateljevega imena pošiljajo odboru „Matice Slovenske“

do 1. oktobra 1887. leta.

Pisateljevo ime naj se pridene rokopisu v zapečatenem listu, na katerem je zapisano dotično gaslo.

Večkrat se je poudarjalo, da „Matica Slovenska“ podaja svojim članom premalo leposlovnega berila. S tem razpisom hoče Matičin odbor pokazati, da ga je resna briga, po vsi svoji moči pospešiti tudi razvoj leposlovne književnosti slovenske ter članom svojim podati v roko lepo zabavno knjigo. Zatorej se pa podpisani odbor tudi nadeje, da ga bodo pisatelji slovenski podpirali v njegovem trudu ter se častno odzvali njegovemu domoljubnemu pozivu.

V Ljubljani 3. novembra 1886.

Odbor „Matice Slovenske“.

